

รายงานสรุป

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

(Baseline Study for Ecotourism Development in Mae Hong Son)

โดย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน Thailand Community Based Tourism Institute (CBT-I)

สารบัญ

สารบัญ	i
สารบัญตาราง.....	vii
สารบัญรูป.....	viii
สารบัญภาพ.....	x
กิตติกรรมประกาศ.....	xi
บทสรุปผู้บริหาร	xiii
1. บทนำ 1	
1.1 ที่มาของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	1
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.4 วิธีการดำเนินงาน	2
2. การปรึกษาหารือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง	3
2.1 การร่วมปรึกษาหารือกับภาคีการท่องเที่ยวและการปรับเปลี่ยนปฏิบัติการ	3
2.1.1 การประชุมเบื้องต้น	3
2.1.2 การประชุมติดตามผลกับการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ททจ.)	5
2.2 การปรับกระบวนการทำงานตามคำปรึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	5
3. เครื่องมือและวิธีการในการศึกษาข้อมูล.....	7

3.1 ภาพรวม.....	7
3.2 ประชุมทีมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในกรอบการศึกษาและความคาดหวัง	8
3.3 การประเมินความต้องการในการสนับสนุน	11
3.4 การวิเคราะห์และรับฟังความคิดเห็นของภาคีที่เกี่ยวข้อง.....	12
4. ข้อมูลเกี่ยวกับ จ.แม่ฮ่องสอน	12
4.1 ทำเลที่ตั้ง	12
4.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....	13
4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ.....	13
4.4 ลักษณะภูมิอากาศ	15
4.5 ประชากรและการปกครอง.....	15
4.6 การดำรงชีวิตและเกษตรกรรม.....	15
4.7 การคมนาคมและการขนส่ง	16
4.8 พัฒนาการการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	16
5. ผลการดำเนินงาน ส่วนการศึกษา นโยบาย, ภาครัฐการท่องเที่ยวและบทบาทภาคีที่เกี่ยวข้อง.....	19
5.1 นโยบายและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับชาติ	19
5.1.1 แผนแม่บท แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	19
5.1.2 ความเป็นมาของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในประเทศไทย	20
5.1.3 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว	21
5.1.4 กลไกและเครื่องมือสำคัญอื่น ๆ ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิง-นิเวศ ระดับชาติ.....	23

5.1.5 แนวคิดที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	25
5.1.6 ตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	27
5.1.7 ยุทธศาสตร์การตลาดที่แท้จริงของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.....	29
5.2.1 ภาพรวมระดับกลุ่มจังหวัด	32
5.2.2 ภาพรวมระดับจังหวัด.....	33
5.2.3 การลงมือปฏิบัติ จากนโยบายสู่การปฏิบัติและการจัดสรรงบประมาณในระดับจังหวัด.....	34
5.2.4 องค์กรท่องเที่ยวที่รับผิดชอบในระดับจังหวัด	38
5.2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	39
5.2.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	43
5.2.7 การค้าชายแดน	46
4.2.8 ข้อมูลการสัมภาษณ์หน่วยงานราชการ	46
5.2.9 ภาคเอกชนและหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ.....	52
5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
5.4 บทสรุปของผลกระทบทางการท่องเที่ยวเชิงลบ จากการศึกษาเชิงเอกสาร	68
5.5 การสัมภาษณ์บุคคลที่มีบทบาท	69
5.5.2 นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์.....	70
5.5.6 สรุปความคิดเห็นของผู้มีบทบาททางสังคมทั้งจากสัมภาษณ์และการศึกษาสถานการณ์	72
5.6 การอบรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	73
5.6.1 การพัฒนาคนและการบริหารจัดการ.....	76
5.6.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์	77

5.6.3 การพัฒนาการตลาด	77
5.6.4 ด้านสิ่งแวดล้อม/พลังงานยั่งยืน	77
5.7 ความต้องการในการฝึกอบรมของภาคีการท่องเที่ยวและความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ	78
5.7.1 นโยบาย การวางแผน และการมีส่วนร่วม	79
5.7.2 การอบรม	80
5.7.3 แหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว	81
5.7.4 การส่งเสริมและราคาตลาด	82
5.8 แผนการฝึกอบรมและความต้องการของภาคีการท่องเที่ยว.....	82
5.8.1 นโยบาย การวางแผนและการมีส่วนร่วม	82
5.8.2 การฝึกอบรม	84
5.8.3 แหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว	86
5.8.4 การส่งเสริมการขายและการตลาด	87
5.8.5 ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม	87
6. ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนและการแสวงหาตลาด	88
6.1 การวิจัยเชิงเอกสาร: แหล่งท่องเที่ยวปัจจุบันที่มีศักยภาพในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	88
6.1.1 กระบวนการศึกษาวิจัย.....	88
6.1.2 ภาพรวมทั่วไป.....	89
6.1.4 อ.ปางมะผ้า	92
6.1.6 อ.ขุนยวม.....	94
6.1.7 อ.แม่ลาน้อย.....	95

6.1.8 แม่สะเรียง.....	96
6.1.9 อ.สบเมย.....	96
6.1.10 ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและ โรงแรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	97
6.1.11 กิจกรรมที่เป็นที่นิยมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	97
6.1.12 อุทยานแห่งชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	98
6.1.13 งานประจำปีแม่ฮ่องสอน	99
6.2 การวิจัยเชิงเอกสาร: อุปสงค์การท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว, โรงแรม, และร้านอาหาร	101
6.2.1 ภาพรวมของกระบวนการและกลุ่มเป้าหมาย	101
6.2.2 ผลของการสัมภาษณ์ภาคีการท่องเที่ยว	102
6.2.3 ภาพรวมของการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน	125
6.3 การสำรวจภาคสนาม.....	130
6.3.1. การเลือกชุมชนเป้าหมายสำหรับการสำรวจภาคสนาม.....	130
6.3.2. ชุมชนเมืองปอน อำเภอขุนยวม.....	131
6.3.3. แม่หลุยและอุทยานแห่งชาติแม่เงา.....	156
6.3.4 บ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า	175
6.3.5 หมอกจำเป็.....	189
6.4 พลังงานทดแทน	193
6.4.1 สถานการณ์ความต้องการพลังงาน ไฟฟ้าและกำลังผลิตจากพลังงานทดแทน.....	193
6.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	194
6.4.3 ความเป็นไปได้ในการส่งเสริมพลังงานทดแทนในพื้นที่เป้าหมาย.....	195

6.5 เกษตรกรรมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ.....	197
7. บทสรุป ผลการวิจัย.....	200
8. ข้อเสนอแนะ.....	210
อ้างอิง	218
ภาคผนวก.....	220
1.รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องผลิตภัณฑ์/ตลาด	220
2. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องนโยบาย.....	222
3.รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องความต้องการการฝึกอบรม.....	223
4. รายชื่อเว็บไซต์ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการสำรวจ	225
5.รายชื่อสถานที่ท่องเที่ยว/แหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว แม่ฮ่องสอน	226

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ข้อเสนอแนะหลัก ความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและจากคณะทำงาน.....	4
ตารางที่ 2 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี 2545 ถึง 2553.....	17
ตารางที่ 3 แผนงบประมาณกระตุ้นการท่องเที่ยว พ.ศ.2552-2555.....	23
ตารางที่ 4 แสดงการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาของจังหวัดในปี พ.ศ.2553-2556	35
ตารางที่ 5 แสดงการกระจายงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	36
ตารางที่ 6 สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์หน่วยงาน	51
ตารางที่ 7 เอกสารงานวิจัยและบทความที่ศึกษา (บางส่วน)	55
ตารางที่ 8 แสดงการสนับสนุนการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงาน.....	74
ตารางที่ 9 แสดงจำนวนสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวแล้วและสถานที่ที่มีศักยภาพในแต่ละอำเภอ	90
ตารางที่ 10 จำนวนโรงแรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	97
ตารางที่ 11 การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว	129
ตารางที่ 12สรุปข้อมูลการสำรวจภาคสนามชุมชนเมืองปอน ต.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน	144
ตารางที่ 13 สรุปข้อมูลการสำรวจภาคสนามชุมชนเมืองปอน ต.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน	149
ตารางที่ 14 ปฏิทินการผลิตทางการเกษตร	158
ตารางที่ 15 วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของแม่หลุย.....	171
ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว.....	184

สารบัญรูป

รูปที่ 1 แสดงแผนงานในการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา.....	xiv
รูปที่ 2 ภาพรวมของกระบวนการศึกษา	3
รูปที่ 3 แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน	14
รูปที่ 4 การมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น	31
รูปที่ 5 การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาจังหวัด แม่ฮ่องสอนในปี 2553 ถึง 2556	34
รูปที่ 6 รายละเอียดงบประมาณที่จัดสรรให้กับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2010-2013	35
รูปที่ 7 การฝึกอบรมและความต้องการการสนับสนุนของภาคีการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน	79
รูปที่ 8 เปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว และแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต	89
รูปที่ 9 แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว	90
รูปที่ 10 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน	91
รูปที่ 11 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน	92
รูปที่ 12 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	93
รูปที่ 13 แสดงสัดส่วนแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน	95
รูปที่ 14 แสดงสัดส่วนแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน	96
รูปที่ 15 แสดงการกระจายตัวของกลุ่มเป้าหมายที่สัมภพณ์และประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แม่ฮ่องสอน	101
รูปที่ 16 การเปรียบเทียบการกระจายตัวจากผลกระทบเชิงบวกที่สุดไปหาผลกระทบเชิงลบที่สุด	105
รูปที่ 17 แสดงการเปรียบเทียบผลกระทบเชิงบวกและลบในทางสังคม	107
รูปที่ 18 แสดงความเข้าใจความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	114
รูปที่ 19 องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	115

รูปที่ 20	ชุมชนที่ถูกพุดถึง 10 อันดับแรก	116
รูปที่ 21	ลักษณะแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในภาวะเสี่ยง	118
รูปที่ 22	ปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	120
รูปที่ 23	แนวทางเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ	121
รูปที่ 24	ข้อเสนอแนะในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนแม่ฮ่องสอนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	122
รูปที่ 25	ความคิดเห็นต่อการพัฒนาและปรับปรุงสินค้าและบริการการท่องเที่ยว	123
รูปที่ 26	ความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมการฝึกอบรม	124
รูปที่ 27	แผนที่เมืองปอน สถาบันสำคัญในท้องถิ่น	136
รูปที่ 28	แผนที่แสดงชุมชนแม่หุลยและชุมชนรอบ ๆ	159
รูปที่ 29	แผนที่แม่หุลยและการจัดการที่ดิน	170
รูปที่ 30	แผนที่แสดงกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	180
รูปที่ 31	แสดงแผนงานในการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา	210

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 การประชุมเบื้องต้นเพื่อเตรียมการสำรวจศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ.แม่ฮ่องสอน	5
ภาพที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	21
ภาพที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืนของททท.....	30
ภาพที่ 4 ความท้าทายในการจัดการการแบ่งทรัพยากรระหว่างภาคท่องเที่ยวกับภาคเกษตรกรรม	83
ภาพที่ 5 การพัฒนาน้ำพุร้อน ชุมชนบ้านหนองแหง เมืองปอน ขุนยวม	86
ภาพที่ 6 วัดพระธาตุคอกงมูและโครงการพระราชดำริปางอุ๋ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	94
ภาพที่ 7 วิถีชีวิตระหว่างเส้นทางจากอำเภอแม่ลาน้อยไปบ้านลัวะละอูบ.....	95
ภาพที่ 8 งานพิธีปอยสา่งลอง.....	99
ภาพที่ 9 ชิมชาจีนยูนานที่บ้านรักไทย.....	100
ภาพที่ 10 ของดีชุมชนบ้านเมืองปอน	133
ภาพที่ 11 บ้านเมืองปอน	142
ภาพที่ 12 แม่น้ำแม่เงาไหลผ่านแม่หลุย	161
ภาพที่ 13 การเดินทางจากแม่หลุยเป็นการเดินทางที่ผจญภัยมากและมีการต้อนรับที่อบอุ่นรออยู่	162
ภาพที่ 14 การประชุมกับกลุ่มท่องเที่ยวเมืองแพมและการสำรวจเส้นทางอนุรักษ์	181

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินการภายใต้หน่วยงานความร่วมมือของ สหประชาชาติ และโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP) โดยมอบหมายให้สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน(CBT-I) ทำการสำรวจและศึกษาระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึง เดือนมีนาคม 2554

รายงานฉบับนี้ได้ถูกจัดทำขึ้นในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน 2554 โดยมีผู้รับผิดชอบในการทำ รายงาน 3 คน นำทีมโดย น.ส. พจนา สวนศรี ผู้อำนวยการสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมด้วย มร.ปีเตอร์ ริชาร์ด ผู้เชี่ยวชาญด้านองค์การภาคีและการตลาดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และนายธนชัย มุ่งจิต ผู้ชำนาญการวิจัย เพื่อท้องถิ่น

การศึกษาในครั้งนี้จะสำเร็จลุล่วงไปไม่ได้หากปราศจากการเสียสละซึ่งเวลา พลังงาน และความตั้งใจอย่างแรงกล้าของปัจเจกบุคคลทั้งหลายและองค์กรทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้อง ขอขอบพระคุณผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา ครั้งนี้

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขอขอบพระคุณบุคคล ดังต่อไปนี้เป็นอย่างมาก ได้แก่ คุณจูไรรัตน์ แพรวพราย ผู้อำนวยการ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแม่ฮ่องสอน(ททจ.) คุณพิษณุ อรุณบำรุงวงศ์ ผู้อำนวยการ การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแม่ฮ่องสอน นต.ปิยะ กองเพิ่มพูล และคุณภราเดช พยัคฆ์วิเชียร อดีตผู้ว่าการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ได้เสียสละเวลาและให้เกียรติมาเป็นที่ปรึกษาให้กับการทำงานของสถาบัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้

ตลอดระยะเวลาของการศึกษาเรื่องผลิตภัณฑ์และการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทีมงานได้รับความช่วยเหลือที่มีค่าจากคุณสุพจน์ กลิ่นประณีต และทีมงานจากหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขอขอบคุณคุณคุณวัลลภ ไชยคราม เลขานุการสหกรณ์เครดิตยูเนียนมุกุเทศก์และเพื่อนแม่ฮ่องสอน และคุณปณต ประครองทรัพย์ เจ้าของบริษัททัวร์เมิงไตที่ได้อุทิศเวลาทั้งวันช่วยทีมงานวิเคราะห์พื้นที่ต่างๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขอขอบคุณคุณคุณเมลลิสสา อา-ซิง จาก บริษัท ไทยแลนด์ ฮิลไทยป์ สอติเคย์ ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับอำเภอแม่ลาน้อยและอำเภอสบเมย ขอขอบคุณ มร.จอห์น สปีส์ ผู้จัดการ เคป ลอดจ์-ถ้ำลอด ที่ได้ร่วมแบ่งปันความรู้ความเข้าใจที่มีค่าซึ่งต่อความสำคัญของถ้ำในอำเภอปางมะผ้า และได้ให้คำแนะนำในการปกป้องดูแลรักษาถ้ำ ขอขอบคุณคุณคุณรัชนี คำนวนสิน และทีมงานจากนอร์ทเวสต์ เกสท์เฮาส์ ในอำเภอแม่สะเรียง ที่ได้ให้ความกระจ่างแก่ทีมงานเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตแม่ฮ่องสอนตอนใต้ ในการลงพื้นที่ ทางทีมงานต้องขอขอบคุณผู้นำชุมชนต่างๆ และชาวบ้านที่ให้การดูแลทีมงานเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสุวิทย์ วาริน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน คุณสมศักดิ์ มาตรคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่ และคุณอลงกรณ์ กำนันตำบลแม่สวด

การศึกษาในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนขอขอบคุณทีมงานทุกท่านจาก UNJP องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ที่ได้ให้โอกาสกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ ขอขอบคุณ ดร.มัลลอคัลม ฮาเซลแมน คุณวานเนชชา อซิลเลชา ดร.ปิยะฉัตร ประดับราช มร.นา โอกิ มินามิกูจิ สำหรับแง่คิดมุมมองที่ให้คำแนะนำกับทีมงานในครั้งนี้

หากรายงานเล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ทางทีมงานสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขออภัยไว้แก้ไขในโอกาสต่อไป สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่นต่อไป และเป็นแรงบันดาลใจในการร่วมกันพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนให้มีชื่อเสียงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดำรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ร่วมมือกันสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP) โดยมีเป้าหมาย จะสร้างความเข้มแข็งให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและบรรเทาความยากจนของชนกลุ่มน้อย โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ตามที่ระบุไว้ในผลลัพธ์ 1.3 ของโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การศึกษาในครั้งนี้นับเป็นกุญแจสำคัญเพื่อสนับสนุนการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของ UNJP

ผลลัพธ์ที่ 1

เพื่อส่งเสริมผลผลิต กระจายฐานเศรษฐกิจและส่งเสริมเศรษฐกิจหรือวิสาหกิจชุมชนเพิ่มรายได้ของชาวบ้านผู้อยู่ในพื้นที่ห่างไกล (ชุมชนเกษตรกรรม, ชนกลุ่มน้อย, ผู้อพยพในที่พักรั่วคราวและศูนย์อพยพ) โดยการส่งเสริมศักยภาพและทักษะในการพัฒนา

ผลผลิต 1.3 หน่วยงานท้องถิ่นได้ใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น โอกาสในการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น

ดำเนินการสำรวจและประเมินแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของเพื่อการพัฒนา

ดำเนินการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์กับหน่วยงานท้องถิ่นที่มีบทบาทและชุมชนเป้าหมาย

ให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค การฝึกอบรม และสนับสนุนให้เกิดการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

การท่องเที่ยวมีการเติบโตขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศูนย์กลางอยู่ที่การเดินทางเพื่อการเยี่ยมชมและเพลิดเพลินกับธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมของสถานที่นั้น จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นและมีคุณค่าซึ่งเป็นโอกาสและความท้าทายหลายประการในด้านหนึ่งการท่องเที่ยวสามารถเข้าสู่จังหวัดเป็นจำนวนมากและทำให้เกิดการลงทุนในท้องถิ่นในด้านการท่องเที่ยวทั้งที่เป็นงาน บริการและการก่อสร้างเกิดการจ้างงาน ในอีกด้านหนึ่งการพัฒนาที่ขาดสมดุลได้สร้างผลกระทบเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมจากการท่องเที่ยวทรัพยากรที่รองรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่อาจได้รับความเสียหายจนไม่สามารถเรียกกลับคืนได้เหมือนเดิม UNJP มีเป้าหมายที่จะจะสร้างความเข้มแข็งให้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนด้อยโอกาส การสำรวจข้อมูลพื้นฐานนี้จะช่วยเป็น แนวทาง การออกแบบแผนการพัฒนา โดยการศึกษาทเรียนกรณีที่ประสบความสำเร็จและ โอกาสใหม่ ๆ รวมถึงแนวทางที่จะสร้างการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนสู่ความยั่งยืน

1) วาระจังหวัดเรื่องการทท.เชิงนิเวศ 2) ผู้ประกอบการด้านการทท.3) การจัดการทท.โดยชุมชน

รูปที่ 1 แสดงแผนงานในการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา

ทาง UNJP ได้มอบหมายให้สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสนับสนุนการทำงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ.แม่ฮ่องสอน ในอนาคตใน 3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

- 1) สำนักท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ททจ.)
- 2) มัคคุเทศก์อาชีพและมััคคุเทศก์ชุมชน
- 3) ชุมชนเป้าหมาย

ภายใต้ข้อกำหนดดังกล่าว ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ได้เสนอผลการศึกษาเพื่อการปฏิบัติงานใน 3 ระดับ ด้วยกัน กล่าวคือ

1. ในระดับจังหวัด : ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน อย่างเป็นระบบ จากทุนเดิมที่แม่ฮ่องสอนมียุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นจังหวัดที่มีประสบการณ์เรื่องนี้ มีบุคคลหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจและให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และมรดกทางวัฒนธรรม ปัจจุบันผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกำลังเผชิญกับ ความท้าทาย อย่างยิ่ง โดยเฉพาะการแข่งขันทางการท่องเที่ยวที่เข้มข้นมากขึ้น หากแม่ฮ่องสอน จะยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางการแข่งขัน จ.แม่ฮ่องสอนต้องแข่งขันที่คุณภาพของการท่องเที่ยวและดึงเอาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกมาให้ได้ ซึ่งถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการริเริ่มการทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนให้มีความตระหนัก เข้าใจ และทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งเป็นกลไกหลักที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบผลสำเร็จและสามารถมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในระดับท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

ยุทธศาสตร์สำคัญสองประการที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จ คือ ประการแรก การสร้างภารกิจและกลไกการทำงานเรื่องท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Future Taskforce) โดยมีททจ. เป็นผู้ประสาน ดึงเอาผู้มีประสบการณ์และเป็นที่ยอมรับด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้ามา พัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว เชิงนิเวศร่วมกันโดยที่ไม่ลืมนำเอางานวิจัยที่เคยมีมาใช้ประโยชน์ โดยที่คณะทำงานชุดนี้ควรที่จะมีองค์ประกอบของคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมช่วยในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเส้นทางมรดกทางวัฒนธรรมในแม่เมืองแม่ฮ่องสอน และเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่ทำเรื่องนี้ตามเทศกาลและจังหวะเวลาที่เหมาะสม

ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวอิสระมีแนวโน้มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากไม่มีเที่ยวบินนานาชาติและปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ 1) นักท่องเที่ยวเริ่มศึกษาหาข้อมูลแผนการเดินทางเองและทำการจองได้ทางอินเทอร์เน็ต 2) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งให้คุณค่ากับ การสำรวจธรรมชาติ ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง

คณะทำงานด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนควรพัฒนาเรื่อง **“เข็มทิศนำทางการท่องเที่ยวท้องถิ่น : Local Compass (Local Community Online Maps Providing Access to Sustainable Suppliers)”** โดยการนำร่องที่ในเมืองแม่ฮ่องสอน ให้มีเส้นทางศึกษามรดกทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้ด้วยตัวเอง มีแผนที่ ๆ มีข้อมูลคุณภาพเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวอิสระได้สำรวจและตีความกับมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติด้วยตัวเอง มีข้อมูลในการเลือกสนับสนุนชุมชน ท้องถิ่นและธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือเจ้าของธุรกิจควรให้ความสำคัญกับเส้นทางท่องเที่ยวก่อนการประกาศเส้นทางและได้รับการฝึกอบรมเพื่อต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว มีร้านเช่าจักรยานตามเส้นทางนี้ มีกิจกรรมง่าย ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้มีปฏิสัมพันธ์ด้วย นักท่องเที่ยวสามารถที่จะสะสมแต้มในสมุด **“พาสปอร์ต”** ซึ่งสามารถที่จะเปลี่ยนเป็นรางวัลได้ เช่น ประกาศนียบัตร **“นักท่องเที่ยวหัวใจอนุรักษ์”** เป็นต้น

แนวความคิดเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวสามารถใช้กับเส้นทางหลวงที่มีระยะทางยาวกว่านี้ได้เช่นกัน โดยแบ่งตามกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวหรือแบ่งตามประเด็นการท่องเที่ยว เช่น **“เส้นทางสำรวจถ้ำ”** **“เส้นทางชนเผ่า”** **“อาหารท้องถิ่น”** ควรมีการจัดงานประจำปี หรือประเพณีสำคัญเป็นประจำเพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าของธุรกิจหรือผู้นำชุมชนได้นำเสนอแนวคิดสร้างสรรค์และเผยแพร่ต่อสาธารณชน

2. **ในระดับเครือข่าย** : การปฏิบัติการในระดับนี้จะมุ่งไปที่การสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการ ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และมณฑลเทศาภิบาล (ที่มีบัตรอนุญาต) กลุ่มนี้จำเป็นต้องเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวอิสระเป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น นักท่องเที่ยวต้องการเวลาเป็นส่วนตัว ในวันพักผ่อน แต่ก็ต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับคนท้องถิ่น หรือมีเส้นทางขับรถหรือทางจักรยานที่สามารถท่องเที่ยว

เองได้ และสามารถทำงานร่วมกับ กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) และมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้เป็น
อย่างดี มัคคุเทศก์อาชีพต้องได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษในการทำงานร่วมกันเป็นทีมกับมัคคุเทศก์
ท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเชิงลึกซึ่งเป็นการ เพิ่มคุณค่าให้
นักท่องเที่ยวที่มาเยือนแม่ฮ่องสอนขณะเดียวกันก็ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ผู้ประกอบการต้องได้รับการฝึกอบรมในการทำงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนารายการนำเที่ยวซึ่งการ
ฝึกอบรมนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ผู้ประกอบการมีโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการ
ของกลุ่มนักท่องเที่ยว ชุมชนได้ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการ และนำเสนอของ
ดีชุมชน ในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการพัฒนา ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวแบบมี ส่วนร่วม
และบทบาทความรับผิดชอบของพันธมิตรทั้งสองฝ่าย ยกตัวอย่าง การจัดทำรายชื่อชุมชนการท่องเที่ยว
ที่มี “ความพร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว” และรายชื่อ “บริษัททัวร์ที่รับผิดชอบต่อสังคม”
สำหรับผู้ประกอบการและมัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่ทำงานร่วมในลักษณะพันธมิตรกับ
ชุมชนเป้าหมาย ควรมีข้อตกลง กันอย่างเป็นทางการ

การสร้างตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมกับโรงแรม ร้านอาหารและผู้ให้บริการด้านการขนส่ง ควรมีการฝึ
กอบรมเรื่องการลดพลังงาน พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน การจัดการของเสีย และแนวทางใน
การสนับสนุนชุมชนกลุ่มอาชีพชุมชน

เนื่องจากนักท่องเที่ยวอิสระเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ควรให้ความสำคัญกับศูนย์ ITC
ของแม่ฮ่องสอนในการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนและมุ่งเป้าการ ประชาสัมพันธ์ ไปยังนักท่องเที่ยว
อิสระ ซึ่งต้องพัฒนาอย่างสอดคล้องไปกับการทำงานเรื่อง “โครงการเข็มทิศนำทางการท่องเที่ยว
ท้องถิ่น” (Local Compass project) เว็บไซต์ควรเป็นแบบตอบโต้ได้ (Interactive) และใช้สื่อเครือข่าย
ทางสังคม (Social Media) ต่าง ๆ โดยที่กลุ่มเป้าหมายแรกที่เราควรดึงเข้ามามีส่วนร่วมในเวทียออนไลน์นี้
ควรเป็นผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์หรือชุมชนที่ได้ ฝึกอบรมหรือเข้าร่วมในการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศแม่ฮ่องสอนมาก่อน

3. ในระดับชุมชน : โดยทั่ว ๆ ไป การสร้างศักยภาพควรเน้นที่การบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนการเสริมสร้างทักษะของมัคคุเทศก์ชุมชน การจัดการที่พัก และการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและมีศักยภาพ โดยมีการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม หรือทำงานเชิงรุกเพื่อให้ได้กลุ่ม เป้าหมายที่ตนเองพิจารณาแล้วว่าเหมาะสมกับชุมชน

เมื่อพิจารณาตามความต้องการของโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน(UNJP)ตามเกณฑ์ในเรื่องการบรรเทาความยากจนความเสี่ยงการค้าแรงงาน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายไว้ระดับหนึ่งแล้ว ประกอบกับระยะเวลาศึกษาจำกัดเพียง 2 เดือน ทางผู้ศึกษาจึงเสนอพื้นที่เป้าหมายและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) **บ้านเมืองแพม** อำเภอปางมะผ้า เป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวแล้ว ตั้งอยู่ใกล้อำเภอปายในเขตตอนเหนือของแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเมืองแพมมีพื้นที่อยู่ใกล้ถ้ำยาว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและในตำบลถ้ำลอดมีทรัพยากรบุคคลที่เชี่ยวชาญทางด้าน การสำรวจถ้ำอยู่แล้ว จึงสามารถนำความรู้และทักษะดังกล่าวเป็นทุนในการพัฒนาวางแผนให้เมือง ตำบลถ้ำลอดเป็นกรณีศึกษาด้านการท่องเที่ยวถ้ำ สร้างองค์ความรู้และฝึกอบรมมัคคุเทศก์ให้มีความรู้ความสามารถด้านสื่อความหมายทางธรรมชาติและความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับถ้ำ สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและมีการวางแผนเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการให้มีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2) **บ้านเมืองปอน** อำเภอขุนยวม เป็นชุมชนในทางตอนใต้ของแม่ฮ่องสอน เมืองปอนเป็นชุมชนที่ยังไม่มีประสบการณ์การท่องเที่ยวมากนัก แต่มีความพร้อมทางด้านทรัพยากร ทางวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองปอนควรให้ความสำคัญกับการวางแผน แบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวหลายฝ่าย และการ พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านมรดกทาง วัฒนธรรมและองค์ความรู้ด้านการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเฉพาะของแต่ละชุมชน มีดังต่อไปนี้

บ้านเมืองปอน

องค์กรและชุมชน

- การสร้างความเข้มแข็งและการฝึกอบรมให้กับกลุ่มโฮมสเตย์
- การฝึกอบรมให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นด้านการสื่อความหมาย ภาษา และอาหารสุขภาพในท้องถิ่น
- แผนแม่บท : การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
กับองค์การบริหารส่วนตำบล

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- ผลิตภัณฑ์อาหารปลอดสารพิษ ร้านกาแฟหรือร้านอาหารไทใหญ่
- การสอนทำอาหารของชนชาวไทใหญ่และโฮมสเตย์
- อบรมเชิงปฏิบัติการสอนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

การตลาด

- การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการฝึกอบรมทางการตลาดสำหรับกลุ่มอาชีพ
- การส่งเสริมเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานกับโรงแรม ร้านอาหารในแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่และกรุงเทพฯ
- การฝึกอบรมสร้างความเข้าใจเรื่องความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลายและแผนการตลาด

บ้านแม่หลุย

องค์กรและชุมชน

- การฝึกอบรมการเตรียมความพร้อมชุมชนในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเป็นเจ้าของบ้านที่ดีและการจัดการบ้านพักแบบโฮมสเตย์
- การฝึกอบรมเรื่องความปลอดภัยทางน้ำและการล่องแพ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- มีบ้านพักที่พร้อมให้บริการและมีรายการนำเที่ยวศึกษาธรรมชาติโดยประสานงาน กับอุทยานแห่งชาติ
- มีศูนย์เรียนรู้และบริการชุมชนสำหรับนักศึกษาและอาสาสมัคร (เช่น การทดสอบคุณภาพน้ำ)
- การพัฒนางานผ้าย้อมสีธรรมชาติเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการค้าในอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยว

การตลาด

- จำเป็นต้องช่วยเหลือด้านการสื่อสาร เนื่องจากไม่มีสัญญาณโทรศัพท์
- การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว พันธมิตรทางการตลาดและการเข้าถึงตลาดให้มากขึ้น
- จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและบริการทางการท่องเที่ยวมากขึ้น

บ้านเมืองแพม

องค์กรและชุมชน

- การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาชุมชน การจัดทำบัญชี/การเงิน
- ใช้อาคารหลังเดิมแต่พัฒนาระบบข้อมูลนักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น
- มีการฝึกอบรมภาษาอังกฤษและการสื่อความหมายวัฒนธรรมและธรรมชาติกับกลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ชุมมัคคุเทศก์ และเจ้าของบ้านที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

- ถ้ำ โดยให้ความสำคัญที่ถ้ำยาว พัฒนาทางเดิน ข้อมูล การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ ไฟนำเที่ยว พลังงานแสงอาทิตย์และระบบการป้องกันเข้าถ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต
- พัฒนาการออกแบบและเทคนิคการขายอย่างมีศิลปะไม่ใช่การแข่งขันการขายของเช่นที่เป็นอยู่
- การทำโปรแกรมที่น่าเสนอเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

การตลาด

- การฝึกอบรมการตลาดและเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับตลาดคนไทย (โรงเรียนมีอินเตอร์เน็ต)
- การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จัก
- การสร้างพันธมิตรทางการตลาด เครือข่ายการท่องเที่ยวและเครือข่ายงานผ้าทอมือ

ระดับตำบล พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวทางระดับตำบลถือเป็นแนวทางที่น่าสนใจใน การจัดการถ้ำด้วยเนื่องจากถ้ำมีความเปราะบาง และอยู่ใน ภาวะเสี่ยงที่ยังไม่มีใครลุกขึ้นมาทำการอนุรักษ์ อย่างจริงจัง อีกทั้งมีทรัพยากรบุคคล คือ นักวิจัย และ นักสำรวจถ้ำที่มีประสบการณ์ในพื้นที่ที่สามารถ ผลักดันพัฒนาให้ตำบลถ้ำลอดเป็น ศูนย์การเรียนรู้ถ้ำระดับ ชาติและระดับภูมิภาคได้

จากความสำเร็จในการริเริ่มข้างต้นในอนาคตอาจกำหนดให้แม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์ต้นแบบ (Best Practice) ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรผ่านช่องทางเครือข่ายการ งานวิจัย กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบ การรวบรวมทักษะและประสบการณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยวมาถอดเป็นบทเรียน เป็นศูนย์ฝึกอบรมสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มัคคุเทศก์เชิงนิเวศ ผู้ดำเนินการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้ครบวงจร

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ความเป็นแม่ฮ่องสอนสามารถสามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสนับสนุนเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวและในชุมชนจะช่วยสร้างภาพลักษณ์และยกระดับการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างดี แม่ฮ่องสอนต่างหากที่ควรนำเสนอการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสร้างชื่อเสียงหรือภาพลักษณ์ของแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- การพัฒนามัคคุเทศก์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแม่ฮ่องสอนให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีศักยภาพและพัฒนาทักษะด้านภาษาเยอรมันและฝรั่งเศสเพิ่มเติม
- การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นและมีการนำเสนอสินค้าเพื่อส่งต่อไปยังแหล่งอื่น เช่น กรุงเทพฯ หัวหิน เชียงใหม่ และการสร้างชื่อเสียง (Brand) แม่ฮ่องสอนให้เป็นที่รู้จักและติดตลาด

สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน

- ควรมีงานวิจัยทางวิชาการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อศึกษาข้อจำกัดของทรัพยากรในอำเภอบางจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแม่สะเรียง มีการกำหนดเขตการใช้ทรัพยากร การกำหนดเขตการใช้ทรัพยากร (Zoning) และการกำหนดค่าบำรุงเพื่อช่วยในการรักษาป่า
- ควรมีการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการพลังงานและของเสียในโรงแรม ร้านอาหาร และในบริษัทนำเที่ยว
- ควรมีการส่งเสริมให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมือง “วิถีชีวิตสีเขียว” ให้เป็นงานรณรงค์ประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด

ข้อเสนอแนะเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

✓ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ททจ.)

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมีบทบาทในฐานะองค์กรผลักดันหรือประสานงานเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญจากทุกภาคส่วนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยใช้แนวทางผสมผสานผลักดันให้เกิดการพัฒนามาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ แม่ฮ่องสอน การจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรผู้ชำนาญการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เพิ่มเติมทั้งในเมืองแม่ฮ่องสอนและในอ.แม่สะเรียง จัดให้มีการมอบเกียรติบัตร หรือ ประทับตราสำหรับ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจ.แม่ฮ่องสอน หรือที่เรียกว่า “พาสปอร์ตสีเขียว” รวมทั้งการส่งเสริมเรื่องความคิดสร้างสรรค์ด้วยการประกวดการออกแบบสัญลักษณ์สำหรับ ผลิตภัณฑ์ ท่องถิ่นแม่ฮ่องสอน

✓ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) แม่ฮ่องสอน ทำการวิจัยเกี่ยวกับตลาดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งตอนเหนือและตอนใต้ พัฒนาแผนการตลาดเพื่อเจาะกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านกระบวนการร่วมมือกับภาคี การท่องเที่ยวจัดให้มีข้อมูลการท่องเที่ยว ทั้งภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน

1. บทนำ

1.1 ที่มาของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดแม่ฮ่องสอน

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ภายใต้การประสานงานของโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP) ได้ร่วมกันจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและลดความยากจนของประชาชนในพื้นที่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการระบุว่าเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แม่ฮ่องสอนมีมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ล้ำค่า ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็เป็น เสมือนดาบสองคม ในด้านหนึ่งการท่องเที่ยวก็ได้นำมาซึ่งเงินตรา จากต่างประเทศเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งเสริมการลงทุนทั้งด้าน การบริการ สาธารณูปโภคและการสร้างงาน แต่ในอีกด้านหนึ่งยังขาดการจัดการและการวางแผนรองรับผลกระทบเชิงลบทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวหากขาดทิศทางการพัฒนาและการวางแผนอย่างระมัดระวัง

โครงการความร่วมมือกันในครั้งนี้มุ่งมั่นที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสร้างโอกาสให้กับชุมชนเป้าหมาย โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในภาวะเสี่ยง เช่น กลุ่มชนเผ่าต่าง เป็นต้น การสำรวจข้อมูลพื้นฐานจะเป็นแนวทางในการออกแบบโครงการโดยการศึกษาถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน และค้นหากิจกรรมใหม่ ๆ ที่มีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จ พื้นที่และวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับการลงมือดำเนินการกิจกรรมเหล่านี้

1.2 วัตถุประสงค์

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้บรรลุข้อตกลงกับโครงการความร่วมมือกับโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP) ที่จะดำเนินโครงการสำรวจและศึกษาข้อมูลเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลสำหรับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต โครงการสำรวจและศึกษาข้อมูลเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์หลักสามข้อดังนี้

- 1) รายงานถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ จ.แม่ฮ่องสอน

- 2) ศึกษาบทบาทของหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวระดับจังหวัด
- 3) นำเสนอแนวทางการดำเนินกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น
- กิจกรรมที่ 1: แนวทางส่งเสริมบทบาทของหน่วยงานการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- กิจกรรมที่ 2: พัฒนาระบบการฝึกอบรมมัคคุเทศก์
- กิจกรรมที่ 3: ข้อเสนอแนะวิธีการดำเนินงานสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

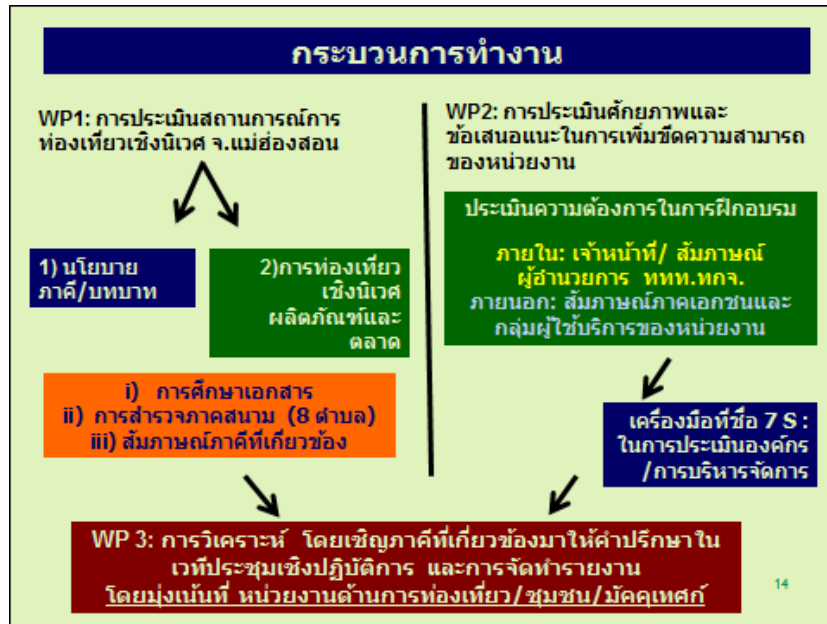
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ✓ มีการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างครอบคลุมของภาคการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจ.แม่ฮ่องสอน
- ✓ มีการประเมินบทบาทขององค์กรระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ✓ ให้ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน และแผนการทำงานของโครงการ
- ✓ เสนอผลการศึกษาต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4 วิธีการดำเนินงาน

จากวัตถุประสงค์และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ได้ออกแบบการดำเนินงานโดยแบ่งเนื้องานออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- ✓ ส่วนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิเคราะห์นี้ประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร การลงพื้นที่ศึกษาในพื้นที่เป้าหมายที่โครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP) คัดเลือกไว้แล้ว การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การค้นคว้าจากเอกสารแบ่งเป็น 2 เรื่องได้แก่ 1) นโยบาย, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและบทบาทหน้าที่ 2) ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและการตลาด การค้นคว้าเพิ่มเติมนี้ทำให้เห็นตัวอย่างของการท่องเที่ยวที่สร้างผล กระทบทั้งด้านบวกและลบแก่สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ✓ ส่วนที่ 2 เป็นการประเมินและเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมศักยภาพการทำงานขององค์กรการท่องเที่ยวระดับจังหวัด โดยมีการสอบถามความต้องการของผู้ใช้บริการ
- ✓ ส่วนที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ นำเสนอผลการศึกษาแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และจัดทำรายงาน

รูปที่ 2 ภาพรวมของกระบวนการศึกษา

2. การปรึกษาหารือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง

2.1 การร่วมปรึกษาหารือกับภาคีการท่องเที่ยวและการปรับแผนปฏิบัติการ

2.1.1 การประชุมเบื้องต้นเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อกระบวนการศึกษาข้อมูล

ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2011 ณ หอประชุมจ.แม่ฮ่องสอนมีการประชุมภาคีการท่องเที่ยว เพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อกระบวนการศึกษาข้อมูล ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีผู้เข้าร่วมกว่า 20 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ระดับสูงในสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หอการค้า สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนจากพื้นที่เป้าหมายทำงานของ UNJP ซึ่งทาง UNJP ได้นำเสนอบทบาทของสหประชาชาติว่าด้วย การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในจ.แม่ฮ่องสอน และความเป็นมาของโครงการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ CBT-I นำเสนอกระบวนการและแผนปฏิบัติการในระยะเวลา 2 เดือนต่อผู้เข้าร่วมประชุม

ที่ประชุมมีการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลายเป็นเวลากว่า 2 ชั่วโมง ความเห็นจากผู้เข้าร่วม มีคุณค่าอย่างมากเพื่อการปรับกระบวนการศึกษาข้อมูลพื้นฐานให้เหมาะสม และสร้างความมั่นใจว่ากิจกรรมที่นำเสนอสอดคล้องกับความต้องการของภาคีการท่องเที่ยว หลังจากสิ้นสุดการประชุมครั้งแรก CBT-I และผู้แทนจาก UNJP ได้ประชุมกันอีกครั้งในวันที่ 8 กุมภาพันธ์เพื่อทบทวนข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วม และแนวทางในการปรับแผนปฏิบัติการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคีการท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 ข้อเสนอแนะหลัก ความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและจากคณะทำงาน

	ข้อเสนอแนะ	การปรับแนวทางการศึกษา
1	ควรที่จะทำการศึกษาเจาะลึกใน 4 ตำบลเป้าหมายที่มีการคัดเลือกไว้แล้ว ข้อมูลกว้าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอยู่แล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องศึกษาในระดับจังหวัดมากนัก การศึกษาในวงกว้างทำให้เสียเวลาและไม่เจาะลึกในพื้นที่เป้าหมาย อาจทำให้โครงการไม่บรรลุผลเท่าที่ควร	ความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้นอยู่กับ การดำเนินการอย่างเป็นระบบรวมทั้งข้อมูลจากทั่วทั้งจังหวัดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ดังนั้น การศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังถือว่าเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดและในพื้นที่เป้าหมาย
2	การวิเคราะห์ควรให้ความสำคัญกับสถานการณ์และความต้องการในพื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากมีเวลาน้อย และเรื่องที่ต้องการข้อมูลมีมาก เสนอให้ลดพื้นที่ศึกษาจาก 8 ตำบลเหลือ 4 ตำบล	คณะทำงานยอมรับและตกลงที่จะลดจำนวนพื้นที่จากเดิม 8 ตำบลเป็น 4 ตำบลโดยเลือกตำบลละ 1 หมู่บ้านในการศึกษาอย่างเจาะลึก การสำรวจจะให้ความสำคัญกับ 4 หมู่บ้านที่อยู่ในเป้าหมายของ UNJP ก่อน เวลาที่เหลือจะใช้สำรวจตำบลเป้าหมายในประเด็นที่กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้
3	ไม่จำเป็นที่โครงการนี้ต้องประเมินศักยภาพของสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะหน่วยงานภาครัฐมีการประเมินศักยภาพและขีดความสามารถในการทำงานของหน่วยงานอยู่แล้วทุกปี	CBT-I จะสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เพื่อทราบถึงยุทธศาสตร์ ทักษะและการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ประเมินความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะ สามารถช่วยประเมินความคาดหวังและความต้องการในการสนับสนุนจากรัฐเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนและผู้ประกอบการ

ความเห็นเพิ่มเติมจากผู้เข้าร่วมการประชุมและแนวทางการศึกษา

- ✓ ใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่มีอยู่แล้วให้เต็มที่
- ✓ ให้บรรจุเรื่องผลิตภัณฑ์การเกษตรและของที่ระลึกเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงกับเรื่องการท่องเที่ยว

- ✓ เน้นการสร้างโอกาสในพลังงานทดแทนและพลังงานสะอาด (Renewable & Clean Energy)
- ✓ ควรศึกษาให้เห็นว่าการศึกษาทั้งในระบบหรือนอกระบบจะเข้ามาช่วยเรื่องการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวได้อย่างไร เช่น การอบรมมัคคุเทศก์ เป็นต้น

คณะผู้ศึกษาเห็นด้วยในหลักการและได้ปรับแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับข้อเสนอ

ภาพที่ 1 การประชุมเบื้องต้นเพื่อเตรียมการสำรวจศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ.แม่ฮ่องสอน

2.1.2 การประชุมติดตามผลกับการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ททจ.)

ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ นางสาวพจนาสวนศรี หัวหน้าคณะทำงานพร้อมกับนายปีเตอร์ ริชาร์ด ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดได้พบกับ นางจุไรรัตน์ แพรพพราย ผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จ.แม่ฮ่องสอน เพื่อนำเสนอแผนที่ได้ปรับแก้แล้ว ความแตกต่าง ประเด็นสำคัญของแผนที่ปรับแก้คือได้ยกเลิกการประเมินศักยภาพและขีดความสามารถของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอนออก และให้ความสำคัญกับความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการมาก ซึ่งผู้อำนวยการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดได้ตกลงสนับสนุนแผนที่ปรับแก้แล้ว

2.2 การปรับกระบวนการทำงานตามคำปรึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อกระบวนการทำงาน คือ หลังจากที่ได้ยกเลิกการประเมินศักยภาพภายในขององค์กรทั้งสอง คือ ททจ.และททท. จ.แม่ฮ่องสอน ทางคณะทำงานได้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหลายภาคส่วนมากขึ้นเพื่อระบุถึงความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งเรื่องที่ต้องการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเพียงพอแล้ว และเรื่องที่ต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม พร้อมทั้งการจัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนที่ต้องการการส่งเสริมหรือสนับสนุน

คณะผู้ศึกษาได้ปรับแผนการศึกษาโดยให้ความสนใจเรื่องช่องว่างระหว่างความต้องการของผู้รับบริการและ
บทบาทการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัด แผนที่ปรับแล้วทำให้คณะทำงานมีเวลาดำเนินที่
ประเมินระดับความร่วมมือขององค์กรเหล่านี้และมองถึงบทบาทความร่วมมือในอนาคตของหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง ดังนั้นการปรับแผนครั้งนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

3. เครื่องมือและวิธีการในการศึกษาข้อมูล

3.1 ภาพรวม

ในการศึกษานี้ในเรื่องวิธีการศึกษามีความแตกต่างระหว่างข้อเสนอที่ระบุในโครงการและการดำเนินการจริงในเรื่องของการประเมินบทบาทและความต้องการในการส่งเสริมศักยภาพของหน่วยงานการท่องเที่ยวระดับจังหวัด เป็นการสอบถามและประเมินความต้องการจากภาคีที่เกี่ยวข้องและผู้ให้บริการของหน่วยงานแทน ตามข้อเสนอในที่ประชุมเพื่อปรึกษาหารือแนวทางการสำรวจและศึกษาสถานการณ์ (Inception Meeting) เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการ มี 3 เรื่อง ได้แก่

1. การประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. การศึกษาเอกสาร ด้านนโยบาย ภาคีที่เกี่ยวข้อง และบทบาทหน้าที่
3. การศึกษาข้อมูลด้าน ผลิตภัณฑ์/ตลาด และตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

1. การประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- 1) การศึกษาเอกสาร ด้านนโยบาย ภาคีที่เกี่ยวข้อง และบทบาทหน้าที่
- 2) การศึกษาข้อมูลด้าน ผลิตภัณฑ์/ตลาด และตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

ทั้งสองส่วนเป็นการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ผลการศึกษาได้ระบุไว้ในรายงานการศึกษา

ภาพรวมการศึกษา

- การศึกษาเอกสารและบททวนวรรณกรรม เป็นการศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย รายงาน บทความและสื่อเผยแพร่รวมทั้งสื่อออนไลน์
- การสัมภาษณ์แบบโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง รวมทั้งสัมภาษณ์เจาะลึกกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่ ประกอบด้วย บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ นักวิชาการ นักพัฒนาสังคม ข้าราชการ และชุมชน
- ในการประเมินสถานการณ์และความต้องการของชุมชน ผู้ศึกษาใช้การศึกษาระบบชุมชนแบบเร่งด่วน โดยศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการทำแผนที่ โดยการสัมภาษณ์ สังเกต และการประชุมกลุ่มย่อย โดยชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทาง UNJP เป็นผู้คัดเลือก ได้แก่ ต.หมอกจำแป่ อ.เมือง ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า ต.แม่สวด อ.สบเมย และต.เมืองปอน อ.ขุนยวม

- การประเมินโอกาสและความเสี่ยงของการพัฒนาการท่องเที่ยว มุ่งศึกษาในมิติของเศรษฐกิจ-สังคม สังคม-วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และประเด็นเรื่องการตลาด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย SWOT เครื่องมือที่ทาง CBT-I พัฒนาขึ้นมาเอง เช่น การทำแผนที่ทรัพยากร การประเมินความพร้อมทางการตลาด

2. การประเมินศักยภาพและข้อเสนอแนะในการเพิ่มขีดความสามารถของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และ กลุ่มผู้ใช้บริการของหน่วยงาน ผู้ศึกษาปรับเครื่องมือจาก McKinsey's 7S เป็นการประเมินความต้องการในการฝึกอบรม (Training Need Assessment -TNA) ของผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (User) โดยการศึกษาเพื่อหาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพและสิ่งที่หน่วยงานได้ให้การสนับสนุนว่ายังมีช่องว่างในการให้บริการเรื่องใดบ้าง

3. การวิเคราะห์ การประชุมเชิงปฏิบัติการของภาคีที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงาน

การประชุมทีมเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษา และการรับฟังความคิดเห็นจากภาคีที่เกี่ยวข้องในเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการ

รายละเอียดกิจกรรม

3.2 ประชุมทีมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในกรอบการศึกษาและความคาดหวัง

ทีมผู้ศึกษาจาก CBT-I พบกับทีมงานจาก UNJP ที่แม่ฮ่องสอนเพื่อรับทราบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการทำงาน เครื่องมือในการศึกษา และบทบาทความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย

กิจกรรมที่ 1.2 การศึกษาเอกสารและการหาข้อมูลเพื่อประเมินสถานการณ์ในประเด็นทางนโยบายและภาคีที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบทบาทหน้าที่ (ด้านนโยบายและภาคีที่เกี่ยวข้อง)

หัวหน้าทีมศึกษา ได้ทำการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ การศึกษานโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ยุทธศาสตร์ แผนงานและทรัพยากรที่มีการใช้ทั้งในระดับชาติ กลุ่มจังหวัด และระดับจังหวัด การศึกษาแผนแม่บทจังหวัด รวมทั้งแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กิจกรรมและงบประมาณ

การศึกษาเอกสารครอบคลุมถึงนโยบายต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับหน่วยงาน รวมทั้งงบประมาณ และทรัพยากรที่หน่วยงานต่าง ๆ มี จำนวน 15 หน่วยงาน มีการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในระดับหน่วยงาน จำนวน 10 ท่านที่มีบทบาทสำคัญในจังหวัด อาทิ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ วัฒนธรรมจังหวัด วิทยาลัยชุมชน ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น

การสัมภาษณ์นักวิชาการและเจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนหรือบทบาททางความคิดในการพัฒนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อรับฟังแง่คิดมุมมองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

มีการศึกษาเอกสารบทความและงานวิจัยจำนวน 22 ชิ้น ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อรวบรวมบทเรียนและกรณีศึกษาที่สำคัญ รวมทั้งการจับกระแสและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาได้นำมาวิเคราะห์และวางแนวทางในการค้นหาความต้องการที่แท้จริงที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ต้นทุนและทรัพยากรที่จังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอยู่แล้ว หรือมีบทบาทหน้าที่หลักในการสนับสนุน โดยมุ่งการค้นหาความต้องการ โดยเฉพาะเรื่องการฝึกอบรม โดยเฉพาะกลุ่มชุมชนและมัคคุเทศก์

กิจกรรม 1.3 การศึกษาข้อมูลด้าน ผลิตภัณฑ์/ตลาด

ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการทำงานกับหน่วยงานภาคีและผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ทำงานร่วมกันเป็นทีมในการค้นหาจนได้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการกล่าวถึง 160 จุด/กิจกรรม ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยที่แหล่งข้อมูลมาจากสื่อประชาสัมพันธ์ เว็บไซต์ทั้งไทยและต่างประเทศ และการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยการแบ่งหมวดหมู่ จัดกลุ่ม ลักษณะผลิตภัณฑ์และบริการ รวมทั้งรวบรวมข้อคิดเห็นต่อสถานที่/กิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทั้งเชิงบวกและลบ

กลุ่มงานที่ 1 : กรอบในการศึกษา

- i) ประเภทของการท่องเที่ยว (โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ ชุมชน)
- ii) ประเภทของผู้ให้บริการ
- iii) ความโดดเด่นเรื่องบริการ
- iv) ข้อมูลด้านการตลาด/ความเข้มข้นของการท่องเที่ยว
- v) ความสะดวกในการเข้าถึง
- vi) ข้อมูลการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับผู้ประกอบการ ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ
- vii) ฤดูกาลและปฏิทินกิจกรรมประเพณีที่สามารถบูรณาการกับโปรแกรมท่องเที่ยว

กิจกรรม 1.4 การสำรวจภาคสนาม การวิเคราะห์สถานการณ์และทิศทางในอนาคต

จากข้อจำกัดเรื่องเวลา ทำให้การสำรวจภาคสนามต้องจำกัดพื้นที่เฉพาะ 4 ตำบลที่ UNJP กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทำให้มีเวลาในการทำงาน (ไม่รวมการเดินทาง) 2 วัน 1 คืน ในแต่ละพื้นที่ ทีมผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบเร่งด่วน การทำแผนที่ชุมชน การสังเกตและการสัมภาษณ์ ตามกรอบข้างล่างนี้ กรอบเนื้อหาการศึกษา ประกอบด้วย

- i) อัตลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรม วิถีการดำรงชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ii) วิถีการดำรงชีวิตที่มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง คน ชุมชน กับ ป่า และทรัพยากรธรรมชาติ
- iii) แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ (ธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม ความโดดเด่นของพื้นที่ และการพัฒนาชุมชน)
- iv) ข้อมูลสำคัญที่แสดงถึงความโดดเด่นทาง เทศกาล ประเพณี และวงจรการผลิตทางการเกษตร
- v) รูปแบบการจัดการทรัพยากร การอนุรักษ์ รวมถึงประเมินศักยภาพในเรื่องการใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- vi) ประเมินความเปราะบางของพื้นที่ เช่น ความยากจน ปัญหาสุขภาพจิต สถานภาพทางกฎหมาย สิทธิทำกิน/ที่อยู่อาศัย และบทบาทชายหญิง
- vii) บทเรียน ประสบการณ์ของชุมชน บทบาทของกลุ่มต่อการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว
- viii) สังเกตระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว
- ix) สถานการณ์ด้านการตลาด และความเข้าใจในเรื่องการตลาดของผู้เกี่ยวข้อง
- x) สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งเครือข่ายท้องถิ่น
- xi) สถานภาพการเข้าถึงพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีในพื้นที่
- xii) การได้รับประโยชน์ทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว โดยนำผลจากการศึกษาจากเอกสารมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่พบเห็นระหว่างลงพื้นที่
- xiii) ระดับความรู้และประสบการณ์ของชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

กรณีศึกษาในเรื่องผลกระทบเชิงบวกและลบในจ.แม่ฮ่องสอน

ผลการศึกษา ทางทีมได้เขียนไว้ในรายงานในลักษณะของประเด็นด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว และกรณีศึกษาที่ได้รับการยอมรับ/มีการกล่าวถึงในรายงาน และยกตัวอย่างผลกระทบที่มีการศึกษาวิจัย ไว้ในรายงานด้วยเช่นกัน

กิจกรรมที่ 1.5 : การสัมภาษณ์ภาคีที่เกี่ยวข้องในจ.แม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่

การศึกษา สํารวจ และสัมภาษณ์ในทุกกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้ ทางผู้ศึกษาได้วางกรอบข้อมูลเพื่อนำมาประเมินความต้องการในการพัฒนา รวมทั้งแง่คิดมุมมองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- i) โดยภาพรวมอะไรบ้างที่ทำได้คืออยู่แล้วและอะไรบ้างที่ต้องปรับปรุงและดำเนินการอย่างเร่งด่วน
- ii) นโยบายการท่องเที่ยว การสนับสนุนทรัพยากร ความรู้/งบประมาณของหน่วยงาน
- iii) ผลกระทบและบริการการท่องเที่ยว : ผลสำเร็จและล้มเหลว ช่องว่างและโอกาสในการพัฒนา
- iv) ตลาดกลุ่มเป้าหมายหลักของแม่ฮ่องสอน ความต้องการ ความคาดหวัง และพฤติกรรมการท่องเที่ยว
- v) ภาคีที่เกี่ยวข้อง และความร่วมมือในการทำงาน
- vi) ผลประโยชน์ต่อสังคม-วัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้นทุนและการลงทุนด้านการท่องเที่ยว

ทีมผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ภาคีที่เกี่ยวข้องจำนวน 25 คน ประกอบด้วย

- 1) ข้าราชการในระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 2) เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชน
- 3) บริษัทนำเที่ยว สมาคมท่องเที่ยว และหอการค้า
- 4) มัคคุเทศก์อาชีพ (มีบัตร)
- 5) เจ้าของร้านอาหารและผู้บริหาร โรงแรม/เกสต์เฮาส์
- 6) ผู้ให้บริการด้านการขนส่ง

3.3 การประเมินความต้องการในการสนับสนุน

กิจกรรมที่ 2.1 สํารวจและสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มผู้ใช้บริการของททจ.กับททท. เพื่อจะศึกษาถึงความต้องการในการเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน

ทีมผู้ศึกษาได้ออกแบบคำถามเพื่อพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจ.แม่ฮ่องสอนแล จ.เชียงใหม่ ได้แก่ บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชน ร้านอาหาร ผู้ประกอบการด้านที่พัก ผู้ให้บริการด้านการคมนาคมขนส่ง และนักท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 2.2 สรุปผลการศึกษาและโอกาสในการพัฒนา

ทีมผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ในกิจกรรม 2.1 โดยการประมวลจุดแข็งและความต้องการในการพัฒนา มาวิเคราะห์หาแนวทางเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุน โดยการพิจารณาถึงบทบาทและข้อจำกัดของหน่วยงาน โอกาสและความร่วมมือของภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมนำเสนอโครงการพัฒนาให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผลักดันให้เป็นแผนงานหรือวาระของจังหวัดต่อไป

3.4 การวิเคราะห์และรับฟังความคิดเห็นของภาคีที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรม 3.1 การประชุมทีมเพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษาและเตรียมการในการนำเสนอ

กิจกรรม 3.2 การนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็น

ทีมผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษากับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2554 ประเด็นที่นำเสนอได้แก่

- การวิเคราะห์สถานการณ์ด้านนโยบาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ศักยภาพ โอกาส และความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยวท่ามกลางการเติบโตของการท่องเที่ยวทั้งในระดับชาติ ภาคเหนือรวมทั้งที่อ.ปาย
- ข้อเสนอเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนต่อหน่วยงานระดับจังหวัดที่รับผิดชอบ

4. ข้อมูลเกี่ยวกับ จ.แม่ฮ่องสอน

4.1 ทำเลที่ตั้ง

จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ 12,681 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับสามของภาคเหนือ และเป็นอันดับเจ็ดของประเทศ ความยาวจากเหนือจรดใต้ 250

กิโลเมตร ความกว้าง 95 กิโลเมตร ทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศพม่า รวมความยาว 483 กิโลเมตร โดยเป็นแนวพรมแดนที่เป็นพื้นดิน 326 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำ 157 กิโลเมตร ประกอบด้วยแม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำเมย 30 กิโลเมตร) และมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับประเทศสหภาพพม่าด้านรัฐฉานตอนใต้ รัฐกะยาบางส่วน
ทิศตะวันออก	ติดกับอ.เวียงแหง อ.แม่แตง อ.แม่แจ่ม อ.สอด และอ.อมก๋อย จ. เชียงใหม่
ทิศใต้	ติดกับอ.ท่าสองยาง จ.ตาก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่าด้านรัฐกะยา และรัฐคอกูเล

4.2 ลักษณะภูมิประเทศ

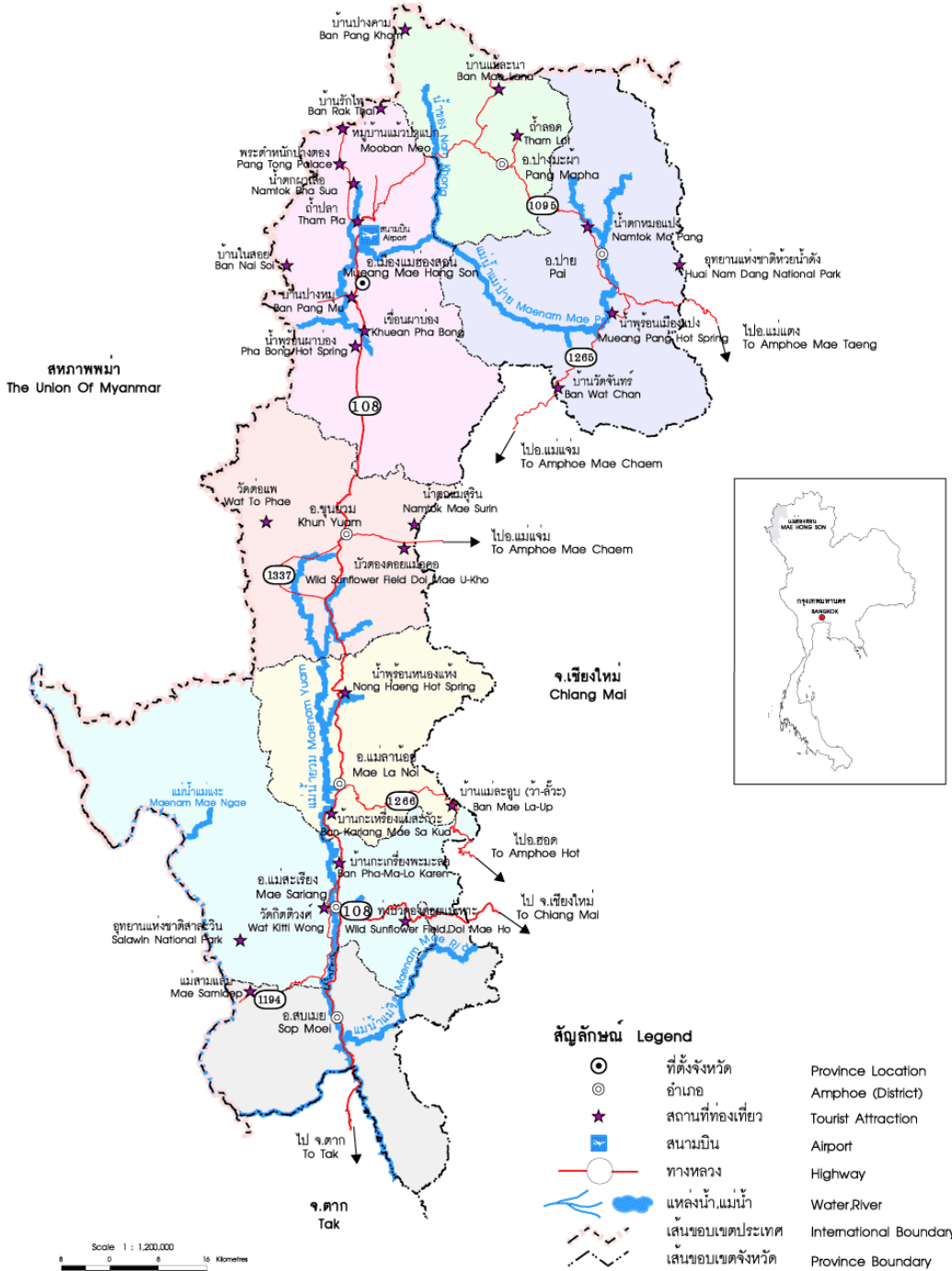
จังหวัดแม่ฮ่องสอนเต็มไปด้วยเทือกเขาสูงส่วนใหญ่สลับกับพื้นที่ราบเล็กน้อย ยอดเขาแม่ยะเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดตั้งอยู่ในเขตอำเภอป่าใจมีความสูงประมาณ 2,005 เมตร จากระดับน้ำทะเล เทือกเขาแดนลาวและเทือกเขาถนนธงชัยพาดตัวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ เทือกทิวเขาถนนธงชัยตะวันตกทอดตัวตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับพม่า พื้นที่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 89.66 ของแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ป่า และมีการประกาศเป็นที่พื้นที่ป่าสงวนถึงร้อยละ 81.19 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ และการเดินทางที่ไม่สะดวกนักทำให้ความงามและเสน่ห์ของแม่ฮ่องสอนยังไม่เป็นที่รับรู้ของภายนอก

4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้ถือเป็นทรัพยากรสำคัญสำหรับแม่ฮ่องสอน ซึ่งประกอบไปด้วย ป่าผลัดใบ ป่าสน ป่าดิบเขา และป่าปลูก แม่ฮ่องสอนยังมี แม่น้ำสำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำปาย แม่น้ำยวม ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยิ่งกว่านั้นแม่ฮ่องสอนยังมีแหล่งแร่ฟลูออไรด์ และบาไรท์ (Barites) ชุมชนในพื้นที่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และแหล่งน้ำในวิถีชีวิต ทั้งเป็นอาหารและเป็นยา ทรัพยากรเหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของชาติ

แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน MAE HONG SON TOURIST MAP

รูปที่ 3 แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.4 ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น แบ่งเป็น 3 ฤดู อย่างชัดเจนคือ ฤดูร้อน (กลางเดือน มี.ค. - กลางเดือน พ.ค.) อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ในเดือน เม.ย. ของทุกปี ประมาณ 43.0° ซ ฤดูฝน (กลางเดือน พ.ค.- กลางเดือน ต.ค.) ปริมาณฝนตกตลอดทั้งปีวัดได้ 1,480.5 มม. โดยที่เดือนก.ค.-ส.ค. จะเป็นช่วงที่ฝนตกมากที่สุด ฤดูหนาว (กลางเดือน ต.ค. - กลางเดือน มี.ค.) อุณหภูมิจะต่ำสุดจะอยู่ในช่วง ปลายเดือน ธ.ค.- ปลายเดือน ม.ค. ในพื้นที่เขาสูงอุณหภูมิต่ำสุด 0-1 ° ซ.

4.5 ประชากรและการปกครอง

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหนาแน่นประชากรน้อยที่สุดอยู่ในอันดับ 3 แต่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 8 ของประเทศ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอปาย ปางมะผ้า เมือง ขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียง และสบเมย โดยในแต่ละอำเภอมีความโดดเด่นในหลายลักษณะที่แตกต่างกันไป ทั้งสภาพภูมิประเทศและความหลากหลายของประชากร จากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ไทใหญ่ กะเหรี่ยง จีนฮ่อ ล่าหู่ ละว้า มีความเชื่อนับถือศาสนาต่างกัน เช่น พุทธ คริสต์ ศี และการบูชาบรรพบุรุษถือเป็นเรื่องปกติในแต่ละชุมชน

4.6 การดำรงชีวิตและเกษตรกรรม

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดใหญ่ อย่างไรก็ตามมีพื้นที่เพียงเล็กน้อยสำหรับการเพาะปลูก แหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์และกิจกรรมทางการเกษตรพบได้เฉพาะในพื้นที่หุบเขาและด้วยข้อจำกัดในการเกษตรเช่นนี้ ทำให้แม่ฮ่องสอนพึ่งพิงเชียงใหม่พอสมควรในด้านสินค้าและบริการต่างที่แม่ฮ่องสอนขาดกิจกรรมสามารถแบ่งออกได้เป็นภาคทั่ว ๆ ไป ภาคเกษตรกรรมและภาคอื่น ๆ (ที่มีใช้เกษตรกรรม) เกษตรกรรมหลักคือการปลูกข้าว กระทบถั่วลิสงและผักกาด ส่วนการผลิตภาคนอกเกษตรกรรมขึ้นอยู่กับการค้าส่งการค้าปลีกและการค้าอื่น ๆ จากสถิติการเกษตรของประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีที่ถือครองทางการเกษตรเพียง 211,413 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.6 ของพื้นที่ทั้งหมดโดยเกษตรกรถือครองเฉลี่ยครัวเรือนละ 11.8 และใช้ถือครองทางการเกษตรเพื่อการทำนามากที่สุดถึงร้อยละ 54.1 รองลงมาใช้เพื่อการปลูกพืชไร่ และไม้ผลไม้ยืนต้น ร้อยละ 25.8 และ 10.5 ตามลำดับ

4.7 การคมนาคมและการขนส่ง

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการคมนาคมและการขนส่ง 2 ทางคือ ทางบก และทางอากาศ โดยในทางบกมีการติดต่อระหว่างจังหวัดอยู่ 5 เส้นทาง

- เส้นทาง 108 เชียงใหม่ สอด แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน ระยะทาง 350 กม. ใช้เวลาเดินทาง 7 ชั่วโมง
- เส้นทาง 1095 เชียงใหม่ แม่แตง ปาย แม่ฮ่องสอน ระยะทาง 245 กม. ใช้เวลาเดินทาง 5 ชั่วโมง
- เส้นทาง 1085 แม่สอด ดาก แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน ระยะทาง 394 กม. ใช้เวลาเดินทาง 7 ชั่วโมง
- เส้นทาง 1295 แม่แจ่ม ขุนยวม ระยะทาง 95 กม. ใช้เวลาเดินทาง 5 ชั่วโมง
- เส้นทาง 5030 วัดจันทร์ (แม่แจ่ม ห้วยปูลิง แม่ฮ่องสอน) ระยะทาง 87 กม. ใช้เวลาเดินทาง 10 ชั่วโมง

การคมนาคมทางอากาศ

สายการบินนกแอร์ เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน วันละ 2 เที่ยวบิน และ เชียงใหม่-ปาย วันละ 1 เที่ยวบิน

สายการบิน KAN Air เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน วันละ 2 เที่ยวบิน

4.8 พัฒนาการการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเริ่มด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบเดินป่าในช่วงระหว่างปี 2510 เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างและเป็นสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริง ภาคเอกชนได้ริเริ่มทำการท่องเที่ยวในบริเวณแม่น้ำปาย รายการท่องเที่ยวมักจะประกอบด้วย การขี่ช้าง ล่องแพ เดินป่า และเข้าพักที่หมู่บ้านชาวไทใหญ่ ลีซู กะเหรี่ยง หรือม้งอย่างน้อยหนึ่งคืน ชุมชนยังมีบริการอื่น ๆ ให้นักท่องเที่ยวด้วยแม้ว่าจะเป็นเพียงระดับเล็ก ๆ เช่น เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และเป็นลูกหาบ

ภาครัฐเริ่มให้ความสนใจและส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี 2530 ซึ่งมีการกำหนดนโยบายลงไปในแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) ในปีเดียวกันรัฐบาลได้ประกาศ “ปีท่องเที่ยวไทย” เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว แม่ฮ่องสอนได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดทั้งนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ริเริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่หลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่แล้ว จึงมีการเตรียมการ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสร้างจิตสำนึก

การพัฒนาองค์กร การสร้างระเบียบสำหรับสมาชิกชุมชนและนักท่องเที่ยว และระบบการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมมือกันอย่างแข็งขัน องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงปี 2539

ในระหว่างปี 2533 การท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วในแม่ฮ่องสอนได้เริ่มส่งผลกระทบต่อทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและ สิ่งแวดล้อมต่อชุมชน เช่น มีการบุกรุกป่าสงวนเพื่อการตัดไม้ทำแพและทำที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว สัตว์ป่าได้รับผลกระทบและเกิดปัญหา มลพิษทางน้ำ นี้ยังไม่รวมปัญหาเรื่องยาเสพติดและโสเภณีซึ่งเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นยังมีมลพิษทางเสียงและปัญหาเรื่องขยะตามมา

จุดหัวเลี้ยวหัวต่อของการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนคือการขนส่ง กล่าวคือในปี 2553 สายการบินไทยซึ่งเป็นสายการบินเดียวในขณะนั้นได้ยกเลิกเที่ยวบินเส้นทางเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน แต่ส่งผ่านให้สายการบินนกแอร์ ดำเนินการบินในเส้นทางนี้ต่อ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางได้สะดวกสบายเท่าที่ควรกับสายการบินที่มีเฉพาะในประเทศไม่เชื่อมต่อกับสนามบินนานาชาติ ส่งผลให้ยอดจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าแม่ฮ่องสอนตกลงไป ร้อยละ 8 ในเดือนมกราคมปี 2553 และตกลงร้อยละ 21 ในเดือนถัดมาและร้อยละ 53 ในเดือนมีนาคม ยอดผู้โดยสารตกลงถึงร้อยละ 55 ในเดือนเมษายนในปีเดียวกัน (ผู้อำนวยการททจ.แม่ฮ่องสอนให้สัมภาษณ์นสพ.ผู้จัดการ) อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวอิสระซึ่งรวมประเภทขับรถเที่ยวเองก็เป็นตลาดสำคัญเช่นกัน

แม่ฮ่องสอน	ข้อมูล: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย				ข้อมูล: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด				
	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553 อยู่ระหว่าง รวบรวม
ปาย						169,910	330,684	244,724	110402
เมือง						244,770	437,544	313,150	143894
รวม	236993	279516	311031	329,580	367,869	414,680	768,228	557,874	254296
	1,000	1,143	1,286.55	1,506.22	1629.48	1897.19	2103.97	2435.19	

ตารางที่ 2 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี 2545 ถึง 2553

ข้อสังเกต แม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะลดลงตั้งแต่ปี 2551 ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงที่สุด รายได้กลับเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่พักในแม่ฮ่องสอนและรายได้ได้ลดลงในรอบสามปีที่ผ่านมา

5. ผลการดำเนินงาน ส่วนการศึกษา นโยบาย, ภาศการทอองเทียวและบทบาทภาศที่เกียวข้อง

การศึกษาส่วนนี้ว่าด้วยเรื่องบริบทเชิงสถาบันและนโยบายของการทอองเทียวเชิงนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับองคกรและนโยบายที่มีบทบาทต่อการพัฒนาการทอองเทียว และกลไกเครื่องมือสำหรับการสนับสนุนการทอองเทียวเชิงนิเวศ คณะวิจัยได้นำนักกับนโยบายทั้งระดับชาติและระดับจังหวัดเพื่อที่จะเข้าใจกรอบการทำงาน ความสำคัญก่อนหลัง ทิศทางและผลกระทบต่อการทอองเทียวในจังหวัด การศึกษาระดับจังหวัดได้นำความสำคัญกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการทอองเทียวระดับจังหวัด บทบาทของแต่ละองคกรในการสนับสนุน และพัฒนาการทอองเทียวทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม โครงการที่เกียวข้องกับการทอองเทียวเชิงนิเวศ พื้นที่เป้าหมาย งบประมาณและการให้ ความร่วมมือจากองคกร

5.1 นโยบายและกลไกที่เกียวข้องกับการทอองเทียวเชิงนิเวศในระดับชาติ

5.1.1 แผนแม่บท แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แนวความคิดพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยช่วงที่มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อปี 2535 โดยการเน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมของไทยในการนำเอากระแส โลกและกระแสความตื่นตัวเรื่องประชาธิปไตยในประเทศไทยมาจัดทำแผนการพัฒนาอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม คือการสรุปบทเรียนผลการพัฒนา

จาก แผนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1-7 ได้ข้อสรุปว่า “เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมและสิ่งแวดล้อมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ทำให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและแผนการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ใช้ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ควบคู่กับการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and happiness Society) ภายใต้แนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง

ในปัจจุบันอยู่ระหว่างการรอประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) สาระสำคัญได้ร่างออกมาแล้ว คือ การมุ่งหวังให้ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ในส่วนที่เกียวข้องกับการทอองเทียว โดยตรงคือยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้และ

การสร้างปัจจัยแวดล้อม พัฒนาภาคบริการโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ ธุรกิจบริการที่ใช้ ความเป็นไทยและการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน บริหารจัดการการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน รวมถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ภาคเอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อย และ วิชากิจชุมชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและ ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรของภาคการผลิตและบริการ ที่นำไปสู่สังคมที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมภาคบริการให้เป็นกำลังผลักดันเศรษฐกิจให้ขยายตัวและสร้างโอกาสทาง การตลาดให้กับสินค้า หรือบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5.1.2 ความเป็นมาของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระแสหนึ่งเพื่อขานรับเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถือ ว่าเป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งในรูปแบบต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในปี 2538-2539 รัฐบาลไทย โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัด ทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติขึ้น และให้คำนิยาม “การ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อ การรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ 1) การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับ ธรรมชาติ 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน 3) เป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา 4) เป็นการ ท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

จังหวะเวลาเดียวกันที่ประเทศได้เริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ให้ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้ เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนา แบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ททท.ทำสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

ในปี 2541 มีการประกาศใช้นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ แต่ประเทศประสบวิกฤตด้านเศรษฐกิจ ทำให้รัฐมุ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการก้าววิกฤตเศรษฐกิจชาติและมุ่งเน้นการตลาดเพื่อดึง นักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในเมืองไทยซึ่งสามารถตอบสนองนโยบายของรัฐในระยะสั้นมากกว่าการ ผลักดันนโยบายและแผนปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นงานระยะยาว การพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงชะลอตัวลง และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไทยผ่านสโลแกน Amazing Thailand กลายเป็นภาพลักษณ์ติดตลาดการท่องเที่ยวไทยแทนนับแต่ปี 2541 เป็นต้นมา

ภาพที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.1.3 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว

ในช่วงปี 2545-2554 การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ มีการปรับโครงสร้างการทำงานด้านการท่องเที่ยว มีพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีการประกาศให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ มีการจัดทำร่างแผนแม่บทการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างขีดความสามารถของไทยให้สามารถแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ กล่าวคือ

- ในปี 2545 ได้มีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาขึ้น และแยกบทบาทด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ 1) งานด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยว ทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์อยู่กับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ 2) งานด้านการตลาดอยู่ในการดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ ภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

- ภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีสำนักงานปลัดกระทรวงทำหน้าที่ในเรื่องยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ผลักดันนโยบายให้ได้รับการปฏิบัติ กรมการท่องเที่ยว ทำหน้าที่เป็นฝ่ายงานด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาบริการ และกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขึ้นตรงต่อสำนักปลัดกระทรวง ภารกิจปฏิบัติตามนโยบายรวมทั้งต้องส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบริการ และส่งเสริมผู้ประกอบการในพื้นที่ให้ได้รับมาตรฐานท่องเที่ยว
- ในปี 2546 มีการจัดตั้งองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เป็นองค์กรมหาชนภายใต้สังกัดนายกรัฐมนตรี มีภารกิจในการประสานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ ๆ มีการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ
- ในปี 2551 มีการออกพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งชาติ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีระบบสอดคล้องและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ภายใต้พรบ.ดังกล่าว ยังมีการจัดตั้ง “กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย” ขึ้น เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการพัฒนาการท่องเที่ยว การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงการดูแลรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว
- ปี 2552 รัฐบาลประกาศให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก ปัญหาความไม่สงบทางการเมืองและการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญของภาคการท่องเที่ยวเพื่อเข้ามาแก้ปัญหาวิกฤต 2552 และได้ทำแผนปฏิรูปและมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว ปี 2552-2555 ขึ้น

งบประมาณจัดสรรตามแผนปฏิรูป 2009-2012

ในวันที่ 17 เมษายน 2552 คณะรัฐมนตรีประกาศให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติและเสนอแผนปฏิรูปและยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ระหว่างปี 2552 ถึง 2555 มีการจัดสรรงบประมาณจำนวนมหาศาลกว่า 30,000 ล้านบาทเพื่อวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และผลักดันให้ตระหนัก ถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การป้องกันภาวะโลกร้อน และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด และการค้นหาจุดขายของแต่ละพื้นที่ การลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวจำนวนมหาศาล แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของอุตสาหกรรมนี้ต่อเศรษฐกิจไทยและการวางแผนพัฒนาระดับชาติ

ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา (Development)		มูลค่า (ล้านบาท)
1	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว	6,165
2	การฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน	4,500
3	การป้องกันและรักษาความปลอดภัยเพื่อสร้างความเชื่อมั่นทางการท่องเที่ยว	2,350
4	เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพบุคคลากรให้มีความสามารถในการแข่งขัน	1,200
5	การสร้างสรรคกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว	4,500
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น		18,715
ยุทธศาสตร์ด้านการตลาด (Marketing)		มูลค่า (ล้านบาท)
1	ฟื้นฟูภาพลักษณ์และยกระดับความเชื่อมั่น	7,947
2	ยุทธศาสตร์กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวและสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ	1,590
3	กระตุ้นการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย	1,748
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น		11,285

ตารางที่ 3 แผนงบประมาณกระตุ้นการท่องเที่ยว พ.ศ.2552-2555

5.1.4 กลไกและเครื่องมือสำคัญอื่น ๆ ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิง-นิเวศ ระดับชาติ

การพัฒนาขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้สามารถทำงานได้อย่างมีความรู้-ความสามารถ และสามารถเข้าถึงทรัพยากรการส่งเสริมสนับสนุนของรัฐได้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญจากการศึกษาเอกสาร พอจะประมวลกลไกและเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้

- สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Council of Thailand) เป็นองค์กรภาคเอกชน มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในพระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2544 เป็นตัวแทนของผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในด้านการประสานงานอย่างมีระบบ ระหว่างรัฐกับเอกชน และเอกชนกับเอกชนด้วยกัน ส่งเสริมให้มีระบบการรับรองคุณภาพระบบมาตรฐาน และระบบประกันคุณภาพของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสินค้าหรือบริการสำหรับนักท่องเที่ยว และส่งเสริมผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ดำเนินการอย่างมีคุณภาพ และมีจรรยาบรรณ

- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ตั้งขึ้นตามพรบ.การท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2551 มีหน้าที่
  - จัดทำและเสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือมาตรการเพื่อส่งเสริมการบริหารและการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี
  - จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ
  - ดำเนินการเพื่อให้มีการกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
  - พิจารณาให้ความเห็นชอบและกำกับดูแลการดำเนินการภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
  - กำหนดและจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- องค์ประกอบของคณะกรรมการ ได้มีตัวแทนของภาคประชาชน ได้แก่ นายกสภามงคลการบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย และนายกสภามงคลการบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทยเป็นกรรมการ นอกจากองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นจะเป็นหน่วยการพัฒนาในระดับพื้นที่แล้วยังมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและบริหารจัดการท่องเที่ยวของประเทศในภาพรวม
- กองทุนส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อ
  - พัฒนาการท่องเที่ยว
  - สร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
  - พัฒนากิจกรรมด้านการบริหารการตลาด
  - อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน
  - ดูแลรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว
  - ส่งเสริมสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในท้องถิ่น
- มาตรฐานการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยวมีการจัดทำมาตรฐานทั้งหมด 26 มาตรฐาน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว 2) มาตรฐานด้านการบริการเพื่อการท่องเที่ยว 3) มาตรฐานกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว 4) มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นมาตรฐานหนึ่งในกลุ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

- งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีความรู้ประกอบการวางแผนและการตัดสินใจ การมีการวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาหรือวางแผน ที่ผ่านมานหน่วยงานที่มีการใช้งานวิจัยศึกษาเรื่องระบบนิเวศเพื่อใช้วางแผนเรื่องการท่องเที่ยว คือ โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (BRT) และงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทั้งงาน Area-based Collaborative Research (ABC) และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่นงานวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ.แม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ.2539-2542

ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย ให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีแรงผลักดันจากทุกระดับทั้งจากภาครัฐและเอกชนและจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ภาคเอกชนสามารถนำเสนอนโยบายที่เป็นจริง สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ผลิตทรัพยากรมนุษย์สำหรับอุตสาหกรรมและชี้แนะทิศทางการพัฒนา

5.1.5 แนวคิดที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปี 2535 ในช่วงเวลาเดียวกับที่โลกมีการถกเถียงแลกเปลี่ยนเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ในประเทศไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในเรื่องประชาธิปไตยในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เกิดการตื่นตัวเรื่องสิทธิมนุษยชน และสิทธิชุมชน เกิดเวทีประชาคม และกระบวนการทำงานในลักษณะพันธมิตร (Partnership) กับภาคีที่เกี่ยวข้อง ในช่วงการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่เกิดกระบวนการทำงานกับภาคีที่หลากหลาย และสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา นับแต่นั้นมาการพัฒนาในสังคมไทยได้เปิดพื้นที่ให้คนในสังคมได้แสดงออกทางความคิดมากขึ้น

แนวคิดหลัก ๆ ที่มีบทบาทในสังคมไทยและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

- i) การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
- ii) กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)
- iii) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้เกิดองค์กร โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

ตัวอย่างของโครงการริเริ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการศึกษานี้

1. การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

- i) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในฐานะองค์กรตัวแทนของชุมชนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญ ปี 2540 และ 2550 ได้กระจายอำนาจให้อปท. มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8, 9 และ 10 กำหนดให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ระบุชัดเจนถึงการกระจายอำนาจให้อปท. สามารถรับผิดชอบจัดบริการสาธารณะตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจสังคมแก่ท้องถิ่นชุมชน อีกทั้งให้เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ของอปท. ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยมี การใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม
- ii) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้นำเขื่อน

2. กิจการเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility)

แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของบริษัทกำลังกลายเป็นความนิยมกระแสหลัก และมีอิทธิพลในประเทศไทย ในทางการท่องเที่ยว โครงการริเริ่มเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมมีดังต่อไปนี้:

- i) เกียรติบัตรใบไม้เขียว (The Green Leaf Certificate) ให้กับโรงแรมที่มีการใช้พลังงานและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิใบไม้เขียว
- ii) CSR-MAP (Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships) โครงการส่งเสริมความร่วมมือของผู้ประกอบการ เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร้านอาหารที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคนท้องถิ่น โรงแรมสีเขียว มัคคุเทศก์เชิงนิเวศ และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างเส้นทางสีเขียว และยกระดับผู้ประกอบการให้มีมาตรฐาน

3. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

- i) แนวคิด 7 Greens (Seven Greens Concept) ของททท. จัดทำโครงการรณรงค์การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ Green Hearts, Green Logistics, Green Attractions, Green Communities, Green Activities, Green Services, Green Plusอยู่บนพื้นฐานเกณฑ์มาตรฐานรับรองการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อสังคม
- ii) Low Carbon Tourism เป็นความพยายามที่จะสร้างสำนึกและค้นหาแนวทางในการป้องกันหรือบรรเทาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พัฒนาเครื่องมือคำนวณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า (Visualized Climate Tool) เพื่อให้ผู้ประกอบการได้ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสภาพอากาศมากขึ้น รวมถึงสร้างความตระหนักให้กับนักท่องเที่ยวใช้ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพหันมาทำกิจกรรมชดเชยการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ โดยการดำเนินงานและประสานงานของ GTZ มูลนิธิโบไม้เขียว และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดตราด และอพท.

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้การท่องเที่ยวเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมีความหมายแม้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” จะไม่ได้ปรากฏชื่อโดยตรงแต่มีส่วนทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ให้กับแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และผู้ประกอบการได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่บนฐานคิดของการดูแลสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่น

5.1.6 ตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม องค์การการท่องเที่ยวโลก พยากรณ์ว่าในปี 2563 น่าจะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นจำนวนถึง 1,600 ล้านคน จากการประมาณการเติบโตของการท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนา คาดว่ามีอัตราเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4 ต่อปี นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวระยะไกลในสัดส่วนเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 24 ซึ่งนักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญและสนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชุมชน รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องเน้นให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะด้านมากขึ้น

นักท่องเที่ยวเริ่มแสวงหาและต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และสัมผัสกับประสบการณ์ดี ๆ และอรรถาธิบายไม่ตรีของคนท้องถิ่น ตลาดยุโรป โดยเฉพาะเนเธอร์แลนด์, ฝรั่งเศส, เยอรมัน อังกฤษและสแกนดิเนเวีย ตลาดสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ มีความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ต้องการมีประสบการณ์ในวิถีชีวิตคนท้องถิ่น ต้องการพบสิ่งที่เป็นจริง สนใจสุขภาพและสุขอนามัยซึ่งเกิดวิธีการโบราณ สนใจการเป็นอาสาสมัครระยะสั้นและรวมทั้งสนใจการท่องเที่ยวเชิงการศึกษามากขึ้น นอกจากนี้ยังการท่องเที่ยวกระแสหลักและการท่องเที่ยวแบบหรูหราที่เริ่มให้ความสนใจในการท่องเที่ยวที่มีส่วนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและเคารพคนท้องถิ่นมากขึ้น จากงานวิจัยของ ECEAT(2553) พบว่า นักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจกับประเด็นทางสิ่งแวดล้อมและสังคมของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวมากกว่าแหล่งทางท่องเที่ยว ซึ่งหมายความว่าผู้พัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องใส่ใจกับความต้องการด้านกิจกรรมเฉพาะของนักท่องเที่ยวขึ้น Future Brand ได้นำเสนอแนวโน้มที่สำคัญ 10 ประการ¹ อาทิ

- **คืนสู่สามัญ (BACK TO BASICS)** ซึ่ง ความเรียบง่าย ความโปร่งใสและสินค้าที่ไม่มีกลไกซับซ้อนเกินไป เป็นสิ่งที่คนต้องการ ประเทศที่มีความเรียบง่าย มีวัฒนธรรมที่เป็นของแท้ดั้งเดิม และผู้คนท้องถิ่นที่เป็นมิตรจะอยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยว
- **ลัทธิพอเพียง (ENOUGHISM)** การเตือนภัยที่เพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลกและอิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยม ทำให้คนเริ่มหาทางที่จะกลับมาใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและเป็นสุข การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ การใช้วันหยุดกับครอบครัว และการท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์จะเติบโตขึ้น
- **สงครามด้านสิ่งแวดล้อม (ECO-WARS)** ภาวะโลกร้อนเป็นประเด็นใหญ่ โครงการ carbon offset ที่มีประสิทธิภาพและรีสอร์ทที่สร้างและมีการจัดการอย่างยั่งยืนจะเป็นที่ต้องการมากขึ้น การบริการต่างๆจะเกิดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้ที่ปรารถนาจะเดินทางอย่างรับผิดชอบมีทางเลือกที่เหมาะสม ด้วยกระแสเช่นนี้ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นโอกาสที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในอนาคต

---

¹ www.futurebrand.com/cbi/download, e-TAT Tourism Journal – การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๕๓
ที่ 1/2553 หน้า 8

5.1.7 ยุทธศาสตร์การตลาดที่แท้จริงของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ปี 2551 – 2554 ททท.ได้กำหนดเป้าประสงค์ในการดำเนินงานของททท. 3 ด้าน คือ 1) รักษาส่วนแบ่งตลาดในภูมิภาค เอเชียและแปซิฟิก 2) เพิ่มรายได้อย่างยั่งยืน และ 3) ส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย ตลาดหลัก 10 ตลาดของไทย จะประกอบด้วย ญี่ปุ่น มาเลเซีย จีน เกาหลี สิงคโปร์ อังกฤษ เยอรมัน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ไต้หวัน สถานะทางการตลาดของประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คุ้มค่าการจ่าย (Value for Money) นักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาประเทศไทย มีความประทับใจในคนไทย สัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางซ้ำจึงสูงเกินกว่าร้อยละ 50 โดยเฉพาะในกลุ่มตลาดยุโรป เกือบสามในสี่ เป็นผู้มีความภักดีต่อประเทศไทย สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ยังไม่เคยเดินทางมาประเทศไทย ได้ยืนยันแต่ค่ากล่าวขานถึงความหลากหลาย และความน่าสนใจของพื้นที่ แต่กลุ่มผู้บริโภคเหล่านี้ ยังขาดความเข้าใจในจุดต่างที่ประเทศไทยสามารถเสนอให้ได้เหนือกว่าคู่แข่งอื่นๆ

ททท.ได้วิเคราะห์บริบทของสภาพแวดล้อมทางการตลาดที่ปรับเปลี่ยนที่ประเทศไทยควรจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นใน 3 ประเด็นด้วยกัน

- **พลวัตของเทคโนโลยีสื่อสารออนไลน์** สังคมออนไลน์ กลายเป็นกลุ่มสังคมใหม่ ที่นักท่องเที่ยวเลือกเข้าไปหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ในการเลือกจุดหมายในการเดินทาง ผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลง คือ เกิดการกระจายของข่าวสารอย่างไม่มีข้อจำกัด ภายในเวลาอันรวดเร็ว ความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ รวมไปถึง เหตุการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อ การท่องเที่ยวได้อย่างง่ายดาย
- **ประสบการณ์และคุณค่าทางอารมณ์** มีความสำคัญมากกว่ามูลค่าของราคาที่จ่าย แม้ Value for money จะยังคงเป็นส่วนหนึ่งของความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน แต่ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวต้องการเกี่ยวประสพการณ์ ที่ให้ความคุ้มค่าทางอารมณ์ เช่น เป็นผู้นำสมัยไม่ตกกระแส ให้ความรู้สึกมีระดับ
- **กระบวนทัศน์เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม** ภาวะโลกร้อน ที่ทุกคนเริ่มสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม กลายเป็นเรื่องใกล้ตัว มิใช่เรื่องไกลตัว ที่ยากจะอธิบายให้คนเข้าใจได้เหมือนแต่ก่อน เป็นตัวเร่งให้ ผู้บริโภคทั้งหลาย เริ่มตระหนักถึง การรักษาสิ่งแวดล้อม และ จะเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาพิจารณาเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยว และสถานบริการของกลุ่มผู้บริโภค

ภาพที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืนของททท.

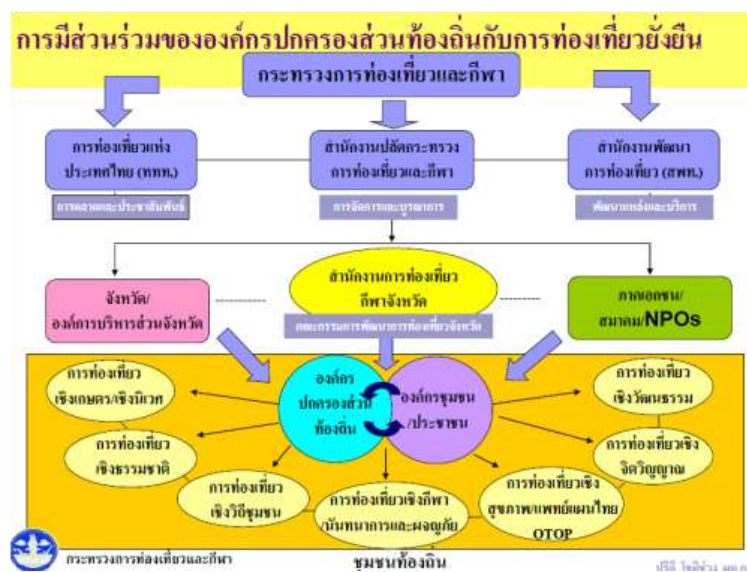
ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่จะเดินทางเข้ามาพักผ่อนเนื่องจากมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีการเดินทางที่สะดวกสบาย ปลอดภัย จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน การเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น ตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะที่เป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสถิติที่ค่อนข้างหาได้ยาก แต่การรับรู้พฤติกรรมและแนวโน้มความสนใจของนักท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญที่ทำให้เห็นความต้องการของตลาดเพื่อการวางแผนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทวิเคราะห์ความสำคัญของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความหมายว่า ทรัพยากรส่วนใหญ่ได้นำไปใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในช่วงปี 2551 – 2553 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สนับสนุนกิจกรรมหลายอย่างที่ดำเนินการภายใต้โครงการ CSR-MAP ซึ่งนำร่องโดยสมาคมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย มูลนิธิใบไม้เขียว และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องยุ่งยาก เนื่องจากความยุ่งยากในการหาข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้จัดทำเอกสารที่นำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพร้อมภาพประกอบอย่างสวยงามโดยเน้นที่แนวคิด เรื่อง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” หรือ “สีเขียว” “การท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบ” และ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” การดำเนินการเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับโอกาสครบรอบ 50 ปีของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และภารกิจอันใหม่ขององค์กรที่หันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารที่ได้รับการพิมพ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คือ

- Local Insight Thailand CBT, เขียนโดยสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและดำเนินการพิมพ์โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยคัดเลือกชุมชน 20 แห่งทั่วประเทศที่พร้อมให้นักท่องเที่ยวไปเยือน
- Go **Responsible** Ecotourism and Enjoy Thailand (**GREET**)
- 50 Great Green Escapes
- Thailand Green Hotels and Resorts

ส่วนพฤติกรรมการท่องเที่ยวของคนไทยที่มีกำลังซื้อและเป็นตลาดที่ททท. ได้เริ่มวางแนวทางการสื่อสารทางการตลาดเพื่อกระตุ้นให้เดินทางท่องเที่ยวในเมืองไทย² ได้แก่ 1) กลุ่มรางวัลชีวิต หรือ Social Self Indulgence ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกิจการ ไม่ค่อยมีเวลา ต้องการผ่อนคลายเน้นความสบาย ผ่อนคลาย มีความเป็นส่วนตัว 2) สบาย ๆ หรือ Easy-Going นิยมไปตามเพื่อน เปลี่ยนสถานที่เพื่อสังสรรค์ในกลุ่มเพื่อนฝูง 3) นักสำรวจรุ่นใหม่ หรือ Adult Explorer ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ เน้นรู้สึกและรู้จริง สนใจการท่องเที่ยวเฉพาะด้าน 4) กลุ่มครอบครัว หรือ Family Planner การเดินทางเพื่อระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว เปลี่ยนบรรยากาศและสร้างประสบการณ์ใหม่ร่วมกัน 5) กลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ หรือ Young Explorer ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ให้กับชีวิต ต้องการพักผ่อนจากการเรียนและเจอกับสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

รูปที่ 4 การมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ในการศึกษานโยบายระดับท้องถิ่น ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด งบประมาณ และการจัดสรรงบประมาณ บทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนความรู้-ความเชี่ยวชาญที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 1) การศึกษาเอกสาร 2) การสัมภาษณ์บุคคล/หน่วยงาน 3) การลงพื้นที่ศึกษาเพื่อได้รับประสบการณ์ตรง

² โครงการศึกษาวิจัยพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้มีรายได้สูง สำหรับนักท่องเที่ยวคนไทย, 2548 e-TAT Tourism Journal – การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

5.2.1 ภาพรวมระดับกลุ่มจังหวัด

แม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนร่วมกับเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง กลุ่มจังหวัดนี้ได้รับการสนับสนุนให้เป็นพื้นที่แห่ง “ไกเซอร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยและอารยธรรมล้านนา” วิสัยทัศน์สำหรับกลุ่ม “จะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การค้า และการลงทุนระหว่างประเทศ โดดเด่นพร้อมด้วยวัฒนธรรมล้านนา ทุกสังคมคือแหล่งเรียนรู้ที่น่าอยู่”

แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มจังหวัด และนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชนและสร้างรายได้ให้กลุ่มจังหวัด

แนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด และการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัด/กลุ่มจังหวัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2554³

หลักการ

1. กรอบหลักในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด
  - นโยบายของรัฐบาล แผนบริหารราชการแผ่นดิน
  - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
  - กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด
  - ยุทธศาสตร์รายสาขา
  - ผลการศึกษาของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
2. มุ่งเน้นการทำงานแบบเครือข่ายร่วมกับทุกภาคส่วน โดยคำนึงถึงความพร้อมของทุกภาคส่วนในการบูรณาการแผนงาน/โครงการตามแผนจังหวัด
3. รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นในจังหวัด โดยกระบวนการชุมชนและนำข้อมูลแผนชุมชนมาประกอบการจัดทำแผน
4. ให้ความสำคัญกับแผนการพัฒนากลุ่มจังหวัดมากขึ้น

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของระดับกลุ่มจังหวัด จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์มีความครอบคลุมแบบองค์รวม (Holistic) น้อยกว่านโยบายระดับชาติ และให้ความสำคัญเชิงเศรษฐกิจ(Economic Focused)มากกว่าแผนระดับชาติ (เช่นแผนพัฒนาฯ) อย่างไรก็ตามแม่ฮ่องสอนได้รับการกำหนดให้เป็นผู้นำกลุ่มในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

³ มติคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) วันที่ 19 พฤศจิกายน 2552

5.2.2 ภาพรวมระดับจังหวัด

วัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน

“การพัฒนาแบบองค์รวม(Holistic) ครอบคลุมทุกประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความมั่นคงเพื่อปรับ ปรุงคุณภาพชีวิต สร้างโอกาสและงานซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในจังหวัด”

จากการศึกษาแผนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าแผนจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความครอบคลุมองค์รวมมากกว่าแผนระดับกลุ่มจังหวัดและให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจน้อยกว่าแผนระดับกลุ่มจังหวัด

การท่องเที่ยวถือเป็นวาระสำคัญอันดับต้นๆของนโยบายระดับจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งจะเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของจังหวัดที่ว่า “เมืองแห่งการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง”

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับจังหวัดได้รับการระบุให้อยู่ในแผนยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การสนับสนุนส่งเสริมและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว การปรับปรุงรูปแบบการให้บริการและพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ โดยพัฒนาพื้นที่โครงการพระราชดำริเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการท่องเที่ยว

การให้ความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ด้านการดึงนักท่องเที่ยวสู่ภาคใต้ของแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตาก

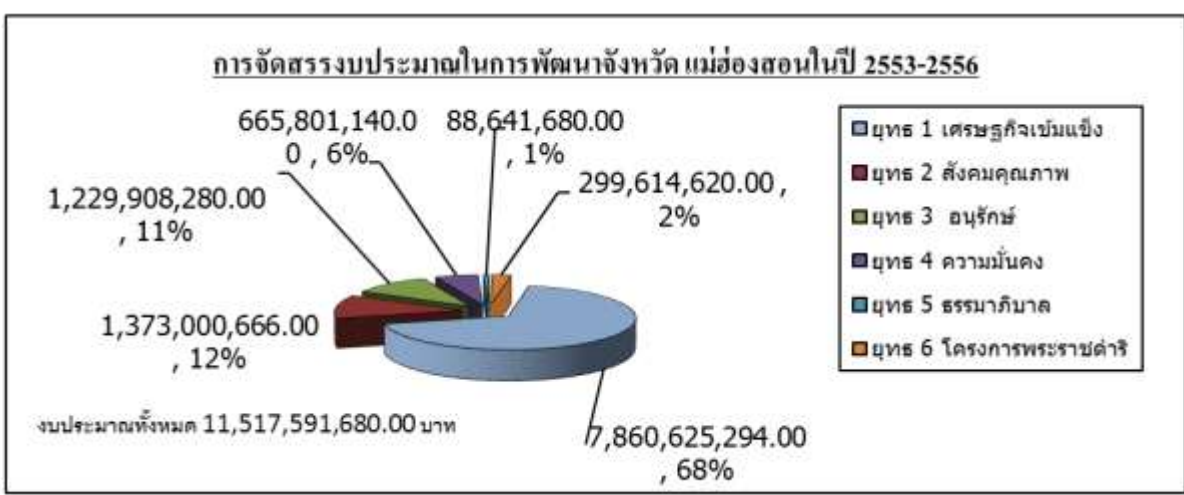
แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดเดียวในกลุ่มจังหวัดที่มีพรมแดนติดกับประเทศพม่า และมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงกับ อ.แม่สอด จ.ตาก ซึ่งในบริบทของจังหวัดที่เป็นพื้นที่เขาอยู่ห่างไกล และมีเส้นทางคมนาคมที่ต้องเริ่มต้นที่เชียงใหม่ทั้งการบินและเส้นทางรถยนต์ ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอนขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยวเชียงใหม่ (ช่องทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว) การประชาสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือการท่องเที่ยวระหว่างแม่ฮ่องสอนกับตากจึงเป็นอีกความพยายามหนึ่งเพื่อเปิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ และสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยวให้กระจายตัวไปยังอำเภออื่น ๆ ซึ่งอยู่โซนใต้ ได้แก่ อ.ขุนยวม อ.แม่ลาน้อย อ.แม่สะเรียง และอ.สบเมย อีกทางหนึ่งด้วย

ตัวอย่างที่ชัดเจนของยุทธศาสตร์ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้รณรงค์ คือ “ยุทธศาสตร์ 3 แม่” เพื่อเชื่อมโยงระหว่างแม่สอด แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอน การท่องเที่ยวได้จัดทำแผนที่และข้อมูลที่ชัดเจนและดึงดูด ขณะเดียวกัน คณาจารย์จากวิทยาลัยชุมชน แม่ฮ่องสอนก็ได้เตรียมชุมชนในพื้นที่ให้พร้อมกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้น วิทยาลัยชุมชนตากได้เริ่มการเตรียมการคล้าย ๆ กัน โดยเฉพาะที่แม่สอดและ

5.2.3 การลงมือปฏิบัติ จากนโยบายสู่การปฏิบัติและการจัดสรรงบประมาณในระดับจังหวัด

ในระหว่างการศึกษาเชิงเอกสาร คณะทำงานได้พบว่ามิงงบประมาณที่จัดสรรให้การพัฒนาจังหวัดระหว่างปี 2553 ถึงปี 2555 เป็นเงินถึง 1,042,290,340 บาท

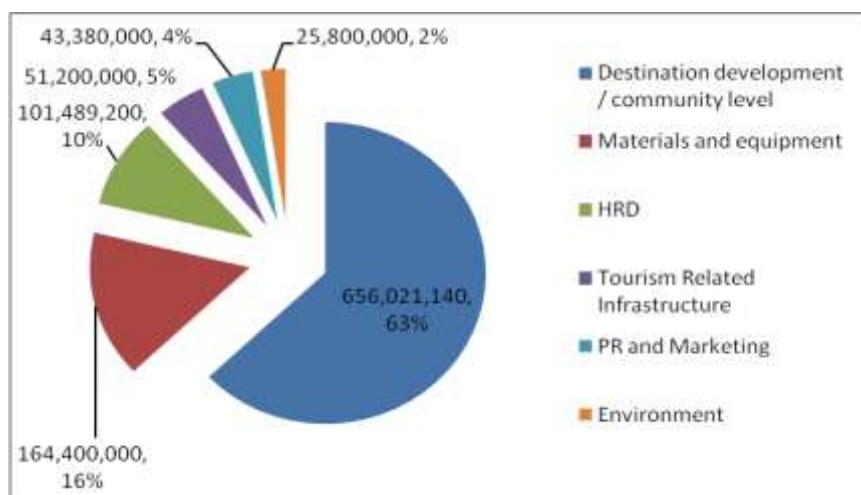
รูปที่ 5 การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาจังหวัด แม่ฮ่องสอนในปี 2553 ถึง 2556

จากการศึกษาตารางงบประมาณข้างต้น พบว่างบประมาณที่ผันมาสู่องค์กรที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรง (เช่น การท่องเที่ยวจังหวัดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยอ้อม (เช่น สำนักงานอุทยานแห่งชาติ) และองค์กรที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแต่ได้รับงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การก่อสร้างสาธารณูปโภคหรือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากการประเมินตัวเลขงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 1,042,290,340 บาท

	หมวดงบประมาณ	งบประมาณ
1	พัฒนาแหล่ง/ชุมชน	656,021,140
2	วัสดุ/อุปกรณ์	164,400,000
3	พัฒนาคน/กิจกรรม	101,489,200
4	โครงสร้างพื้นฐาน	51,200,000
5	ประชาสัมพันธ์/ตลาด	43,380,000
6	สิ่งแวดล้อม	25,800,000
	รวม	1,042,290,340

ตารางที่ 4 แสดงการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาของจังหวัดในปี พ.ศ.2553-2556

หมายเหตุ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรับผิดชอบโดยตรงสำหรับด้านการตลาด อย่างไรก็ตามงบประมาณในการส่งเสริมจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่ได้รวมอยู่ในตารางข้างบนนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นรัฐวิสาหกิจ งบประมาณของการท่องเที่ยวอยู่นอกเหนือจากงบการพัฒนาระดับจังหวัด ตามเอกสารที่ระบุ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีงบประมาณส่งเสริมการตลาดในแม่ฮ่องสอนในปี2554 อยู่ที่ 5 ล้านบาท

รูปที่ 6 รายละเอียดงบประมาณที่จัดสรรให้กับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2010-2013

การศึกษาชี้ให้เห็นว่ามีการจัดสรรงบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน งบประมาณส่วนใหญ่ถูกจัดเข้าไปอยู่ในส่วนของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะการก่อสร้างวัสดุและอุปกรณ์การท่องเที่ยว ในบางกรณี การจัดสรรงบประมาณอาจมีจำนวนมากเกินความจำเป็นเมื่อคำนึงถึง โครงการ และแหล่งท่องเที่ยว และคุณค่าระยะยาวที่ควรจะเป็นสำหรับจังหวัด ยกตัวอย่าง เช่น การจัดสรรงบประมาณจำนวน 80 ล้านบาทเพื่อก่อสร้างถนนเข้าสู่ป่าดงดิบ หรือ 50 ล้านบาทเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนเมืองแปง หรือ 24 ล้านบาทเพื่อสร้างรถไฟสำหรับนักท่องเที่ยวที่แม่ฮ่องสอน 15 ล้านบาทเพื่อสร้างจุดชมวิวกว๊าน 12 ล้านบาทเพื่อสร้างศูนย์น้ำพุร้อนในหมู่บ้านหนองแห้ง หรือในหมวดวัสดุ-อุปกรณ์ ก็นำพิจารณาเช่นกันว่า การจัดซื้อกระเช้าหรือรถไฟฟ้าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือไม่

ลำดับที่	หน่วยงาน	จำนวนงบประมาณที่ได้รับ	คิดเป็นร้อยละ
1	ส่วนกลางระดับจังหวัด	286,613,000	27
2	อำเภอ	176,680,000	17
3	สำนักงานการท่องเที่ยว	95,400,000	10
4	สำนักวัฒนธรรม	4,400,000	น้อยกว่า 1%
5	สำนักพัฒนาชุมชน	41,600,000	4
6	สำนักงานเกษตร	3,800,000	น้อยกว่า 1%
7	สำนักบริหารงานป่าไม้/สิ่งแวดล้อม	103,944,000	10
8	สำนักงานอุตสาหกรรม/พาณิชย์	8,000,000	1
9	สาธารณสุข	4,000,000	น้อยกว่า 1%
10	อปท.	267,123,540	26
11	วิทยาลัยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน	12,613,600	2
12	โครงการพระราชดำริฯ	22,640,000	2
	รวมทั้งสิ้น	1,042,290,340	100

ตารางที่ 5 แสดงการกระจายงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากตารางข้างต้น ทำให้เห็นว่างบประมาณด้านการท่องเที่ยวตกอยู่ในหน่วยงานส่วนกลางระดับจังหวัดและอำเภอร้อยละ 27 และ 15 ตามลำดับ มีการกระจายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร้อยละ 26 ป่าไม้ร้อยละ 10 และสำนักงานท่องเที่ยวร้อยละ ส่วนหน่วยงานอื่นที่มีกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวยังได้รับการสนับสนุนในสัดส่วนที่น้อยมาก การใช้งบประมาณยังอยู่ในส่วนการดูแลของฝ่ายปกครองในระดับจังหวัดและอำเภอ แสดงให้เห็นว่าฝ่ายปกครองยังเข้ามามีบทบาทในการใช้งบประมาณด้านการท่องเที่ยวค่อนข้างสูง

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์งบประมาณ พบว่าควรมีกระบวนการวางแผนหรือนำเสนอกับประชาคมหรือปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญมากขึ้นในเรื่องการจัดสรรและการใช้งบประมาณในโครงการที่มีความสำคัญ ก่อให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าการลงทุน แม้แต่ว่าเจตนารมณ์ในการกินอำนาจผู้ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม แต่อย่างไรก็ตาม การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นมีความจำเป็นที่จะส่งเสริมโดยการตัดสินใจบนฐานข้อมูลรวมทั้งการประเมินศักยภาพที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับเงินงบประมาณที่ใช้ ควรมีการพิจารณาว่าการท่องเที่ยวในระดับหมู่บ้านหรือตำบลสามารถพัฒนาได้โดยใช้งบประมาณไม่มาก ถ้ามีการประยุกต์เสน่ห์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมานำเสนอ หรือนำงบประมาณนี้ไปใช้ในการพัฒนา และส่งเสริมคนให้มีความรู้และทักษะทั้งในระดับท้องถิ่นและจังหวัดเพื่อเขาจะได้ร่วมมือกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเป็นไปได้จริงคุ้มค่ากับเงินที่ลงทุน เหมาะสมกับความต้องการและบริบทของชุมชน รวมทั้งความต้องการของนักท่องเที่ยว

ความลงตัวของการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่แต่ละแหล่งท่องเที่ยว เลือกที่จะหันมาลงทุนในการเสริมสร้างศักยภาพของภาคการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นและจังหวัดมากกว่าเพื่อที่จะได้ทำงานร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นไปได้ คุ้มค่าการซื้อ และสอดคล้องตามความต้องการของท้องถิ่นและบริบท สิ่งแวดล้อมและความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว

5.2.4 องค์กรท่องเที่ยวที่รับผิดชอบในระดับจังหวัด

5.2.4.1 การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด

เป็นองค์กรที่ทั้งต้องรับนโยบายการท่องเที่ยวจากส่วนกลางและทำหน้าที่เป็นองค์กรนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัด โดยการนำวิสัยทัศน์ของจังหวัด “เมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน” มากำหนดเป็นพันธกิจ 3 ด้าน กล่าวคือ 1) พัฒนาการท่องเที่ยวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง 3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและสร้างเสริมแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ในเป้าหมายการพัฒนาระบุว่า “การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือการนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยมีแนวทางการทำงานดังนี้

- การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเพื่อสุขภาพ
- การจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมมีการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม และเกิดความยั่งยืน
- การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความหลากหลายของระบบนิเวศ
- การพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีความรู้ เกิดจิตสำนึก มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ในการที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักด้านการท่องเที่ยว จึงมีบทบาทในการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้น เพื่อชี้ทิศทางการพัฒนการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอนาคต ซึ่งแผนยุทธศาสตร์นี้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด ครอบคลุมงานด้านการพัฒนการท่องเที่ยว เป็นแผนระยะ 4 ปี (2553-2556) ในการนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติมีสำนักงานท่องเที่ยวกีฬาเป็นกลไกในการประสานงานการดำเนินงานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเริ่มต้นตั้งแต่การประชุมเพื่อการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน การประมาณการงบประมาณ การกำกับติดตามและประเมินผล แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวประกอบด้วย

- 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว
- 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
- 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน
- 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ
- 5) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและการตลาด

5.2.4.2 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมการตลาดในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีภารกิจในการส่งเสริมการตลาดให้เป็นไปตามนโยบายของททท. ส่วนกลางที่กำหนดตำแหน่งทางการตลาดของไทยเป็น “แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่หลากหลายให้ประสบการณ์ ที่ทรงคุณค่า และประทับใจ” ในภาคเหนือ: ชูภาพลักษณ์ “แหล่งวัฒนธรรมล้านนาผสานความมีระดับ” นำเสนอความโดดเด่นของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา ผสมผสานกับความมีสไตล์และมีระดับของสินค้าและบริการ อาทิ สร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยง สร้างการรับรู้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ รมรณรงค์ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่า รักษาแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้ โครงการที่เป็นรูปธรรม เช่น มหกรรมมหัศจรรย์สีเขียวที่แม่ฮ่องสอน เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการกระจายตัวนอกฤดูกาลท่องเที่ยว การทำ Road Show เชื่อมโยงภูมิภาค การส่งเสริมการขายในเทศกาลท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางรถยนต์ การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ การพาสื่อมวลชนลงพื้นที่

5.2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญกับ 1) สิ่งแวดล้อมและพลังงาน 2) สังคมและวัฒนธรรม 3) เศรษฐกิจ 4) การศึกษาและพัฒนาคน ในการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์หน่วยงานผู้ศึกษาได้ค้นพบว่าบางหน่วยงานไม่ได้มีบทบาทที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว แต่ภารกิจ บทบาท และความเชี่ยวชาญของหน่วยงานสามารถเข้าไปมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ หรือสามารถต่อยอดเชื่อมโยงได้ ดังนี้

4.2.5.1 พัฒนาชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) โดย ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่ม OTOF ลงทะเบียนปี 2549 จำนวน 234 กลุ่ม โดยมีกลุ่ม OTOF ได้รับการคัดสรรในระดับ 1 - 3 ดาว จำนวน 30 กลุ่ม OTOF ต้นแบบ จำนวน 3 กลุ่ม 1) ประเภทอาหาร ได้แก่ ขนมงาเคลือบชอกโกแล็ต 2) ประเภทผ้า/เครื่องแต่งกาย ได้แก่ ผ้าทอกะเหรี่ยง 3) ประเภทของใช้/ของที่ระลึก ได้แก่ ดอกไม้ประดิษฐ์ดอกเอื้องแซะ จากการพัฒนาดังกล่าวทำให้มี 1 หมู่บ้านในจ.แม่ฮ่องสอน ติดอันดับ 1 ใน 8 ของหมู่บ้าน OTOF Village ระดับชาติ นั่นคือ บ้านแม่ปิง อ.ปาย ความเชี่ยวชาญของพัฒนาชุมชน คือ การมีพื้นที่รูปธรรมในการส่งเสริม และมีองค์ความรู้ในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสามารถต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อมาศึกษาและซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน⁴

⁴

สัมภาษณ์พัฒนาชุมชน

5.2.5.2 พาณิชย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้จัดทำโครงการประกวดเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับเมือง/จังหวัด/กลุ่มจังหวัด ทางจังหวัดเห็นความสำคัญและส่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้าร่วมประกวดเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายใต้ชื่อโครงการว่า:แม่ฮ่องสอน พิชิภักดิ์ที่มีชีวิต บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อ เมืองแห่งความสุข ซึ่งทางพาณิชย์จังหวัดเป็นผู้ประสานงาน และมีการจัดตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาประสานงานและจัดทำโครงการส่งประกวด โดยมีพื้นที่รูปธรรมในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้ริเริ่มเรื่อง “พิชิภักดิ์ที่มีชีวิต” และเรื่องเล่าของพื้นที่ในถิ่นทุรกันดารของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีทรงเสด็จเยี่ยมและริเริ่มโครงการพระราชดำริ ที่ประสบผลสำเร็จและเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คือ ที่ทำโปงแดงและปางตอง⁵

ความน่าสนใจของโครงการนี้ คือ การประชาสัมพันธ์ให้แม่ฮ่องสอนเป็นที่รู้จัก ทั้งการต่อยอดงานที่มีคุณค่าทั้งงาน โครงการพระราชดำริและพิชิภักดิ์ที่มีชีวิตและผูกเรื่องเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของแม่ฮ่องสอนให้เป็นเมืองน่าอยู่และน่าเที่ยว

5.2.5.3 วัฒนธรรมจังหวัด

มียุทธศาสตร์การทำงานที่เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรม อบรมเยาวชน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น นำทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็อนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ผ่านโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนที่มีอยู่ทุกอำเภอ

วัฒนธรรมจังหวัดมีเครือข่ายวัฒนธรรมทุกอำเภอ มีผู้รู้และการรวบรวมองค์ความรู้ผลิตเป็นเอกสาร CD และเผยแพร่ในเว็บไซต์ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเครือข่ายทางวัฒนธรรม ผู้รู้ และองค์ความรู้นับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

⁵ สัมภาษณ์คณะทำงานเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์

5.2.5.4 อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอุทยานแห่งชาติทั้งสิ้น 5 แห่ง วนอุทยานแห่งชาติ 12 แห่ง มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 6 แห่ง สวนรุกขชาติ 4 แห่ง อุทยานแห่งชาติมีบทบาทในการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ จัดให้มีหลักเกณฑ์และมาตรการควบคุมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ให้อยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ การสร้างคุณค่าการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพมากกว่าการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว⁶ อุทยานแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเรื่องระบบนิเวศ แต่เนื่องจากพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวเขาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ยังอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติหรือบางส่วนอยู่ในอุทยานแห่งชาติ แหล่งท่องเที่ยวบางส่วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแต่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์และจัดนำเที่ยวในเขตอุทยาน อุทยานบางแห่งจัดการท่องเที่ยวโดยอุทยานแต่ต้องใช้คนในชุมชนในการเป็นลูกหาบหรือผู้นำทาง

ความท้าทายในกรณีนี้คือ อุทยานเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีด้านระบบนิเวศ แต่หากได้มีการส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรก็อาจพัฒนาเป็นอุทยานต้นแบบเรื่องนี้ได้

5.2.5.5 วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

วิทยาลัยชุมชนเป็นองค์กรที่จัดการศึกษาให้กับคนท้องถิ่น ได้มีความรู้ทั้งในหลักสูตรระยะสั้น ประกาศนียบัตร และอนุปริญญา โดยมุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ในท้องถิ่น ในปี 2554-2556 วิทยาลัยชุมชนได้งบประมาณจากสภาการอุดมศึกษาแห่งชาติทำหลักสูตรและพัฒนา CBT โดยมีพื้นที่เป้าหมาย 5 แห่ง ได้แก่ อ.เมือง อ.ขุนยวม อ.แม่ลาน้อย อ.แม่สะเรียง และอ.สบเมย โดยเน้นในพื้นที่อำเภอทางตอนใต้เพื่อเชื่อมกับพื้นที่ CBT ในเขต อ.แม่สอด เชื่อมโยงไป จ.ตาก ตามนโยบายการทำงานเชื่อมโยงเครือข่ายการคมนาคมทางบก เพื่อสร้างทางเลือกของการเดินทาง

วิทยาลัยชุมชนทำงานร่วมกับ CBT-I ที่จะพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยชุมชนจำนวน 10 คน ให้เป็นผู้จัดกระบวนการและร่วมเรียนรู้ใน 5 พื้นที่นำร่อง ซึ่งองค์ความรู้และประสบการณ์จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอนทั้งในระดับพี่เลี้ยงชุมชนและผู้นำ ชุมชน

⁶ http://www.dnp.go.th/Info_office/Info_section2.asp

5.2.5.6 พลังงานจังหวัด

นโยบายของกระทรวงพลังงาน คือการบริหารพลังงานอย่างยั่งยืนให้ประเทศไทยและประชาชนชาวไทยมีพลังงานใช้อย่างพอเพียง สำนักงานพลังงานจังหวัดได้มีโครงการและกิจกรรมด้านพลังงานอยู่หลายโครงการ อาทิ โครงการระบบผลิตไฟฟ้าพลังงานทดแทน (น้ำ, ลม, แสงอาทิตย์) โครงการผลิตแสงสว่างจากแมลง(จิ้งหรีด) โครงการผลิตไบโอดีเซลจากน้ำมันใช้แล้ว โครงการผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ โครงการเตาเชื้อเพลิงชีวมวล (แกลบ, ใบไม้, จี้เถื่อย, เศษอุปเปอร์อั้งโล่) โครงการจัดการขยะแบบครบวงจร โครงการปลูกสับปะรดในพื้นที่ว่างเปล่า นอกจากนี้ยังมีโครงการอบรมความรู้พลังงานสู่การสร้างอาชีพ

พลังงานจังหวัด เป็นแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่สามารถนำชุดประสบการณ์ที่มีเข้าไปส่งเสริมและสร้างระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีการใช้พลังงานอย่างยั่งยืนได้

5.2.5.7 ฝีมือแรงงานจังหวัด

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน เป็นหน่วยงานในการพัฒนาและฝึกทักษะฝีมือแรงงานให้มีคุณภาพ พัฒนาคณะให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพเป็นมาตรฐานสากลมีความพร้อมที่จะทำงานและเป็นที่ต้องการของนายจ้างตลอดจนสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระเป็นธุรกิจของตนเอง โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม

5.2.5.8 ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน

สามารถเป็นหน่วยงานหนึ่งในการประสานทรัพยากรมาทำงานในการส่งเสริมทักษะคนทำงานในภาคบริการด้านการท่องเที่ยว การฝึกอบรมที่ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานเคยให้บริการแก่แรงงานในจ.แม่ฮ่องสอน ได้แก่ ภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานต้อนรับ พนักงานบริการอาหารและเครื่องดื่ม การทำอาหาร และการออกแบบผลิตภัณฑ์

5.2.5.9 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นอีกแห่งทรัพยากรหนึ่งในการสนับสนุนเงินทุนให้กับหน่วยงานของรัฐ องค์กรสาธารณประโยชน์ หรือองค์กรสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ผ่านกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม โดยมีวงเงินตั้งแต่ 50,000 – 300,000 บาท โดยมีทั้งสนับสนุนงานเชิงประเด็น (เด็ก เยาวชน ความยากจน อพยพ) และสนับสนุนงานเชิงพื้นที่ (อบต., เทศบาล)

5.2.5.10 สำนักงานเกษตรจังหวัด

สำนักงานเกษตรจังหวัด ทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนสำหรับกลุ่ม/องค์กรที่ต้องการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจัดตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต โดยมีการส่งเสริมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการศึกษาตนเอง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากภายนอก และการพบปะระหว่างวิสาหกิจชุมชนด้วยกันเอง หรือระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับผู้ประกอบการภาคเอกชน

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วจำนวน 383 แห่ง การส่งเสริมผู้ประกอบการในการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยหรือกลุ่มชุมชนในการเข้าถึงแหล่งทุนและการพัฒนาขีดความสามารถของกิจการของตน

5.2.5.11 ศูนย์พัฒนาทักษะและการเรียนรู้ ICT

ศูนย์พัฒนาทักษะและการเรียนรู้ ICT แม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านภาษาและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้แก่ชุมชน เยาวชนและประชาชนทั่วไปสามารถสืบค้นและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้เพิ่มมากขึ้น บริการที่ศูนย์ ICT มี ได้แก่ การอบรมภาษาทั้งภาษาท้องถิ่นและภาษาต่างประเทศ อบรมคอมพิวเตอร์พื้นฐานสำหรับผู้ที่ไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์ อบรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการประกอบกิจการ จัดอบรมด้านภาษาและคอมพิวเตอร์ตามความต้องการของชุมชน ศูนย์ ICT สามารถเป็นแหล่งข้อมูลเรื่องการท่องเที่ยวและการฝึกภาษาต่างประเทศให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอน

5.2.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 50 แห่ง ประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 5 แห่ง องค์กรบริหารส่วนตำบล 43 แห่ง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ และศักยภาพของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เดิมภารกิจด้านการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยว ไม่ได้ระบุแน่ชัดในกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ แต่หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้มีการแก้ไขกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ตามกฎหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ กำหนดการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนภารกิจ “การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ในระดับท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนการท่องเที่ยวการปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ตามมาตรา 16 (8) มาตรา 16 (13) มาตรา 17 (14) มาตรา 23 (19) และมาตรา 24 (12) พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 กำหนดให้มีผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในทุกระดับ อีกทั้งพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ได้ กำหนดให้ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมเป็นคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกสำคัญในการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ ในระดับต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นผู้ดูแลฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

5.2.6.1 องค์กรบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน (อบจ.)

อบจ. มีแผนการพัฒนา 3 ปี 2554-2556 การพัฒนาท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ของอบจ. แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐาน (ไฟฟ้า, ประปา, โทรศัพท์, การคมนาคม) เป็นการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
- 2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นการบริการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม โดยเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
- 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแบบโฮมสเตย์เน้นส่งเสริมท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและคนในท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วม

- 4) การพัฒนา การบริหารการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การบริหารการจัดการท่องเที่ยวในทุกๆ ด้าน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวประกอบด้วย
  - ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
  - การสาธารณสุขในเรื่องสุขภาพ น้ำ ดื่ม อาหาร ของนักท่องเที่ยว
  - การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การศึกษา อบรม
  - สนับสนุนเงินทุนเพื่อการท่องเที่ยว

5.2.6.2 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ผลงานรูปธรรมของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนต่อเรื่องการท่องเที่ยว คือการจัดทำโครงการ“พิพิธภัณฑน์มีชีวิต” จัดทำถนนคนเดิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีแนวทางการทำงานในลักษณะความร่วมมือกับร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชน องค์กรภาคประชาชน พัฒนารูปแบบและการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนยังได้รับรางวัลเทศบาลนำอยู่อย่างยั่งยืน ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เมื่อปี 2552 ด้วย โดยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) เมืองอยู่ดี 2) คนมีความสุข 3) สิ่งแวดล้อมยั่งยืน 4) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนา และ 5) การบริหารจัดการที่ดีภายใต้หลักธรรมาภิบาล

5.2.6.3 องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นองค์กรภาครัฐที่ใกล้ชิดชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รู้จักและเข้าใจพื้นที่เป็นอย่างดี จึงมีบทบาทที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ แนวทางทั่วไปในการทำงานของอบต. ต่อการพัฒนาท่องเที่ยว คือ 1) ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 3) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว 4) พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว 5) วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการพัฒนา หรือขอรับการสนับสนุนจากรัฐ

องค์กรระดับนี้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องเผชิญกับความท้าทายที่ว่า แม้องค์กรเหล่านี้จะรู้จักพื้นที่ของตนเอง รู้ถึงทรัพยากรและวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างดี แต่พนักงานหรือบุคลากรขององค์กรระดับนี้ผู้น้อยนักที่จะมีประสบการณ์โดยตรงหรือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ตลอดจนการจัดการกับผลกระทบการท่องเที่ยวหรือจัดการกับตลาด ดังนั้นจึงมีกรอบการวิเคราะห์ที่ค่อนข้างจำกัดและจะให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในองค์กร โดยไม่ได้คำนึงถึงความเสี่ยง โอกาสรวมถึง การขาดศักยภาพในการตลาดหรือความได้เปรียบเปรียบเทียบ

ถึงอย่างไรก็ตาม อนาคตก็ยังมีศักยภาพที่จะแสดงบทบาทอย่างสำคัญในการศึกษาวิจัย วางแผน และให้คำแนะนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภารกิจที่อบต ควรให้ความสำคัญในอนาคต คือ การสร้างสมดุลระหว่างการให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวซึ่ง อาจขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการประเมินศักยภาพของท้องถิ่น และหันมาเน้นที่การเสริมสร้างศักยภาพ สร้างวิสัยทัศน์และทักษะที่จะช่วยให้สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับตำบลได้

5.2.7 การค้าชายแดน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแนวเขตพรมแดนในทุกอำเภอติดต่อกับพม่ารวมความยาว 483 กิโลเมตร ราษฎรที่อยู่ตามแนวชายแดนของประเทศไทยและสหภาพพม่ามีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันมาเป็นเวลานาน เศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการค้าชายแดนและการท่องเที่ยว ปัจจุบันการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่ามีด้วยกัน 5 จุด ได้แก่ 1) บ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง 2) ห้วยต้นนุ่น อำเภอขุนยวม 3) บ้านน้ำเพียงดิน อำเภอเมือง 4) บ้านเสาหิน ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง 5) บ้านแม่สามแลบ ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย⁷

เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2554 มีการทำบันทึกข้อตกลงด้านการค้าและการท่องเที่ยวระหว่าง พันตรีจี วุ่น นายอำเภอบ้านใหม่ จ.ลพบุรี รัฐกะยา พม่า กับนายประเสริฐ โอสถาพันธ์ นายอำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน สาระสำคัญประกอบด้วย ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีความยั่งยืน ความร่วมมือกันในการทำธุรกิจ เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อของที่ระลึก และการค้าชายแดนในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดรายได้ของราษฎรทั้งสองฝ่าย เส้นทางติดต่อกับพม่าผ่านด่านน้ำเพียงดินเป็นด่านเก่าแก่ ในอดีตแม่ฮ่องสอน ติดต่อกับฝั่งพม่าทางแม่น้ำสาละวินมากกว่า ติดต่อกับเชียงใหม่ ในวันที่ 31 มีนาคม ได้มีการเปิดเส้นทางท่องเที่ยวที่ด่านน้ำเพียงดินอย่างเป็นทางการ อนุญาตให้เข้าไปในชายแดนพม่าประมาณ 50 กิโลเมตร

4.2.8 ข้อมูลการสัมภาษณ์หน่วยงานราชการ

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อหาข้อมูลในเชิงนโยบายแผนงานและทรัพยากรขององค์กรเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการประสานงานหน่วยงาน เพื่อดึงเอาประสบการณ์ ทรัพยากรทั้งงบประมาณและบุคลากรมาทำงานร่วมกัน พบว่ามีหลายหน่วยงานทำงานมีเป้าหมายและการดำเนินงานที่สามารถเข้ามาเข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังแสดงได้ดังนี้

⁷ แผนพัฒนาสามปี องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2554

ประเด็น	ทกจ.	ททท.	พช.	วัฒนธรรม	อุตสาหกรรม	พระราชดำริ	วชช	กศน.	มรฎ
ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับทท.	มีโดยตรง	มีโดยตรง	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
ความหมายการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ในการตีความ ของตน)	ให้ความรู้ ไม่รบกวน ธรรมชาติ พัฒนาอย่าง สมดุล	อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	ท่องเที่ยว ธรรมชาติ แลกเปลี่ยน เรียนรู้	อนุรักษ์ไว้โดย ชุมชนมี บทบาทและ นทท.มีความรู้	รักษาทุนเดิม มีการบริหาร จัดการที่ดี	การอนุรักษ์ ธรรมชาติ	สร้างสำนึกรัก ท้องถิ่น ชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วม	รักษา สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม	การจัดการ ทรัพยากร ธรรมชาติ อย่างยั่งยืน
มีโครงการ เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวหรือไม่	พัฒนาแหล่ง พัฒนาคน มาตรฐาน	การตลาด	OTOP Village	อบรม มัคคุเทศก์ ส่งเสริม วัฒนธรรม	ไม่มีโดยตรง	แหล่งเรียนรู้	หลักสูตร อบรม CBT	ไม่มีโดยตรง	สาขาทท.ใน มิติเศรษฐกิจ พอเพียง
กลุ่มเป้าหมายใน การทำงานคือใคร	ชุมชน อปท. บ.ทัวร์ ร้านอาหาร	ตลาดใน ประเทศ และ ต่างประเทศ		เยาวชน เครือข่าย ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรม	กลุ่มวิสาหกิจ ที่จดทะเบียน 50-60 กลุ่ม	ประชาชน ทั่วไป นร. นศ.	เน้นผู้จบม.3 หรือม.6 ที่ไม่ สามารถเรียน ต่อได้	ขั้นพื้นฐาน จากไม่รู้ หนังสือถึงม. ปลาย	ระดับป.ตรี

ประเด็น	ทกจ.	ททท.	พช.	วัฒนธรรม	อุตสาหกรรม	พระราชดำริ	วชช	กศน.	มรรฎ
พื้นที่ทำงานอยู่ที่ไหน	ทุกอำเภอ เน้นหนัก เมือง/ปาย	ในประเทศ และ ต่างประเทศ	1 อำเภอ 1 หมู่บ้าน	7 อำเภอ 15 ตำบล	ที่ขึ้นทะเบียน กลุ่มวิสาหกิจ กับเกษตร จังหวัด	ลุ่มน้ำปาย-ท่า โป่งแดง ศูนย์ปางตอง ห้วยห้อม ศูนย์ศิลปาชีพ	5 ชุมชน ใน 5 อำเภอ สายใต้	ทุกตำบลมี ศูนย์กศน.	ไม่มีเฉพาะ
ภาคีที่เกี่ยวข้องมีใครบ้าง	โครงการ พระราชดำริ เกษตรที่สูง สนง.ชนสง สถานีตำรวจ	ภาคเอกชน สื่อมวลชน หน่วยราชการ ที่เกี่ยวข้องใน แต่ละEVENT	หน่วยราชการ วิทยาลัย ชุมชน	นักวิชาการ น.ศ./นร. Organizers จัดงาน Event ภาคธุรกิจ นทท	พช./เกษตร/ พาณิชย์/ หอการค้า/ โครงการ พระราชดำริ	ป่าไม้, กรม วิชาการ เกษตร,กรม ส่งเสริม การเกษตร, ทหารราบที่22 ทกจ.	สกว./CBT-I/ สาธารณสุข/ ธนาคาร/ ปราชญ์ ท้องถิ่น	ศูนย์การ เรียนรู้ชาว ไทยภูเขาแม่ ฟ้าหลวง, ศสช.	ศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงาน, ตำรวจทท., วชช., ทกจ.,อบจ.
ระยะในการวางแผนงาน	ปีต่อปี	ปีต่อปี และ ปรับทุก3 เดือน	ปีต่อปี	ปีต่อปี	ปีต่อปี	แผน 5ปี ปรับ ปีต่อปี	แผน 3 ปี ปรับ ปีต่อปี	ปีต่อปี	ปีต่อปี

ประเด็น	ทกจ.	ททท.	พช.	วัฒนธรรม	อุตสาหกรรม	พระราชดำริ	วชช	กศน.	มรรฎ
งบประมาณ	ส่วนกลาง 1.2 ล้าน งบฯจว. 15 ล้านปี 55 ปี 54 ไม่ได้ตั้ง ไว้ กลุ่มจว. ปี53 3.8 ล้าน	งบสนง. ประมาณ 5 ล้าน	งบกลุ่ม จังหวัด ปี 2553 จำนวน 3.9 ล้าน	ส่วนกลาง 1.4 ล้าน และ จากกรม ประมาณ 3 แสน	มีงบฯให้ โครงการละ 1 แสน	งบส่วน พระองค์/งบ จังหวัด	ปี2554 งบ จัดการศึกษา 8 ล้าน งบ พิเศษจาก สกอ.เรื่อง CBT 1 ล้าน	50 ล้านรวม ค่าตอบแทน บุคคลากร	ได้งบฯค่า เทอมจากน. ศ.7,500-8,500 ต่อคน/เทอม
เจ้าหน้าที่	ข้าราชการ 2 ลูกจ้าง 5	จนท.5 ลูกจ้าง 2	ไม่มีโดยตรง	ไม่มีโดยตรง วิทยากร ประสานผู้รู้	ไม่มีโดยตรง	ไม่มีโดยตรง	เกี่ยวกับทท. 4 คน (มีงานอื่น ๆ ด้วย)	ไม่มีโดยตรง	12 คน และอจ.พิเศษ
วัสดุ-อุปกรณ์	ไม่มี	พท.ปชส.	ไม่มี	CD	ไม่มี	ห้องประชุม/ รถราง	ห้องประชุม/ สื่ออบรม	ดาวเทียม	สนามกีฬา, ห้องประชุม
กรณีศึกษาที่ น่าสนใจ	ปางอุ๋ง แม่กำปอง	ไม่ระบุ	ถ้าถอดเที่ยว โดยใช้ ตะเกียง	การค้ำมนุษย์ การถ่ายทำ ภาพยนตร์	ไม่ระบุ	ป่าปู้	สันติชล	อ๊พวา	ปาย

ประเด็น	ทกจ.	ททท.	พช.	วัฒนธรรม	อุตสาหกรรม	พระราชดำริ	วชช	กศน.	มรฎ
เนื้อหาที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว	โดยตรง การพัฒนาคน และพัฒนา แหล่ง	โดยตรง การ การประชา สัมพันธ์ และ การตลาด	ผลิตภัณฑ์ ชุมชน/OTOP	สนับสนุน กิจกรรม เทศกาล ประเพณี	มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์	ศูนย์การ เรียนรู้/ตาม รอยพระบาท	หลักสูตร CBT,หมู่บ้าน นำร่องCBT	ขึ้นอยู่กับ ผู้เรียน	น.ศ.ป.ตรี ท่องเที่ยว, สาขา สาธารณสุข - สปาล้านนา
กลุ่ม/เครือข่ายที่มี	สายเหนือ,ใต้, กลุ่มจังหวัด, กับพม่า-ด่าน น้ำเพียงดิน, ทางอากาศกับ ย่างกุ้ง/ มันตะเลย์	ภาคเหนือ/ เชื่อมโยงกับ ตาก/เชียงใหม่	ทั่วประเทศ มส.เป็น 1 ใน 8 หมู่บ้าน ต้นแบบ ที่บ. แม่ปิง ปาย	เครือข่ายภูมิ ปัญญา	ศูนย์ อุตสาหกรรม ภาค-เชียงใหม่	โครงการ หลวง, กรม วิชาการ เกษตร,กรม ส่งเสริม การเกษตร ศ.ศิลปอาชีพ	หน่วยจัด การศึกษาแต่ ละอำเภอ	ส่งต่อทาง การศึกษาส่ง นักเรียนดอย สู่ร.ร.ศึกษา สงเคราะห์	ราชภัฏ วิชาการ, ร่วมมือกับ วชช.มส.
การให้บริการ ข้อมูลข่าวสาร	Website , เอกสาร แนะนำแหล่ง ท่องเที่ยว	Website, แพน ที่,แผ่นพับ ,สื่อ CD	วิทยากร, วิชาการ, ประสานผู้รู้	website	ความรู้เรื่อง มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์	วิทยากร,ศูนย์ เรียนรู้	ศูนย์ภาษา ,ICTแต่ละ อำเภอ	ผ่านศูนย์กศน. แต่ละตำบล	เว็บไซต์, เข้า ร่วมกิจกรรม ของชุมชน

ประเด็น	ทกจ.	ททท.	พช.	วัฒนธรรม	อุตสาหกรรม	พระราชดำริ	วชช	กศน.	มรรฎ
มีบริการฝึกอบรม อะไรบ้าง	กับชุมชน อาทิ การ บริหารจัดการ การเป็นเจ้าของ บ้านที่ดี, มัคคุเทศก์ น้อย	พาสื่อมวลชน ลงพื้นที่	อบรมเรื่อง บริหารจัดการ กลุ่ม/ ออกแบบ ผลิตภัณฑ์	มัคคุเทศก์ น้อย เครือข่ายภูมิ ปัญญา	มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์, การพัฒนา ผลิตภัณฑ์	แนวคิด เศรษฐกิจ พอเพียง, วิทยากร เคลื่อนที่	หลักสูตร ฝึกอบรมตาม ความสนใจ/ มัคคุเทศก์/ หลักสูตรทท.	ตามความ สนใจของ ผู้เรียน	ไม่มี
ผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการท่องเที่ยว	รายได้, คุณภาพชีวิต, ฟื้นฟู วัฒนธรรม ,สร้างสำนัก อนุรักษ์	ขาดการ วางแผน และ สำนักอนุรักษ์	คุณภาพชีวิต, ความ ภาคภูมิใจใน ท้องถิ่น, ชุมชน เข้มแข็ง	ฟื้นฟู วัฒนธรรม การแสดง/ การแต่งกายที่ เพี้ยนไปจาก เดิม	วัฒนธรรม การ ลอกเลียนแบบ	ทำลาย ทรัพยากรธร มชาติ การ เปลี่ยนแปลง ทาง วัฒนธรรม ,ค่านิยม	ขาดการมี ส่วนร่วมของ ชุมชน, ชาวบ้านไม่ได้ รับประโยชน์	ค่าครองชีพ แพง	คนภายนอก มาตัดวง ประโยชน์จาก คนท้องถิ่น, ขาดการ ควบคุมการ เติบโตการทท

ตารางที่ 6 สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์หน่วยงาน

หมายเหตุ การศึกษาบทบาทการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งการศึกษาเอกสารและโดยการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบเพียงว่าหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่และมีทรัพยากรอะไรบ้างที่จะเข้ามาสนับสนุนหรือส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังไม่สามารถประเมินศักยภาพและผลงานที่มีได้ว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไรก็ตาม พอสรุปได้ว่า ใน 9 หน่วยงานที่สัมภาษณ์ มี 7 หน่วยงานที่มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แต่พื้นที่ทำงานจะไม่ค่อยซ้ำซ้อนกัน และไม่ได้เป็นภาคีในการทำงานร่วมกันโดยตรง แต่อาจจะเป็นภาคีในรูปคณะกรรมการในระดับจังหวัดหรือระดับอำเภอที่มีการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการ ในส่วนการให้บริการด้านความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพบว่ามิจำนวนถึง 4 หน่วยงาน ได้แก่

- ✓ ท่องเที่ยวและกีฬา
- ✓ พัฒนาชุมชน
- ✓ วัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ
- ✓ วิทยาลัยชุมชน

เมื่อสัมภาษณ์ลงลึกถึงบุคคลากรที่มีความชำนาญการด้านการฝึกอบรม พบว่า มีเพียงหน่วยงานพัฒนาชุมชนเท่านั้นที่ใช้บุคคลากรของตนในการให้ความรู้ ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ จะเน้นการประสานผู้มีความรู้/ประสบการณ์ในการฝึกอบรมกับกลุ่มเป้าหมาย

5.2.9 ภาคเอกชนและหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ

5.2.9.1 สภาค้าจังหวัด

สภาค้า จ.แม่ฮ่องสอน เป็นการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการธุรกิจการค้าเพื่อทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับผู้ประกอบการค้าและทำหน้าที่ประสานงานระหว่างภาครัฐกับผู้ประกอบการค้าในจังหวัด เป็นกลไกสำหรับผู้ประกอบการค้าในการเจรจากับหน่วยงานเพื่อให้อำนวยความสะดวกในการค้าและกฎระเบียบต่าง ๆ ไม่ค่อยมีบทบาทในเรื่องท่องเที่ยว จะมีออกข่าวเป็นครั้งคราวเมื่อมีนักข่าวสัมภาษณ์ เช่น กรณีการยกเลิกเที่ยวบินของการบินไทย หรือการค้าชายแดนกับพม่า

5.2.9.2 สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว จ.แม่ฮ่องสอน

เป็นองค์กรของผู้ประกอบการธุรกิจทัวร์มัคคุเทศก์อาชีพ โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร รถเช่า ตั้งเมื่อปี 2538 ขาดการทำงานอย่างต่อเนื่อง ขาดผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ สมาชิกไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วม ปัจจุบันเป็นการรักษาสถานภาพองค์กร เพื่อต่อเชื่อมกับสมาคมสหพันธ์ท่องเที่ยวภาคเหนือ ในการประชาสัมพันธ์และแสวงช่องทางตลาดให้กับธุรกิจท่องเที่ยวใน จ.แม่ฮ่องสอน

5.2.9.3 สหกรณ์เครดิตยูเนียนมัคคุเทศก์-เกสท์เฮาส์และเพื่อน

มีพัฒนาการมาจากชมรมมัคคุเทศก์และเกสท์เฮาส์ ซึ่งเดิมเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างที่พักกับไกด์ให้เอื้ออำนวยประโยชน์ทางการท่องเที่ยว และเป็นองค์กรที่ดึงเอาหน่วยงานมาฝึกอบรมเพื่อให้ไกด์ทำงานได้โดยมีบัตรอนุญาต ผู้ประกอบการที่พักรายย่อยรู้ระเบียบกฎหมายการทำธุรกิจ เนื่องจากธุรกิจท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนขึ้นอยู่กับฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้ชมรมฯ คิดเรื่องการช่วยเหลือสมาชิกที่ขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนากิจการ หรือการกู้ยืมเงินในช่วงที่ขาดรายได้ จึงตั้งเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้น ปัจจุบันจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ และขยายสมาชิกเป็นคนที่ทำงานและอยู่อาศัยในจ.แม่ฮ่องสอน ผลงานของสหกรณ์ฯ ในภาพระดับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด คือ การเป็นตัวแทนผู้ประกอบการในการทำการค้าสินค้าปลอดภาษีตามแนวชายแดนและการเปิดด่านน้ำเพียงดินเพื่อการท่องเที่ยว

5.2.9.4 ชมรมการท่องเที่ยว อ.ปาย

ก่อตั้งเมื่อเดือนพฤษภาคม ปี 2553 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาศักยภาพเมืองปายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและให้ผู้ประกอบการได้มีเวทีแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือซึ่งกันและกันและสร้างความร่วมมือกับคนและชุมชนในอ.ปาย เป็นการขับเคลื่อนโดยกลุ่มผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ต้องการให้ปายเที่ยวได้ทั้งปี และมีการทำกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์เพื่อผู้ประกอบการจะอยู่ได้และเป็นมิตรกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม

5.2.9.5 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน

เป็นหน่วยงานในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาในบริบทของจังหวัด และผลักดันงานวิจัยให้เกิดการใช้ประโยชน์ในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับนโยบาย ที่ผ่านมามีได้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน เครือข่ายจังหวัด สร้างชุมชนให้โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว อาทิ บ้านจำโป้-แม่ละนา เครือข่ายจีนยูนาน 3 หมู่บ้าน (สันติชล รุ่งอรุณ รักไทย) เป็นต้น

5.2.9.6 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทำงานในการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน ช่วยประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งมัคคุเทศก์ บริษัททัวร์ ในการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการตลาดให้การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นที่ยอมรับในระดับนโยบาย เช่น การที่ชุมชนได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ นอกจากนี้ยังทำงานร่วมกับวิทยาลัยชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคนและชุมชนแม่ฮ่องสอนให้เข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยว

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทีมงานได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีงานวิจัยที่มีคุณภาพอยู่พอสมควร แต่ยังคงขาดการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว และโจทย์วิจัยบางอย่างเป็นโจทย์ที่นักวิจัยสนใจแต่ไม่ใช่โจทย์ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวสนใจ งานวิจัยนั้นก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามจากศึกษางานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่ามีงานวิจัยครอบคลุมเนื้อหาที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพิจารณาเพื่อการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ.แม่ฮ่องสอน ดังนี้

1. การวิจัยเชิงระบบ (Systematic Research)
- 2.. การวิจัยเชิงประเด็น (Issue Based Research)
3. การวิจัยเชิงพื้นที่ศึกษา (Area Based Research)

หัวข้อหลัก (Main Topics:)

- 1.. การวิจัยโดยเน้นพื้นที่ (Area-based Collaborative Research) เพื่อพัฒนาแม่ฮ่องสอน
2. ความหลากหลายทางชีวภาพ, ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์
3. กรณีศึกษาทางการท่องเที่ยว ชุมชนต้นแบบและผลกระทบการท่องเที่ยว
4. พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและทัศนคติของชาวแม่ฮ่องสอนต่อการท่องเที่ยว
5. การท่องเที่ยวในระบบออนไลน์

ตารางที่ 7 เอกสารงานวิจัยและบทความที่ศึกษา (บางส่วน)

ที่	ชื่องานวิจัย	สาระสำคัญ
1	งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2550, สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.)	สนับสนุนการวิจัยและการจัดการความรู้เชิงพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของภาคีภาค รัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาควิชาการ เพื่อการพัฒนาในพื้นที่โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความเชื่อมโยงเชิงสร้างสรรค์ ระหว่างภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ กับภาคเศรษฐกิจท้องถิ่น เสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียง และลดความเหลื่อมล้ำของสังคมในพื้นที่ ทั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่ (ให้ความสำคัญกับความมั่นคงในปีจชัย 4 + 2 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย พลังงาน และสุขอนามัย) ผลงานเด่นการพัฒนากระบวนการฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาสิทธิที่ดินทำกินแผนพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้และบูรณาการระบบสารสนเทศเชิงพื้นที่เข้ากับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผลที่ได้รับคือ (1) แนวทางและกระบวนการในการจัดการดูแล ป้องกันทรัพยากรป่าไม้ของท้องถิ่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2) ฐานข้อมูลตำแหน่งที่อยู่อาศัย ขอบเขตแปลงที่ดินทำกินในเชิงพื้นที่ และข้อมูลเกษตรกรในเบื้องต้นของพื้นที่ตำบลที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ที่ดำเนินการด้วยตัวชุมชนเอง และ (3) โปรแกรมฐานข้อมูลทรัพยากรชุมชนและข้อมูลเศรษฐกิจ-สังคม หมายเหตุ : ฐานข้อมูลดังกล่าวน่าจะเป็นต้นทุนสำคัญในการวางแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2.1	โครงการพัฒนาองค์ความรู้ และศึกษานโยบายการ จัดการทรัพยากรชีวภาพใน	โครงการวิจัยทั้งหมด 11 โครงการ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ประกอบด้วย การศึกษาพืช (กล้วยไม้และเฟิร์น) สัตว์ (ปลา,นก,หอยทำกัจิว) และสัตว์ป่ารวมทั้งไป่ง และการศึกษาถ้ำ ตลอดจนการศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ต่างๆของมนุษย์ ก่อให้เกิดองค์ความรู้พื้นฐานที่มีความหมายในเชิงการอนุรักษ์และ

	ประเทศไทย (BRT) จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2544	การพัฒนา มีการเผยแพร่ผลงานทางสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นการค้นพบหายากทำจิวและปลาชนิดใหม่ของโลก การค้นพบว่าแม่ฮ่องสอนเป็นอาณาจักรถ้ำที่มีคุณค่าทางโบราณคดีจำนวนมากกว่า 200 แห่ง การค้นพบว่าแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการค้ำน้ำดูปลาท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลด้านความหลากหลายของกล้วยไม้เฟิร์น และนก ผลงานวิจัยเหล่านี้ต่อกย้ำให้เห็นชัดเจนว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความร่ำรวยด้วยทรัพยากรชีวภาพ รวมทั้งมีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ ควรค่าแก่การพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2.2	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากรม, ศ.ดร.ยศ สันตสมบัติ, 2544, , สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	ความด้อยพัฒนาและความเป็นคนชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้กลายเป็น”ผู้ถูกท่องเที่ยว” ปัญหาพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงอยู่ที่การสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับชุมชน การเสริมองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากร การฟื้นฟูจิตสำนึกในธรรมชาติแวดล้อมและศักดิ์ศรีทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม อีกทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านและระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจะมีศักยภาพสำคัญในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน
3.1	โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ดร.รัศมี ชูทรงเดช, 2544-2546	<p>สำหรับผลการวิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.สามารถสร้างภาพรวมของประวัติศาสตร์ของสังคมและวัฒนธรรมของคนบนพื้นที่สูง เห็นภาพรวมทำให้ทราบว่าพื้นที่สูงนี้ไม่ใช่พื้นที่โดดเดี่ยว แต่มีร่องรอยของการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนในอดีตอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (ประมาณ 22,190 ปีมาแล้ว) จนถึงปัจจุบัน 2.สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญเกี่ยวกับอายุสมัยทางโบราณคดีสมัยไพลสโต ซินและ โฮโลซีนของประเทศไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 3.การพบค้นโครงกระดูกคนของ คนปัจจุบัน (<i>Homo sapiens sapiens</i>) จำนวน 3 โครงซึ่งมีอายุเก่าที่สุดในจังหวัด

		<p>แม่ฮ่องสอน ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับโครงการดูคนเป็นข้อมูลที่สำคัญต่อการศึกษารื่อง วิวัฒนาการของคนที่อยู่ในประเทศไทย</p> <p>4. ความรู้ใหม่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโบราณในระดับจุลภาค ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญต่อการสร้างภาพของภูมิอากาศโบราณในระดับมหัพภาค ไม่ว่าจะประเทศไทย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโลก</p>
3.2	<p>การสืบค้น และจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน, รศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช, มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>	<p>ข้อค้นพบที่สำคัญจากงานวิจัยโครงการระยะที่หนึ่ง คือการสร้างฐานองค์ความรู้ทางวิชาการด้านโบราณคดี-ประวัติศาสตร์-มานุษยวิทยาเป็นแกนกลางของสายใยที่ถักทอเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชนต่างอำเภอร่วมกัน ผลการสำรวจทางโบราณคดีทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ทราบประวัติศาสตร์พัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ 2) สร้างความรู้ใหม่ข้อมูลในสมัยล้านนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน หลักฐานทางโบราณคดีจากทั้งสองอำเภอเป็นหลักฐานที่ยืนยันเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงความสำคัญของเมืองปาย และเมืองยวมในฐานะที่เป็นเมืองหน้าด่านสมัยล้านนา 3) ประวัติศาสตร์บอกเล่าที่รวบรวมจากทั้งสองอำเภอก็ช่วยทำให้เห็นภาพของวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งปัจจุบันซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ไม่เคยมีการรวบรวมมาก่อน 4) ทำให้ทราบว่าชุมชนปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในอำเภอปายและขุนยวมอาจมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในแต่ละช่วงเวลา มีกลุ่มชาติพันธุ์เดิม ได้แก่ คนเมือง ไทใหญ่ และลัวะ ขณะที่อำเภอขุนยวมและอำเภอปางมะผ้า พบว่ามีการเข้ามาอยู่อาศัยในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่า กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในระยะแรก คือไทใหญ่และคนเมือง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ปกาเกอญอ ล่าหู่ ลีซู ม้ง และจีนฮ่อ
4	<p>การเสริมสร้างเครือข่ายรัฐสภา-ประชาสังคม</p>	<p>การวิจัยโดยใช้แบบสอบถามในการประมวลความเห็นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติต่างๆ ทั้งด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม การคมนาคม การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การทำให้แม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว</p>

	<p>จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเด็นการท่องเที่ยว, สถาบันพระปกเกล้าและ วิทยาลัยชุมชน แม่ฮ่องสอน , 2553</p>	<p>ตลอดจนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังประเทศพม่า จากกลุ่มตัวอย่าง 1,096 คน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นชาย (ร้อยละ 68.89) มีภูมิลานาอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ร้อยละ 84.12) ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผลดีจากการท่องเที่ยวจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น (ร้อยละ 27.19) รองลงมา คือ เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และคนในท้องถิ่นมีรายได้มากขึ้น (ร้อยละ 27.19) และ (ร้อยละ 12.68) ตามลำดับ ส่วนผลดีด้านอื่นๆ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 1.00) อุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ถนนไม่ดี (ร้อยละ 40.94) รองลงมา ได้แก่ การเดินทางนาน (ร้อยละ 30.03) และหมอกควัน (ร้อยละ 14.29) ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ผลจากการท่องเที่ยวจะทำให้มีขยะมาก (ร้อยละ 31.93) รองลงมา คือ ทำให้ของแพง และทำให้วัยรุ่นเอาอย่างนักท่องเที่ยว (ร้อยละ 19.43) และ (ร้อยละ 13.69) ตามลำดับ สินค้าชุมชนที่จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ ผ้าทอ (ร้อยละ 24.45) รองลงมา ได้แก่ เครื่องจักสาน (ร้อยละ 16.79) และตุ๊กตา (ร้อยละ 16.06) ตามลำดับ แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนที่ควรแนะนำให้นักท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ วัด (ร้อยละ 21.82) รองลงมา ได้แก่ เดินป่า (ร้อยละ 21.57) และ ถ้ำ (ร้อยละ 19.57) ตามลำดับ</p> <p>นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะว่า กรณีที่หน่วยงานจะดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวขึ้น ควรมีการประชาคม ในพื้นที่ด้วยทุกครั้งก่อนที่จะดำเนินการ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบกับการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ ได้</p>
5	<p>บทบาทขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นต่อ การพัฒนาการท่องเที่ยว</p>	<p>การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รู้จักและเข้าใจพื้นที่เป็นอย่างดีจึงสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี</p>

	<p>อย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า</p>	<p>แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน 1) สร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีทุกระดับ 2) ขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้ 3) พัฒนาเครื่องมือชีวิตที่เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ 4) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายในคู่มือจะให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 6 บท ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) บริบทของการท่องเที่ยว 2) แนวคิดการพัฒนากับการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน 3) ประเทศไทยกับเส้นทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4) แนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน 5) เทคนิคเพื่อการหนุนเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน 6) กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน : บทเรียนจากชุมชน
6	<p>การท่องเที่ยวในวิถีเศรษฐกิจพอเพียง, ผศ.ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2552, การมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่</p>	<p>เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมและท้องถิ่นของชุมชน</p> <p>ความหมายการท่องเที่ยวในวิถีเศรษฐกิจพอเพียง : การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับธุรกิจการท่องเที่ยวของสังคม ชาวนา ซึ่งประกอบกรเกษตรแบบผสมผสาน จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่พักบนพื้นฐานการก่อสร้างโดยใช้วัสดุและวัฒนธรรมในท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย ร้านอาหารและเครื่องคืมสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ร้านขายของที่ระลึก บริการด้านสุขภาพ การจ้ดนำเที่ยวและการบริการ สอดคล้องกับภูมิปัญญาที่ใช้เทคโนโลยีมาช่วยเพื่อให้เกิดนวัตกรรมที่ทำให้การบริการเกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคและสอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การท่องเที่ยว เป็นศาสตร์ที่ต้องอาศัยความรู้มิใช่แค่คิดตามใจชอบ ดังนั้น ผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียต้อง

		<p>พัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำควบคู่กับการเกษตร คล้ายเกษตรผสมผสานที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ตลอดปี ● การประกอบธุรกิจของแม่ฮ่องสอนควรเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือขนาดกลางแต่มีมาตรฐานระดับสากล และประกอบธุรกิจด้านอื่นควบคู่กับการท่องเที่ยว
7	<p>วิลาสินี อโนมะศิริ, การศึกษาปรัชญาตะวันออก ซึ่งเป็นแบบจำลองในการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ. แม่ฮ่องสอน, 2004</p>	<p>องค์ประกอบที่มีสาระสำคัญของปรัชญาตะวันออกที่สามารถนำมาผสมผสานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ความสงบ ความเรียบง่าย ความกลมกลืน ความสมดุล และการกระทำอย่างมีศีลธรรม ผลดังกล่าวนี้สามารถนำไปเป็นแกนในการสร้างตัวชี้วัดและองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ต่อไป การพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการควรแสดงถึงความเป็นตะวันออก เช่น เครื่องใช้เกี่ยวกับไม้ไผ่ การหากองทุนเพื่อส่งเสริมกิจกรรม รวมทั้งการวิจัยตลาด</p>
8	<p>กรณีศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบ ของการท่องเที่ยวต่อ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม, ดร.ชูพินิจ เกศมณี, ยูเนสโก, 2538</p>	<p>จากการศึกษาพบว่าผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบเดินป่ามีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน การท่องเที่ยวมักจะเป็นการพบกันของสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นโอกาสที่เจ้าของบ้านกับผู้มาเยือนจะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันเสมอไป โดยปกติแล้ว จะมีมักคุเทศก์เป็นผู้ประสานความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน การกระจายรายได้ที่เกิดจากการเดินป่ากลับไม่ได้มีการกระจายอย่างทั่วถึงเสมอไป การศึกษานี้ได้ระบุข้อแนะนำไว้ด้วยเพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเดินป่าอย่างยั่งยืน ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่าย องค์กรท้องถิ่นจะต้องมีส่วนในการวางแผนและให้บริการแก่ผู้มาเยือน ดังนั้นแล้ว บริษัททัวร์จึงจำเป็นต้องทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งความร่วมมือนี้จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น</p>

9.1	<p>การจัดการการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, รัชชชัย รัตนช้อน, ESCAP, 2544</p>	<p>มันเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนให้ชาวบ้านที่อำเภอห้วยฮั้วตระหนักว่าการท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งรายได้เสริมให้พวกเขาได้ โดยเฉพาะเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้เฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้น ด้วยความสนับสนุนและการอบรมที่จัดโดยโครงการ CBT ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะใช้ความรู้ในการทำเกษตรกรรมพื้นบ้านเพื่อการดำรงชีพ เพื่อให้พึ่งตัวเองได้ในเรื่องของอาหาร และนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวเห็นถึงบทบาทของเกษตรกรรมในวิถีชีวิตของพวกเขา</p> <p>โครงการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่จัดโดยชุมชนนี้ ได้กระทำสำเร็จที่หมู่บ้านกะเหรี่ยง บ้านห้วยฮั้ว จ, แม่ฮ่องสอน ซึ่งสามารถเป็นแหล่งศึกษาจำลองเพื่อชุมชนอื่นได้</p> <p>เราสามารถส่งเสริมชาวบ้านในการควบคุมผลกระทบของการท่องเที่ยว หลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีอำนาจมากขึ้น องค์การนอกภาครัฐสามารถให้ความช่วยเหลือได้ด้วยการเผยแพร่แนวความคิดและจัดการอบรม แต่จะต้องให้บทบาทกับชาวบ้านที่จะทำงานร่วมกันเพื่อที่จะหาวิธีที่จะทำให้โครงการ CBT ประสบความสำเร็จ รูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนที่สุดจะสามารถเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อชาวบ้านเป็นผู้ควบคุมในวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองและมุ่งมั่นที่จะใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมเนียมของตนในวิถีของตน</p>
9.2	<p>การมีส่วนร่วมของชุมชน ต่อการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :, ปกรณ์ จินาคำ, มช, 2547</p>	<p>มีข้อเสนอที่น่าสนใจสำหรับพื้นที่กรณีศึกษา: ตัวอย่างการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีการอบรมให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องไปในทิศทางเดียวกัน ควรจัดให้มีการรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวที่ดีเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา ควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มฐานลูกค้าให้มากขึ้น ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการใช้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศให้ถูกต้อง ควรจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การสอนทำอาหารท้องถิ่น รัฐบาลควรให้การสนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนให้มากขึ้นเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน</p>

10.1	, ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น , นายรัชชัช มานิตย์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2007	<p>ปลายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2540 ส่งผลกระทบด้านกายภาพมากที่สุด การใช้ที่ดิน อาคารและสิ่งก่อสร้างเกิดความแออัดไม่เป็นระเบียบ ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วส่งผลให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ไม่สามารถรองรับได้ การกระจายรายได้ยังไม่ทั่วถึง ชุมชนต้องแบกรับค่าครองชีพที่สูงขึ้น การแต่งกาย ภาษา ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียมเริ่มเสื่อมถอยลง เกิดปัญหาสังคม ยาเสพติด ลักทรัพย์ และการแตกแยกภายในชุมชน การลดผลกระทบไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการสร้างความตระหนักให้ชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องสร้างให้ชุมชนเห็นว่าการท่องเที่ยวจะต้องพัฒนาอย่างสมดุลควบคู่ไปกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และผู้ประกอบการมีการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ</p>
10.2	การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาที่อำเภอปาย”, กัลยา สว่างคง, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553	<p>อำเภอปายเป็นเพียงชุมชนเล็กๆที่มีขีดจำกัดมากมายทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารจัดการ กลุ่มคนที่มีความกังวลเกี่ยวกับสถานะการท่องเที่ยวในอำเภอปายต้องการที่จะเห็นปายได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมเพื่อให้เป็นสถานที่ของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ชุมชนไม่มีการจัดการการท่องเที่ยวที่ดีมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการธุรกิจและชาวบ้านจำเป็นที่จะเรียนรู้แนวความคิดการจัดการการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างเหมาะสม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการทำงานร่วมกันจากทุกหน่วยงานในการที่จะสร้างแนวทางที่ถูกต้องระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน</p> <p>ข้อเสนอแนะในแบบแผนการจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอปาย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● รัฐบาลต้องกำหนดแบบแผนหรือนโยบายให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางให้กับทุกฝ่าย ● รัฐบาลต้องประชาสัมพันธ์แผนงานให้กับชุมชนรับทราบ ● คนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับรัฐบาล

11	งานวิจัยศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาอาชีพโดยชุมชน, นายทศพิช เป็นคณบดี, มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2553	รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนการจัดแสดงภายในอาคาร จัดเป็นห้องแสดงวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ และห้องแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการนำเสนอด้วยรูปแบบป้ายสื่อความรู้ขนาดใหญ่ คอมพิวเตอร์โต้ตอบวีดิทัศน์ (ซีดี) แนะนำชุมชนความยาวประมาณ 5 นาที 2) ส่วนภายนอกอาคารจะเป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วม ให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ลงมือปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชน อาทิเช่น ด้านการละเล่นต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การยิงหน้าไม้ ซึ่งชำไม่ยูนนานและการจีพ้อชมชุมชน ทั้งนี้จะมีกลุ่มมัคคุเทศก์เยาวชน เป็นผู้นำชมและให้ข้อมูลความรู้ด้านต่าง ๆ ของชุมชน ด้านการบริหารจัดการ บุคลากรที่เป็นผู้ดูแลจะเป็นการรวมกลุ่มจากชาวบ้านในชุมชน ประมาณ 10 – 15 คน ขึ้นเป็นกลุ่มภายใต้ชื่อ กลุ่มศูนย์วัฒนธรรมเงินยูนนานบ้านสันติชล รายได้มาจากการเก็บค่าเข้าชม คนละ 10 บาท และเสื้อผ้าสำหรับถ่ายรูปชุดละ 40 บาท
12	พิพิธภัณฑ์มีชีวิต, ผศ.ดร. ปุ่น เทียงบูรณธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553	พิพิธภัณฑ์มีชีวิตเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของผู้คนที่เป็ชีวิตจริง วิธีการสร้างพิพิธภัณฑ์มีชีวิตที่แม่ฮ่องสอนนั้นก็มีการบวนการสร้างที่แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์ปกตินั่นคือ สร้างการมีส่วนร่วม รักษาและดำรงให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติ โดยการทำ ความเข้าใจ พุดคุยกับชุมชน และสร้างเป้าหมายของการใช้ชีวิตร่วมกัน โดยมีกลไกภาคประชาสังคม คือ สภาน้ำเมียงที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสของเมือง ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ภาครัฐ โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต มีบทบาทสำคัญสามประการ ได้แก่ 1) เป็นพื้นที่เครือข่ายในการสื่อความหมายเรื่องคุณค่าของอัตลักษณ์พื้นถิ่นเพื่อการสร้างจิตสำนึกหวงแหนอัตลักษณ์พื้นถิ่นแก่ผู้คนในเมืองแม่ฮ่องสอน 2) เป็นพื้นที่เครือข่ายในการเก็บรักษาองค์วัตถุทางวัฒนธรรมที่สำคัญของแต่ละชุมชน และสร้างการเชื่อมโยงพื้นที่ใน

		<p>การเก็บรักษาองค์วัตถุทางวัฒนธรรมในชุมชนต่างๆ</p> <p>3) เป็นพื้นที่ในการสร้างความเชื่อมโยงผู้คนในระหว่างชุมชนของเมืองแม่ฮ่องสอนให้เกิดเป็นเครือข่ายของกลุ่มผู้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด</p>
13	<p>การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงตาม</p> <p>แนวชายแดน อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน, ผศ. เสริมสุข บัวเจริญ, สกว. 2553</p>	<p>อ้างอิงผลงานวิจัยเรื่องการพัฒนาและประเมินเทคโนโลยีชุมชน:กรณีตัวอย่างบ้านหนองขาวกลาง ตำบลห้วยปูลิง อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าเทคโนโลยีชุมชน เช่น เตาไร้ควัน เตาเผาขยะแห้ง สร้างพลังงาน และเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดเล็ก เป็นการใช้พลังงานทางเลือกที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างพอเพียงและเห็นคุณค่า เพื่อแก้ไขปัญหาและพึ่งพาตนเอง และพบว่างานพัฒนาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวิธีการแลกเปลี่ยนการดำเนินงานคือการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และกระบวนการกลุ่ม ทำให้เห็นว่า เรื่องพลังงานไม่ใช่เป็นเรื่องไกลตัว ทั้งที่จริงแล้วในสังคมไทยมีภูมิปัญญาและประสบการณ์จำนวนมากที่ชาวบ้าน องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันทางวิชาการได้ดำเนินการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาพลังงานทางเลือกหลากหลายรูปแบบ จนสามารถหาทางออกในการใช้พลังงานให้กับชุมชนของตนเองได้ และมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรอื่นๆ (สุเทพ เหลี่ยมศิริเจริญ, 2550)</p>
14	<p>พัฒนาระบบการจัดการเกษตรเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งรอบนอกอำเภอลาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน , อ.บุญรอด</p>	<p>เป็นการสำรวจเชิงพื้นที่และสอบถามข้อมูลระบบการผลิตทางการเกษตร เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการสร้างความยั่งยืนของวิถีดำรงชีวิตของชุมชนรอบอำเภอลาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อช่วยในการพัฒนาพื้นที่รอบอำเภอลายให้เป็นแหล่งผลิตอาหารเกษตร ผลิตภัณฑ์เกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าการผลิต และผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อสร้างรายได้ในธุรกิจท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตร</p>

	<p>มาลากรอง , สกว. 2552</p>	<p>ชุมชนหมู่บ้านรอบอำเภอป่าสักส่วนใหญ่ ยังหวงแหนพื้นที่ทำกินและต้องการพึ่งพาตนเองอย่างจริงจัง เพียงแต่ขาดการสนับสนุนที่ดีและต่อเนื่องจากส่วนราชการในพื้นที่ มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ต้องการพึ่งตนเองก่อนในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาหมู่บ้านตนเอง ต้องการให้ชุมชนของตนอยู่รอดได้ ในกระแสธุรกิจท่องเที่ยวและวัฒนธรรมเมืองใหญ่ โดยชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีความเป็นอยู่ไว้ได้ ดังจะเห็นว่ามีความตระหนักและเตรียมพร้อมปรับวิถีความเป็นอยู่ของตน โดยต้องการให้พัฒนาระบบการผลิตการเกษตรให้อยู่รอดเพื่อรักษาพื้นที่ทำกินของตน แต่สร้างรายได้โดยแปรรูปผลผลิตการเกษตรเป็นอาหารและเพิ่มมูลค่าขายให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเกษตรในหมู่บ้านตนเอง โดยชุมชนเป็นคนจัดการ ได้แก่ กลุ่มทอผ้ากระเหรี่ยงบ้านแม่ปิง ชุมชนมุเซอบ้านห้วยห้วย ชุมชนจินฮ่อบ้านสันติชล เครือข่ายเกษตรทางเลือกบ้านแม่มาเดียง กลุ่มแม่บ้านเวียงใต้ และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสาละวินบ้านเวียงเหนือ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจริสรอร์ทที่เน้นนักท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและสุขภาพด้วย</p>
<p>15</p>	<p>e-Tourism : ช่องทางการตลาดใหม่ของธุรกิจการท่องเที่ยว, ศิวฤทธิ์ และพิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์,มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ,2547</p>	<p>ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นการจำหน่ายผ่านช่องทางหรือรูปแบบที่ทันสมัย (Modern Distribution Channels) มากขึ้นโดยอาศัยระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าทางการท่องเที่ยว รวมไปถึงการติดต่อสื่อสารสองทางกับนักท่องเที่ยวที่อยู่ทุกมุมโลก สามารถนำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องการวางแผนการเดินทางล่วงหน้า โดยการค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และประเมินงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายทั้งหมดก่อนตัดสินใจ ซึ่งในขณะที่อยู่ระหว่างการเตรียมตัวนี้ นักท่องเที่ยวก็มักจะทำการจองตั๋วเครื่องบิน จองที่พัก หรือตัดสินใจใช้บริการบริษัทนำเที่ยวก่อนที่นั่นจะเต็มซึ่งช่องทางการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตจะช่วยให้ทุกอย่างสะดวก รวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้ยัง ช่วยลดค่าใช้จ่ายและต้นทุนการดำเนินงานของ</p>

		<p>ผู้ประกอบการ ทั้งยังสามารถควบคุมระบบการจอง และมีโอกาสในการโฆษณาสินค้าและนำเสนอบริการใหม่ๆ อีกด้วย สามารถแบ่งรูปแบบของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ได้ 5 ลักษณะดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ธุรกิจ ต่อ ธุรกิจ (Business-to-Business; B2B) 2. ธุรกิจ ต่อ ผู้บริโภค (Business-to-Customer; B2C) 3. ผู้บริโภค ต่อ ผู้บริโภค (Customer-to-Customer, C2C) 4. ผู้บริโภค ต่อ ธุรกิจ (Customer-to-Business; C2B) 5. ธุรกิจ ต่อ รัฐบาล (Business-to-Government; B2G)
16	<p>โครงการศึกษาวิจัย พฤติกรรมนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้มีรายได้สูงสำหรับนักท่องเที่ยวคนไทย, กองวิชาการ ททท. 2548</p>	<p>ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มทางการตลาดของนักท่องเที่ยวผู้มีรายได้สูง ได้แก่ 1) กลุ่มรางวัลชีวิต หรือ Social Self Indulgence ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกิจการ ไม่ค่อยมีเวลา ต้องการผ่อนคลายเน้นความสบาย ผ่อนคลาย มีความเป็นส่วนตัว 2) สบาย ๆ หรือ Easy-Going นิยมไปตามเพื่อน เปลี่ยนสถานที่เพื่อสังสรรค์ในกลุ่มเพื่อนฝูง 3) นักสำรวจรุ่นใหม่ หรือ Adult Explorer ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ เน้นรู้สึกและรู้จริง สนใจการท่องเที่ยวเฉพาะด้าน 4) กลุ่มครอบครัว หรือ Family Planner การเดินทางเพื่อกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว เปลี่ยนบรรยากาศและสร้างประสบการณ์ใหม่ร่วมกัน 5) กลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ หรือ Young Explorer ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ให้กับชีวิต ต้องการพักผ่อนจากการเรียนและเจอกับสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน กลยุทธ์ทางการตลาดและตัวอย่างเฟ้คเกจ สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้มีรายได้สูง</p>
	<p>กระแสการเดินทางท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์ของ</p>	<p>FutureBrand ได้ติดตามกระแสการเดินทาง และการท่องเที่ยว และพบว่ากระแสที่เริ่มก่อตัวและจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตมีสาระสำคัญที่ต้องคำนึงถึง 3 เรื่องคือ คุณค่า (value) การวางแผน (planning) และความดั้งเดิม (authenticity) นอกจากนี้ยังเสนอแนวโน้มที่สำคัญ 10 ประการซึ่งมีนัยสำคัญต่อการท่องเที่ยวและการสร้างแบรนด์</p>

	<p>FutureBrand, e-TAT Tourism Journal – การ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำไตรมาสที่ 1/2553</p>	<p>ของประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● FEAR & LOATHING(ความหวาดกลัวและรังเกียจ) ● DE-LEVERAGING (ขาดอำนาจเพิ่มผลทางการเงิน) ● BACK TO BASICS (คืนสู่สามัญ) ● DIGITAL DIETS (ลดการสื่อสารผ่านระบบดิจิทัล) ● ENOUGHISM (ลัทธิพอเพียง) ● IMBY’S(ในสวนหลังบ้าน – การหาความสุขจากสิ่งใกล้ตัว) ● SERIOUSNESS (ความเคร่งเครียด) ● THE HUMAN BRAIN (สมองของมนุษย์) ● ECO-WARS (สงครามด้านสิ่งแวดล้อม) ● FEAR OF THE UNKNOWN(ความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้)
--	--	---

5.4 บทสรุปของผลกระทบทางการท่องเที่ยวเชิงลบ จากการศึกษาเชิงเอกสาร

ประสบการณ์และข้อสรุปด้านผลกระทบการท่องเที่ยวในอดีตถือว่าเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต คณะทำงานได้สรุปผลกระทบการท่องเที่ยวจากงานวิจัยซึ่งได้ทำการศึกษาในสามมิติ คือ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบทางสังคม-วัฒนธรรม

- 1) งานวิจัยที่อำเภอปายโดย กัลยา สว่างคง ซึ่งให้เห็นว่า ค่าครองชีพที่สูงขึ้นในอำเภอปายสร้างปัญหาตามมามากมาย เช่น ขโมย โสเภณี และการขายยาเสพติด นอกจากนี้ การศึกษายังระบุว่าความสัมพันธ์ของชุมชนในอำเภอปายเองได้เปลี่ยนแปลงไปมาก คนรุ่นใหม่ที่เข้าทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ใส่ใจกับงานอาสาสมัครของชุมชนน้อยลง และมีความคาดหวังเงินเป็นสิ่งตอบแทนกับงานทุก ๆ อย่าง ทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อก่อน
- 2) อาจารย์บุญรอด มาลากรองทำการศึกษารื่องเกษตรกรรมยั่งยืนในอำเภอปาย อจ.บุญรอด ระบุว่าการใช้พื้นที่ทำกินในอำเภอปายได้เปลี่ยนหน้าทีไปจากเกษตรกรรมเป็นการท่องเที่ยว แรงงานในอำเภอปายได้ย้ายเข้าสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว สมาชิกชุมชนหันมาพึ่งพิงโลกภายนอกมากขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น ความอ่อนแอทางสังคมวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวปรากฏชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ ปราศจากทิศทางและกระทบต่อสังคมเกษตรกรรมซึ่งอยู่ในสภาวะที่อ่อนแออยู่แล้ว คนท้องถิ่นเริ่มขายที่ทำกินและหันมาหางานจากภาคการท่องเที่ยวในโรงแรมและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และค่อย ๆ เปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นสังคมแห่งการบริโภคมากขึ้น วงจรอุปทานว์เริ่มเกิดขึ้นด้วยการเป็นหนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ และนำไปสู่การขายที่ทำกินเพื่อใช้หนี้ และเมื่อหมดที่ทำกินแล้วก็บุกรุกเข้าป่าลึกมากขึ้น
- 3) การศึกษาของ กัลยา สว่างคง แสดงให้เห็นว่าเนื่องจากคนท้องถิ่นมีทุนน้อย จึงไม่สามารถแข่งขันกับนักลงทุนจากภายนอกได้ องค์กรภาครัฐในระดับท้องถิ่นพยายามช่วยเหลือโดยจัดงานส่งเสริมการขาย (*Promotional Fair*) และเพื่อให้คนท้องถิ่นได้ขายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้ อย่างไรก็ตามจากการศึกษา นักลงทุนภายนอกยังได้รับผลประโยชน์ที่มากกว่าเจ้าของธุรกิจหรือคนในท้องถิ่น ซึ่งรู้สึกว่าการดำเนินงานเช่นนี้ไม่ยุติธรรมสำหรับ คนที่อยู่ที่ย่านธุรกิจของเมืองต้องเผชิญกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตหรือพื้นที่ที่อยู่นอกเมืองออกไป การรับรู้ของคนที่ว่า สินค้าในอำเภอปายมีราคาสูงขึ้น หรือมีสินค้าไม่พอจำหน่ายทำให้นักท่องเที่ยวซื้ออาหารมาจากภายนอก ตั้งแคมป์ด้านนอก หรือขับรถเที่ยวเอง ทำให้รายได้ไม่ตกถึงมือชุมชนท้องถิ่น

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

- 1) การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของ กัลยา สว่างคง ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ป่าสงวนได้ถูกบุกรุกจากโรงแรมและร้านอาหาร การเติบโตทางการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การขยายตัวของชุมชนทำให้การบริการของภาครัฐยากลำบากขึ้น ทรัพยากร เช่น น้ำ ไฟฟ้า ในอดีตถือว่าเพียงพอสำหรับดูแลชุมชน ปัจจุบันเกิดไฟดับและน้ำหยุดไหลบ่อยขึ้น
- 2) กองขยะและของเสียที่ยังไม่ได้บำบัดสร้างปัญหาทางสุขภาพแก่คนในท้องถิ่น น้ำเสียและกองขยะที่ถูกนำมาทิ้งภายนอกชุมชนยังไม่มีแผนจัดการที่ชัดเจน ในฤดูฝนปัญหาเหล่านี้จะยิ่งวิกฤตหนักเนื่องจากพื้นที่ป่าที่น้อยลงไม่สามารถซับน้ำฝนไว้ได้ และในหน้าแล้งก็จะเกิดปัญหาขาดน้ำหนักขึ้น
- 3) ผู้ประกอบการจากภายนอกชุมชนให้ความสำคัญแก่ผลประโยชน์ในระยะสั้นเท่านั้น หลายคนเข้ามาในชุมชนเฉพาะในช่วงฤดูที่มีนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาสั้น ๆ ตั้งแคมป์ด้านนอกชุมชน ไม่จ่ายภาษี และทิ้งขยะและของเสียให้ชุมชนเก็บกวาดอีกที

5.5 การสัมภาษณ์บุคคลที่มีบทบาท

การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตจำเป็นต้องมองอย่างบูรณาการ นอกจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและบทความทางวิชาการแล้ว การรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เห็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการพัฒนาโดยเฉพาะเรื่องการท่องเที่ยวและมีการทำงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาเห็นความสำคัญและได้มีการพูดคุยกับบุคคลที่เป็นคนท้องถิ่นหรืออยู่ในจ.แม่ฮ่องสอนยาวนานเพียงพอที่จะให้แง่คิดมุมมองต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันและทิศทางในอนาคต

5.5.1 ดร.จรรยา คำนวนตา: ประธานสภาวิทยาลัยชุมชน เจ้าของโรงแรมพานอรามา สิ่งแม่ฮ่องสอนยังขาดคือ 1) ความรู้เรื่องภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ 2) นักท่องเที่ยววางแผนท่องเที่ยวเอง ใช้เครื่องมือสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ภาษาจะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงชุมชนได้ 3) การจัดการที่มีคุณภาพ ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้าน และมีการอบรมอย่างต่อเนื่อง สร้างเครือข่ายชุมชน เครือข่ายบริการท่องเที่ยว ควรให้วิทยาลัยชุมชนเข้ามามีบทบาท

ปัจจัยสำเร็จ

- 1) สภาพองค์กรชุมชนทำให้ภาคประชาชนเข้มแข็งโดยการให้ความช่วยเหลือ/ ชาวบ้านรวมกลุ่ม/ กฎหมายยอมรับ
- 2) พัฒนาระบบฐานทรัพยากร/ประเพณี/ภูมิปัญญา
- 3) สร้างและพัฒนาชุมชนให้มีความรู้และทักษะ

ปัจจัยล้มเหลว

- 1) ขาดความรู้/ความคิดริเริ่ม หากคนมีความรู้ก็จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทาง
- 2) ขาดความสามัคคีที่จะสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน
- 3) กฎกติกา เพื่อไม่ให้คนภายนอกมาใช้ทรัพยากรอย่างไร้การควบคุม
- 4) ขาดวิชาการในการชี้นำสังคม
- 5) ขาดการให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัย

5.5.2 นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ : ที่ปรึกษาโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม คณะทำงานเครือข่าย เสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน (คสข.)

แม้ว่าแม่ฮ่องสอนจะได้รับการยกย่องว่าวัฒนธรรมยังคงสืบสาน แต่ทำได้ในระดับการรักษามรดกวัฒนธรรมเก่า แต่ยังไม่สามารถฟื้นฟู สืบสานวัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นใหม่ได้ ภาคประชาชนยังไม่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวในเวทีระดับจังหวัด

ท่ามกลางธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์และวัฒนธรรมที่โดดเด่น การท่องเที่ยวยังไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงนักท่องเที่ยวให้เที่ยวอย่างรักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และเคารพคนท้องถิ่น ดังนั้น หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปข้างหน้า ควรจะต้องมีการวางแผนและดึงภาคประชาสังคม/ชุมชนท้องถิ่น/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วม ให้บทบาทกับท้องถิ่นในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว มีการเก็บค่าธรรมเนียมเข้าจังหวัด (เนื่องจากมีทางเข้าเพียงสอง-สามทางเท่านั้น) ส่งเสริมให้คนท้องถิ่นทำธุรกิจท่องเที่ยว ถ้าคนข้างนอกมาทำต้องเก็บภาษีแพง (กีดกันคนนอก หากไม่สามารถกีดกันได้ก็ใช้การเก็บภาษีเพื่อนำภาษีมาพัฒนาท้องถิ่น) เนื่องจากการท่องเที่ยวเข้าไปใช้ทรัพยากรของส่วนรวม การจัดการทรัพยากรต้องคำนึงถึงความยั่งยืน และชุมชนต้องมีสิทธิในการจัดการ และออกระเบียบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวได้

ปัจจัยในความล้มเหลวของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา หน่วยงานขาดความรู้ในงานที่ทำ และขาดความต่อเนื่องในการทำงาน อีกทั้งระบบการทำงานแบบการรับเหมา/จัดจ้าง เป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหา ทำให้บางเรื่องที่เป็นปัญหาเล็ก ๆ แต่ไม่สามารถแก้ไขได้ง่าย เพราะระบบไม่เอื้อให้เกิดการจัดการเพราะไม่สามารถใช้งบประมาณได้ ทำให้ต้องทำโครงการขนาดใหญ่และผลที่เกิดขึ้นหลายโครงการก็สะท้อนว่ามีการใช้เงินที่ไม่มีประสิทธิภาพ

5.5.3 นต.ปิยะ กองเพิ่มพูน : เจ้าของปิยะเกสต์เฮาส์ ที่ปรึกษาชมรมมัคคุเทศก์และเกสต์เฮาส์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบผลสำเร็จต้องมีการทำอย่างจริงจัง มีองค์ความรู้ มีความต่อเนื่อง สร้างการมีส่วนร่วม หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสนใจอย่างจริงจังและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ชุมชนท้องถิ่นเองต้องให้ความสำคัญและตอบให้ได้ว่าการท่องเที่ยวจะเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างไร โดยต้องมีทัศนคติเรื่องการพึ่งพาตนเอง พัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องไปให้พ้นจากการทำเพราะเป็นแฟชั่นหรือกระแส แต่ต้องสร้างจิตสำนึกของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างและพัฒนาการท่องเที่ยวจากความเป็นตัวของตัวเอง แล้วตลาดจะตามมาเอง หากจะทำเรื่องนี้ให้มีพลังต้องให้เป็นวาระของจังหวัด (มิใช่เพียงแค่คำประกาศ) ให้ทุกภาคส่วนเห็นร่วมกัน มองการพัฒนาแม่ฮ่องสอนบนฐานเกษตร ส่วนการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริม และเน้นสร้างคนก่อนสร้างแหล่งท่องเที่ยว บทเรียนจากบ้านห้วยฮี้ ห้วยตองก้อ แม่ละนา การท่องเที่ยวทำได้ในระดับชุมชน แต่ชุมชนไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวกับสถานการณ์ได้เท่าทัน เพราะข้อจำกัดด้านความรู้/การรับรู้ของผู้นำ-ชาวบ้าน ผิดกับสันติชล ที่ผู้นำสามารถจะพลิกสถานการณ์เป็นฝ่ายรุกได้ และสร้างงานสร้างอาชีพให้คนอื่น ๆ ได้มีรายได้ ต่อรองกับภาครัฐและธุรกิจที่ปายได้

5.5.4 นายธวัชชัย น้าทิพากร : เจ้าของเฟรนด์ริสอร์ท

การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้ทำให้คนท้องถิ่นมีชีวิตที่ดีขึ้น และเริ่มมีคำถามว่าคนท้องถิ่นได้อะไรและเสียอะไร การจัดการทางวัฒนธรรมที่คนภายนอกคิดแทน มักจะล้มเหลวและขาดชีวิต-ชีวา ถ้าคนท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือ จุดขายของแม่ฮ่องสอน ก็เป็นเมืองเล็ก ๆ มีความเป็นธรรมชาติ และคงดำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การให้ข้อมูลที่ถูกต้องจะสร้างความคาดหวังที่สอดคล้องกับความจริง ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เลือกมาแม่ฮ่องสอนไม่ได้คาดหวังความสะดวกสบายมากนักเพราะรู้ว่าแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองภูเขา การสร้างภาพลักษณ์ที่ชัดเจนของผู้ประกอบการ จะเป็นตัวคัดกรองนักท่องเที่ยว หากจะพัฒนาต่อ ควรมีการสรุปบทเรียนจากการเติบโตของปายและสร้างภูมิคุ้มกัน โดยทุกภาคส่วนต้องเห็นประโยชน์/ผลกระทบ และเข้ามามีส่วนร่วม

5.5.5 นางสาวอรุณี เวียงแสง : ผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเกษตรกรรมทางเลือก

จากภัยพิบัติจากธรรมชาติ/แผ่นดินไหว ทำให้คนอาจเดินทางท่องเที่ยวที่ขยับน้อยลง เนื่องจากเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ในแม่ฮ่องสอนยังไม่ได้พึ่งพาการท่องเที่ยว ทำให้คนท้องถิ่นอาจไม่ได้รับกระทบเท่าไร ยกเว้นผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่อาจจะเดือดร้อน

มองในอีกด้านหนึ่งก็น่าจะเป็นโอกาสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะคนอาจเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ วิกฤตอาจเป็นโอกาสให้คนตั้งคำถามและแสวงหาการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า

ความท้าทายในอนาคตของการพัฒนาแม่ฮ่องสอนคือการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อตอบคำถามเรื่องความมั่นคงทางอาหาร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยว และการศึกษา ซึ่งพื้นที่ อ.ปาย มีความท้าทายในการทำวิจัยที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบโจทย์ของชุมชนอย่างแท้จริง

5.5.6 สรุปความคิดเห็นของผู้มีบทบาททางสังคมทั้งจากสัมภาษณ์และการศึกษาสถานการณ์

- ✓ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้มีความสามารถ มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวอยู่ไม่น้อย ผู้ที่รักในความเป็นแม่ฮ่องสอนและมุ่งมั่นที่จะอาสาผลักดันการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันแม่ฮ่องสอนก็มีรายการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพสูงอยู่แล้วหลายรายการ บทเรียนที่ได้สั่งสมมาและทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในระดับการวางแผนและการพัฒนาการท่องเที่ยว
- ✓ โดยภาพรวม ผู้ให้สัมภาษณ์มองการท่องเที่ยวในแง่บวก แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ก็ยังไม่ต้องการให้แม่ฮ่องสอนพึ่งพิงการท่องเที่ยว เชื่อว่านักท่องเที่ยวคุณภาพจะต้องหลงใหลแม่ฮ่องสอนเพราะความสงบและความเป็นธรรมชาติและยังยืนยันที่จะเห็นแม่ฮ่องสอนคงความเป็นธรรมชาติเช่นนี้มากกว่าที่จะต้องการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวโดยไม่สนใจกับผลเสียที่เกิดกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
- ✓ ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า ความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยแผนพัฒนาระยะยาวและความต่อเนื่อง แต่การย้ายสำนักงานของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานก็ทำให้เกิดปัญหาและขาดความต่อเนื่อง ซึ่งต่างจากชุมชนในท้องถิ่นที่ไม่มีการย้ายมากนักและพร้อมจะดำเนินการกับแผนระยะยาวอยู่แล้ว ฉะนั้นโอกาสในการทำงานควรเปิดให้ชุมชนเข้ามามีบทบาททำงานมากขึ้น หรือมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากขึ้น

- ✓ ผู้ให้สัมภาษณ์ต่างเห็นว่าการศึกษาแก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจการพัฒนาการท่องเที่ยวและมีศักยภาพในการมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ ควรเพิ่มงบประมาณในการเสริมสร้างศักยภาพแก่ชุมชน
- ✓ พันธกิจของภาครัฐ วิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่น และกระบวนการ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จ

5.6 การอบรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่วนสุดท้ายของการวิจัยเกี่ยวกับนโยบายและภาคีการท่องเที่ยวเป็นการศึกษาการให้การสนับสนุนการฝึกอบรมขององค์กรภาครัฐระดับจังหวัดซึ่งมีหน้าที่ต้องสนับสนุนการท่องเที่ยว ข้อมูลทั้งหมดได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐและองค์กร เอกชนที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การศึกษาได้ให้ความสำคัญกับระดับจังหวัด แต่จะมีการฝึกอบรมและโอกาสทางการตลาด อื่น ๆ ที่ต้องบันทึกไว้ด้วยว่าเป็นการให้การสนับสนุนจากระดับประเทศ ซึ่งภาคีการท่องเที่ยวอาจได้รับการเชิญให้เข้าร่วมด้วย เช่น การฝึกอบรมในแต่ละประเด็น (Issue Based Trainings) ซึ่งจัดขึ้นที่เชียงใหม่ กรุงเทพฯ เป็นต้น แต่ด้วยข้อจำกัดใน เงื่อนไขเวลา ทางคณะวิจัยจึงไม่สามารถศึกษาโอกาสและการสนับสนุนได้ทั้งหมด

ตารางข้างล่างได้สรุปโอกาสในการฝึกอบรม ณ ปัจจุบัน ซึ่งเปิดให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและเครือข่าย ตามที่ประกาศไว้ในแผน ปัจจุบันของ 7 องค์กรที่ได้ทำการฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตารางที่ 8 แสดงการสนับสนุนการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงาน

ชื่อหน่วยงาน	การพัฒนาคน/ การบริหารจัดการ	การพัฒนาผลิตภัณฑ์/ มาตรฐานผลิตภัณฑ์	พัฒนาการตลาด	ด้านสิ่งแวดล้อม/ พลังงานยั่งยืน
ททจ.และททท. สำนักงานจ.แม่ฮ่องสอน ⁸	1)การบริหารจัดการCBT 2)การเป็นเจ้าบ้านที่ดี 3)การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวใน มิติเศรษฐกิจพอเพียง 4)การบริหารจัดการ โฮมสเตย์ 5)อบรมภาษาอังกฤษ/อิตาลี/ สเปน 6)พัฒนาเครือข่ายCBT 7)การพัฒนาในโครงการพระ ราชดำริ อาทิ การอบรมการ เป็นอส.ช่วยเหลือนทท. อส.นำเที่ยว, การบริหารจัดการ CBT	มาตรฐาน โฮมสเตย์	ทำสื่อ สปอร์ตวิทยุ โปสเตอร์ นำผู้ประกอบการร่วมงานส่ง เสริมการขายในกทม. ส่งเสริมการขาย Road Show ในประเทศและต่างประเทศ จัด Big Event ส่งเสริมการท่องเที่ยวแม่ฮ่อง สอน ⁹	อบรมจัดทำป้ายหมักจากเศษ ใบไม้และเศษขยะ

⁸ แผนงบประมาณปี 2554

⁹ เป็นแผนงานด้านตลาดตามยุทธศาสตร์จังหวัด ซึ่งททท.เป็นเจ้าของภาพ

ชื่อหน่วยงาน	การพัฒนาคน/ การบริหารจัดการ	การพัฒนาผลิตภัณฑ์/ มาตรฐานผลิตภัณฑ์	การพัฒนาการตลาด	ด้านสิ่งแวดล้อม/ พลังงานยั่งยืน
พัฒนาชุมชน	การบริหารจัดการกลุ่ม	ผลิตภัณฑ์OTOP		
วัฒนธรรม	อบรมมัคคุเทศก์รุ่นใหม่ การจัดทำทะเบียนผู้รู้/ปราชญ์ ท้องถิ่น			
อุตสาหกรรม		พัฒนาผลิตภัณฑ์		
วิทยาลัยชุมชน	1)มัคคุเทศก์อาชีพ 2)CBT			
พลังงานจังหวัด				ไบโอดีเซลจากน้ำมันใช้แล้ว ผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ข เตาเชื้อเพลิงชีวมวล การจัดการขยะแบบครบวงจร
กรมส่งเสริมคุณภาพฯ		มาตรฐานที่พัทสี่เขียว ¹⁰		
สถาบันการท่องเที่ยวโดย ชุมชน	1)มัคคุเทศก์ชาวบ้าน/อาชีพ 2)การบริหารจัดการ 3)มาตรฐานCBT		การทำงานกับผู้ประกอบการ การตลาดที่เหมาะสม	

¹⁰ เป็นโครงการที่ทำเกณฑ์และมาตรฐานสีเขียวของผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่น ล้วซึ่งโครงการได้สิ้นสุดลงแ

สังเกตได้ว่าไม่มีแผนการฝึกอบรมที่แท้จริงสำหรับบุคลากรที่สำคัญที่สุดในการทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์ โรงแรมและร้านอาหาร ทั้งที่ปรากฏการณ์ที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกำลังประสบกับความท้าทาย อย่างมากและจำเป็นต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, การแข่งขัน, เทคโนโลยีสารสนเทศ, เศรษฐกิจถดถอย, เป็นต้น) จำเป็นต้องมีความสมดุลระหว่างการสนับสนุนชุมชน(ซึ่งมีความจำเป็นอยู่แล้ว) และการสนับสนุนบุคลากรที่สำคัญอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องทำงานร่วมกันในการผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จ

5.6.1 การพัฒนาคนและการบริหารจัดการ

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นภาระงานที่หน่วยงานหลัก คือ ททจ. เห็นความสำคัญอยู่ในภาระกิจของหน่วยงานและอยู่ในแผนงานฝึกอบรมปี 2554

นอกจากนี้หน่วยงานด้านการให้บริการการศึกษาเช่นวิทยาลัยชุมชนก็ยังมีกลงไปส่งเสริมการทำเรื่อง CBT ใน 5 อำเภอ ๆ ละ 1 แห่ง โดยเป็นการทำงานต่อเนื่องในพื้นที่ตั้งแต่เตรียมความพร้อมชุมชนและเชื่อมโยงเรื่องการตลาด เป็นแผนงาน 3 ปี (2553-2555) โดยมีความร่วมมือกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และร่วมกันพัฒนาเรื่องCBT เป็นหลักสูตรของวิทยาลัย

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและผู้ประกอบการนำเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมานาน ซึ่งมีทั้งการให้การอบรมที่จัดโดยสถาบันฯ และการฝึกอบรมที่ทางสถาบันฯ ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดกระบวนการ

ส่วนพัฒนาชุมชน ก่อนข้างจะทำงานเบ็ดเสร็จในตัวเองและสามารถจัดกระบวนการกับชุมชนได้เอง พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการทำงานแบบมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาต่อเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นั้นยังต้องตอบโจทย์เรื่องการตลาด ซึ่งทางพัฒนาชุมชนเองก็ยังไม่สามารถประสานนักท่องเที่ยวยังชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ส่วนงานด้านการพัฒนาเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนนั้น นับเป็นต้นทุนที่ดีที่ทางวัฒนธรรมจังหวัดได้มีการรวบรวมเรื่องราว จัดทำเป็นบันทึกและCD เผยแพร่ แต่ยังคงขาดเรื่องการเชื่อมกับภาคีต่าง ๆ ที่มีบทบาทเรื่องการท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้และนำเอาความรู้และผู้รู้มาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีทั้งความรู้ ผู้รู้ และการถ่ายทอดความรู้ให้หน้าสนใจ

5.6.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์

ในเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานซึ่งเป็นระบบในการสร้างความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภค ใน จ. แม่ฮ่องสอน มีการส่งเสริมเรื่องมาตรฐานจากส่วนกลางอยู่ 4 องค์กร ได้แก่

- 1) มาตรฐานโฮมสเตย์ โดยกรมการท่องเที่ยว ประสานงานกับสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
- 2) เรื่องผลิตภัณฑ์ OTOP โดยกรมพัฒนาชุมชน ประสานงานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
- 3) เรื่อง มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ประสานงานกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด
- 4) เรื่องมาตรฐานที่พักสีเขียว (Thai Green Hotel) โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ซึ่งองค์กรผู้รับผิดชอบเรื่องมาตรฐานจะมีกระบวนการสำรวจและอบรมผู้สนใจเพื่อพัฒนาองค์กรให้สามารถเข้าสู่กระบวนการตรวจประเมินและรับรองโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังมีเครื่องมืออีกชิ้นหนึ่งคือ รางวัล “กินรี” หรือ “Tourism Award” .ให้แก่ผู้ประกอบการคุณภาพ แม้จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเป็นจังหวัดเล็ก ๆ แต่ในเรื่องการได้รับมาตรฐานท่องเที่ยว มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และรางวัลดีเด่นด้านการท่องเที่ยว แม่ฮ่องสอนก็สามารถสร้างการยอมรับได้พอสมควร และนับเป็นทุนทางสังคมที่มี

5.6.3 การพัฒนาการตลาด

การเพิ่มขีดความสามารถทางการตลาดของแผนงานการสนับสนุนผู้ประกอบการ เป็นการประชาสัมพันธ์ และเปิดช่องทางการจำหน่ายมากกว่าการเพิ่มความรู้-ทักษะให้กับผู้ประกอบการ ยกเว้น ในงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่มีสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนลงไปเสริมสร้างขีดความสามารถให้กับชุมชนในการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการ เช่น การทำงานร่วมกับบริษัททัวร์ท้องถิ่นหรือการเชื่อมบริษัททัวร์ท้องถิ่นกับสมาคมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย หรือการเชื่อมชุมชนกับผู้ประกอบการในตลาดต่างประเทศผ่านทางโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในเมืองไทย

5.6.4 ด้านสิ่งแวดล้อม/พลังงานยั่งยืน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและพลังงานอย่างยั่งยืนเป็นเรื่องที่แม่ฮ่องสอนพอมีต้นทุนความคิดและประสบการณ์ในการดำเนินการอยู่บ้าง อาทิ เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็เน้นการสื่อความหมายเรื่องความผูกพันระหว่างชุมชนกับป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวในเขตอุทยานก็จะมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อให้ความรู้ แต่การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนยังเป็นเรื่องที่อยู่ในขั้นการส่งเสริมแต่ยังไม่ค่อยเห็นผลสำเร็จในเชิงปฏิบัติเท่าไรนักเนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยว

ยังมีไม่มากทำให้มีขยะหรือของเหลือใช้ที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ไม่เพียงพอกับการผลิต และโดยวิธีที่เรียบง่าย และใช้พลังงานจากธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงทำให้โครงการด้านพลังงานที่ยั่งยืนยังไม่อยู่ในกิจกรรม ลำดับต้น ๆ ที่ชุมชนให้ความสนใจ หรือหากเป็นปัญหาใหญ่ระดับเมืองก็มีผลกระทบเนื่องจากการวางผัง เมือง การทำ Zoning ยังไม่มี ทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวการวางแผนการใช้ที่ดิน การใช้น้ำ หรือแม้แต่การ ปรับภูมิทัศน์ของเมือง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพลังงานจังหวัดก็ได้สะสมความรู้ ประสบการณ์ในการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีเรื่องการจัดการพลังงานที่ยั่งยืน

5.7 ความต้องการในการฝึกอบรมของภาคีการท่องเที่ยวและความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ

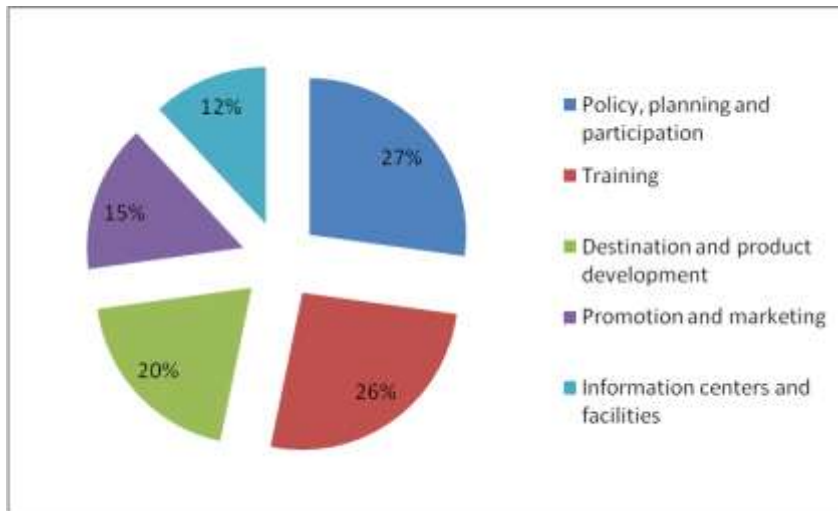
คณะผู้ศึกษาเรื่องนโยบายได้ทำการประเมินความต้องการในการฝึกอบรมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ ผู้เข้าร่วมหลากหลายสาขาอาชีพกว่า 30 คนจาก 6 กลุ่ม (ประมาณ 30 ถึง 45 นาทีต่อคน) ดังกล่าวข้างล่าง

- 1) กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่
- 2) กลุ่มมัคคุเทศก์อาชีพในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปาย แม่สะเรียง และเชียงใหม่
- 3) กลุ่มโรงแรมขนาดเล็ก กลางและใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแม่สะเรียง
- 4) ร้านอาหารในแม่ฮ่องสอน ปายและแม่สะเรียง
- 5) ผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย
- 6) ตัวแทนองค์กรชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย

กรอบในการสัมภาษณ์ ได้แก่

- 1) **ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค การวางแผนการท่องเที่ยว การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ การจัดการ การต้อนรับนักท่องเที่ยว การมีจิตบริการ การดำเนินการท่องเที่ยวและ การติดตามและประเมินผล
- 2) **การตลาด** การส่งเสริมการขาย ข้อมูล และความรู้เรื่องการตลาดสำหรับภาคีการท่องเที่ยว ทักษะและ ทัศนคติ การเป็นภาคีหรือหุ้นส่วนในองค์กร กองทุน นักท่องเที่ยวและความต้องการของ นักท่องเที่ยว
- 3) **การสนับสนุนจากรัฐ** ความคาดหวังการสนับสนุนจากรัฐ ด้านที่ได้รับการสนับสนุนจาก ภาครัฐเป็นอย่างดีและด้านที่ยังต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม

รูปที่ 7 การฝึกอบรมและความต้องการการสนับสนุนของภาคีการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน

ในการศึกษาส่วนนี้ ส่วนใหญ่ของผู้ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ระหว่าง 5 ถึง 9 ปี (มีจำนวน 12 คน) 9 คนมีประสบการณ์ด้านท่องเที่ยวต่ำกว่า 5 ปีและ 7 คนมีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี

ประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้ได้นำมาอภิปราย คือ

5.7.1 นโยบาย การวางแผน และการมีส่วนร่วม

ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้ระบุความต้องการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข้างต้นดังต่อไปนี้

- ✓ การริเริ่มให้การสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและได้รับอำนาจเพื่อออก
- ✓ กฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบเพื่อควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว;
- ✓ ระบุศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวและควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ (เช่น ปางอุ๋ง, ซึ่งภาครัฐได้วางระบบการจัดการท้องถิ่น)
- ✓ ปกป้องและสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการสนับสนุนผู้นำวัฒนธรรม
- ✓ จำกัดและป้องกันการขายที่ดินให้กับคนภายนอก
- ✓ การพัฒนาควรมีไม่กลายเป็นการพึ่งพิงการท่องเที่ยวหรือรายได้จากการท่องเที่ยวจนเกินไป
- ✓ ควรให้ความสำคัญกับเกษตรกรรมมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การป้องกันให้มีพื้นที่ทำกินอย่างเพียงพอตลอดจนทรัพยากรน้ำ เพิ่มคุณค่าให้กับเกษตรกรรมและให้เน้นที่คุณภาพชีวิตมาก่อน
- ✓ สนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยว (tourism Suppliers) โดยเฉพาะรายย่อยและขนาดกลาง เมื่อมีนักลงทุนจากภายนอกที่มีทรัพยากรมากกว่าเข้ามา เพราะจะทำให้ค่าครองชีพของคนในพื้นที่เพิ่มมาก

ขึ้นและค่าดำเนินการท่องเที่ยวสูงขึ้นสำหรับผู้ประกอบการในพื้นที่ผู้ซึ่งจะต้องได้รับผลกระทบจากการแข่งขันที่สูงกว่า ผู้ประกอบการท้องถิ่นยังต้องการการฝึกอบรมมากขึ้นและการสนับสนุนผ่านทางกองทุนสนับสนุนกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

- ✓ เจ้าหน้าที่ภาครัฐควรมีความสม่ำเสมอว่ามีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้และมีบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจนมากกว่านี้ องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องให้ความร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ตั้งแต่เรื่องผลิตภัณฑ์จนถึงเรื่องตลาด และมีการฝึกอบรมในพื้นที่มากขึ้นมากกว่าทำงานอยู่ในส่วนกลาง
- ✓ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ “มีเสน่ห์และกลมเกลียว” เพื่อเพิ่มคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ราคาที่เป็นมาตรฐาน กำหนดบริเวณ เป็นต้น ถนนคนเดินที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองจริง ๆ

5.7.2 การอบรม

การให้ลำดับความสำคัญในการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่แตกต่างกันแต่ละกลุ่ม เช่น

1) กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว

- ทักษะทางภาษาสำหรับมัคคุเทศก์มืออาชีพ โดยเฉพาะภาษาเยอรมันและฝรั่งเศส
- องค์ความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น (โดยเฉพาะ ธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวชุมชน)
- การเพิ่มคุณภาพของมัคคุเทศก์ และแนวทางที่ให้มัคคุเทศก์มีงานทำในช่วงฤดูนักท่องเที่ยวน้อย ซึ่งเป็นช่วงที่มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่เริ่มเปลี่ยนอาชีพ ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรของผู้ประกอบการท่องเที่ยว

2) มัคคุเทศก์อาชีพ

- ทักษะเพื่อทำงานในพื้นที่ รวมทั้งการเรียนรู้เรื่องพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ (นก) และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ทักษะทางภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันและสเปน
- ความรู้เชิงลึกในทุก ๆ ด้านเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งการฝึกอบรมในทักษะการสื่อสารสำหรับมัคคุเทศก์อาชีพ

3) ที่พัก: ฝึกการประหยัดพลังงานและไฟฟ้า การรีไซเคิล การบำบัดของเสีย และการปรับปรุงระบบสุขอนามัยสำหรับพนักงาน (ซึ่งเป็นประเด็นหลังสุดในร้านอาหารของโรงแรม)

4) ร้านอาหาร

- เป็นที่ฝึกอบรมสำหรับการพัฒนาทักษะ การบำบัดของเสีย สุขอนามัย เพิ่มความรู้ความเข้าใจ โดยทั่วไป เป็นการเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการเป็นเจ้าของที่ดีให้กับคนในท้องถิ่น
- ควรพัฒนารายการท่องเที่ยวสั้น ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อย

5) ผู้นำชุมชน

- การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการตลาดสำหรับผู้สนใจการท่องเที่ยวชุมชน

6) ชาวบ้านในพื้นที่โครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP)

- การสื่อสารและการฝึกอบรมทางภาษา การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างแรงจูงใจและการกระตุ้นกระบวนการมีส่วนร่วม การตลาดที่เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม

5.7.3 แหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

- ผู้ให้สัมภาษณ์ตั้งคำถามกับกระบวนการสำหรับเลือกพื้นที่สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ความจำเป็นในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อตรวจสอบศักยภาพของชุมชนก่อนที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ภาติการท่องเที่ยวหลายคนที่ไม่ให้สัมภาษณ์ระหว่างการศึกษาได้วิพากษ์การจัดสรรทรัพยากรในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การสร้างถนน การแต่งเติมถ้ำ การสร้างจุดชมวิว เป็นต้น ภาติเหล่านี้สังเกตว่าการก่อสร้างมักจะไม่ลงตัวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนถึงการใช้งบประมาณเกินความจำเป็นในการสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ
- เพิ่มรายได้ผ่านทางกรท่องเที่ยว เช่นผ่านทางกรขายของขวัญของฝากต่าง ๆ
- ภาคเอกชนต้องการที่จะเห็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นได้ดี
- ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นงานออกแบบศิลปะมากกว่าเน้นไปที่ปริมาณและราคาต่ำ

5.7.4 การส่งเสริมและราคาตลาด

- การตลาดขึ้นอยู่กับความเป็นจริง การสร้างภาพลักษณ์ของธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชัดเจน
- การตลาดควรเจาะกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ เช่น ผู้รักธรรมชาติ ตลาดสหภาพยุโรป และเชื่อมโยงกับกลุ่มหุ้นส่วนทางการตลาด (*Supply Chain Partners*) เพื่อกระตุ้นอุปสงค์สำหรับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น
- ควรให้ความช่วยเหลือด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (เช่น การเพิ่มลิงค์โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อไปไว้ในรายการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยว) ยกตัวอย่างเช่น การช่วยเหลือผู้ผลิตท้องถิ่นเพิ่มศักยภาพในการตลาดด้วยการเพิ่มช่องทางทางการตลาด เช่น เชื่อมโยงกับร้านสะดวกซื้อ เครือข่ายโรงแรม และร้านอาหาร เป็นต้น

5.8 แผนการฝึกอบรมและความต้องการของภาคการท่องเที่ยว

จากการศึกษาแผนงานและงบประมาณของรัฐบาล พร้อมทั้งผลตอบกลับและเสียงสะท้อนกลับจากสมาชิกชุมชนและภาคการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความเป็นไปได้ที่จะเห็นช่องว่างและโอกาสเพื่อที่จะเพิ่มพลังให้กับทุกหน่วยงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.8.1 นโยบาย การวางแผนและการมีส่วนร่วม

- การสร้างศักยภาพรองรับเพื่อใช้เครื่องมือทางกฎหมายเพื่อปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมผลกระทบของการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องมีศักยภาพรองรับที่มากกว่านี้เพื่อผลักดันเครื่องมือทางกฎหมายเหล่านี้ให้บังคับใช้ได้โดยพัฒนากฎระเบียบท้องถิ่นให้ปกป้องทรัพยากรท้องถิ่น
- ช่องว่างที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม 1) ภาคเกษตรกรรมต้องได้รับการปกป้องมากขึ้นจากการดึงเอาทรัพยากรจำเป็น เช่น น้ำ และที่ดิน ต้องเกษตรกรรมไปใช้ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 2) ต้องเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและกระตุ้นเครือข่ายทางการตลาด (เช่น นำส่งอาหารชีวภาพ (Organic) ให้กับโรงแรมสีเขียว ซึ่งอาจเป็นแนวทางป้องกันมิให้คนท้องถิ่นขายที่ดินและดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

ภาพที่ 4 ความท้าทายในการจัดการการแบ่งทรัพยากรระหว่างภาคท่องเที่ยวกับภาคเกษตรกรรม

- 1) ควรมีการร่วมงานกันมากขึ้นในระหว่างองค์กร ปัญหาที่เกิดขึ้นคือแต่ละองค์กรมีความรู้สึว่าการร่วมมือกันทำงานเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติเนื่องจากแต่ละองค์กรมีความเป็นพลวัตสูง (เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด) ดังนั้นจึงยากที่จะควบคุมผล (control results) องค์กรแต่ละหน่วยประสงค์ที่จะลงมือปฏิบัติภารกิจกับสมาชิกภายใน หน่วยงานเดียวกันเพื่อให้เกิดความสำเร็จสูงสุด ความท้าทายอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรให้เกิดความสนใจที่จะร่วมมือและจัดการองค์กรได้
- 2) การแข่งขันลดราคาและการเพิ่มคุณภาพ หากมองในมุมมองของผู้ประกอบการธุรกิจท้องถิ่นมีความท้าทายเชิงระบบสำหรับผู้ประกอบการในจังหวัดอยู่ เพราะความได้เปรียบของผู้ประกอบการภายนอกที่สามารถดำเนินธุรกิจในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้อย่างสะดวก ในขณะที่เดียวกันการแข่งขันลดราคาของผู้ประกอบการอำเภอปายที่รับนักท่องเที่ยวมาจากแหล่งนักท่องเที่ยวราคาประหยัด เช่น ถนนข้าวสารและเชียงใหม่ ทำให้ทำลายคุณภาพ ประกอบกับการส่งเสริมให้ปายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ “ตามกระแสแบ็กแพ็กเกอร์” ก่อให้เกิดผลกระทบกับชื่อ (Brand) และระดับ (Positioning) ของทั้งจังหวัด
- 3) ททท.ได้กำหนดให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Green Destination) ซึ่งจะช่วยให้จังหวัดดึงดูดตลาดคุณภาพ เช่น นักท่องเที่ยวอิสระที่มีการศึกษาและมีกำลังซื้อ ควรผลักดันให้มีมาตรฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพในการแข่งขัน รายการท่องเที่ยวที่ออกแบบมาเฉพาะสำหรับธุรกิจท้องถิ่นและผู้ประกอบการธุรกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม จะช่วยให้กลุ่มธุรกิจเหล่านี้กำหนดจุดขาย (USPs) และแข่งขันได้ ความท้าทายถัดจากนี้ไปซึ่งจะเกิดกับผู้ประกอบ ธุรกิจท้องถิ่น คือ องค์กรการท่องเที่ยวที่อ่อนแอซึ่งจะต้องหันมาทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และเป็นไปได้

- 4) การให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) กองทุนการท่องเที่ยวไทย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ปล่อยเงินกู้ให้เพื่อการพัฒนาธุรกิจ แต่ผู้ประกอบการมักจะตกข่าวหรือไม่ก็เข้าไปไม่ถึงข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นจึงไม่สามารถได้รับประโยชน์ได้
- 5) ควรจัดให้มีทรัพยากรเพิ่มมากขึ้นสำหรับวัฒนธรรม ควรให้มีการมีส่วนร่วมมากขึ้นจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในด้านการวางแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนา ควรให้มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีทรัพยากรอย่างมากมายซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็ควรนำทรัพยากรเหล่านี้มาส่งเสริมผู้นำทางวัฒนธรรมและงานทางวัฒนธรรมในแม่ฮ่องสอน

5.8.2 การฝึกอบรม

- หากจะให้การเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องเริ่มจากความเข้าใจในความหมายและ เป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นเอกภาพกันก่อน และต้องเป็นสิ่งเดียวกับกับหลักการของการท่องเที่ยวของจังหวัดซึ่งรวมถึงระดับของการพัฒนาการท่องเที่ยว การวางแผนจำเป็นต้องพิจารณาถึงประเด็นที่ว่าภาคการท่องเที่ยวในหลายภาคส่วนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องการการท่องเที่ยวที่ไม่มากเกินไป
- ยิ่งไปกว่านั้น “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ครอบคลุมการบริการที่กินวงกว้าง เราไม่สามารถแยกกลุ่มเป้าหมายออกมา (อย่างที่ได้อ้างอิง ในปี 2553 เฉพาะบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับการฝึกอบรม) การฝึกอบรมจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบทุกภาคส่วน ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ เริ่มตั้งแต่การศึกษาความเป็นไปได้ การวางแผนและการพัฒนา การตลาดและการติดตามผลกระทบของภาคส่วนที่สำคัญ เช่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ โรงแรม ร้านอาหาร การขนส่ง และการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ภาษาต่างประเทศ ปัจจุบันมีการฝึกภาษาอังกฤษ อิตาลี สเปนจากหน่วยงานภาครัฐ และมีความจำเป็นต้องเพิ่มเติมการฝึกอบรมด้านภาษาอังกฤษ สเปน ฝรั่งเศส และเยอรมัน

➤ การฝึกอบรม ให้กับผู้ที่ให้บริการที่หลากหลาย อาทิ

1. ผู้ประกอบการที่เป็นบริษัทนำเที่ยว

- ✓ เพิ่มพูนความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวทรัพยากร ปัญหาอยู่ที่การเก็บรวบรวมและแจกจ่ายทรัพยากร หรือการปรับปรุงและเพิ่มระดับการเข้าถึงทรัพยากร โดยภาคีการท่องเที่ยว ควรมีการนำความรู้ที่มีอยู่แล้วจากองค์กรต่าง ๆ มาใช้

2. มัคคุเทศก์มืออาชีพ

- ✓ ทักษะการเป็นมัคคุเทศก์สื่อความหมายเพื่อสร้างความสนใจและแรงบันดาลใจ มีรายการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ มุ่งเน้นไปที่พื้นฐานสำคัญของการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี นอกจากนี้จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมเฉพาะทาง เช่น การให้ความรู้เรื่องพรรณพืช พันธุ์สัตว์ และความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่า มัคคุเทศก์มืออาชีพเหล่านี้จะต้องทำงานร่วมกันกับกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนและเป็นที่เล็งใจให้การสนับสนุนแก่ชุมชน ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่จะช่วยเสริมให้เห็นเสน่ห์ของแม่ฮ่องสอนในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างโดดเด่นที่มีชื่อเสียงในระดับต้น ๆ

3. ที่พักและร้านอาหาร

- ✓ กรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมได้ออกมาตรฐานโรงแรมรักษ์สิ่งแวดล้อมในแม่ฮ่องสอน มีความต้องการที่จะจัดฝึกอบรมเพิ่มเติมในด้านอื่น ๆ เช่น การประหยัดพลังงานและน้ำ การบำบัดของเสีย เช่นเดียวกันกับการปรับปรุงเรื่องสุขอนามัย อย่างน้อย กระบวนการฝึกอบรม ทรัพยากรของกรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมสามารถที่จะนำมาใช้โดยองค์กรอื่น ๆ ได้ อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรเชิญเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเรื่องมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว และมูลนิธิไบโอมิสิเวีย โดยการประสานงานของททจ. ให้มีการคัดเลือกมอบเกียรติบัตรโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4. ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายของ โครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP)

- ✓ การเพิ่มศักยภาพการจัดการกลุ่ม ปัจจุบันการฝึกอบรมดำเนินไปอยู่แล้ว แต่การเพิ่มศักยภาพชุมชนจำเป็นต้องพิจารณาถึงกระบวนการระยะยาวครอบคลุมทุกขั้นตอนที่จำเป็นจากผลิตภัณฑ์ถึงตลาด การฝึกอบรมจำเป็นต้องนานขึ้นและบ่อยขึ้น ปรับให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมและธรรมชาติของแต่ละชุมชน (เช่น เข้ากับผู้นำชุมชน เจ้าบ้าน, และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น)

- ✓ ควรมีการฝึกอบรมชุมชนเพิ่มเติมเพื่อเข้าใจและมีส่วนร่วมในการตลาด สิ่งเหล่านี้ควรเป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้ เช่นการเพิ่มศักยภาพให้กับสมาชิกชุมชนเพื่อตรวจสอบว่าทำการตลาดอย่างไร กับกลุ่มเป้าหมายไหน และรวมถึงการร่วมงานส่งเสริมการท่องเที่ยวต่าง ๆ

5.8.3 แหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

- การเตรียมการและการศึกษาความเป็นไปได้ มีการเตรียมการระดับหนึ่งแต่อาจต้องมีแนวทางการเตรียมการที่เป็นระบบมากกว่านี้ในการคัดเลือก จัดสรรงบประมาณและการเสริมศักยภาพการรองรับในแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาเชิงความเป็นไปได้อย่างละเอียดโดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของงานวิจัยและคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
- การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ปัญหาเกิดขึ้นในการพัฒนาปรับภูมิทัศน์ที่เหมาะสมลงตัวกับสภาพแวดล้อมเดิมที่สวยงามอยู่แล้ว เช่น เส้นแบ่งระหว่างการทำหนดเขตและการพัฒนาจุดชมวิวที่เหมาะสม เส้นทางศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรม เส้นแบ่งระหว่างเขตธรรมชาติกับบริเวณซื้อขายการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้น

รัฐบาลมีงบประมาณมหาศาลในการสร้างและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาคือการออกแบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรที่จะทำให้เพิ่มเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ แต่ไม่ทำลายความสวยงามของธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว เช่นเดียวกัน การเสริมสร้างศักยภาพของคนท้องถิ่นเพื่อให้อำนวยการกับแหล่งท่องเที่ยว เช่นในกรณีของบ้านหนองแหง หรือเมืองปอน ที่มีการใช้งบประมาณ 20 ล้านบาทเข้าไปเพื่อสร้างห้องอาบน้ำรักษาสีสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีแผนการจัดการหรือการเตรียมความพร้อมให้ชุมชนดำเนินการให้บริการแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการฝึกอบรมเรื่องสุขอนามัย การนวดอาหาร หรือแผนการตลาด หรือแนวทางที่ป้องกันการเปลี่ยนมือของที่ดินจากคนในชุมชนไปเป็นคนภายนอก

ภาพที่ 5 การพัฒนาน้ำพุร้อน ชุมชนบ้านหนองแหง เมืองปอน ชุนยวม

- การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนเอกลักษณ์ของชุมชน องค์กรที่มีความรับผิดชอบเห็นด้วยกับหลักการข้อนี้ แต่ขาดการผสมผสานแนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญ เยาวชน และศิลปินท้องถิ่นในกระบวนการ จำเป็นต้องมีกระบวนการที่สนับสนุนงานนี้อย่างต่อเนื่องและดึงเอาพลังสร้างสรรค์และความคิดริเริ่มมาใช้ จังหวัดมีวัดติดอยู่แล้วแต่ไม่มีการนำมาใช้
- ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแล้ว ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมยังเป็นที่ยอมรับของลูกค้ายิ่งมาก ผู้ประกอบการตระหนักถึงความข้อนี้ดีและองค์กรที่มีความรับผิดชอบจำเป็นต้องมีแผนเรื่องนี้อย่างชัดเจน
- การจัดกลุ่มเส้นทางหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเส้นทางหรือแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านค้า ถนนคนเดินที่มีสินค้าของพื้นเมืองจริง ๆ เพื่อเพิ่มประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ยังไม่มีการจัดการเพียงพอสำหรับตลาดท้องถิ่น บริเวณถนนคนเดินจำเป็นต้องมีการจัดการดีขึ้นเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่มาจากท้องถิ่นจริง ๆ แนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจหรือเมืองแห่งการสร้างสรรค์” อาจเป็นแนวคิดที่นำมาใช้ได้

5.8.4 การส่งเสริมการขายและการตลาด

- การส่งเสริมภาพลักษณ์ การกำหนดบทบาทแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อที่จะดึงดูดตลาดที่มีความสนใจสูงในด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีกำลังซื้อสูง เช่น นักท่องเที่ยวทางสหภาพยุโรป หากมีการส่งเสริมอย่างจริงจังก็สามารสนับสนุนยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่จะเชื่อมโยงระหว่างแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดตาก
- การแจกจ่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน นอกเหนือจากการขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีแผนการเพิ่มช่องทางการตลาดในร้านสะดวกซื้อ โรงแรมเครือข่าย เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อที่จะได้เป็นที่รู้จัก ภาคเอกชนจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐเพื่อรับรองด้านคุณภาพและให้ความช่วยเหลือ

5.8.5 ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

- การฝึกอบรมเกี่ยวกับพลังงานยั่งยืนและการจัดการของเสีย องค์กรภาครัฐได้ให้ความสนใจสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น แต่ยังคงถือว่าชุมชนใช้พลังงานในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับโรงแรม ร้านอาหาร เป็นต้น ซึ่งใช้ทรัพยากรและพลังงาน มากกว่าเป็นหลายเท่า ดังนั้นจึงเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมกว่าในการฝึกอบรมเรื่องสิ่งแวดล้อม ในระหว่างการทำวิจัย ภาาการท่องเที่ยวหลายท่านได้แสดงความสนใจร่วมฝึกอบรมเรื่องนี้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและช่วยในการจัดการทรัพยากร

6. ผลผลิตจากการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนและการแสวงหาตลาด

6.1 การวิจัยเชิงเอกสาร: แหล่งท่องเที่ยวปัจจุบันที่มีศักยภาพในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

6.1.1 กระบวนการศึกษาวิจัย

ทีมผู้ศึกษาได้หาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมตามแหล่งท่องเที่ยวในจ.แม่ฮ่องสอน โดยวิธีการเหล่านี้คือ

- ✓ หาจากเว็บทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
- ✓ หาจากสื่ออื่น ๆ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
- ✓ ติดตามการสัมภาษณ์ “ ผลผลิตจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ-การตลาดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน”
- ✓ ติดตามกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและในอำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย ตรวจสอบว่าแหล่งท่องเที่ยวไหนบ้างที่ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมและจัดอยู่ในบัญชีแหล่งท่องเที่ยวแล้ว

แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมได้แบ่งแยกออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

- อุทยานแห่งชาติ
- ภูเขาหรือหุบเขา
- น้ำตกหรือแม่น้ำ
- น้ำพุร้อน
- ถ้ำ
- กิจกรรมที่อิงธรรมชาติ (เช่น การนั่งช้าง)
- วัด อนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑ
- การเยี่ยมชมหมู่บ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และ โฮมสเตย์
- กิจกรรมอิงทางวัฒนธรรม
- ศูนย์ผลิตภัณฑในชุมชน (จัดตั้งขึ้นในรูปแบบโครงการ ไม่ใช่เพียงแคร์้านหัตถกรรมทั่ว ๆ ไป)

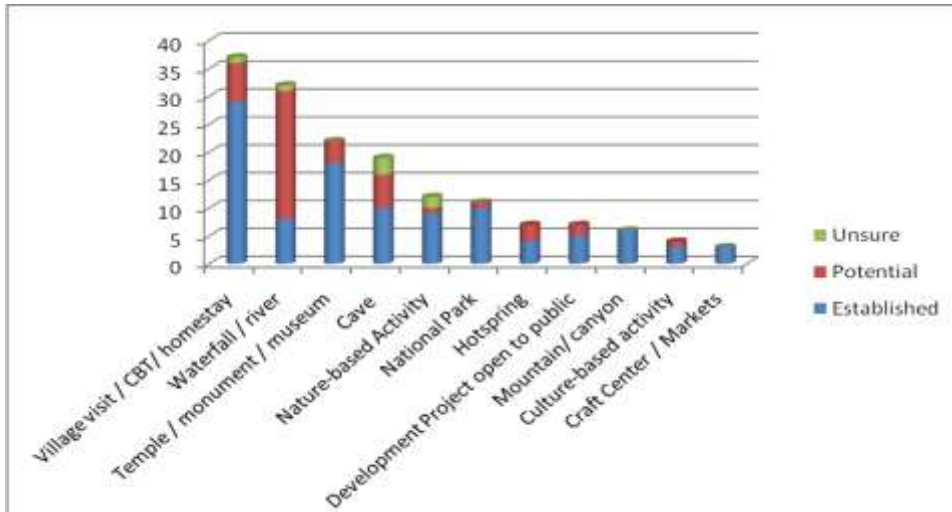
6.1.2 ภาพรวมทั่ว ๆ ไป

รูปที่ 8 เปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว และแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต

ทีมผู้ศึกษาได้รวบรวมแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวกว่า 160 แห่ง ซึ่งมีการสำรวจหรือประชาสัมพันธ์ไปแล้ว รวมถึงมีการเผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ตรวมทั้งมีการพูดคุยกันในเรื่องออนไลน์ ซึ่งพบว่า แหล่งท่องเที่ยว 105 แห่ง มีความพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ 48 แห่งยังไม่พร้อมที่จะรับนักท่องเที่ยว แต่ถือว่ามี “ศักยภาพ” ตามที่มึนักท่องเที่ยวหรือสื่ออ้างถึง ในการสำรวจยังพบว่า ทางภาคเหนือของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่พร้อมหลายแห่ง ในทางตรงกันข้ามทางใต้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเฉพาะแม่ลาน้อย สบเมย ซึ่งจริง ๆ แล้วมีศักยภาพ (ได้รับการจัดอยู่ในบัญชีของผู้ประกอบการท่องเที่ยว สื่อ และนักท่องเที่ยว) แต่อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยว เหล่านี้ ยังไม่ได้รับการพัฒนา การสำรวจแม่ฮ่องสอนทำให้เรารู้ว่า จ.แม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างปฏิเสธไม่ได้ แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ซึ่งได้รวบรวมไว้ระหว่างการสำรวจ จัดอยู่ในประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือใกล้เคียงกัน เช่น เชิงวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ข้อสังเกตหลักอีกประการหนึ่งคือมีจำนวนหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน (CBT) หรือโครงการโฮมสเตย์เยอะมากในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการศึกษาทั่ว ๆ ไป ยังระบุได้ว่าน้ำตกและถ้ำจัดได้ว่ามีศักยภาพสูงสุดในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมักจะเที่ยวชมถ้ำและน้ำตกทั่วทั้งจังหวัด บางครั้งแม้แต่ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ท้องถิ่นยังไม่รู้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เลย อย่างไรก็ตาม คุณค่าของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้ง ความละเอียดอ่อนต่อระบบนิเวศ เป็นต้นซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาแต่ละกรณีไป

รูปที่ 9 แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว

"การสำรวจชี้ให้เห็นว่าแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คลาสสิกทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมพร้อมทั้งมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างดีเลิศ ประกอบไปด้วยจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่มากและหลากหลายที่สุดซึ่งจัดอยู่ในประเภท"การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/ CBT /โฮมสเตย์" (37) และ "น้ำตกและแม่น้ำ" (32) หากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้มีการจัดการที่ดี รวมทั้งช่วยให้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมแก่สิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นแม่ฮ่องสอนก็ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับโลกได้เช่นกัน

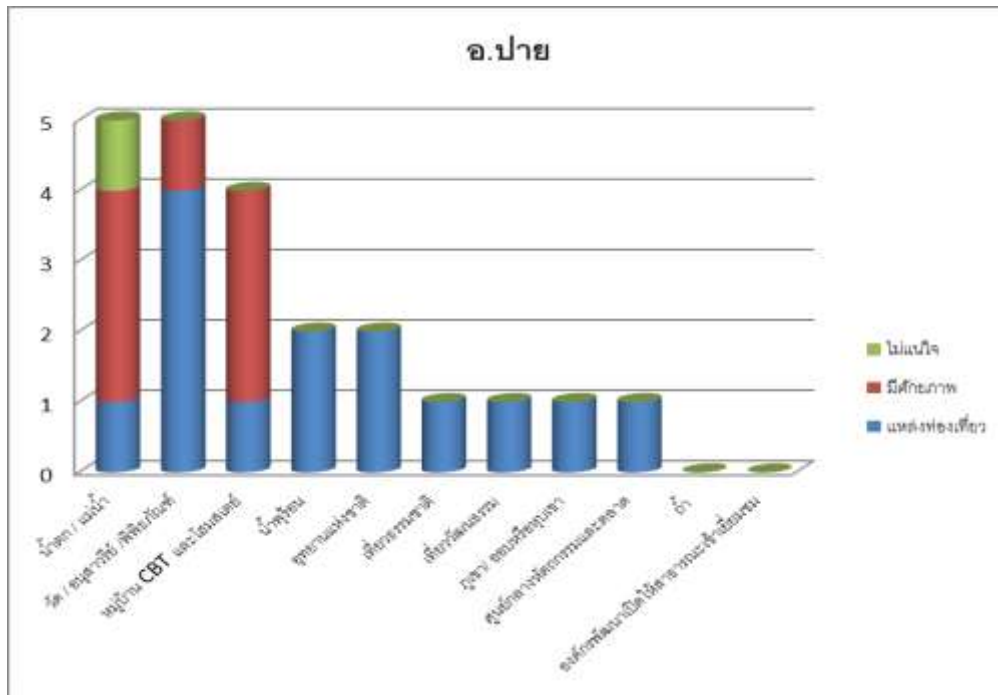
อำเภอ	จำนวนแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว				คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ (%)		
	มีการท่องเที่ยว	มีศักยภาพ	ไม่แน่ใจ	Total	มีการท่องเที่ยว	มีศักยภาพ	ไม่แน่ใจ
ปาย	14	7	1	22	64	32	5
ปางมะผ้า	16	3	0	19	84	16	0
เมือง	40	8	4	52	77	15	8
ขุนยวม	10	2	0	12	83	17	0
แม่ลาน้อย	2	11	1	14	14	79	7
แม่สะเรียง	12	4	1	17	71	24	6
สบเมย	11	13	0	24	46	54	0
รวม	105	48	7	160			

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวแล้วและสถานที่ที่มีศักยภาพในแต่ละอำเภอ

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวแล้วและสถานที่ที่มีศักยภาพในแต่ละอำเภอ การสำรวจยืนยันว่ามีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบ่งตามข้อ "เหนือ-ใต้" ชัดเจน แหล่งท่องเที่ยวทางเหนือของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับการพัฒนาไปมากและมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่ทางภาคใต้โดยเฉพาะแม่ลาน้อยและสบเมยแม้ว่าจะมีศักยภาพแต่แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

ตารางที่ 9 แสดงถึงอำเภอเมืองมีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมให้บริการมากที่สุดและมีกิจกรรมเฉพาะแต่ละที่ศูนย์การเดินป่าของปางมะผ้ามีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมให้บริการมากที่สุด(84%)ในขณะที่สบเมยและแม่ลาน้อยมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากที่สุดชุมชนขอมตรงกันข้ามมีแหล่งท่องเที่ยวน้อยที่สุดด้านล่างเป็นข้อค้นพบสำคัญของแต่ละอำเภอจากการสำรวจผลิตภัณฑ์และตลาด สำหรับข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละอำเภอ ศึกษาได้จากภาคผนวก

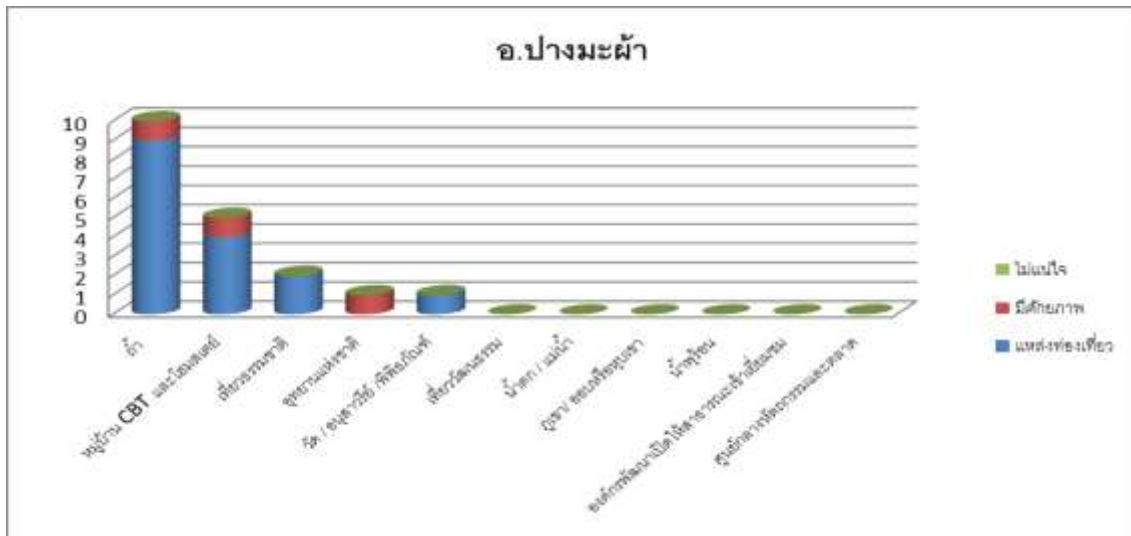
6.1.3 อ.ปาย

รูปที่ 10 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

การสำรวจที่อำเภอปายชี้ให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ใน อ.ปายกำลังได้รับการกล่าวถึงจากนักท่องเที่ยว แต่หมู่บ้านส่วนใหญ่เหล่านั้นถือว่ามี “ศักยภาพ” แต่ยังมีไม่แหล่งท่องเที่ยว “ที่พร้อมให้บริการ” เนื่องจากอำเภอปายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเดินทางที่ติด การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น การสำรวจจะระบุถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องทำงานร่วมกันกับชุมชนเหล่านี้เพื่อช่วยให้มีการเตรียมการและจัดการกับการท่องเที่ยว หากไม่มีการเร่งเตรียมการเหล่านั้นก่อน มีความเป็นไปได้สูงที่หมู่บ้านรอบอำเภอปายจะประสบกับผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวซึ่งมักพบได้ในแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักทั่วไปเช่น เชียงใหม่ เชียงราย รวมทั้งการยึดเหยียดขายของการขอทานของเด็กและแม่กระทิงขายยาเสพติดและให้บริการทางเพศแก่นักท่องเที่ยว

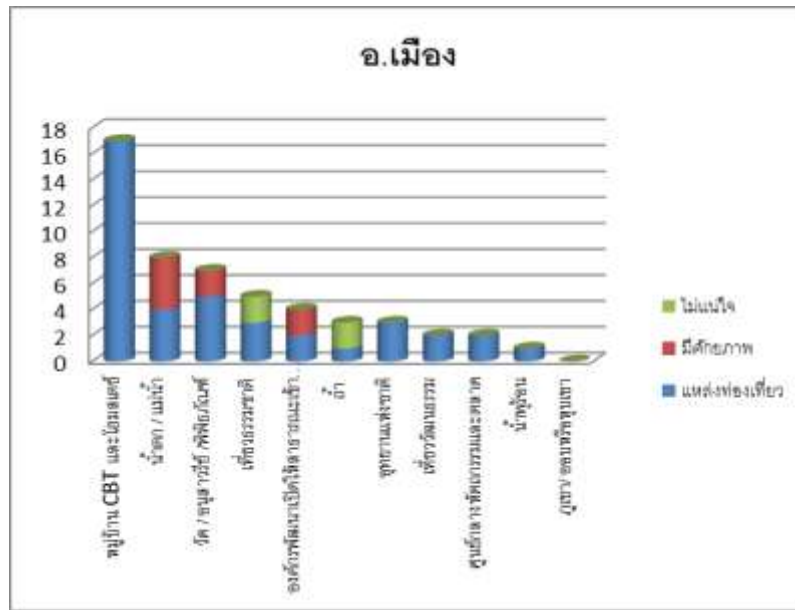
5.1.4 อ.ปางมะผ้า

รูปที่ 11 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

การสำรวจที่อำเภอปางมะผ้าพิสูจน์ว่า สำหรับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ผู้ประกอบการ สื่อ รับรู้ภาพของ อ.ปางมะผ้า มีเพียงถ้ำที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดนักท่องเที่ยว แม้ว่าจริง ๆ แล้วจะมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่หลากหลาย อำเภอปางมะผ้ามีถ้ำไม่ต่ำกว่า 10 แห่งซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมแล้ว เป็นสวรรค์และเป็นบ้านของนักสำรวจถ้ำและนักโบราณคดีวิทยาที่มีความเชี่ยวชาญมากที่สุดในเมืองไทย คือ ดร. รัศมี ชูทรงเดช และ จอห์น สไปล์ เจ้าของเคฟลอคจี้และเคฟแอดเวนเจอร์ หากมีการดูแลรักษาอย่างดี ที่ อ.ปางมะผ้าโดยเฉพาะถ้ำลอดถ้ำลอดนี้ สามารถที่จะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และสำรวจถ้ำระดับโลกได้ และเป็น สถานที่ที่มี ชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม และแสดงให้เห็นอย่างป็นรูปธรรมว่าชุมชนได้รับประโยชน์อย่างไร ถ้ำในเขตอำเภอปางมะผ้ามีทั้งที่เป็นแหล่งโบราณสถานสำคัญย้อนหลังไปถึง ยุคฮัวบิ่นเทียน(Hoabinhian), และมีหลักฐานของที่อยู่อาศัยของมนุษย์เป็นเวลา กว่า 20,000มาแล้ว หลายถ้ำในปางมะผ้าบรรจุโครงกระดูกและวัตถุโบราณอื่น ๆซึ่งฝังไว้รวมกันกับศพ อายุประมาณ 1700 ปี ตามความเห็นของ จอห์น สไปล์นักสำรวจถ้ำผู้อยู่ที่บริเวณถ้ำลอดเป็นเวลากว่า 20 ปี"แหล่งที่เป็นที่อยู่อาศัยโบราณมากที่สุด (วัดตามคาร์บอน 14) มีการสำรวจจากนักโบราณคดีชาว อเมริกันชื่อ เซสเตอร์ กอร์แมน 30กว่าปีมาแล้ว ในถ้ำสปิริต 19 กิโลเมตรจากถ้ำลอดกอร์แมนพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ช่วงประมาณ 11,500 ถึง 7,500 มาแล้ว เขาพบซากพืชปนเปื้อนคาร์บอนซึ่งคาดว่าอาจมีการปลูกพืชในยุคนี้กอร์แมนได้ขุดค้นหาในหุบเขาและหน้าผาสูงชันก็พบหลักฐานคล้าย ๆกันที่ระบุถึงการอยู่อาศัยก่อนประวัติศาสตร์กอร์แมนพร้อมกับนักโบราณคดีอื่น ๆ ใช้คำว่า "ฮัวบิ่นเทียน"เพื่อบรรยายถึงลักษณะเชิงวัฒนธรรมและวัสดุของผู้อยู่อาศัยในยุคนี้ ใครมีแนวโน้มทางวัฒนธรรมที่จะอยู่ในถ้ำและหินในสมัยนั้น ถ้ำในปางมะผ้าหลายแห่งเป็นถ้ำที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยหินงอกและหินย้อย มีระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางซึ่งจำเป็นต้องดูแลให้ถูกต้องเพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวในถ้ำเหล่านี้ยังมีพันธุ์สัตว์หายากด้วย เช่น ปลาพลวง ปลาตาบอด

6.1.5 อ.เมือง

รูปที่ 12 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

อำเภอเมืองมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่พร้อมให้บริการหลายแห่ง รวมทั้งมีต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวในระดับชาติและระดับนานาชาติหลายแห่ง โครงการหลวงที่ปางอุ๋ง เป็นอีกตัวอย่างที่ดีด้านการจัดการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อการศึกษา อำเภอเมืองสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้ในเชิงปฏิบัติการทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับทั้งจังหวัดและในพื้นที่ทางภาคเหนือ(ของไทย) เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภอปาย อำเภอเมืองสามารถเป็นต้นแบบที่ดีทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับอ.ปาย และสามารถช่วยควบคุมผลกระทบทางด้านลบจากการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มี “ศักยภาพ” ซึ่งรวมทั้งน้ำตกและแม่น้ำหลายแห่ง และโครงการการพัฒนาหลายโครงการ เช่น แหล่งผลิตไฟฟ้าพลังงานน้ำผาป่องและแม่สง่า ซึ่งกำลังเป็นที่ถูกกล่าวถึงและเข้าเยี่ยมชมสำหรับกลุ่มศึกษาดูงาน

ภาพที่ 6 วัดพระธาตุคุดยอกองมูและโครงการพระราชดำริปางอุ้ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

อำเภอเมืองเหมาะสมสำหรับการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัด จากตัวเลขข้างต้น มีจำนวนหมู่บ้าน CBT ที่พร้อมดำเนินการหลายแห่ง (17 แห่ง) ได้พัฒนาไปจนถึงระดับการยอมรับเป็นต้นแบบ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายแห่ง เช่น ห้วยฮี้บ้านกะเหรี่ยง, ตำบลห้วยปูลิง, และบ้านรักษ์ไทยชุมชนจีนยูนนาน ในตำบลหมอกจำแป้ โครงการหลวงที่ปางอุ้ง (ตำบลหมอกจำแป้) เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่ดีมากด้านการท่องเที่ยวอิงธรรมชาติและการศึกษา การศึกษาชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวก็เยี่ยมชมถ้ำและน้ำตกทั่วไปแม้กระทั่งแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ในบางครั้งผู้ประกอบการท่องเที่ยวยังไม่ทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวว่าอยู่ที่ใดบ้าง ทำให้สรุปได้ว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับความละเอียดอ่อนของระบบนิเวศวิทยาและจำเป็นต้องพิจารณาเป็นแต่ละกรณีไป และเป็นที่น่าสนใจที่ว่าศูนย์กลางหัตถกรรมและตลาดมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับชื่อเสียงของการเป็นจังหวัดแห่งหัตถกรรมและส่งเสริมโครงการ "หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล" แต่ก็ถือเป็นสิ่งที่ดีที่นักท่องเที่ยวจะได้ซื้อของกระจายจากหลายแหล่งผลิต เช่น จากหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยตรง จากร้านโครงการหลวง จากสำนักงานอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

6.1.6 อ.ขุนยวม

การสำรวจที่ขุนยวมทำให้ทราบได้ว่าอำเภอขุนยวมเป็นที่รู้จักในด้านการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติและวัฒนธรรม อำเภอขุนยวมเริ่มที่จะได้รับการพัฒนาเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ปัจจุบันการเยี่ยมชมวัฒนธรรมและหัตถกรรมยังอยู่ในการท่องเที่ยวเยี่ยมชมหมู่บ้านแม่ลาน้อย

การสำรวจที่ขุนยวมทำให้ทราบได้ว่า อำเภอขุนยวมเป็นที่รู้จักในด้านการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติและวัฒนธรรมวัดวาอาราม แต่มีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่มีพื้นที่ติดกับเมืองแม่ฮ่องสอน(นำแปลกมากที่ไม่มียารการท่องเที่ยววันเดียวไปยังอำเภอขุนยวม)นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาเที่ยวในอำเภออื่นก่อนขุนยวมซึ่งเพิ่งเริ่มที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

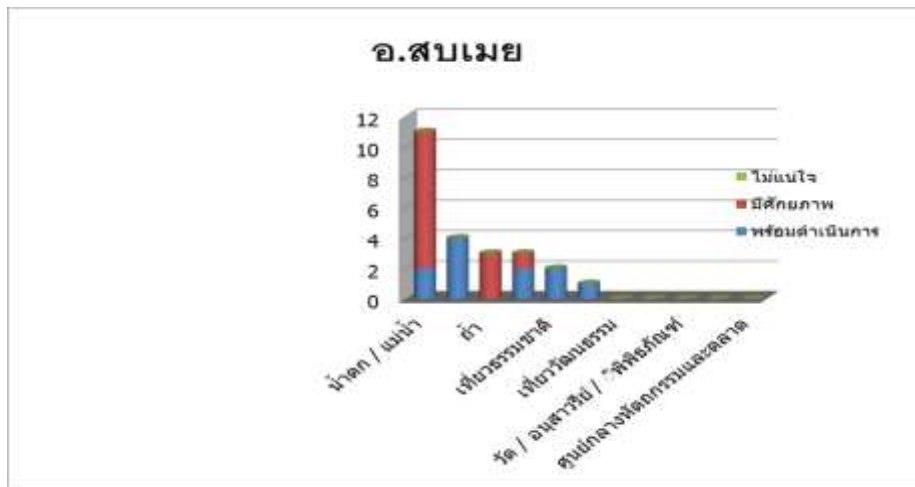

6.1.8 แม่สะเรียง

แม่สะเรียงถือว่ายังบริสุทธิ์สำหรับการท่องเที่ยวที่มีความเงียบสงบซึ่งก็มักจะมีนักท่องเที่ยวแบบอิสระแบบแบ็กแพ็คมาเองประมาณ 3 ถึง 4 วัน แหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวถึงทั้งหมดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมแล้ว ในบางครั้งผู้ประกอบการมีการนำเสนอรายการเดินป่าที่ทำท่ายและผจญภัย และเนื่องจากอยู่ติดกับชายแดนบางครั้งได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ทางการเมืองทางด้านชายแดนกับพม่า นอกจากนี้ แม่สะเรียงเป็นที่รับรู้กันดีในเรื่องการท่องเที่ยววัดและเยี่ยมชมหมู่บ้าน แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่รวบรวมไว้ล้วนพร้อมให้บริการ อย่างไรก็ตามในระหว่างการสัมภาษณ์ในแม่สะเรียงผู้ให้สัมภาษณ์กลับตั้งคำถามถึงควมมีประสิทธิภาพในการจัดการในประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแบบ ผู้ให้สัมภาษณ์กลับระบุว่าควรให้มีการอบรมและการสนับสนุนมากขึ้นด้านการท่องเที่ยวแก่หน่วยงานท้องถิ่นทั้งภาครัฐเอกชนและชุมชน

6.1.9 อ.สบเมย

รูปที่ 14 แสดงสัดส่วนแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในอ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

สบเมยยังคงรักษาความเป็นดินแดนห่างไกลและมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพียงน้อยนักที่เข้าถึง โดยรวมแล้วมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมไม่กี่แห่งที่ได้รวบรวมไว้แม้กระนั้นดินแดนห่างไกลและเต็มไปด้วยภูเขาที่ยังมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมน้ำตกและแม่น้ำได้อย่างอิสระ จำเป็นต้องมีการสำรวจมากขึ้นเพื่อช่วยประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้

6.1.10 ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและ โรงแรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

	ปาย	ปางมะผ้า	เมือง	ขุนยวม	แม่ลาน้อย	แม่สะเรียง	สบเมย
โรงแรม	144	11	75	8	4	15	ไม่มีข้อมูล
ห้อง	1,572	70	1,377	82	13	396	ไม่มีข้อมูล

ตารางที่ 10 จำนวนโรงแรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตารางด้านบนชี้ให้เห็นว่าอำเภอปายมีทั้งจำนวนโรงแรมมากที่สุดและมีอัตราผู้เข้าพักมากที่สุดในจังหวัด จำนวนโรงแรมในปายมากกว่าอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเกือบสองเท่า แต่เนื่องจากโรงแรมส่วนใหญ่เป็นโรงแรมบูติกและเกสต์เฮาส์ ปายจึงมีที่พักมากกว่าแม่ฮ่องสอนเพียงประมาณ 200 ห้อง ขณะที่ทำการสำรวจยังมีการก่อสร้างอยู่อีกหลายโรงแรมทั้งในสองอำเภอ

6.1.11 กิจกรรมที่เป็นที่นิยมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการตรวจสอบเว็บไซต์ เวทีเสวนา และการสนทนาทางออนไลน์มากกว่า 50 แหล่งและสื่อตีพิมพ์ คณะศึกษาได้รวบรวมกิจกรรมที่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทย

นักท่องเที่ยวต่างชาติ

- ✓ โดยภาพรวม ธรรมชาติ วัฒนธรรมและผจญภัย
- ✓ รักการค้นพบตัวเอง เส้นทางออฟโร้ดแม้แต่ที่นอกเหนือจากหนังสือแนะนำการท่องเที่ยว
- ✓ การเดินป่าและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
- ✓ การทัศนจร (Sightseeing) โดยเฉพาะวัด
- ✓ น้ำพุร้อน
- ✓ การขี่ช้าง
- ✓ การล่องแพในแม่น้ำปาย
- ✓ เส้นทางวงกลมแม่ฮ่องสอน
เส้นทางจากเชียงใหม่ไปแม่ฮ่องสอน โดยผ่านแม่สะเรียงเป็นเส้นทางเป็นที่นิยม
โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบขับรถเอง โดยการเช่ารถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมอเตอร์ไซค์ท่องเที่ยว
- ✓ การขี่จักรยานเสือภูเขา

สำหรับนักท่องเที่ยวไทย

- ✓ ส่วนใหญ่จะเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในตัวเมือง และเดินทางภายในวันเดียวเพื่อเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง
- ✓ เดินทางเพื่อร่วมงานพิธีสำคัญ ๆ ในท้องถิ่น (งานดอกบัวตอง จองพารา ออกพรรษา ปอยส่างลอง)
- ✓ เที่ยวเยี่ยมชมวัดต่าง ๆ เพื่อไปทำบุญ
- ✓ เยี่ยมโครงการหลวงที่อำเภอปาย ปางอุ๋ง
- ✓ กิจกรรมบริเวณใกล้ ๆ กับอำเภอปาย
- ✓ เที่ยวน้ำตก
- ✓ การเดินทางถ่ายรูป
- ✓ นักท่องเที่ยวส่วนน้อยที่ผ่านแม่สะเรียง

6.1.12 อุทยานแห่งชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่เนื้อที่กว่า 90 เปอร์เซ็นต์เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สูงและอยู่ในเขตการอนุรักษ์

อุทยานแห่งชาติสาละวิน

ครอบคลุมพื้นที่ป่ากว่า 721 ตร.กม อุทยานแห่งชาติสาละวินตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสาละวินติดกับชายแดนไทยและพม่าประมาณ 164 กม.ทางทิศใต้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แม่น้ำสาละวินมีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาชิเบตก่อนที่จะไหลผ่านจีน ประเทศไทย และพม่ารวมระยะทางแล้วมากกว่า 3,000 กม. แม่น้ำสาละวิน ถือเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าในระยะทาง 120 กม.ผู้มาเยือนที่ต้องการล่องเรือในแม่น้ำ ต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานอุทยานซึ่งมีทั้งที่พักและเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ไว้คอยบริการ ส่วนการเดินทางเข้าสู่สำนักงานอุทยาน ใช้ถนนสาย 1194 จากแม่สะเรียงเข้าไป 4 กม.หลังจากนั้นให้ เลี้ยวขวา และตรงไปตามทางลูกรังอีก 4 กม. ฤดูที่ดีที่สุดสำหรับการล่องเรือ คือ ช่วงจากมีนาคมถึงเมษายน ทิวทัศน์รอบฝั่งแม่น้ำเต็มไปด้วยป่าและเขามีหมู่บ้านประปรายตามทาง

ถ้ำปลา อุทยานแห่งชาติผาเสือและถ้ำปลา

ระยะทาง 17 กิโลเมตรจากเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม บริเวณโดยรอบเป็นลำธารเล็ก ๆ และภูเขาที่ปกคลุมด้วยป่า ลักษณะพิเศษคือถ้ำที่เต็มไปด้วยปลาน้ำจืดจำนวนมากที่เรียกกันว่า ปลาพลวงหรือปลาคัง ซึ่งเป็นปลาในตระกูลเดียวกันกับปลาคาร์ป ปลาปลอดภัยจากการถูกจับ เพราะชาวบ้านเชื่อว่า เป็นปลาผี น้ำตกผาเสืออยู่ในตำบลมอกจำเป็ ประมาณ 26 กิโลเมตรจากเมือง ถือเป็นน้ำตกที่ใหญ่ มีต้นน้ำอยู่ในพม่าและยังคงไหลเต็มทีในปลายหน้าฝน

อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

ระยะทาง 65 กิโลเมตรจากอำเภอสามารถเป็นจุดชมวิวดูพระอาทิตย์ขึ้นหรือตกดินหรือทะเลหมอกได้ เป็นอย่างดี เซอร์ริบานในช่วงเดือนมกราคมทำให้ดูสวยยิ่งขึ้น อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ได้รับการประกาศเป็นอุทยานในปี 2524 ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอขุนยวม ประกอบไปด้วยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า น้ำตก และสวนพฤกษศาสตร์

อุทยานแห่งชาติแม่เงา

ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดาก และเชียงใหม่ในพื้นที่ตะวันตกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยเทือกเขาสูงซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย ทั้งหมดไหลไปทางทิศตะวันตกลงสู่แม่น้ำสาละวิน ซึ่งแบ่งเขตระหว่างไทยกับพม่าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แม่น้ำเงาคือแม่น้ำที่ยาวที่สุด และมีความสำคัญที่สุด ไหลผ่านอุทยานเป็นระยะทาง 42 กิโลเมตร เริ่มจากบ้านสบโขงไหลขึ้นทางเหนือไปยังบ้านสบเงาและไปบรรจบกับแม่น้ำแม่มวม อุทยานแห่งชาติประกอบไปด้วยป่าหลากหลายชนิด ทั้งป่าผลัดใบ ป่าดิบแล้งและป่าไม้น้ำแข็ง

6.1.13 งานประจำปีแม่ฮ่องสอน

ปอยส่างลอง งานนี้เป็นงานบวชนครซึ่งชนชาวไทใหญ่จัดเป็นประจำทุกปี โดยประเพณีแล้ว ผู้ที่จะบวชเป็นเนรจำเป็นต้องการโกนผมและห่มผ้าสีขาวในรูปแบบธรรมเนียมพม่า หลังจากนั้นจะแต่งตัวเข้าขบวนในชุดคล้ายกับเจ้าชายและประดับเครื่องประดับ เพชรนิลจินดา พร้อมกับจี่ม้าหรือไม้ก้ำขี้คอกคน เพื่อไปศาลหลักเมืองในเย็นก่อนวันบวช ขบวนแห่สิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการบวชจะแห่ไปตามถนนในเมืองและไปจบที่วัดที่จะมีพิธีบวชในวันต่อมา พิธีนี้จะจัดขึ้นในช่วงมีนาคมถึงเมษายนก่อนถึงเข้าพรรษา

ภาพที่ 8 งานพิธีปอยส่างลอง

ขบวนแห่จองพารา

จองพาราในภาษาไทยใหญ่หมายถึงปราสาทไม้กลุ่มด้วยหลังคากระดาศหลากหลายสีและประดับด้วยผลไม้ ธงและตะเกียง มีการประดับตกแต่งไว้ในสวนในบ้านหรือในวัดเพื่อรอรับการเสด็จกลับ ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากการโปรดพุทธมารดาในสวรรค์ชั้นดุสิต ตามความเชื่อดั้งเดิม กิจกรรมอื่นในการเฉลิมฉลองการบวชปอยต่างลงประกอบไปด้วย การเดินรำซึ่งผู้แสดงจะสวมชุดเลียนแบบสัตว์ต่าง ๆ พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นช่วงปลายฤดูฝน หรือออกพรรษาช่วงตั้งแต่คืนเดือนเต็มดวงของเดือน 11 (ราวเดือนตุลาคม) ไปจนถึงวันเดือนมีด

งานดอกบัวตองบาน

ในแต่ละปีในเดือนพฤศจิกายน ดอกบัวตองบานสะพรั่งทั่วขุนเขาของอำเภอขุนยวมและแม่สะเรียงคล้ายกับดอกทานตะวัน ดอกบัวตองจะบานเพียงช่วงเดือนเดียว สีทองเหลืองอร่ามทั่วขุนเขาคือภาพของดอกบัวตองที่บ้านเดิมที่ นักวิชาการบางท่านถือว่าดอกบัวตองเป็นวัชพืช ซึ่งก็อาจนำไปสู่การกำจัดเพื่อนำพืชเศรษฐกิจมาปลูกแทน แต่โชคดีที่กลุ่มนักวิจัยค้นพบถึงคุณสมบัติ บางอย่างในวัชพืชนี้ที่สามารถนำมาเป็นยาป้องกันแมลง และเพราะเหตุนี้เองดอกบัวตองกลายมาเป็นสัญลักษณ์ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และชาวแม่ฮ่องสอนก็ได้รักษาวัชพืชนี้นี้ไว้จนทุกวันนี้

งานชิมชา

งานนี้เป็นงานประจำปีจัดขึ้นในช่วงกุมภาพันธ์เพื่อสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชาของหมู่บ้านรักไทย กิจกรรมประกอบไปด้วยการชิมชาร้อน การแสดงการชงชาและการแสดงทางวัฒนธรรม ผู้มาเยือนสามารถสนุกกับการ จิบร้อน ๆ หมู่บ้านได้ด้วย

ภาพที่ 9 ชิมชาจีนยูนานที่บ้านรักไทย

6.2 การวิจัยเชิงเอกสาร: อุปสงค์การท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว, โรงแรม, และร้านอาหาร

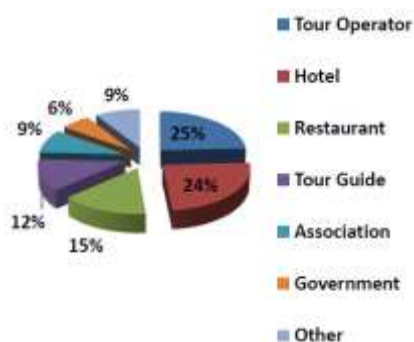
6.2.1 ภาพรวมของกระบวนการและกลุ่มเป้าหมาย

การสัมภาษณ์ภาคีการท่องเที่ยวด้านผลิตภัณฑ์และตลาดดำเนินการ โดย ปีเตอร์ ริชาร์ด และ ชนันชัย มุ่งจิต การสัมภาษณ์ได้เลือกเอาผู้ให้สัมภาษณ์ 32 คน จากสาขาอาชีพต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แม่สะเรียง และปาย การสัมภาษณ์ต้องการเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติเชิงบวกและลบ การเปลี่ยนแปลงของตลาด และอนาคตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

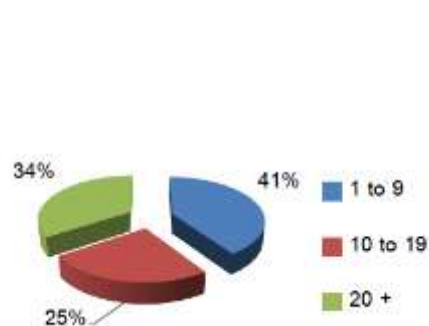
ผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับเลือกจากเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น บทบาทในการท่องเที่ยว ความมีชื่อเสียงหรือจากคำแนะนำ การค้นหาได้ทางออนไลน์ ซึ่งก็มีความหลากหลายทั้งด้านอายุ และบทบาทหน้าที่การทำงาน มากกว่าร้อยละ 60 ของผู้ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวมากกว่า 10 ปี ประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์โดยเฉลี่ยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือ 16 ปีและในต่างอำเภอ คือ 14 ปี

การสัมภาษณ์ให้ความสำคัญทั้งภาคเอกชน, ภาครัฐ, นักวิชาการ, องค์กรเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว, ธุรกิจโรงแรม, ร้านอาหารและมัคคุเทศก์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องและพนักงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเช่นเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหอการค้าแม่ฮ่องสอน และเนื่องจากความสำคัญของวัดต่อการท่องเที่ยว ทางคณะทำงานยังได้ขอสัมภาษณ์ กับเจ้าอาวาสวัดคอกองมูด้วยเช่นกัน

การสัมภาษณ์แบ่งตามอาชีพ

เฉลี่ยจำนวนปีของประสบการณ์

รูปที่ 15 แสดงการกระจายตัวของกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์และประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แม่ฮ่องสอน

กระบวนการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์แต่ละครั้งประกอบไปด้วยคำถาม 15 คำถาม ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องตอบคำถามต่อไปนี้

- i) ประเมินการพัฒนาการท่องเที่ยวในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ทั้งในแง่ของ 1) การรับรู้เกี่ยวกับ ด้านลบหรือด้านบวกในอุตสาหกรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 2) ความเห็นต่อเรื่องผลกระทบเชิงบวกหรือลบจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ii) ทำนายทิศทางหรือแนวโน้มของการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประเมินความสำคัญโดยรวมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในอีก 10 ปีข้างหน้า
- iii) ประเมินความเปลี่ยนแปลงในตลาดของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและความสำคัญของตลาดปัจจุบัน
- iv) แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และระบุแหล่งท่องเที่ยวที่เห็นว่า “อยู่ในภาวะเสี่ยง” จากการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เหตุผลในการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้
- v) นิยามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความเข้าใจของตนเองและแลกเปลี่ยนความหวังและข้อวิตกกังวลสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- vi) คำแนะนำสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

6.2.2 ผลของการสัมภาษณ์ภาคีการท่องเที่ยว

ผลของการสัมภาษณ์ทำให้เรียนรู้จุดแข็งและความท้าทายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอดีต ปัจจุบันและในอนาคตของจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถประมวลเป็นข้อสรุปได้ดังนี้

6.2.2.1 “คุณประเมินการพัฒนาการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนในรอบสิบปีที่ผ่านมาอย่างไร

➤ ในด้านผลิตภัณฑ์ เครื่องอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคและการเข้าถึงทรัพยากร

ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าในรอบสิบปี ที่ผ่านมา เน้นที่ การขยายตัวของการก่อสร้าง และสิ่งที่เห็นการเปลี่ยนแปลงคือกลุ่มนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป สิ่งที่น่าสนใจคือผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57) ในรอบสิบปีที่ผ่านมาเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงลบ เพียงร้อยละ 23 เท่านั้นที่เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาเป็นบวก ส่วนร้อยละ 20 เห็นเป็นกลาง ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์ “มักติดอยู่ในอดีตที่ แสนหวาน” และยังพอใจที่การเปลี่ยนแปลงค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ แสดงว่า “การอนุรักษ์” อย่างน้อยก็ มีความสำคัญพอ ๆ กับวาระที่ว่าด้วย “การพัฒนา” ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการสัมภาษณ์ที่สำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงยังถูกมองว่ามีผลในเชิงลบมากกว่า

สามารถสรุปมุมมองในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเชิงลบ ได้ดังนี้

- 1) ส่วนใหญ่จากกลุ่มธุรกิจมาจากคนภายนอก
- 2) มัคคุเทศก์ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวด้วยคุณภาพน้อย
- 3) การยกเลิกสายการบินไทยและเปลี่ยนมาเป็นสายการบินนกแอร์
- 4) ชุมชนแม่ฮ่องสอนสูญเสียเสน่ห์จากการปรับตัวให้ทันสมัยทุกอย่าง
- 5) มีรายการท่องเที่ยวแบบผจญภัยน้อยลงเนื่องจากสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนา
- 6) กะเหรี่ยงคอยาวปัจจุบันนี้มิได้มีเฉพาะในแม่ฮ่องสอนเท่านั้น (มิใช่จุดสำคัญต่อไป)
- 7) ค่าธรรมเนียมมากขึ้นสำหรับแหล่งท่องเที่ยวสาธารณะส่งผลให้เกิดค่าใช้จ่ายต้นทุนสูงขึ้น
- 8) อำเภอป่าเจริญเติบโตขึ้นกลายเป็นเมืองพาณิชย์มากขึ้น
- 9) มีของที่ระลึกที่เป็นของแท้ดั้งเดิมน้อยลงและความสวยงามปราณีตมีน้อยลง

นอกจากนั้น ยังมีสองประเด็นสำคัญที่ถือว่ามีผลในทางลบเพราะ “ขาดการเปลี่ยนแปลงที่ดี”

- 1) ขาดการวางแผนและการประสานงานที่ดีในภายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเอง
- 2) ขาดการสนับสนุนของรัฐบาลให้กับภาคเอกชนตั้งแต่เริ่มที่ผลิตภัณฑ์ไปจนถึงตลาด

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนำไปสู่ข้อสังเกตสองประการ

- 1) คนท้องถิ่นรู้สึกที่ตนเองกำลังสูญเสียอำนาจในการควบคุมและโอกาสกำลังตกอยู่ในมือผู้มาใหม่
- 2) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอนกำลังลดลง ทั้งด้านคุณภาพ การบริการ และอัตลักษณ์ที่เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

สรุปมุมมองของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

- 1) มีความเห็นเป็นอันเดียวกันคือ แม่ฮ่องสอนยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก
ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดยังไม่ได้ถูกทำลายและยังมีเสน่ห์ดึงดูด
- 2) ยังเต็มไปด้วยโอกาสสำหรับคนท้องถิ่นที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 3) เยาวชนในจังหวัดกลับมาหางานทำที่บ้านมากขึ้น
- 4) การเดินทางแบบครอบครัวและกลุ่มนักศึกษามายังจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนเพิ่มขึ้น
ตลาดเหล่านี้ถือว่าเป็นตลาดมีคุณภาพและมีคุณค่าในแง่ของการสร้างแรงจูงใจในการเดินทาง

จากข้อมูลข้างต้นแสดงว่าการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนยังมีโอกาสดี ๆ กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

มีความหวังที่จะร่วมงานกับภาครัฐเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การเปลี่ยนแปลงถือว่ามีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

- 1) มีการแข่งขันสูงและการต่อราคาอย่างเข้มข้น (ส่วนใหญ่เป็นลบ)
- 2) มีกลุ่มนักท่องเที่ยวน้อย แต่มีนักท่องเที่ยวอิสระมากขึ้น (ส่วนใหญ่เป็นลบ)
- 3) การก่อสร้างโรงแรม (ส่วนใหญ่เป็นลบ บางส่วนเป็นกลาง)
- 4) ถนนและทางเข้าดีขึ้น (บวกขึ้นก่อนที่จะเป็นกลางและลบ)
- 5) เพิ่มรายการท่องเที่ยวภายในวันเดียว (ส่วนใหญ่เป็นบวก บางท่านให้กลาง ๆ และบางท่านเป็นลบ)

ความคิดเห็นเชิงลบต่อการสร้างถนนเป็นความคิดเห็นของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศล้วน ๆ ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้รู้สึกว่าคุณเสียโอกาสให้กับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เช่น ลาว หรือ กัมพูชา เพราะแม่ฮ่องสอน กำลังถูกถือว่าเป็นแหล่งที่ถือว่ามีควมดิบและเสน่ห์หรือผจญภัย น้อยกว่า ส่วนความคิดเห็นเชิงลบต่อรายการท่องเที่ยวภายในวันเดียว เพราะนักท่องเที่ยวเริ่มหันมาเดินทางท่องเที่ยวจากปายไปแม่ฮ่องสอนภายในวันเดียว ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืนในแม่ฮ่องสอนลดลง นักท่องเที่ยวจะเร่งรีบขึ้นและได้จ่ายรวมทุกอย่างในการท่องเที่ยวไปแล้วจึงไม่สามารถสนับสนุนท้องถิ่นได้ เช่น ไม่สามารถใช้เวลาทานขึ้นที่ถนนคนเดินที่แม่ฮ่องสอนเพราะต้องกลับไปพักที่ปาย หรือมีข้าวหอมมาแล้วจากที่พักจึงไม่ได้อุดหนุนร้านค้าท้องถิ่น

โดยภาพรวมแล้ว จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าภาคีท่องเที่ยวยังขาดความมั่นใจที่จะจัดการกับความเสี่ยงและใช้โอกาสที่มีจัดการกับความเปลี่ยนแปลง ยกตัวอย่างเช่น การเติบโตขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอิสระโดยผ่าน ICT อาจถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีเพราะถือว่ามีนักท่องเที่ยวเป็นนักท่องเที่ยว คุณภาพและสนใจในในประสบการณ์พิเศษ อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ประกอบการยังไม่ถือว่านี้เป็นโอกาส

➤ ผลกระทบ ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้สัมภาษณ์ประเมินผลกระทบเชิงบวกหรือเชิงลบจากการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน เชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สามารถประมวลผล ดังต่อไปนี้

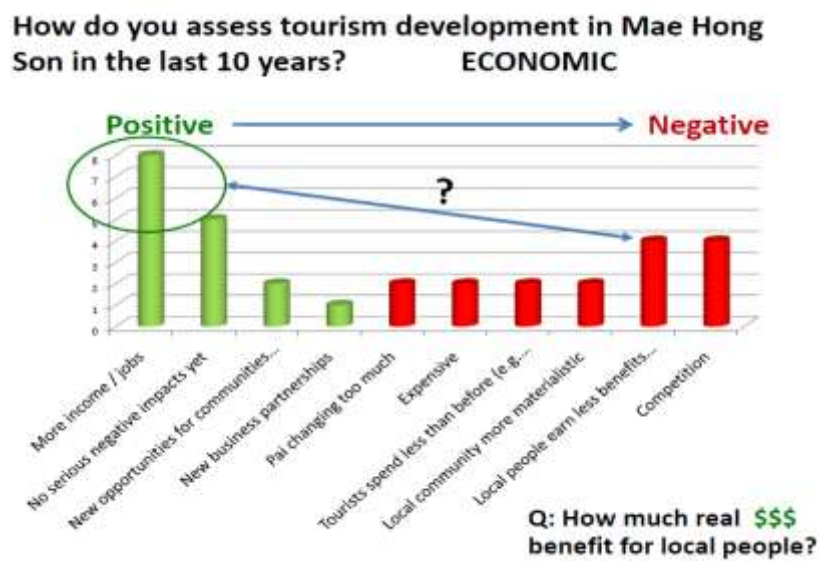
ด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบเชิงบวกจาก เริ่มจากมากไปหาน้อย

- 1) รายได้เพิ่ม งานเพิ่มขึ้น
- 2) ไม่มีผลกระทบเชิงลบที่รุนแรง
- 3) โอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชน
- 4) หุ่นส่วนทางธุรกิจแบบใหม่

ผลกระทบเชิงลบ (จากมากไปหาน้อย)

- 1) การแข่งขัน
- 2) คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์น้อยลง (เพราะมีการลงทุนจากภายนอก)
- 3) ชุมชนท้องถิ่นยึดติดในวัตถุมากขึ้น ดังนั้นจึงสูญเสียเสน่ห์มากขึ้น
- 4) นักท่องเที่ยวใช้จ่ายน้อยลง หรือกังวลเรื่องราคามากเกินไป
- 5) การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ทำให้ค่าครองชีพสูงเกินไป
- 6) อำเภอบาย ค่าครองชีพแพงเกินไปที่จะทำธุรกิจ

รูปที่ 16 การเปรียบเทียบการกระจายตัวจากผลกระทบเชิงบวกที่สุดไปหาผลกระทบเชิงลบที่สุด

รูปภาพข้างบนแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดรายได้ และงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ถึงกระนั้น ค่าครองชีพก็สูงขึ้นด้วย คนท้องถิ่นจำเป็นต้องแข่งขันมากขึ้น แต่กลับหาเงินได้น้อยลง และสูญเสียโอกาสต่อธุรกิจจากข้างนอก ทำให้เกิดคำถาม 3 ข้อคือ “ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ให้ประโยชน์แก่ธุรกิจท้องถิ่นมากน้อยแค่ไหน” และ “งานใหม่จากการท่องเที่ยวประเภทไหนที่จะตกแก่คนท้องถิ่น” และ “ค่าจ้างดีแค่ไหน”

ด้านสิ่งแวดล้อม

ภาพของผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมยิ่งเห็นได้เลือนลางมากขึ้น มีความวิตกกังวลอย่างแท้จริงเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ด้านสิ่งแวดล้อมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะการบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวน สิ่งที่ซับซ้อนกว่านั้นก็คือ คนท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้ขายที่ดินให้แก่นักลงทุนในอำเภอปายและแม่ฮ่องสอน ในเมื่อเจ้าของที่ดินใหม่มีสิทธิทางด้านกฎหมายแต่เจ้าของเก่าก็ไปซื้อที่ดินใหม่ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแบบผิดกฎหมายหรือไม่ก็บุกรุกป่า ส่งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงที่สุด คือ

- 1) การทำลายสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรย่อยหรือเนื่องจากการก่อสร้างโรงแรม
- 2) การก่อสร้างของภาครัฐในเขตธรรมชาติ ซึ่งถือว่า “ไม่เหมาะสม”
- 3) การจัดการขยะที่ไม่ถูกวิธี
- 4) นักท่องเที่ยวเองส่งเสียงดัง (มลภาวะทางเสียง)

ปัญหาที่วิกฤตกว่านั้นคือ ปัญหาการขาดน้ำในอำเภอปายและสบป่อง ซึ่งทั้งสองแห่งต้องอาศัยน้ำในการทำเกษตรกรรม ระหว่างช่วงหน้าแล้งน้ำมีไม่พอ น้ำต้องเอาไปส่งให้กับหมู่บ้าน เช่น ถ้ำลอด ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม การขยายตัว การท่องเที่ยว และ ความต้องการใช้น้ำในปริมาณมาก ในการท่องเที่ยวทำให้เกิดข้อวิตกกังวลเกี่ยวกับแผนการจัดแบ่งเขตและการแบ่งทรัพยากรอย่างยุติธรรม ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องพิจารณาเรื่องนี้ เป็นประเด็นแรก

นอกจากนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านยังระบุว่า ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเกิดจากการขยายตัวของเกษตรกรรมแบบเข้มข้นในพื้นที่เขตที่สูงและเขตป่าสงวนแม้ว่าการบุกรุกป่าอาจไม่มีสาเหตุมาจากการท่องเที่ยว แต่ก็มีความเชื่อมโยงกันเนื่องจากธรรมชาติถือเป็นปัจจัยดึงให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามา แรงกดดันเหล่านี้จำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างจริงจัง เมื่อมีการเลือกยุทธศาสตร์สนับสนุนในโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (UNJP)

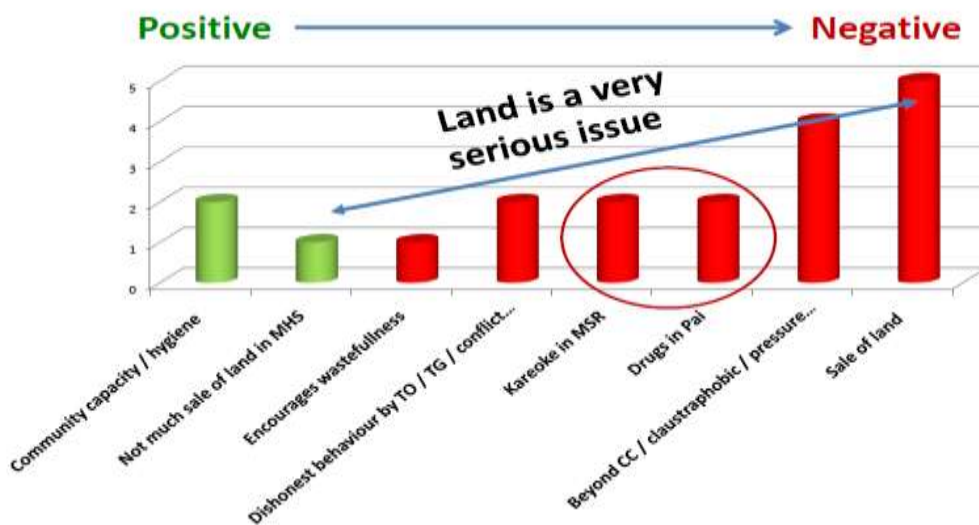
ทางด้านสังคม

ผลกระทบเชิงบวก (จากมากไปหาน้อย)

- 1) การท่องเที่ยวได้ช่วยสร้างศักยภาพชุมชน เช่น การปรับปรุงเรื่องสุขอนามัย
- 2) ที่ดินไม่มีการเปลี่ยนมือมากในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายนอกปาย

ผลกระทบเชิงลบ จากมากไปหาน้อย

- 1) การขายที่ดิน โดยเฉพาะในอำเภอปาย แต่ติดประกาศขายทั่วจังหวัด
- 2) แรงกดดันทางการบริการสังคมระหว่างทำให้บริการคนท้องถิ่นกับการเข้ามาแข่งใช้บริการจากรัฐของคนภายนอก ซึ่งปกติท้องถิ่นก็มีงบประมาณและบุคลากรน้อยอยู่แล้วยังต้องมาแบ่งให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- 3) พฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตร ยาเสพติดในปายและคาราโอเกะที่ฟุ้งการขายบริการทางเพศไปด้วย
- 4) พฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ การทุจริตจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ ความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในอำเภอปาย ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กล่าวหาผู้ประกอบการท่องเที่ยวภายนอกเกี่ยวกับเรื่องนี้และรู้สึกว่าการทุจริตแบบนี้กำลังทำลายชื่อเสียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงอำเภอปาย แต่เดินทางกลับไปเชียงใหม่ ยังไม่ไปเที่ยวถึงแม่ฮ่องสอนหรืออำเภออื่นเลย

รูปที่ 17 แสดงการเปรียบเทียบผลกระทบเชิงบวกและลบในทางสังคม

เมื่อเปรียบเทียบการขยายตัว ของผลกระทบเชิงบวกและลบทำให้เห็นว่า การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คนส่วนใหญ่รู้สึกว่า ที่ดินเป็นส่วนสำคัญของทุนทางสังคม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกันคนเหล่านี้ ก็ให้คุณค่ากับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต อย่างไรก็ตาม คนเหล่านี้รู้สึกว่า หมดพลังที่จะยุติการเปลี่ยนมือของกรรมสิทธิ์ ในที่ดิน ของคนท้องถิ่นไปเป็นของนายทุนที่มีทรัพย์สินหรืออำนาจเหนือกว่าและที่พร้อมจะลงทุน

ทางด้านวัฒนธรรม

ผลกระทบเชิงลบ

- 1) มีอิทธิพลไม่ดีจากนักท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น
- 2) พฤติกรรมไม่สุภาพของนักท่องเที่ยว โดยมักจะเกิดจากการให้ข้อมูลผิดพลาด
- 3) ชุมชนให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวมากเกินไป

เป็นที่น่าสนใจที่ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนได้แสดงความคิดเห็นว่า “ชุมชนท้องถิ่นกำลังสูญเสียวัฒนธรรม” และ “ไม่เลิกรักยาววัฒนธรรมของตนเองไว้” นโยบายการศึกษาของภาครัฐและโลกาภิวัตน์ถูกนำมาเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นภัยคุกคามรุนแรงต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากนักท่องเที่ยวยังมีความต้องการจะได้รับประสบการณ์จากวัฒนธรรมที่แท้จริงหรือที่ยังดำรงอยู่ในวิถีชีวิตปกติของคนท้องถิ่น

6.2.2.2 คุณคิดว่าการท่องเที่ยวจะพัฒนาไปอย่างไรในอีกสิบปีข้างหน้า

ในมุมมองเชิงบวกผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อคิดเห็นว่า

- 1) เป็นโอกาสที่แท้จริงสำหรับการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) แม้ต้องสอนพัฒนาเป็นประตูหน้าด่านหรือชุมทางก่อนที่จะไปเที่ยวพม่า
- 3) ความร่วมมือกับจังหวัดใกล้เคียง (ตาก, เชียงใหม่, ลำพูน, และลำปาง)

ข้อวิตกกังวลที่สำคัญที่สุดคือ

- 1) การแข่งขันมากขึ้นแต่มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อยลง
- 2) กิจกรรมหลายอย่างที่พัฒนาให้กับชุมชนท้องถิ่นเป็นเพียงแค่การประเมินศักยภาพภายในเท่านั้น แต่ไม่ถือว่ารายการท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ เมื่อแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวคู่แข่ง หลาย ๆ โครงการที่ริเริ่มโดยชุมชนหรือองค์กรบริหารส่วนตำบลอาจจะล้มเหลวเนื่องจากไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จริง

ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้ตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับอำเภอปายและแม่สะเรียงในอำเภอแม่สะเรียง ผู้ให้สัมภาษณ์มั่นใจได้ว่าจะมีการพัฒนามากขึ้นในอนาคต รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก อย่างไรก็ตาม เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบของอุตสาหกรรมเกษตรระดับใหญ่ในภาคใต้ของแม่ฮ่องสอน ซึ่งเหมือนกับการเปิดหน้าดินทิ้งภูเขาในบางตำบล มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมักคุเทศก์จากภายนอกที่ย้ายเข้าไปอยู่และไปแย่งงานคนในท้องถิ่น

มุมมองต่ออนาคตของอำเภอปายมีความแตกต่างกันในหมู่ผู้ให้สัมภาษณ์ผู้สังเกตการณ์ที่อยู่ภายนอกปาย ส่วนใหญ่มีความมั่นใจว่าปายจะได้รับความสนใจน้อยลงเพราะนักท่องเที่ยวไทยจะหันไปหาแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น น่าน เชียงคาน อย่างไรก็ตาม มุมมองนี้ก็ขัดกันอยู่ ในหมู่ผู้เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวในปายด้วยกันเอง เช่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในปายและนักลงทุนภายนอก ได้กล่าวว่ามีการลงทุนหลายล้านบาทในปาย นักลงทุนจะไม่ยอมให้ปายตายไปอย่างแน่นอน

5.2.2.3 ประเภทของนักท่องเที่ยวประเภทที่เข้ามาเยี่ยมแม่ฮ่องสอนจะเปลี่ยนไปอย่างไรในรอบสิบปี หรืออะไรคือตลาดที่สำคัญที่สุดของแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

	ก่อนหน้า	ปัจจุบัน
แหล่งท่องเที่ยว	ก่อนหน้านี้นี้ แม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะของนักท่องเที่ยวในจังหวัด แม่ฮ่องสอนยังเป็นแหล่งเดินป่าที่สำคัญ	ปายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเน้นสนุกและตามสมัยนิยมของนักท่องเที่ยวไทย แม่ฮ่องสอน แม่สะเรียงและปายเป็นแหล่งเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรมและการผจญภัยในฤดูนักท่องเที่ยวน้อย นักท่องเที่ยวเริ่มหันมาเลือกเชียงใหม่ ลาว กัมพูชาเป็นที่เดินป่า
สัญชาติ	ส่วนใหญ่ต่างชาติ ตะวันตก สหภาพยุโรป โดยเฉพาะเยอรมัน อังกฤษ โบอิง 737 period: เอเชียตะวันออก ญี่ปุ่น เกาหลี มาเลเซีย สิงคโปร์ ฮ่องกง	มีนักท่องเที่ยวไทยมากกว่าเยอะ สหภาพยุโรป ฝรั่งเศส เยอรมัน ดัตช์ สเปน เบลเยียม สแกนดิเนเวีย (Denmark) นักท่องเที่ยวมาเลเซียยังเป็นตลาดเอเชียที่สำคัญ คาดหวังว่าจะเป็นจีน รัสเซีย เซค
จำนวนนักท่องเที่ยว	เมื่อสิบปีที่แล้ว นักท่องเที่ยวแบบ “backpackers” จำนวนไม่มากนักแต่มีคุณภาพ การบินไทยบินลงที่แม่ฮ่องสอน: เป็นกรุป การบินไทยหยุดบิน เป็นนักท่องเที่ยวอิสระ (FIT) มีนักท่องเที่ยวไทยบ้าง	นักท่องเที่ยวจากภายในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเองมีน้อย การแข่งขัน หมายความว่า นักท่องเที่ยวต้องเฉลี่ยจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและโรงแรม นักท่องเที่ยวไทยมากขึ้น นักท่องเที่ยวเข้าปายมากขึ้นแต่ปัจจุบันได้ลดลงเมื่อเทียบกับครั้งที่ปายกำลังติดตลาด

อายุ	backpackers แบบเดิม (20-30's) อายุอยู่ในวัยทำงาน	แม่ฮ่องสอนและแม่สะเรียงอยู่ที่อายุวัยทำงาน - 30-60 ครอบครัว นักศึกษา อาสาสมัคร ปาย นักท่องเที่ยวเด็ก ๆ วัยรุ่น
แรงจูงใจในการเที่ยว	ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ / เดินป่า ใส่ใจและสนใจในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและเรียนรู้ (Active and interested) ดูกะเหรี่ยงคอยาว	สหภาพยุโรปแสวงหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ/การแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมโดยเฉพาะใน แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอน หรือ ปาย ช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว มีความต้องการที่จะเดินป่าน้อยลง นักท่องเที่ยวไทยยังไม่มีข้อมูลว่าสนใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก แต่สนใจ ในเรื่องแพชั่น การถ่ายภาพ และความสนุกสนานมากกว่า แม่สะเรียงเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความสงบและเรียนรู้ผู้คนในแม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอนมีอาสาสมัครมากขึ้น
กลไกด้านราคา	ไม่ต้อรงมากนัก เตรียมพร้อมที่ต้องจ่ายมากกว่าสำหรับรายการในแม่ฮ่องสอน เตรียมพร้อมที่จะซื้อของที่ระลึก	<u>เอาราคาเป็นตัวตั้ง เลือกราคาถูกไว้ก่อนและต้อรงอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะทางเหนือแม่ฮ่องสอนหรือแม่กระทั้งในแม่สะเรียง สำหรับอำเภอ ปายน่าจะเป็นปัญหาอยู่บ้าง</u>
พฤติกรรม	แม่ฮ่องสอนยังเข้าออกลำบาก นักท่องเที่ยวจองทัวร์ในจังหวัดผ่านผู้ประกอบการท่องเที่ยว	เที่ยวเองได้มากขึ้นนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติหันมาขับรถ ไปเที่ยวที่แม่ฮ่องสอนเอง
ช่องทาง	Backpack (หนังสือนำเที่ยว), ผู้ประกอบการท่องเที่ยว	<u>เว็บไซต์กำลังเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวอิสระ และตลาดในแทบทุกระดับ</u>

		Lonely Planet ยังใช้ได้อยู่ ศูนย์ท่องเที่ยวครบวงจร ถนนข้าวสารปาย
ฤดูนักท่องเที่ยว		นักท่องเที่ยวไทยมาช่วงฤดูหนาวและในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเข้ามาในช่วง ประเพณีฮีตสิบสองเวียงสามเมือง นักท่องเที่ยวต่างชาติมาตลอดทั้งปี ลดลงบ้างในช่วงเมษายนและกันยายน แม่สะเรียงมีนักท่องเที่ยวมากในช่วงตุลาคมถึงมกราคม แม่ฮ่องสอนและแม่สะเรียงดึงดูดนักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวอีกครั้ง
พักนานแค่ไหน	ในอดีตแม่ฮ่องสอนเดินทางเข้าออกลำบาก ส่วนใหญ่พักอยู่ 3 ถึง 4 วัน	มีรายการวันเดย์มากขึ้น การเดินทางเร่งรีบ เวลาท่องเที่ยวสั้นลง โดยเฉพาะรายการที่มาจากปาย โดยรวม นักท่องเที่ยวที่ค้างคืนในแม่ฮ่องสอนมีน้อยลง นักท่องเที่ยวต่างชาติพัก 2 คืน 3 วัน ในแม่ฮ่องสอน แม่สะเรียง 1 ถึง 2 คืนที่ปาย ถ้าเป็นช่วงนอกฤดูท่องเที่ยวก็อยู่นานขึ้น

ผลลัพธ์ประการหนึ่งของคำถามนี้ก็คือ ผู้ให้สัมภาษณ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนบรรยายถึงการค่อย ๆ เปลี่ยนทางการตลาด จากแม่ฮ่องสอนไปสู่ปาย นักท่องเที่ยวในปายได้รับข้อมูล (หรือตั้งแต่กรุงเทพ) เพื่อให้อยู่ในปาย 3 ถึง 4 วัน แต่ไม่จำเป็นที่จะต้องค้างคืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ นักท่องเที่ยวตื่นแต่เช้า คือ 4 นาฬิกาเพื่อเดินทางอีก 5 ชั่วโมง ในรายการท่องเที่ยวภายในวันเดียวสู่แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างจากแม่ฮ่องสอนเพียง 1 ชั่วโมง นักท่องเที่ยวมักจะเหนื่อยเกินไปและผิดหวังกับรายการท่องเที่ยวแบบนี้ บ่อยครั้งนักที่มักคุเทศก์มาจากภายนอกแม่ฮ่องสอนและไม่สามารถที่จะให้รายละเอียดหรือการสื่อความหมายเชิงลึกให้กับนักท่องเที่ยวได้ ยิ่งกว่านั้นเนื่องจากนักท่องเที่ยวซื้อรายการท่องเที่ยวแบบเหมารวม ทั้งอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น ธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอน จึงรู้สึกว่าเขาเป็นเหยื่อของการร่วมมือกันของผู้ประกอบการท่องเที่ยวในอำเภอปายเพื่อหวังโอกาสในการท่องเที่ยวไว้เองแต่ส่งผลเสียกับทั้งจังหวัดเมื่อนักท่องเที่ยวต่างพูดกันปากต่อปากถึงความผิดหวังในการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอน

6.2.2.4 แม่ฮ่องสอนมีภาพลักษณ์อย่างไร มีข้อขัดเจนหรือไม่

ผู้ให้สัมภาษณ์คิดว่าแม่ฮ่องสอนในความรับรู้ของนักท่องเที่ยวนั้นมีดังต่อไปนี้

- 1) มีความหลากหลายทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ธรรมชาติ และกิจกรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์ 13 คน)
- 2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบผจญภัย (ผู้ให้สัมภาษณ์ 3 คน)
- 3) ปาย เป็นเมืองศิลปะ โรแมนติก “สุขสรร” และเป็นเมืองเหมาะสำหรับดื่มกิน

การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนและแม่สะเรียงระบุว่านักท่องเที่ยวรู้ว่าแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ที่มีความสวยงามทางธรรมชาติมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และมีวัดวาอารามน่าสนใจและที่สำคัญที่สุดนายกเทศมนตรี นายสุเทพ ฌัญฐ์สุวรรณเสนอว่า “แม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวทุกประเภทแต่ละคนก็สร้างภาพ แม่ฮ่องสอนแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับว่านักท่องเที่ยวกำลังแสวงหาอะไร คนแม่ฮ่องสอนจำเป็นต้องกำหนดให้ได้ว่า เราต้องการนักท่องเที่ยวประเภทไหนและเราต้องการให้เขารู้จักเราอย่างไรและต้องสร้างภาพลักษณ์นี้ด้วยกัน

รูปที่ 18 แสดงความเข้าใจความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

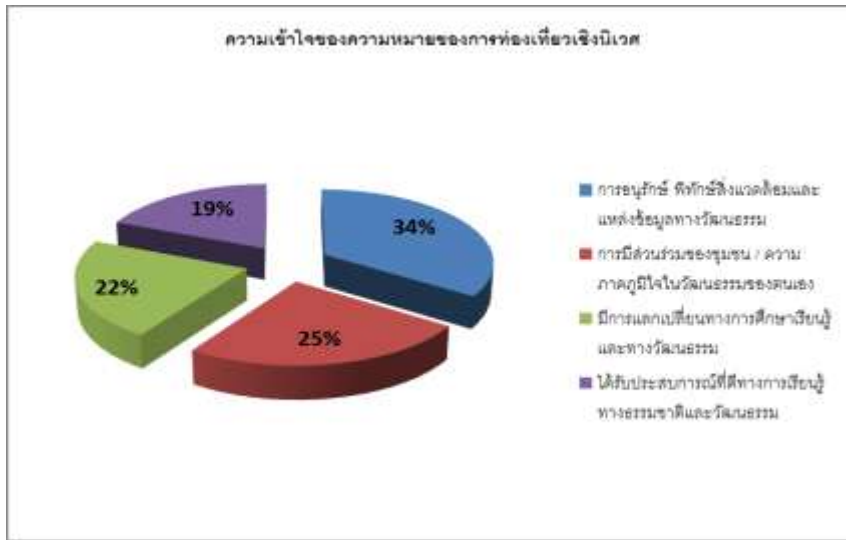
คำตอบของคำถามนี้น่าสนใจมากและแสดงถึงความเข้าใจทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก่อนอื่น ร้อยละ 50 ของผู้ให้สัมภาษณ์ชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมและประชาชนเป็นองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 15 ของผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่าขึ้นอยู่กับ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การปกป้องและเชิดชูวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 46 ให้ความสำคัญถึงประสบการณ์ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ประเด็นสำคัญที่สนับสนุนนิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้ให้สัมภาษณ์มีดังนี้

- ✓ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
- ✓ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน
- ✓ การศึกษา การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
- ✓ ประสบการณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สนุกสนาน

บทสรุปนี้ทำให้เห็นว่า

การท่องเที่ยวเพื่อชุมชนก็มีความสำคัญเท่ากับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อภาคการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

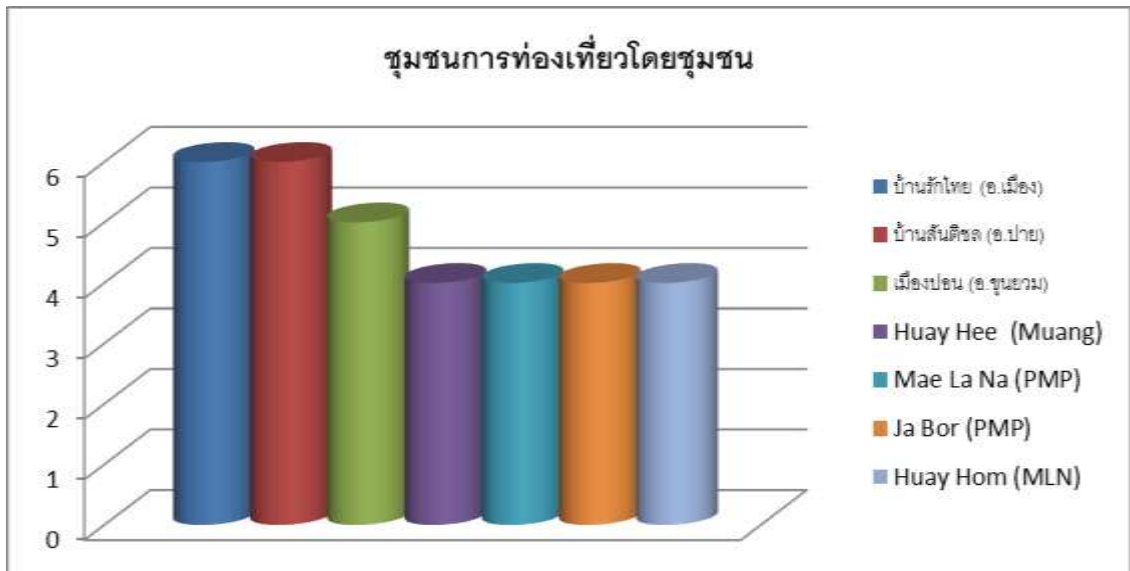
รูปที่ 19 องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัจจุบัน ในขณะที่มีการลดคุณภาพลง ภาวการณ์ท่องเที่ยวต้องเรียนรู้ที่จะผลักดันจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มเพื่อการตลาด

6.2.2.5 คุณมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีศักยภาพอย่างไรบ้าง

คำตอบต่อคำถามนี้ถือว่ามีความสำคัญมากสำหรับการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนที่อุทยานแห่งชาติและชุมชนท้องถิ่นจะต้องตอบให้ได้ และถือเป็นความสำเร็จที่สามารถผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนท้องถิ่นในการจัดการและการดำเนินการการท่องเที่ยว ในข้อเสนอแนะมีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวสองประเภท ประเภทแรก การท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยอุทยานแห่งชาติและโครงการหลวง ถ้าปลาได้รับข้อเสนอแนะมากมายในเรื่องการบำรุงรักษาและการจัดการขยะที่เหมาะสม ถ้าลวดได้รับคำชมในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการคืนประโยชน์ให้กับชุมชน ปางอุ๋งและรวมไทยในด้านการจัดการนักท่องเที่ยวจำนวนมากในวันหยุดนักขัตฤกษ์อย่างมีประสิทธิภาพ โครงการหลวงปางดงได้รับคำชื่นชมในด้านการเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้กันอย่างดีเยี่ยมบางที่อาจน่าแปลกใจที่ข้อเสนอแนะร้อยละ 57 เกี่ยวข้องกับโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนคนจีนยูนนาน ได้รับข้อเสนอแนะมากที่สุด ในชุมชนรักไทยและสันติชน ผู้ให้สัมภาษณ์ประทับใจกับการที่ผู้นำชุมชน ได้ทำการท่องเที่ยวที่มุ่งเรื่องเศรษฐกิจ แต่กิจการการค้าโดยไม่ทำลายวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้น“การแลกเปลี่ยนทาง วัฒนธรรม” ยังได้รับคำชม ซึ่งหมายถึง ชุมชนไทใหญ่แม่ละนา และ เมืองปอน ชุมชนลาหู่บ้านจำโปใบใน ปางมะผ้า ชุมชนกะเหรี่ยงห้วยอี้อในอำเภอเมือง และห้วยหอมในอำเภอแม่ลาน้อย ซึ่งสมาชิกชุมชนได้ส่งกาแฟให้ร้านสตาร์บัคส์และก็ขายกาแฟคุณภาพเดียวกันให้กับแขกในบ้านพักโฮมสเตย์ ในราคาเพียงแก้วละ 20 บาท

รูปที่ 20 ชุมชนที่ถูกพูดถึง 10 อันดับแรก

โครงการ “พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” ในเขตตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในความรับผิดชอบของเทศบาล เพื่อฟื้นฟูเรือนไม้ดั้งเดิมให้เป็นแหล่งมรดกซึ่งได้รับคำชมและทางคณะทำงานก็ถือได้ว่ามีคุณค่ามากที่สุดเท่าที่เคยในพื้นที่ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุมมองต่อไปนี้อย่าถือว่าเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ประทับใจ

- ✓ จัดการได้ดี และรักษาความเป็นธรรมชาติไว้ (ไม่พัฒนาจนเกินไป)
- ✓ ให้ประโยชน์แก่คนท้องถิ่นอย่างชัดเจน
- ✓ สามารถที่จะคงความเป็นวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของดั้งเดิมไว้ได้
- ✓ การมีส่วนร่วมและความร่วมมืออยู่ในระดับสูง
- ✓ ผลกระทบที่ท้องถิ่นออกมาได้อย่างสวยงาม
- ✓ รายการการท่องเที่ยวที่น่าสนใจสนุกสนานน่าสนใจ
- ✓ มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและเข้าถึงได้
- ✓ มีความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง
- ✓ โอกาสในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
- ✓ ทำงานร่วมกันกับภาคการท่องเที่ยวจากภายนอกชุมชน
- ✓ การใช้ผลวิจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น
- ✓ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนิสัยดี

5.2.2.6 พื้นที่ไหนที่อยู่ในภาวะเสี่ยงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะอะไร

หลาย ๆ พื้นที่ถูกกำหนดว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

ที่ชัดเจนที่สุดคือตัวเมืองอำเภอปายซึ่งถือเป็นปัญหาในระดับจังหวัด เพราะเหตุผลดังนี้

- 1) เมืองปาย “ไม่เป็นดั่งที่หลายฝ่ายคาดไว้ การพัฒนาเกินควบคุมได้ มีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน อีกทั้งยังมีทรัพยากรที่จะรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้นสำหรับรีสอร์ทใหม่ ๆ ไม่เพียงพอ
- 2) ปางอุ๋ง “ระบบขนส่งมีความซับซ้อนเกินจำเป็นในหน้านักท่องเที่ยวน้อย”
- 3) รักไทย “ขุนวยเกินไปในหน้าท่องเที่ยวและเป็นพาณิชย์เกินไป”
- 4) ถ้ำลอด “ขาดสุขอนามัยและมักดูแลรักษาไม่คุ้มค่างบเงิน
เร่งรีบเดินเข้าถ้ำและขาดการให้ข้อมูลหรือสื่อความอย่างเพียงพอ”
- 5) อุทยานแห่งชาติแม่เงาและชุมชนแม่หลุย
“ขาดความสามารถในการควบคุมเกษตรกรรมและการทำลายป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ”
- 6) สันติชน “มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับการกระจายรายได้และผลประโยชน์”
- 7) กองลาน (ออบปาย) “การก่อสร้างของภาครัฐไม่เหมาะสม”
- 8) สะพานประวัติศาสตร์ปาย “ปัญหาเรื่องจราจรติดขัดเมื่อนักท่องเที่ยวหยุดถ่ายรูป”

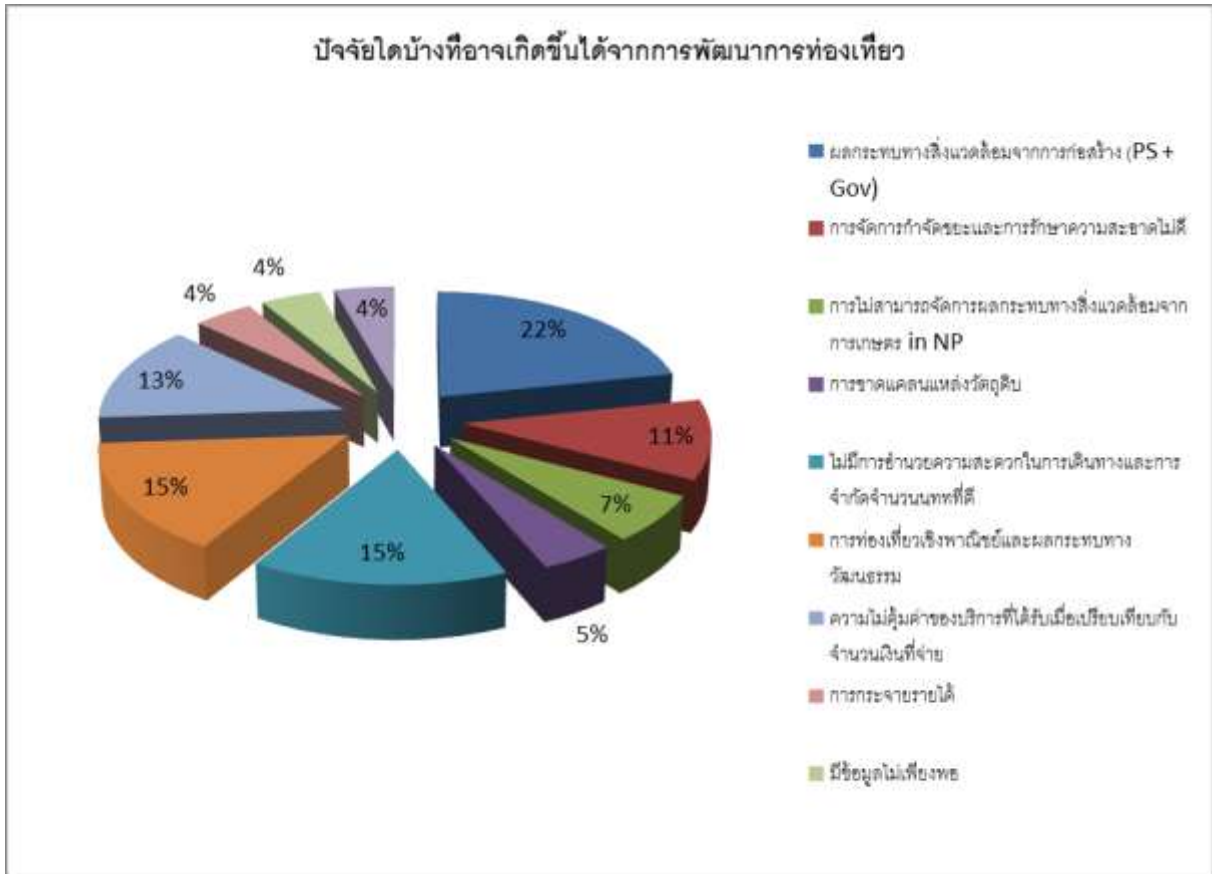
เมื่อวิเคราะห์ถึงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในภาวะเสี่ยง ประเด็นเหล่านี้ถือว่าอยู่ในภาวะเสี่ยงมากที่สุด

สิ่งแวดล้อม

- 1) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการก่อสร้างโดยการริเริ่มของโรงแรมและภาครัฐ
- 2) ขาดสุขอนามัยและขาดการบำบัดของเสียที่ดี
- 3) ขาดความสามารถในการจัดการผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากเกษตรกรรมในเขตอุทยานแห่งชาติ
- 4) ขาดแคลนทรัพยากรที่เพียงพอ (โดยเฉพาะน้ำในเขตถ้ำลอดและปาย)

การจัดการและการบริการ

- 1) ขาดการจัดการที่ดีในเรื่องขนส่ง การขึ้นลง และจำนวนนักท่องเที่ยว
- 2) เป็นพาณิชย์เกินไป ผลกระทบทางวัฒนธรรม
- 3) การบริการไม่คุ้มค่างบเงิน
- 4) ขาดการกระจายรายได้
- 5) ขาดการให้ข้อมูล

รูปที่ 21 ลักษณะแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในภาวะเสี่ยง

เมื่อเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวซึ่งทั้งที่ได้รับการแนะนำและที่อยู่ใน“ภาวะเสี่ยง” 1) แสดงว่าแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับการแนะนำให้เยี่ยมชมมากกว่าโดยภาพรวม 2) ทำหน้าที่เตือนภัยว่าความสำเร็จทางการท่องเที่ยว นำมาซึ่งความท้าทายและจำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี

โดยแท้จริงแล้ว ความท้าทายเหล่านี้ที่มาพร้อมกับความสำเร็จของชุมชนและอุทยานแห่งชาติที่ต้องรับนักท่องเที่ยวเป็นประจำถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ อาจจะได้เรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวที่รองรับนักท่องเที่ยวในปริมาณมากแต่ยังสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมได้บ้าง

6.2.2.7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีบทบาทแค่ไหนในอีก 10 ปีข้างหน้า เพราะอะไร

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ย้่าว่า แม่ฮ่องสอนมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมหาศาลและมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับโลก และเนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอนคือธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณค่าสูงสุดหรือไม่เช่นนั้นแล้วอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะแข่งขันได้ยาก อย่างไรก็ตามความสำเร็จขึ้นอยู่กับจัดการที่ดี การส่งเสริมที่ถูกเป้าหมายไปยังนักท่องเที่ยว “คุณภาพ” และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ผู้ให้สัมภาษณ์ย้่าว่าจำเป็นต้องนำผลงานวิจัยออกมาใช้พัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมท่องเที่ยวตามความเหมาะสมและผลักดันให้มีการเปิดอ่าน

6.2.2.8. ความหวังและข้อวิตกกังวลอะไรบ้างที่ท่านมีสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้ให้สัมภาษณ์มองโลกในแง่ดีมากกว่าในแง่ร้ายต่ออนาคตการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามยอมรับว่าจำเป็นต้องมีการลงมือทำจริงจังเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจริงขึ้นมาในแม่ฮ่องสอน

ความหวังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงไว้เป็นจำนวนมากที่สุด:

- 1) มีการสนับสนุนและความร่วมมือเชิงรุกระหว่างภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งมีแผนสนับสนุนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวขนาดกลางและขนาดย่อมในท้องถิ่น
- 2) สานต่อในการสนับสนุนโครงการ “พิพิธภัณฑน์มีชีวิต” ของเทศบาลเพื่ออนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) พัฒนาแม่ฮ่องสอนให้เป็น “เมืองรักษ์สิ่งแวดล้อม” และศูนย์กลางการเรียนรู้กรณีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ /CBT ที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน

ความหวังที่ตรงกันของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- 1) พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
- 2) การท่องเที่ยวที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชน
- 3) การท่องเที่ยวไม่สร้างผลกระทบหรือทำลายสิ่งแวดล้อม
- 4) ความร่วมมือกับพม่าเรื่องการท่องเที่ยว
- 5) กำหนดศักยภาพการรองรับในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พร้อมกับแผนการตลาดที่เหมาะสม
- 6) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์มืออาชีพได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการทำงานร่วมกันกับชุมชนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อวิตกกังวลที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แลกเปลี่ยนไว้

- 1) จรรยาบรรณของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเอกชน
- 2) ชุมชนหันมาพึ่งพิงการท่องเที่ยวมากเกินไป
- 3) การก่อสร้างต้องเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ
- 4) การขายที่ดินให้คนนอก
- 5) การแข่งขันมากเกินไป

6.2.2.9 จะต้องทำอย่างไรหากต้องการเห็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จ

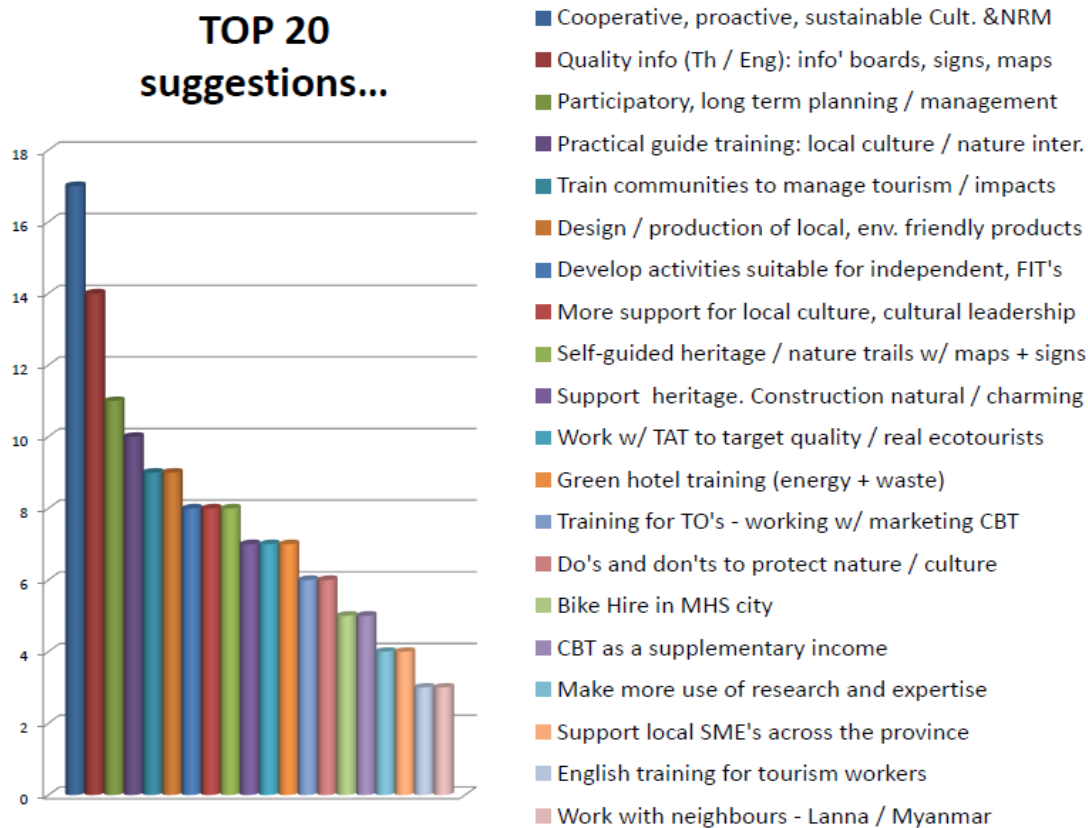
ผู้ให้สัมภาษณ์ได้นำเสนอแนวคิดที่สร้างสรรค์ ที่สามารถแบ่งออกไปเป็น 4 แนวทางดังต่อไปนี้

รูปที่ 22 ปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่เกี่ยวกับการเพิ่มการมีส่วนร่วม การเตรียมการและการวางแผน (35%) และตามมาด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาดและการฝึกอบรม การสนับสนุนในอนาคตสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแม่ฮ่องสอนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับประเด็นเหล่านี้เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของภาคีการท่องเที่ยว

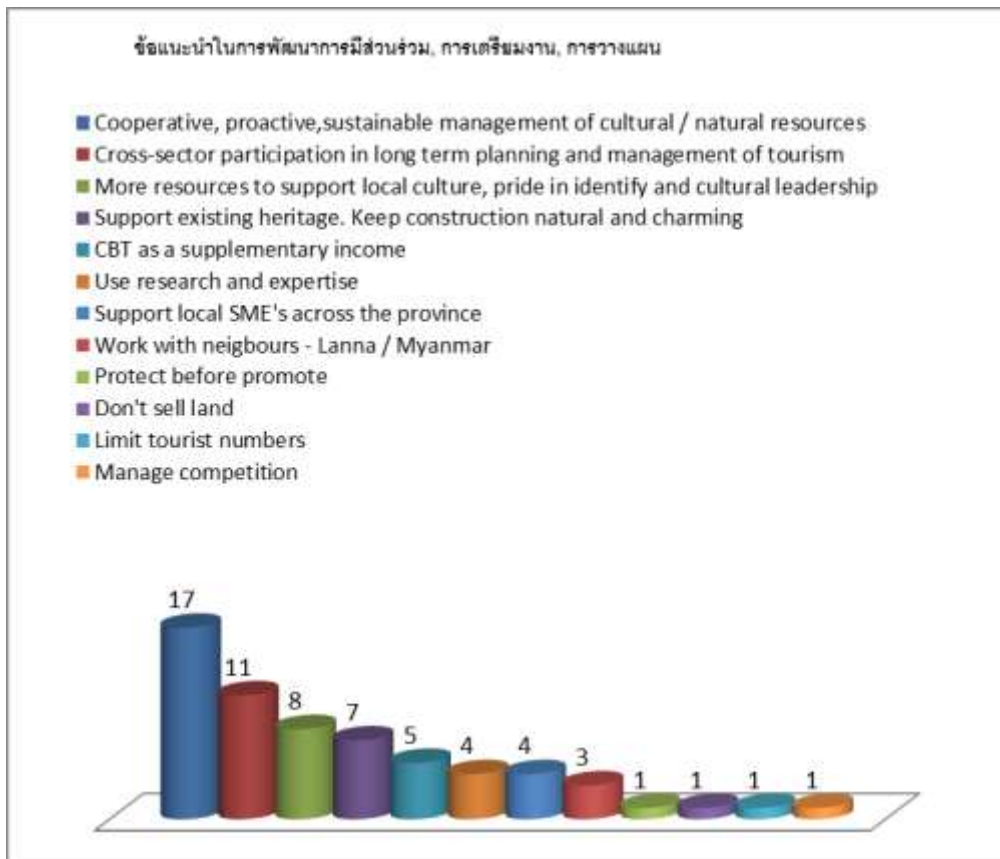
ข้อเสนอแนะ 20 ข้อแรกที่มีผู้เสนอแนะแผนปฏิบัติการเดียวกันมากที่สุด

รูปที่ 23 แนวทางเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

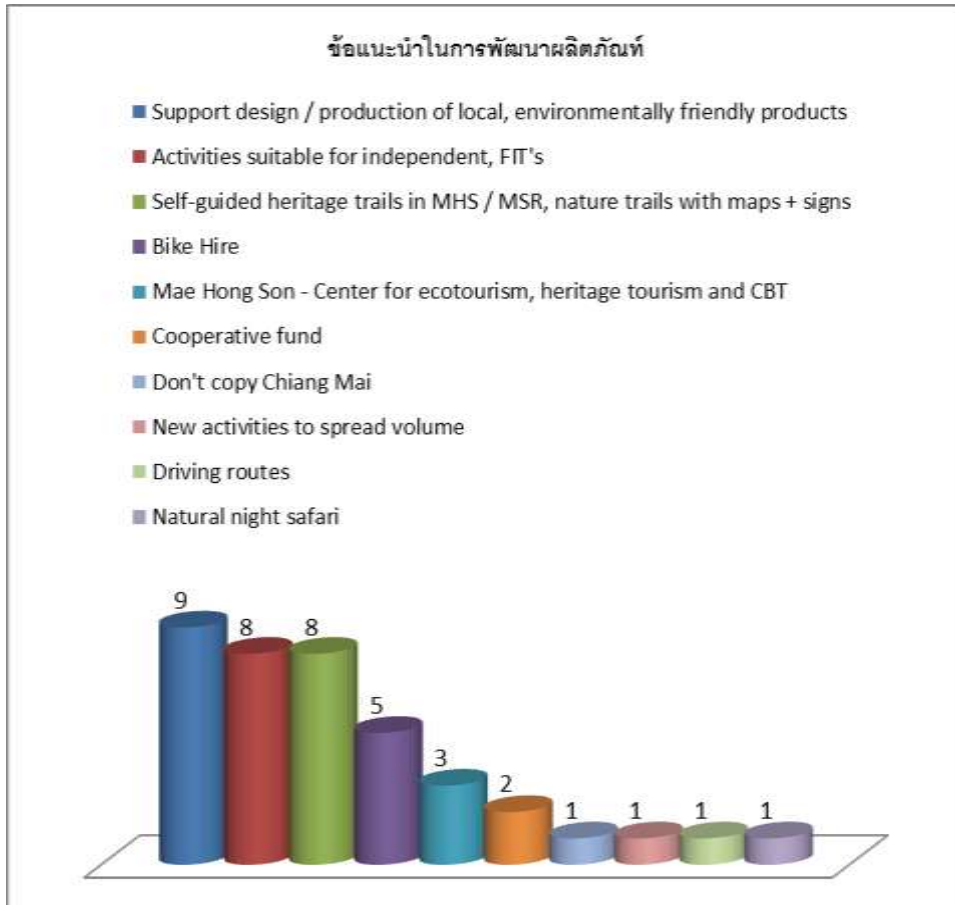
ข้อเสนอแนะ 5 ประการแรกที่มีผู้ให้สัมภาษณ์ได้เน้นย้ำเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ การวางแผนและการฝึกอบรมระยะยาวแบบมีส่วนร่วม ในแต่ละด้าน ผู้ให้สัมภาษณ์เสนอแผนปฏิบัติการเพื่อช่วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

รูปที่ 24 ข้อเสนอแนะในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนแม่ฮ่องสอนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

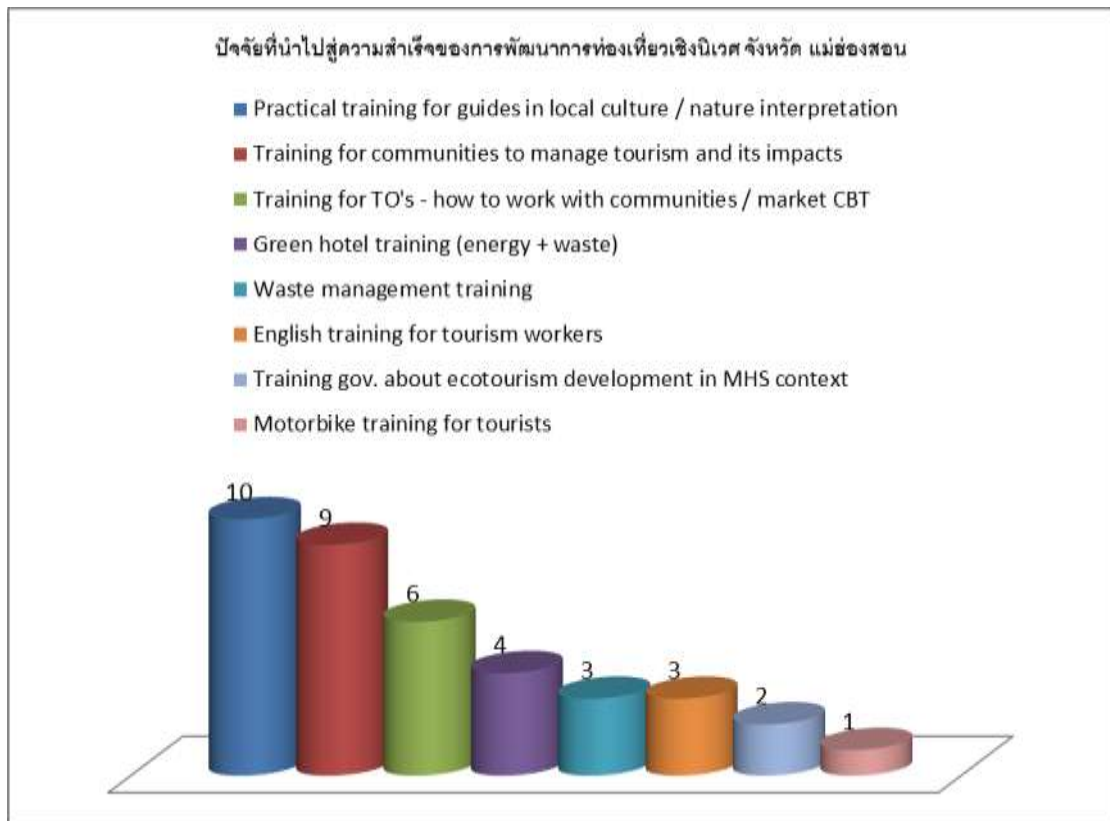
เป็นที่น่าสนใจและดูจะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ ซึ่งพบว่าข้อเสนอแนะอันดับต้นๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จเป็นข้อเสนอแนะ สำหรับประชาชนทุกคนใน แม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยวที่จะทำงานร่วมกันเพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของแม่ฮ่องสอนแนวทางนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้อย่างดี เช่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทำงานร่วมกัน เพื่อปลูกต้นไม้หรือสมาชิกชุมชนท้องถิ่นร่วมมือกันสืบสานต่อประเพณีดั้งเดิมโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าหากธรรมชาติและวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งและมีชีวิตอยู่นักท่องเที่ยวจะมาเยือนเอง ดังนั้น การสืบสานประเพณีและอนุรักษ์ธรรมชาติจึงเป็นภารกิจเบื้องต้นในแต่ละพื้นที่

รูปที่ 25 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาและปรับปรุงสินค้าและบริการการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะประการแรกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์คือการให้การสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมเอารายการนำเที่ยว การฝึกอบรมชุมชนเพื่อพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวบนแนวอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฝึกอบรมโรงแรมในการจัดการสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานและการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ภาคีการท่องเที่ยวพยายามที่จะเข้าใจตลาดของนักท่องเที่ยวอิสระในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและความเป็นส่วนตัวของนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น การออกแบบเส้นทางเดินที่สามารถท่องเที่ยวได้เอง การเช่าจักรยาน เส้นทางปั่นจักรยาน และเส้นทางจักรยานพร้อมทั้งแผนที่และป้ายบอกทาง

รูปที่ 26 ความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมการฝึกอบรม

การฝึกอบรมถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมัคคุเทศก์ (ในแง่การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและการทำงานร่วมกันกับโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชน) สำหรับชุมชน (ในแง่การจัดการและภาษาอังกฤษ) การฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยว (ในแง่วิธีการทำงานร่วมกันกับชุมชนและการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน) สำหรับโรงแรม (ในด้านการจัดการพลังงาน น้ำและของเสีย)

การตลาดและประชาสัมพันธ์

ในที่สุด ข้อเสนอแนะหลายประการเพื่อแผนการปฏิบัติได้หันมาให้ความสำคัญกับการตลาด และประชาสัมพันธ์ ณ ปัจจุบัน ข้อเสนอแนะที่มีจำนวนมากที่สุดคือการปรับปรุงระบบประชาสัมพันธ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้เน้นที่ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกทางและแผนที่ จอห์น สไปล์จากเคพลีออดจ์เสนอว่าให้จัดทำป้ายให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ณ จุดจอดชมวิวหรือจุดจอดรถ 3 หรือ 4 กิโลเมตรก่อนจะถึงแหล่งท่องเที่ยวซึ่งน่าจะทำให้คนขับรถหรือนักท่องเที่ยวมีเวลาเตรียมตัวที่จะแวะเที่ยวได้ ป้ายข้อมูลควรประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ระยะทางเข้าถึงจากถนนใหญ่และความยากง่าย (การเดินทางออกมายากง่าย สภาพเส้นทางชัน ยากง่าย เป็นต้น)

6.2.3 ภาพรวมของการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คณะทำงานยังได้ทำการสัมภาษณ์แบบรวบรัดกับนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยสอบถามถึงความคาดหวังและสิ่งที่ประทับใจ (highlights)

- ✓ นักท่องเที่ยวอิสระ อาสาสมัคร 3 คน ซึ่งถือเป็นตัวแทนที่ดีของประเภทนักท่องเที่ยวอิสระ ยกเว้นที่อำเภอปาย
- ✓ ช่วงอายุและสัญชาติที่หลากหลาย มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับร้านอาหารต่าง ๆ mid range.
- ✓ ส่วนใหญ่เข้ามาเที่ยวแม่ฮ่องสอนครั้งแรก ครั้งหนึ่งเดินทางมาโดยเครื่องบิน ส่วนอีกครึ่งมาทางรถบัส
- ✓ ธรรมชาติที่สวยงามเป็นเหตุผลแรกเมื่อตัดสินใจมาเที่ยวแม่ฮ่องสอน
- ✓ วัฒนธรรมและวัดวาอารามและการเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวที่เงียบสงบเป็นเหตุผลรองลงมา มีพื้นที่อยู่ติดกับพม่าเป็นเหตุผลสำคัญ
- ✓ ทั้งหมดที่มาเดินทาง ไปเที่ยวชมชนชาวเขา ภูมิทัศน์ หมู่บ้านและวัดเป็นที่ประทับใจ ตื่นตาด้วยธรรมชาติ ตื่นใจด้วยวัฒนธรรม

6.2.3 ภาพรวมของการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน

ทีมผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน ในเรื่องเกี่ยวกับความคาดหวังและสิ่งที่โดดเด่น น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยวที่แม่ฮ่องสอน

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์

- ✓ กลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์ใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวอิสระเดินทางมาเอง, อาสาสมัคร 3 คน ช่วงอายุเป็นวัยกลางคน ส่วนใหญ่มาแม่ฮ่องสอนเป็นครั้งแรก การเดินทางมีทั้งโดยทางรถโดยสารสาธารณะ และเครื่องบินในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน
- ✓ สิ่งที่ทำให้ตัดสินใจมาแม่ฮ่องสอนคือ ความสวยงามของธรรมชาติ วัฒนธรรมและวัดแบบพม่า นักท่องเที่ยวทุกคนได้ไปเยี่ยมหมู่บ้านชาวเขา ความโดดเด่นของแม่ฮ่องสอน คือ วัฒนธรรมและธรรมชาติ

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	ชื่อ, ประเทศ, อายุ	Melanie Anagnostou, เยอรมัน, อายุ 42 ผู้จัดการด้าน IT เฟิร์มริสอร์ท	Rudolf Driessen, เนเธอร์แลนด์, อายุ 28 - เฮือนยายแก้ว	Ellen Van Bavel, เนเธอร์แลนด์, อายุ 26 - เฮือนยายแก้ว	Muriel Ollier, , อายุ 48 – ฝรั่งเศส	Eric Hannecart, ฝรั่งเศส, 67 - SUNFLOWE R	ญี่ปุ่น เพศชาย - ไม่ระบุ - เฮือนยายแก้ว, อายุ 45	Jonathan Borradaile, อังกฤษ, อายุ 18	Shauna Miller, 23, สก๊อตแลนด์	Martha Jones. อายุ 19, อังกฤษ
2	พักนานแค่ไหน ในแม่ฮ่องสอน / ประเทศ	3 วัน.	5 วัน	5 วัน	2 วัน แม่ฮ่องสอน / 1 เดือน ในไทย	2 วันใน / 1 เดือนในไทย	สามสัปดาห์	สามสัปดาห์	หนึ่งเดือน	หนึ่งเดือน
3	มาเยี่ยมแม่ฮ่อง สอน / ประเทศไทยกี่ ครั้ง?	ครั้งแรก ในแม่ฮ่องส อน ครั้งที่ 3 ในไทย	ครั้งแรก	ครั้งแรก	ครั้งที่สอง	ครั้งแรก	ครั้งแรก	ครั้งแรก	ครั้งแรก	ครั้งแรก
4	ความคาดหวัง จากท่องเที่ยว แม่ฮ่องสอน	ป่า, ธรรมชาติ, เงียบสงบ, วัดวาอาราม สวยงาม	ใกล้กับพม่า มองเห็นภูเขา ในพม่า ธรรมชาติ	เมืองเล็ก ๆ อยู่ท่ามกลาง ธรรมชาติ	เงียบสงบ/ ภูมิทัศน์ สวยงาม. ไม่มีนักท่องเที่ยว เยอะเกินไป.	เงียบ /ภูมิทัศน์สวย ไม่มีนักท่องเที่ยว เยอะเกินไป	เป็นแหล่งดู นก	ห่างไกล อาสาสมัคร, พบปะนักเดิน ทางคนอื่น	อนุรักษ ธรรมชาติ พบปะผู้อื่น	ช่าง พบปะผู้อื่น

5	กิจกรรม	ท่องเที่ยว วัน, ลองแพไม้ไผ่ บ้านชาวเขา ถ้ำปลา, พักที่เฟิร์นรี สอร์ท	เดินป่า, เที่ยวหมู่บ้าน รักไทย, รายได้กลับไป ที่ชุมชน	เดินป่า, เที่ยวหมู่บ้าน รักไทย, รายได้กลับไป ที่ชุมชน	เที่ยวบ้าน กะเหรี่ยงคอย ดื่มกิน	เที่ยวบ้าน กะเหรี่ยงคอย ดื่มกิน	ดูนก	โครงการ อาสาสมัคร	โครงการ อาสาสมัคร	โครงการอาสา สมัคร
6	ตรงกับความคา ดหวัง?	วัด, ภูมิทัศน์, เจียบ, ธรรมชาติสม บูรณ์. นทท. ไม่มาก การจัดการดี	มีความสุขมาก มีทัศนคติที่ ดีเยี่ยม ททท. ให้ข้อมูลดี	มีความสุข มีทัศนคติ ที่เยี่ยมยอด เยี่ยม ททท. ให้ข้อมูลดี	ใช่ มีความสุขมาก	ใช่ มีความสุขมาก	"Shangrila!" ประทับใจกับ การดูนกใน แม่ฮ่องสอน	ใช่ คาดหวังเรื่อง อาหาร	ใช่ คาดหวังเรื่อง อาหาร	ใช่ คาดหวังเรื่อง อาหาร
7	สิ่งที่ประทับใจ	วัดและ ภูมิทัศน์	หมู่บ้านและป่า การกระจายราย ได้	หมู่บ้านและ ป่า	วัด	วัด	แถบชายแดน	หมู่บ้าน , ช้าง	หมู่บ้าน , ช้าง	หมู่บ้าน , ช้าง

8	สิ่งที่ผิดหวัง? อะไรควรปรับปรุง?	ห้องพัก	ค่อนข้างแพง (1000 บาทต่อวัน). ควรมีแผนที่และป้ายบอกทางที่ดีกว่านี้ ทททควรจัดทำป้ายภาษาอังกฤษให้ดีกว่านี้ ต้องการอาหารท้องถิ่น	ค่อนข้างแพง (1000 บาทต่อวัน). ควรมีแผนที่และป้ายบอกทางที่ดีกว่านี้ ทททควรจัดทำป้ายภาษาอังกฤษให้ดีกว่านี้ ต้องการอาหารท้องถิ่น	หมู่บ้านกะเหรี่ยงคู เป็นพหุวัฒนธรรมมากเกินไป	หมู่บ้านกะเหรี่ยงเป็นพหุวัฒนธรรมมากเกินไป	ไม่ผิดหวัง	อาหารในหมู่บ้าน	อาหารในหมู่บ้าน	
9	เดินทางอย่างไร	บิน	รถบัส	รถบัส	บิน	บิน	บิน	รถบัส	รถบัส	รถบัส
10	ทราบแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างไร?	Lonely Planet	Lonely Planet	Lonely Planet	Lonely Planet	Lonely Planet	เครือข่ายคนดูนก/ หนังสือแนะนำเที่ยว	อินเทอร์เน็ต	อินเทอร์เน็ต	อินเทอร์เน็ต

11	พักกี่วันในแม่อ๋องสอน?	3-4 วัน	4-5 days unless trekking	2-3 วันเว้นเสียแต่มีการเดินป่า	2-3 วันเว้นเสียแต่มีการเดินป่า	2-3 วันเว้นเสียแต่มีการเดินป่า	พักยาว (Long stay)	3 ในใจกลางเมือง	3 ในใจกลางเมือง	3 in the city center
12	จะกลับมาเที่ยวอีกหรือไม่ / แนะนำ?	ใช่	ใช่	ใช่. คู่้มค่าเงินห้องพัคดี	ใช่. ไม่ยุ่งมากนัก	ใช่	ใช่	ใช่,	ใช่,	ใช่,

ตารางที่ 11 การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว

6.3 การสำรวจภาคสนาม

6.3.1. การเลือกชุมชนเป้าหมายสำหรับการสำรวจภาคสนาม

สถาบันการทอ่งเที๋ยวโดยชุมชนได้ทำการเลือก 1 ชุมชนแต่ละตำบลเป้าหมายเพื่อทำการสำรวจเชิงลึกในแต่ละตำบล คณะวิจัยได้ ร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่ของอบตเพื่อแนะนำโครงการร่วมของ UNJP และวัตถุประสงค์ในการศึกษาการทอ่งเที๋ยวเชิงนิเวศ และได้ปรึกษาศักยภาพในการทอ่งเที๋ยวกับชุมชนต่าง ๆ ในแต่ละตำบลและได้สอบถามไปยังอบตเพื่อให้แนะนำชุมชนที่คิดว่ามีศักยภาพสูงสุดโดยพิจารณาถึงเป้าของโครงการที่ให้เกิด ประโยชน์แก่ชุมชนที่ยากจนและภาวะเสี่ยงที่สุด

จากนั้น คณะผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจพื้นที่รอบ ๆ บริเวณเพื่อประเมินเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ เช่น การเข้าออก ต่อจากนั้น คณะทำงานได้สำรวจ ชุมชนที่ได้รับเลือกเป็นเวลาสองวัน หรือ สองคืนเพื่อปรึกษารายละเอียดกับสมาชิกชุมชน และสัมผัสกับการต้อนรับนักท่องเที่ยวและสัมผัสแหล่งทอ่งเที๋ยวที่น่าสนใจ

เมืองปอน

- องค์การบริหารส่วนตำบลได้ขอให้คณะทำงานได้ศึกษาเมืองปอนด์เป็นอันดับแรก
- ภาธิการทอ่งเที๋ยวยังได้แนะนำให้ศึกษาชุมชนเมืองปอนก่อน
- คณะทำงานได้ทำการศึกษาศักยภาพของหมู่บ้านอื่นด้วยเช่นกัน
ซึ่งทำให้ยืนยันได้ว่าเมืองปอนมีศักยภาพสูงสุดในการที่จะประสบความสำเร็จ
- ชุมชนมีการจัดการบ้างแล้วและมีประสบการณ์ในการรับนักท่องเที่ยว

เมืองแพม

- ชุมชนได้เสนอแนวทางที่สมดุลระหว่างความต้องการช่วยเหลือบรรเทาความยากจน แต่ก็เข้าถึงได้ง่าย เมืองแพมมีชื่อเสียง ว่าเป็นแหล่งทอ่งเที๋ยวธรรมชาติที่สวยงาม
- ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวมาหลายปี แต่จำนวนนักท่องเที่ยวได้ลดลงในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีแรงจูงใจในการกลับมาอบรมเรื่องการทอ่งเที๋ยวอีกครั้ง
- ชุมชนได้เป็นที่รู้จักจากผู้ประกอบการทอ่งเที๋ยวในเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างดี

แม่หลุย

- ชุมชนตั้งอยู่ใกล้กับสำนักงานอุทยานแห่งชาติเดินทางเข้าออกสะดวก
- ชุมชนมีประสบการณ์กับการต้อนรับนักท่องเที่ยวและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- คุณภาพป่ารอบ ๆ ชุมชนอยู่ในระดับดีเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไปบนเขาซึ่งพื้นที่ป่าได้ถูกทำลายไปแล้ว

หมอกจำแป้

คณะทำงานได้ทำการสำรวจภาพรวมของหมอกจำแป้ก่อนได้พบว่า ชุมชนพื้นที่สูงรอบ ๆ หมอกจำแป้ เช่น ชุมชนรักษ์ไทยและปางอุ๋งได้นำเสนอรายการท่องเที่ยวภายในวันเดียวสำหรับนักท่องเที่ยวแล้วและเป็นไปได้ว่าหมู่บ้านเป้าหมายที่อยู่ทีลุ่มนี้ก็จะเปรียบเทียบกับรายการที่จัดไว้แล้วของชุมชนอื่น ๆ ไม่ได้พอที่จะโน้มน้าวให้บริษัททัวร์จัดรายการมาเที่ยวหรือเข้าเยี่ยมชมหมู่บ้าน

ต่อไปคือคณะทำงานได้สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนายกได้จัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยจะเน้นเรื่องการเกษตรมากกว่าการท่องเที่ยว และโดยทักษะ/ความสามารถหากเปรียบกับคนจีนฮ่อแล้ว คนไทใหญ่ไม่ค่อยถนัดค้าขายแต่ถนัดด้านการเกษตรมากกว่า และเกษตรคือชีวิตหากชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพและความยั่งยืนจะตามมา ทางผู้บริหารของตำบลขอว่าอยากพัฒนาด้านการเกษตรก่อน ดังนั้นคณะทำงานจึงสรุปว่าหมอกจำแป้ยังไม่ควรจะเป็นเป้าหมายของการท่องเที่ยวในครั้งนี้

6.3.2. ชุมชนเมืองปอน อำเภอขุนยวม

6.3.2.1. ภาพรวมของชุมชนเมืองปอนไทใหญ่

ชุมชนเมืองปอนตั้งอยู่ในเขตตำบลเมืองปอน มีพื้นที่ 405 ตรกม (253,125 ไร่) เมืองปอนติดกับตำบลขุนยวมของอำเภอขุนยวมทางทิศเหนือ ตำบลแม่เถาะ อำเภอแม่ลาน้อยทางทิศใต้ ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอแม่ลาน้อยทางทิศตะวันออก ตำบลแม่เงาของอำเภอขุนยวมทางตะวันตก เป็นพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นและสวยงามแวดล้อมไปด้วยภูเขาและปกคลุมด้วยพื้นที่ป่าร้อยละ 70 มีพื้นที่ราบบ้างเช่นในเมืองปอน และที่ราบลุ่มแม่น้ำลาภา มีพื้นที่ประมาณ 89.7 ตรกม เป็นพื้นที่หลักสำหรับเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยประกอบไปด้วย 10 หมู่บ้าน

บ้านเมืองปอนตั้งอยู่ที่กิโลเมตร 12 ทางทิศใต้ของอำเภอขุนยวมเมืองปอนและแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านย่อย คือ หมู่ที่ 1 และ 2 ประชากรของเมืองปอนเป็นชนชาวไทใหญ่จำนวนประชากรคือ 1489 คน ทั้งสองหมู่บ้านมี 577 ครัวเรือน ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว กระทบ และถั่วลิสงเป็นพืชหลัก ยังมีเกษตรกรรมอิตริย์อยู่ด้วย มีกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มผลิตเสื้อผ้าไทใหญ่ กลุ่มแปรรูปผลไม้

6.3.2.2. เมืองปอนและการท่องเที่ยว

องค์ประกอบในวิถีชีวิตท้องถิ่นที่สามารถถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีดังต่อไปนี้

➤ วัฒนธรรม ความเชื่อและสถาปัตยกรรม

1) วัฒนธรรม, ความเชื่อและสถาปัตยกรรม

ชุมชนเมืองปอนยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวไทใหญ่เอาไว้ มีการเฉลิมฉลองประเพณีดั้งเดิมและศิลปะการแสดงของชนชาวไทใหญ่เอาไว้อย่างเหนียวแน่น ชนชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามคำสอน ของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการยึดถือปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาตามปฏิทิน 12 เดือนตลอดปี เมืองปอนเป็นที่รู้จักกันในเรื่องการรักษาสถาปัตยกรรมของไทใหญ่เอาไว้อย่างเข้มงวด ผู้มาเยือนแม่ฮ่องสอนสามารถชื่นชมกับความงามของ สถาปัตยกรรมบ้านไม้ หลังคามุงด้วยใบตองตั้ง ชนชาวไทใหญ่ยังใช้พื้นที่สวนรอบบ้าน เป็นที่ปลูกผักกินได้ สมุนไพรและเลี้ยงสัตว์

สิ่งที่ประทับใจสำหรับผู้มาเยือนอีกอย่างหนึ่งคือโรงเรียนประจำหมู่บ้านในท้องถิ่นซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ สาเหตุที่ประดิษฐานอยู่ตรงนี้ก็เพราะเหตุว่าโรงเรียนนี้เคยเป็นวัดมาก่อน วัดเมืองปอน ในปัจจุบันถือเป็นวัดรูปแบบไทใหญ่ที่สวยงามที่สุดและได้รับการดูแลอย่างดีที่สุดวัดหนึ่งในแม่ฮ่องสอน ยิ่งกว่านั้น ทั่วทั้งหมู่บ้านจะเห็นพระพุทธรูป สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา หรือการนับถือผีต่าง ๆ ทั้งในบ้าน หรือตามสถานที่สำคัญ ชาวชนท้องถิ่นได้รับการฝึกอบรมให้เป็น “มัคคุเทศก์น้อย” และสามารถแนะนำ นักท่องเที่ยวให้รู้จักชุมชน

เมืองปอนในฐานะเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีชีวิตของชุมชนชาวไทใหญ่

ได้รับการยอมรับจากองค์กรภาครัฐหลาย ๆ องค์กร เช่น ในปี 2552 สำนักงานโยธาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มอบเกียรติบัตรสถานะพิเศษให้ชุมชนเมืองปอนเป็นหมู่บ้านศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และได้ช่วยพัฒนาแผนแม่บท เพื่อกำหนด ทิศทางการพัฒนาร่วมกับตำบล

ภาพที่ 10 ของดีชุมชนบ้านเมืองปอน

ประชุมกับอบต.เพื่อหาชุมชนเป้าหมาย

ผลิตภัณฑ์ทำมือ โดยช่างเอกประจำชุมชน

เมืองปอนมีชื่อเสียงทางด้านหลังคามุงตองตึง

กลุ่มผลิตผลไม้แปรรูปชีวภาพของชุมชน

ผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มของชนชาวไทยใหญ่

ปฏิทินทางด้านวัฒนธรรมและมีความเกี่ยวเนื่องระบบการผลิตทางการเกษตร

- 1) เดือนแก้ง หรือเดือนอ้าย เป็นเดือนแรกของชาวไทใหญ่อยู่ในช่วงเดือนธันวาคมหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเป็นการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกพืชต่อเนื่อง คือ กระเทียม และถั่วเหลือง
- 2) เดือนกำ หรือเดือนยี่ เป็นเดือนที่สองของชาวไทใหญ่ อยู่ในช่วงเดือนมกราคม หลังเก็บเกี่ยวข้าวประจำปี ชาวบ้านนิยมทำข้าวหลาม ข้าวปุก เพื่อเลี้ยงถวายพระและแจกจ่ายเพื่อนบ้าน การเกษตรอยู่ในช่วงการดูแลผลผลิตกระเทียม ถั่วเหลืองที่ปลูกไว้
- 3) เดือนสาม อยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงวันเพ็ญเดือนสาม จะมีการถวายข้าวใหม่หลังจากที่ได้เก็บผลผลิตข้าวเข้าสู่ฉางเรียบร้อยแล้ว เป็นเทศกาลงานถวายข้าวห่ากู่ (ข้าวเหนียวนึ่งกวนรวมกับน้ำอ้อยและมะพร้าว) การเกษตรอยู่ในช่วงการดูแลผลผลิตกระเทียม ถั่วเหลืองที่ปลูกไว้
- 4) เดือนสี่ อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม มีประเพณีสำคัญคือ ปอยสง่าลอง และการปลูกบ้านใหม่ ส่วนใหญ่จะถือฤกษ์เอาในเดือนสี่เป็นหลัก ในช่วงปลายเดือนเกษตรกรจะเริ่มเก็บเกี่ยวกระเทียม และจะเก็บเกี่ยวต่อเนื่องไปจนถึงต้นเดือนเมษายน
- 5) เดือนห้า อยู่ในช่วงเดือนเมษายน หลังจากการเก็บเกี่ยวกระเทียมเสร็จทางวัฒนธรรมประเพณีจะเป็นเทศกาลสนุกสนานรื่นเริงในงานสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัว(กันตอ) ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพ หลังจากนั้นจะเป็นการ เก็บเกี่ยวถั่วเหลืองในช่วงปลายเดือนเมษายน
- 6) เดือนหก อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตถั่วเหลืองเสร็จ จะมีเทศกาล “ปอยจ่าดี” คือประเพณีขนทรายเข้าวัดในวันวิสาขบูชา
สำหรับประเพณีที่เกี่ยวข้องทางการเกษตรคือประเพณีการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นการบวงสรวงให้กับพระพิรุณ ประทานฝนขอน้ำไว้ใช้ในฤดูกาลเพาะปลูกที่กำลังมาถึง
- 7) เดือนเจ็ด อยู่ในช่วงเดือนเดือนมิถุนายน ในช่วงนี้เกษตรกรจะเริ่มหว่านกล้า และเตรียมดินในการเพาะปลูกข้าว ในด้านประเพณีจะมีการเลี้ยงเจ้าเมือง ตามศาลเจ้าเมืองต่างๆ

8) เดือนแปด อยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคม หลังจากคืนกล้าข้าวมีอายุครบ 1 เดือนเกษตรกรจะเริ่มทำการคานา และในวันเพ็ญเดือนแปดจะเป็นประเพณีการเข้าพรรษา มีการทำบุญ และผู้สูงอายุจะไปจำศีลที่วัดทุกวันพระ เรียกว่า ไปนอนวัด บุตรหลานจะเป็นผู้นำเอาเครื่องนอน และอาหารไปส่งและรับกลับในวันรุ่งขึ้น ในช่วงตลอดของการเข้าพรรษานั้น จะมีผู้ใจบุญหรือศรัทธาจะจัดทำอาหารเครื่องไทยทาน นำไปถวายพระและดูแลผู้สูงอายุ หลังจากวันที่ออกจากจำศีลแล้ว ซึ่งเรียกว่า “ปอยจำเริญ”

9) เดือนเก้า อยู่ในช่วงเดือนสิงหาคม เกษตรกรที่ดำเนินการเพาะปลูกไม่เสร็จจะต้องเร่งมือให้เสร็จในเดือนนี้ พร้อมทั้งดูแลรักษาพืชผลไปด้วย

10) เดือนสิบ อยู่ในช่วงเดือนกันยายน ในวันเพ็ญเดือนสิบมีประเพณีที่สำคัญคือ ประเพณีการ “ต่างซอมต่อไหลง” หรืองานถวายข้าวมรุปายาส จะมีการนำเอาข้าวสาร พืชผัก ผลไม้ต่างๆ ไปรวมกันที่วัดตั้งแต่หัวค่ำ หลังจากนั้นจะช่วยกันแกะสลักผลไม้ให้สวยงาม ใกล้รุ่งสว่างจะนำข้าวสารไปหุงให้สุกเพื่อนำมาปั้นเป็นก้อนให้ได้ 49 ก้อน รุ่งเช้าจะร่วมกันถวาย

11) เดือนสิบเอ็ด อยู่ในช่วงเดือนตุลาคม มีงานประเพณีที่สำคัญคือ “แสนซอมโก่จา” คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และงานประเพณีออกพรรษา หรือ “ออกหว่า” หรือ “ปอยจองพารา” ซึ่งในช่วงก่อนออกพรรษาคณะในชุมชนจะเตรียมการสร้างจองพารา หรือปราสาท เพื่อรับเสด็จองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงมาจากรวงสวรรค์ และนำขึ้นบูชาหรือต่างจอง ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดตามบ้านเรือนของตนเอง ซึ่งในเทศกาลเดียวกันนี้ยังมีการจุดไฟต้นเกี๊ยะ การแห่จองพารา ฟ้อนรูปสัตว์ต่างๆ (นก โด) ระยะเวลาในงานโดยรวมทั้งหมดประมาณ 3-5 วัน ในส่วนของภาคเกษตร เกษตรกรเริ่มมีการเกี่ยวข้าว

12) เดือนสิบสองอยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน มีประเพณีที่สำคัญ คือ การจัดงานถวายเทียน จุด โคมลอย ถวายข้าวอุปคุต งานเขาวงกต และเกษตรกรยังคงเก็บเกี่ยวข้าวกันอยู่บ้าง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมู่บ้านเป็นแหล่งความรู้ท้องถิ่นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยใหญ่ อาหารสุขภาพของชุมชน การถักทอ เสื้อผ้าแบบดั้งเดิมของไทใหญ่ การสานไม้ไผ่ การทำศาล “จองพารา” และการแปรรูป ผลไม้เป็นของทาน ยามว่างที่อร่อย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- บ่อน้ำทิพย์ เป็นบ่อน้ำธรรมชาติ อยู่บนไหล่เขา ในเขตป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ นิยมนำไปชำระล้างร่างกาย ดื่มน้ำ เพื่อเป็นสิริมงคล และรักษาอาการ เจ็บไข้ ปวดเมื่อยตามร่างกาย นายสุวิทย์ วารินทร์ รองนายกอบต.เล่าว่า เคยมีชาวต่างชาติแวะขึ้นไปเที่ยว แล้วลงไปอาบในบ่อน้ำ หลังจากนั้นน้ำได้ลดลงไปค่อนข้างมาก ชาวบ้านจึงได้ไปทำพิธีขอขมาต่อสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ น้ำในบ่อจึงคืนกลับมาเต็มเช่นเดิม
- ถ้าประตูเมือง สามารถเดินทะเลดูได้ระยะทางไม่กี่กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์

กลุ่ม/องค์กร

- 1) กลุ่มโฮมสเตย์ เกิดจากในช่วงปี 2545 นักท่องเที่ยวล้นจากการเข้าไปท่องเที่ยวชมที่ทุ่งบัวตอง คอยแม่อุคอ แล้วไม่มีที่พัก ดังนั้นในเดือนตุลาคม 2546 นายสุรพล สัตยารักษ์ ซึ่งดำรงตำแหน่ง เป็นนายอำเภอขุนยวม ได้เป็นผู้มาจุดประกายให้ชุมชนทำ Homestay เป็นคนแรก คิดต่อมาที่ อ.กัลยา ไชยรัตน์ เป็นแกนนำ ปัญหาที่พบ คือ จำนวนนักท่องเที่ยวมีมาก ชุมชนไม่สามารถ จัดการรองรับนักท่องเที่ยวได้ เพราะไม่มีกระบวนการเตรียมความพร้อม ในการรองรับนักท่องเที่ยว มาก่อน และยังไม่เข้าใจความหมายของคำว่า Homestay

ดูงาน : ในช่วง กรกฎาคม – สิงหาคม 2547 ชุมชนและนายอำเภอได้ชวนกันไปศึกษาดูงาน ชุมชนจัดการท่องเที่ยวที่บ้านแม่ละนา ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน สมาชิกที่ไปศึกษา ดูงานมีจำนวน 16 คน (ได้แก่ สมาชิกกลุ่มHomestay/ ผู้นำชุมชน/ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชน/ มัคคุเทศก์น้อย) โดยออกทุนทรัพย์ในการศึกษาดูงานกันเอง หลังจากกลับจากศึกษาดูงานแล้ว กลุ่มแกนนำซึ่งเป็นครู จำนวน 3 คน ได้มีการชวนสมาชิกที่สนใจ และมีความพร้อมเข้ากลุ่ม มีสมาชิกกลุ่ม Homestay เริ่มแรก จำนวน 6 หลัง หลังจากนั้นได้ชวนกลุ่มนวดมาเข้าร่วม เป็นสมาชิกด้วย

การตั้งกลุ่ม กลุ่มได้ระดมทุนครั้งแรกโดยกลุ่มทุนที่เป็นคุณครู จำนวน 3 คน รวมเงินได้ 30,000 บาท เพื่อใช้ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์เครื่องนอน มุ้ง ผ้าห่ม การรวมเงินครั้งแรกนั้นเพื่อให้สมาชิกได้กั๊ยืม และใช้คืนในภายหลังเมื่อเริ่มรับนักท่องเที่ยว เครื่องนอนซื้อเตรียมไว้ในเดือนกันยายน 2547 และเริ่มรับนักท่องเที่ยวครั้งแรกในเดือนตุลาคม 2547 เป็นต้นมา

ปี 2548 อบต.เมืองปอน ให้งบประมาณ 60,000 บาท ชุมชนสมทบ 40,000 บาท (ได้จากการลงหุ้น ๆ ละ 50 บาท) รวมเงินที่ได้ 100,000 บาท นำไปใช้ประโยชน์ คือ แบ่งใช้คืนครูแมว 30,000 บาท และมีเงินเหลือเป็นของกลุ่ม 70,000 บาท

ศึกษาดูงานชุมชนจัดการท่องเที่ยวที่บ้านแม่กำปอง ในเดือนสิงหาคม 2548 ได้รับสนับสนุนงบประมาณจาก อบต.เมืองปอน จากนั้นชุมชนได้รับคัดเลือกให้เป็น “หมู่บ้านวัฒนธรรม” มีงบประมาณสนับสนุน 1.4 ล้านบาท แต่กลุ่มไม่ได้จัดการงบประมาณทั้งหมด กิจกรรมที่ทำได้แก่ การจัดทำศูนย์วัฒนธรรม การปรับภูมิทัศน์ สนับสนุนวัสดุ-อุปกรณ์ เช่น ถ้วย จาน ช้อน เครื่องนอน จำนวน 3000,000 บาท ห้องน้ำ/ห้องส้วม จำนวน 3ห้อง งบประมาณ 99,000 บาท

ปัญหาที่พบ คือ 1) การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน ไม่ตรงกับความต้องการและวัตถุประสงค์ ของกลุ่ม 2) นโยบายผู้บริหารคนใหม่เปลี่ยนไม่เห็นความสำคัญของกลุ่ม Homestay จึงขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่อง

ก่อนจะเริ่มทำ Homestay ชุมชนจะมีพื้นฐานความพร้อมของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เป็นทุนเดิม ซึ่งกลุ่มเล็งเห็นว่ามิชุมชนมีความพร้อมหลากหลายด้านซึ่งน่าจะทำได้ เช่น กลุ่มทำขนม กลุ่มเย็บเสื้อผ้า กลุ่มมัดกุเทศก์น้อย กลุ่มการแสดง เช่น กิ่งกะหล่ำ (เป็นการแสดงที่เด่นของชุมชน) การฟ้อนรำต่าง ๆ ส่วนกิจกรรมที่ไม่เป็นกลุ่ม ได้แก่ การนวดแบบไตโบราณ กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ ภายหลัง q จากได้ไปศึกษาดูงานชุมชน

รูปแบบการจัดการ การเข้าเป็นสมาชิก ๑ ลงหุ้น ๆ ละ 50 บาท เป็นกองทุนของกลุ่ม เน้นสมาชิกกลุ่มที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มได้ มีการจัดหมุนเวียนค่าบริการนักท่องเที่ยว เช่น การนวด การนอนบ้าน และเปิดโอกาสให้เป็น สมาชิกสมทบ กรณีที่บ้านพักเต็ม

ด้านอาหาร เน้นประกอบอาหารส่งเสริมสุขภาพพื้นบ้าน รสชาติอาหารแบบกลาง ๆ อาหารกลาง เช่น ต้มจืด ไข่เจียว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 70 คน ต่อครั้ง การแบ่งรับนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับ 1) ความพร้อมของเจ้าของบ้านพัก 2) ความต้องการของนักท่องเที่ยว

คณะกรรมการ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และประเมินผลหลังจากนักท่องเที่ยวกลับไปแล้ว เพื่อปรับปรุงกลุ่มให้ดีขึ้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

➤ ผลกระทบเชิงลบ

ในปี 2547 มีการประชาสัมพันธ์ค่อนข้างมาก จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่ม ชุมชนไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เช่น การรักษาความสะอาดบริเวณบ้าน เทคนิคการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การเตรียมบ้านพัก แนวทางแก้ไข หากมีกลุ่มทัวร์ติดต่อมาลงชุมชนมาก กลุ่มจะมีการปฏิเสธยกเลิกกรุ๊ปทัวร์ลงตามศักยภาพความพร้อมของกลุ่ม ในช่วงประเพณีสำคัญ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ ไม่ได้พักผ่อนเป็นการส่วนตัว แต่ครอบครัวจะมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวแทน

➤ ผลกระทบเชิงบวก

สมาชิกในกลุ่มให้ความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เน้นบริหารจัดการกลุ่มแบบ เด็ด ๆ ได้ฝึกภาษา ทำให้สื่อสารได้ดีขึ้นกว่าเดิม ดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นแบบดั้งเดิมแม้จะมีนักท่องเที่ยวหรือไม่ก็ตาม

ด้านสิ่งแวดล้อม หน้าบ้านสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น

ภายในชุมชนยินดีตอบคำถามต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว มีการพัฒนาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม หลังจากเกิดการท่องเที่ยวที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การแสดง การจักสานก๊วยไต

ประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวและทำงานร่วมกับภาคอื่น

ลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยว/กลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 100% ไม่มีปัญหาด้านการบริการของกลุ่ม เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ค่อนข้างตรงต่อเวลาและโปรแกรมท่องเที่ยว (เคร่งครัดกับเวลาและโปรแกรม)

นักท่องเที่ยวชาวไทย 99% ชอบที่พักแบบแยกจากเจ้าของบ้าน ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ สามารถยืดหยุ่นได้ไม่เคร่งครัด (เอาสะดวกไว้ก่อน)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยวมีการแลกเปลี่ยนผ่านสมุดเยี่ยมชมการเล่าสู่ กันฟังผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การผูกแขนมัดมือ สิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้แก่

- การเรียนรู้แลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยว
- การศึกษานิสัยใจคอของนักท่องเที่ยวในแต่ละชนชาติ เพื่อจัดการรองรับได้ถูกต้อง เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะเน้นความเป็นระเบียบตรงต่อเวลานักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเน้นความสะอาด นักท่องเที่ยวชาวไทยเน้นการบริการ กิจกรรมยืดหยุ่นได้
- การเรียนรู้ช่องทางด้านการตลาดกับกลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ ในเชิงธุรกิจ เช่น การหักค่าหัวนักท่องเที่ยวให้กับไกด์ที่พานักท่องเที่ยวมา รวมถึงการให้ค่าน้ำและเครื่องดื่ม กับคนขับรถพานักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน การคิดค่าบริการกับนักท่องเที่ยวที่เป็นเด็ก การไม่คิดค่าบริการกับไกด์และคนขับรถ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของที่ระลึกชิ้นเล็กจำหน่ายในราคาถูกหรือการให้ของที่ระลึกกับนักท่องเที่ยว โดยรวมค่าของที่ระลึกไว้ในค่าบริการรวม

การติดต่อประสานงาน มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์และแผ่นพับ จากนั้นนักท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบการ จะติดต่อมายังกลุ่มจัดการท่องเที่ยวบ้านเมืองปอนทางโทรศัพท์ สัดส่วนของการติดต่อผ่านเว็บไซต์และโทรศัพท์ 50 : 50

กลุ่มบริษัททัวร์ที่เคยเข้ามาเที่ยวในชุมชน ได้แก่ ริมเหนือทัวร์ จ.เชียงใหม่, สมาพันธ์สมาคมการท่องเที่ยวภาคเหนือ จ.เชียงใหม่, หนุ่มสาวทัวร์ กรุงเทพฯ และ นักท่องเที่ยวขาจรทั่วไป

- **กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร(ดอกเอื้องงาม)** มีนางคำไย๊ะ ครอบกาญจกิง เป็นประธานกลุ่ม และมีสมาชิกจำนวน 24 คน ผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มแปรรูป มีจำนวน 11 ชนิด ได้แก่ ข้าวตอกปุ้น ข้าวปองต่อ ก้วยกวน แปงโหย่ สมอเชื่อม กระเจี๊ยบกวน มาขามป้อมกวน ลูกกี้ ทอฟฟี่ไทใหญ่ ข้าวเกรียบสมุนไพร ถั่วทอดสมุนไพร ในขั้นตอนการผลิตมีการใช้โรงอบแบบพลังงานแสงอาทิตย์ แต่เนื่องจากมีขนาดเล็กทำให้อบได้ปริมาณที่น้อยต่อครั้ง ทำให้การผลิตในบางครั้งที่มีความเร่งด่วน ไม่ทันเวลา แหล่งตลาดที่ส่งผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายหลักๆ ได้แก่ ร้านเฮ็ดก้อเหลียวของ อบจ. , ร้านจุดชมวิวิวาบ่อง, ร้านในบ้านห้วยเสือเต่า และร้านส้มตำป่าแอ็ด แต่ก็ยังมีความต้องการในการขยายด้านการผลิตและตลาดเพิ่มขึ้น โดยกลุ่มประเมินว่ามีศักยภาพที่จะสามารถทำได้หากได้รับการส่งเสริมที่ดี ในด้านการดำเนินงานกลุ่มได้มีกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ การให้เงินทุนการศึกษา แก่เด็กนักเรียนที่ด้อยโอกาสในโรงเรียนบ้านเมืองปอน และการรับซื้อผลไม้ปลอดสารพิษจากคนในชุมชนเพื่อนำมาแปรรูป

ทางกลุ่มยังต้องการที่จะขายอาหารว่างผ่านทางร้าน 7-11 ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งก่อนที่ 7-11 จะเปิดได้มีการพูดคุยเรื่องนี้และทาง 7-11 ตกลงที่จะเปิดพื้นที่ให้ชุมชนวางผลิตภัณฑ์ชุมชนขาย รวมทั้งของจากกลุ่มเมืองปอน อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการดำเนินการและเมื่อทางกลุ่มได้ติดตามเรื่อง กลับได้รับคำตอบว่าของทั้งหมดที่วางต้องได้รับคำสั่ง ตามกระบวนการจากฝ่ายจัดซื้อจากกรุงเทพ เท่านั้น ปฏิกริยาลักษณะเช่นนี้ทำให้ทางกลุ่มเห็นว่าเป็นการจำกัดโอกาสสำหรับ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

- **กลุ่มตัดเย็บชุดไต** ประกอบด้วยสองกลุ่มหลัก ได้แก่ 1)กลุ่มสตรีตัดเย็บเสื้อไตบ้านเมืองปอน มีนางซ้อลัดดา สุปินธรรม เป็นประธานกลุ่ม และ 2)กลุ่มเสื้อไตกัลยา มีนางกัลยา ไชยรัตน์ เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มตัดเย็บชุดไตทั้งสองกลุ่มได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2546 โดยในช่วง 2-3 ปีแรก ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ความสนใจของตลาดน้อย แต่หลังจากมีการทำงานเพื่อประชาสัมพันธ์ อย่างเข้มข้น เช่นการไปออกบูชาร่วมกับหน่วยงานการแต่งกายด้วยชุดไต เมื่อมีประชุมหรืออบรมในที่ต่างๆ และหน่วยงานโดยเฉพาะพัฒนาชุมชน ได้นำชุดไปโชว์ เมื่อมีการประชุมของหน่วยงาน ทำให้ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นเรื่อย จนปัจจุบันสามารถพัฒนารูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะกระดุมที่สวยงามเป็นจุดเด่นของเสื้อไตบ้านเมืองปอน หน่วยงานองค์กรที่เคยให้การสนับสนุน ได้แก่ อบต. พัฒนาชุมชน อุตสาหกรรมจังหวัด วิทยาลัยชุมชน และกสน. เฉลี่ยรายได้ของกลุ่มในช่วงปี 2553 ประมาณ 6,000-7,000 บาท/เดือน

โดยรายได้เฉลี่ยไปตามสมาชิกกลุ่มที่ทำหน้าที่ในการผลิตส่วนประกอบที่แตกต่างกันไป เช่นทำกระดุม ออกแบบโครงร่างและลวดลายเสื้อ ตัดเย็บตัวเสื้อ ปักลวดลายเสื้อ เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรคด้านการตลาด มีหลายร้านทั้งจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง ต้องการให้กลุ่มนำผ้าไปฝากวางขาย แต่กลุ่มต้องการขายขาดให้ทางร้านมากกว่า เนื่องจากการฝากวางขายกลุ่มต้องผู้ทำหน้าที่เดินทางไปติดตามเป็นประจำ ซึ่งในแต่ละครั้งทำให้มีต้นทุนในการจัดการค่อนข้างสูง และคนที่จะมาทำหน้าที่ด้านนี้ต้องเสียเวลาส่วนตัว

ความต้องการในการสนับสนุนเพื่อพัฒนา คือการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามาช่วยประสานหรือติดต่อแหล่งตลาดภายนอกจังหวัดที่สามารถรับซื้อแบบขายขาด ในส่วนตลาดทั่วไปที่ผ่านมากลุ่มพยายามดำเนินการกันเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว ต้องการการสนับสนุนเพื่อต่อยอดด้านการตลาดมากกว่า และยังมีความต้องการเงินทุนหมุนเวียน เพื่อนำมาลงทุนในการซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิต เช่น จักรเย็บผ้าอุตสาหกรรม กรรไกร เป็นต้น ที่ในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ และเริ่มสึกหรอ ซึ่งหากจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณการผลิต ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กลุ่ม จะต้องมีอุปกรณ์ต่างๆ ดังกล่าวเพิ่มเติม หรือทดแทนในส่วนที่สึกหรอ

ภาพที่ 11 บ้านเมืองปอน

- **กลุ่มเกษตรกรทางเลือก** เป็นเครือข่ายเกษตรกรที่รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกระดับอำเภอขุนยวมและระดับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินกิจกรรมภายในฟาร์มโดยใช้แนวคิดการทำกรเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีครอบครัวที่เข้าร่วมเป็นเครือข่าย จำนวน 4 ครอบครัว (นายบุญทวี ศิลาภรณ์ / นายสุวิทย์ วารินทร์/ นางเตือนใจ ประสาท /นางติ่ม รัตนอนงค์/)

การเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

- 1) บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง ตั้งอยู่ บริเวณบ้านหนองแห้ง หมู่ที่ 9 ต.เมืองปอน
- 2) หุ่นบัวตอง ต.แม่อุค อําเภอยุวม
- 3) บ้านตอแพ ต.แม่เงา

การเดินทาง

เมืองปอนตั้งอยู่ในเส้นทาง 108 อําเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 12 กิโลเมตรจากยุวม สามารถเดินเข้าสู่เมืองปอนได้จากรถยนต์โดยสาร (สมบัติทัวร์) รถบัสจากเชียงใหม่ (เปรมประชา) และสองแถวจากแม่ฮ่องสอน ยุวม เมืองปอน

ตารางที่ 12สรุปข้อมูลการสำรวจภาคสนามชุมชนเมืองปอน ต.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ข้อมูล
ชาติพันธุ์, มรดก, ภูมิปัญญาท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ไทยใหญ่ ✓ ปฏิทิน 12 เดือน, งาน ‘ปอยส่างลอง’, ✓ สมุนไพร หมอพื้นบ้าน คือ พ่อเฒ่าเหม่กะ รักสุข สำราญ นอกจากนั้นยังผลิต ไม้ธนู ปานชอย ✓ การสานหมวก, โคมไฟ คนเดียวกันนี้ยังเป็นทั้ง หมอพื้นบ้าน ✓ การตัดเย็บชุดไต ✓ การประดิษฐ์ของประดับตกแต่งงานทางศาสนา ตุ่ง/ จองพารา ✓ พ่อเฒ่าทอน (เป็นร่างทรงของเจ้าเมือง)
<p>วิถีชีวิตท้องถิ่น/ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ข้าว ถั่ว กระเทียม ✓ ข้าวโพด ถั่วดิน หอมแดง งา ไม้สัก ✓ สวนผสมผสาน: ลิ้นจี่, มะขามหวาน ✓ หัวไชเท้า, มะเขือยาว, ถั่วฝักยาว, ผักชี, พริก, แตงกวา ผักสวนครัว ✓ หลายครอบครัวเลี้ยงไก่กินเนื้อ ✓ เลี้ยงวัว 12 ตัว ✓ หาสมุนไพรและผักป่า (ส้มปี้) ในป่า ✓ ระบบชลประทาน ‘เหมืองฝาย’ (คอนกรีต 3 แห่ง, ไม้ไผ่ 4 แห่ง) ✓ หมู่บ้าน 2 – เขตอนุรักษ์ ป่าชุมชน หมู่บ้าน 1 (2000 ไร่). หมู่บ้าน 2 (2000 ไร่).

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ตั้งแต่ปี 2553 (ระบุไว้ใน GPS) ✓ ‘ดอกคำคู้ง/ ‘ดอกเอื้อง’. <p>เชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ดอกไม้หอม</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ห้วยน้ำปอนด์/ห้วยยาม/ห้วยน้ำส้ม – น้ำตลอดปี ✓ ปลา
<p>ทรัพยากรธรรมชาติ, (ธรรมชาติ, สาธารณูปโภค, กิจกรรม, การพัฒนาชุมชน);</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ มิตรภาพ, ต้อนรับจากคนท้องถิ่น ✓ ธรรมชาติ: ถ้ำ, บ่อน้ำทิพย์, ห้วย/แม่น้ำ – เชื่อมโยงกับน้ำพุร้อน ✓ วัฒนธรรม: วัด – เมืองปอน, ปลายดอย, ทุ่งเมืองปอน กองมูเหนือ ✓ ประเพณี (ไทใหญ่): ปอยข้าวหย่าก๊อ, ปอยต่างลอง, ปอยจาตี, ปอยจะกะ๊ะ, ต่างซอมต่อ หลวง, แสนซอมโก้จา, จองพารา, ศาลหลักเมือง ✓ อาหาร, กลุ่มแปรรูปผลไม้ ✓ ตลาดเช้า + อาหารไทใหญ่ ✓ เครื่องมืออำนวยความสะดวก: โฮมสเตย์, ศูนย์ชุมชน, ศูนย์วัฒนธรรม, สัญญาณโทรศัพท์ ✓ การเข้าออกสะดวก, ไม่เหมาะสำหรับจอดรถ ✓ บ้านดั้งเดิม, กลุ่มอาชีพ, อาหาร, ทิวทัศน์ ✓ การพัฒนาชุมชน. กลุ่มอาชีพ, กลุ่มชีวภาพ, โรงเรียนมีส่วนร่วม, อบต, มัคคุเทศก์เยาวชน
<p>การยืนยันข้อมูล ประเพณี/วัฒนธรรม/ วงจรทางเกษตรกรรม;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ กวนข้าวหย่าก๊อ(ก.พ.), ปอยต่างลอง (มี.ค-เม.ย) ปอยจาตี, ปอยจะกะ๊ะ(พ.ค.), ต่างซอมต่อหลวง (มี.ย), แสนซอมโก้จา, จองพารา (ก.ย.), หลู้เตนheng, จุด

	<p>โคมลอง งานเขาวงกต(ต.ค)</p> <p>✓ วงการผลิตเกษตร:(หวานกล้าข้าว,เตรียมดิน เพาะปลูกข้าว:พ.ค./เกี่ยวข้าว:ต.ค.-พ.ย. /ปลูก กระเทียม,ถั่วเหลือง:ธ.ค /เก็บกระเทียม:มี.ค.-เม.ย./ เก็บถั่วเหลือง:เม.ย-พ.ค.)</p>
<p>ทรัพยากรธรรมชาติ/การอนุรักษ์/ การประเมินศักยภาพสำหรับพลังงานน ้อย หรือทดแทนได้</p>	<p>✓ ป่าชุมชน (ดูจากข้างบน)</p> <p>✓ พลังงานแสงอาทิตย์สำหรับการอบกล้วย</p> <p>✓ โอกาส – น้ำ</p> <p>✓ มีเครื่องจักรทำไบโอดีเซล</p>
<p>ภาวะเสี่ยง: เช่น ความยากจน ยาเสพติด, สถานภาพทางกฎหมาย, กรรมสิทธิ์ที่ดิน, เพศ;</p>	<p>✓ ความยากจน: ร้อยละ 30% ของชุมชน. 50 ครอบครัว. ไม่มีพื้นที่ ทำงานตามฤดู</p> <p>✓ ไม่ถ้านักที่จะรวมเพราะคนเหล่านี้จำเป็นต้องทำ งานหนักมากและจำเป็นต้องหายุทธศาสตร์ที่ดี</p> <p>✓ สตรีมีสถานภาพเข้มแข็งในชุมชนนี้</p> <p>✓ ยาเสพติด - ไม่มีการรายงานปัญหานี้, มีปัญหาเรื่องแอลกอฮอล์บ้าง</p> <p>✓ คน 200 ยังไม่มีบัตรประชาชน. หรือเพียงสองครอบครัวเท่านั้นที่ยังไม่มีบัตรในหมู่ บ้านที่ 1</p>
<p>ประสบการณ์ของชุมชนในการบริหาร จัดการกลุ่ม / การท่องเที่ยว</p>	<p>✓ โสมสเตย์ – 7 ปี. 7 บ้าน. เพิ่มบ้านอีก (10 บ้าน)</p> <p>✓ นักท่องเที่ยวไทย (อบต, ข้าราชการ, กลุ่มครอบครัว, นักเรียน)</p> <p>มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวเองบ้าง</p> <p>✓ ยุโรปและญี่ปุ่น</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ไม่มีปัญหา ✓ ส่วนใหญ่อยู่พัก 1 คืน ✓ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ไม่มีเยาวชนมัคคุเทศก์ 20 คน ✓ กลุ่มอาชีพมีประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวไทย ✓ การแสดง
<p>การมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยว</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ปานกลาง ✓ ในระดับกลุ่ม <p>กฎระเบียบไม่เข้มมากนักแต่จัดการได้</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ในระดับชุมชน เครือข่ายเชื่อมโยงอาจดีกว่านี้ ✓ ในระดับชุมชนสามารถขายผลิตภัณฑ์ให้กับ นักท่องเที่ยว CBT เช่น ชุดเสื้อผ้าไทใหญ่ ✓ นักท่องเที่ยวทำบุญที่วัด ✓ คนส่วนใหญ่ในชุมชนสนใจเข้ามามีส่วนร่วมใน การท่องเที่ยว
<p>ระดับความเข้าใจเรื่องการตลาด</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ชาวต่างชาติ – น้อย ✓ ไทย - ปานกลาง ✓ มาเอง – ไข่ ✓ ทัวرمอเตอร์ไซค์แค่ขับผ่านหมู่บ้าน – บ้างก็จอด มีน้อยกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์ ✓ ไม่มีนักท่องเที่ยวอยู่ในหมู่บ้านตอนที่มี การสำรวจของคณะผู้ศึกษา
<p>ระบุภาคเอกชน/ภาครัฐ หุ้นส่วน/ เครือข่ายท้องถิ่นที่มีศักยภาพ;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว ✓ การพัฒนาชุมชนสำหรับกลุ่มอาชีพ ✓ ในอำเภอ

<p>การเข้าออกชุมชน/ระยะทาง ในการเดินทาง/สาธารณูปโภค ;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 12 กิโลเมตรจากขุนยวม/ 80 กิโลเมตรจากแม่ฮ่องสอน/ 90 จากแม่สะเรียง ✓ 185 จาก เชียงใหม่ (เส้นฮอด). รถบัสจากเชียงใหม่ มี 6 เที่ยวต่อวัน. ✓ สมบัติทัวร์เข้าแม่ฮ่องสอน – จุดที่เมืองปอน 15 ชั่วโมงจากกรุงเทพ ✓ รถสองแถวจากขุนยวมแม่ฮ่องสอน – 100 บาท วันละเที่ยว ออกจากแม่ฮ่องสอน 13:00 – ถึง 15:00 ✓ ไม่มีรถตู้ในหมู่บ้าน มีสองแถว สองคันรับส่ง ✓ CEO / ยุทธศาสตร์จังหวัด ทำห้องน้ำ อุปกรณ์และศูนย์วัฒนธรรม อบต
<p>ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <u>ทางตรง</u> กลุ่มโฮมสเตย์ /กลุ่มอาหาร/การแสดง -มัคคุเทศก์เยาวชน ✓ <u>ทางอ้อม</u> วัด/เด็ก /โรงเรียน /กลุ่มอาชีพ
<p>ระดับประสบการณ์และการฝึกอบรม มัคคุเทศก์ชุมชนท้องถิ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ การอบรมโดยครูท้องถิ่น ✓ การดูงานที่บ้านแม่ละนา บ้านแม่กำปอง ✓ เขตการศึกษาช่วยฝึกอบรม มัคคุเทศก์น้อย ✓ มัคคุเทศก์ 2 คนที่นำเที่ยวได้

ตารางที่ 13 สรุปข้อมูลการสำรวจภาคสนามชุมชนเมืองปอน ต.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

ทรัพยากร	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา	ยังมีการปฏิบัติทางด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะพิธี 12 เดือนและมีความเชื่อมโยงกับวงจรการผลิตการเกษตร	มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงแปลงกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีหากมุ่งเน้นเพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลักมากกว่าที่จะการจัดการตามความศรัทธาและ
ด้านวิถีชีวิตคนในชุมชน	<p>-การพึ่งพาตนเองด้านการเกษตร</p> <p>ความสวยงามและความเป็นระเบียบของอาคารบ้านเรือน</p> <p>ไทใหญ่แบบดั้งเดิมและแบบผสมผสานกับสมัยใหม่</p> <p>-มีตลาดเช้าแบบท้องถิ่น ที่เป็นเสน่ห์และเป็นศูนย์กลางของการจับจ่ายเพื่อการบริโภคคนในชุมชน</p> <p>มีความโดดเด่นในเรื่องอาหารท้องถิ่นในรูปแบบเมนูที่หลากหลายที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมในเชิงของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้านได้เป็นอย่างดี</p> <p>-อัยาศัยของคนในชุมชน</p> <p>ที่มีความเป็นกันเองดังเช่นญาติพี่น้อง</p>	<p>-การใช้สารเคมีทางการเกษตรในการปลูกกระเทียม</p> <p>-การเมืองท้องถิ่น</p> <p>มีส่วนทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มชั่วอำนาจทางการเมือง</p>

<p>ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการ</p>	<p>-ถึงแม้จะมีการจัดการเขตป่าอนุรักษ์ และมีแหล่งทรัพยากร ที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวได้ เช่น บ่อน้ำทิพย์ แต่ขึ้นอยู่กับ การสร้างเรื่องราวที่น่าสนใจ (story) ประกอบด้วย ระบบการเกษตร และภูมิปัญญาทางด้านระบบ เหมืองฝาย</p>	<p>แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติโดยภาพรวมไม่ถึงกับอยู่ใน ระดับของความโดดเด่น และยังไม่มีการบูรณาการของการจัดการ ที่ชัดเจน</p>
<p>การพัฒนาชุมชน</p>	<p>-มีสัญชาติไทย -มีระบบนาที่เป็นที่ทำกินถาวร -มีกลุ่มเพื่อการพัฒนาอาชีพที่ค่อนข้างมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะกลุ่มตัดเย็บชุดไต และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ -มีผู้รู้ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไปได้รวมทั้งเป็นกิจกรรมเชื่อมโยง กับการท่องเที่ยว ได้เป็นอย่างดี -ผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน -มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ไฟฟ้า น้ำ ถนน โทรศัพท์ คนในชุมชนมีความยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกันในด้าน วัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมทางด้านศาสนา</p>	<p>-แต่ละกลุ่มยังขาดการหนุนเสริมเพื่อต่อยอดด้านการตลาด การมีส่วนร่วมและการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในการ ทำงานของกลุ่มต่างๆ -การรักษาความรู้ภูมิปัญญาบางเรื่องไว้เป็นมรดกของตระกูล</p>

<p>ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว</p>	<p>-มีประสบการณ์มานานร่วมกับบริษัททัวร์อย่างน้อย 2 บริษัท</p> <p>-หมู่บ้านเป็นที่รู้จักของบริษัททัวร์ และภาครัฐ ภาคเอกชน</p> <p>-มีโอกาสนในการเชื่อมต่อกับ โรงแรม ร้านอาหาร จาก ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน แม่ลาน้อย แม่สะเรียง และเชียงใหม่</p> <p>-มีคนในชุมชนที่มีทักษะประสบการณ์ด้าน Homestay กับนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติในภูมิภาคเอเชียโดยเฉพาะญี่ปุ่น</p>	<p>-การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และการขยายระดับ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว ยังมีค่อนข้างน้อย</p> <p>-Homestay เป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย แต่ยังไม่ เชื่อมโยง ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทางฝั่งยุโรป</p>
<p>โบราณวัตถุ + โบราณสถาน</p>	<p>มีหลายแห่งที่มีความโดดเด่นชัดเจนทางด้านสถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะวัดเมืองปอน</p>	<p>ขาดมัคคุเทศก์ที่สามารถพูดคุยเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่น่าสนใจให้กับผู้มาเยือน</p>
<p>ทรัพยากรท่องเที่ยว (ธรรมชาติ, เครื่องมือความอำนวยความสะดวก, กิจกรรม, ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น</p>	<p>- ที่ตั้งและบรรยากาศของหมู่บ้านสวยงามมาก</p> <p>- บ้านดั้งเดิม วัด โรงเรียน</p> <p>- ถนน, ไฟฟ้า น้ำ โทรศัพท์ และอาหาร</p>	<p>ที่จอดรถ</p>

<p>ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน, มัคคุเทศก์, การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการ จัดการ ท่องเที่ยว, ผู้รับผลประโยชน์, ผลกระทบการท่องเที่ยว</p>	<p>- ประสบการณ์ต้อนรับนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ เรียนรู้ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม เรียนรู้การทำงานกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว เว็บไซต์ ที่ได้ใช้งานอยู่</p>	<p>- การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม การท่องเที่ยวยังอยู่ในขั้นต่ำ - มัคคุเทศก์ท้องถิ่นยังไม่พร้อมในการสื่อความหมาย ภาษาต่างชาติ - ยังมีการเชื่อมโยงกับนักท่องเที่ยวต่างชาติน้อย</p>
<p>การเดินทางเข้าออกจากสถานี ขนส่ง สิ่งความอำนวยความสะดวก สะดวก</p>	<p>- ตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลัก บนเส้นทางรอบจังหวัด รถบันเข้าถึงได้</p>	<p>- ยังมีรถจำนวนน้อยอยู่</p>
<p>ภาวะเสี่ยง ความยากจน ยาเสพติด สถานะทางกฎหมาย เพศ</p>	<p>- ไม่มีการระบุถึงปัญหา ยาเสพติดหรือการบุกรุกป่า</p>	
<p>ผู้นำ</p>	<p>- ครูและองค์การบริหารส่วนตำบลมีความกระตือรือร้น</p>	<p>- ผู้นำมีภารกิจมากเกินไป ไม่ว่าง</p>

ประเด็น	โอกาส	ภัยคุกคาม
	- ชุมชนเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป	
ระดับการรับรู้ของตลาดปัจจุบัน	- อุปสงค์ทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม/ประสบการณ์จริง ไทยและต่างชาติ - อุปสงค์ด้านอาหารท้องถิ่น/สุขภาพ - สนใจจากเว็บไซต์	- เทศกาลดอกบัวตองจะเกินศักยภาพหากไม่จัดการให้ดี - โดยทั่วไป จำนวนนักท่องเที่ยวเข้าแม่ฮ่องสอนลดลง
อุปสงค์ของตลาด	- ริมเหนือทัวร์ (CNX), สมาพันธ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเหนือ(CNX), NS Travel โอกาสในการสร้างเครือข่ายกับโรงแรม ร้านอาหารทั่วจังหวัด	-
หุ้นส่วนปัจจุบัน/เครือข่ายท้องถิ่นที่มี ศักยภาพ	อบต / วิทยาลัยชุมชน / พัฒนาชุมชน	- การแทรกแซง / เกิดความสับสนจากหลายองค์กร

ข้อสรุปเบื้องต้น

- เมืองปอนมีศักยภาพสูงในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ จิตวิญญาณ เกษตรกรรมและการค้าที่ยุติธรรม
- ชุมชนมีความเข้มแข็ง ชุมชนเมืองปอนยังคงรักษาความเป็นชุมชนไทใหญ่ ที่มีอัยยาศรัยไมตรีไว้อย่างเหนียวแน่น อาหารท้องถิ่นยังพบได้ในชีวิตประจำวัน ยังคงมีสถาปัตยกรรมที่สะท้อนความเป็นชุมชนไทใหญ่จากหลังเป็นภูเขาและทุ่งนามีภูมิทัศน์ที่สวยงาม อย่างไรก็ตาม ถ้าและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งทางคณะผู้ศึกษาได้สำรวจแล้วยังไม่ถือว่าสวยงามมากนัก
- ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนไทย แม้ว่านักท่องเที่ยวต่างชาติมาเองจะเข้ามาบ้างในบางโอกาส โดยผ่านเส้นทาง “รอบแม่ฮ่องสอน” จากเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน โดยผ่านแม่สะเรียง ในสมมุติเยียมของบ้านพักโฮมสเตย์นักท่องเที่ยวระบุว่า “มีความสุขกับการพักผ่อน” ชุมชนมีพื้นฐานในการบริการและการจัดการด้านท่องเที่ยวอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและกระจายผลประโยชน์สู่คนในชุมชนให้มากขึ้น

จุดแข็งและโอกาสสำคัญ

- เป็นหมู่บ้านที่สวยงามและมีเสน่ห์ทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง
- ประสบการณ์และตัวอย่างการพัฒนาชุมชนของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
- อาหารท้องถิ่นและอาหารสุขภาพของไทใหญ่ ประสบการณ์จากไร่ นา สวนและครัว

จุดอ่อนและภัยคุกคาม

- การจัดการภายในและระดับของการมีส่วนร่วมในกลุ่มโฮมสเตย์
- ทักษะการสื่อความหมายของมัคคุเทศก์และทักษะทางภาษา
- การแทรกแซงทางการเมืองจากองค์กรต่าง ๆ ภายนอกที่เข้ามาหาผลประโยชน์ในเมืองปอน

การประเมินความเป็นไปได้

- มีศักยภาพสูงมาก และมีจุดแข็งในทุกระดับ

ข้อเสนอแนะหลัก

องค์กรและประชาชน

- การสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรในเรื่องการบริหารจัดการ/ ในเรื่องการบริหารการเป็นเจ้าบ้านที่ดี กลุ่มโฮมสเตย์เมืองปอนถือว่ามีพื้นฐานตรงนี้แล้ว แต่ระบบบริหารจัดการยังอ่อนแอ และชุมชนยังเข้าไปมีส่วนร่วมไม่มากนัก ในระยะเริ่มต้นชาวบ้านอาจไม่สนใจแต่ผลจากการทำงานของกลุ่มที่เริ่มต้น และความต่อเนื่องทำให้ชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักและนักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะสร้างการมีส่วนร่วมและทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ กลุ่มท่องเที่ยวด้วย
- การฝึกอบรมภาคทฤษฎีท้องถิ่นในการสื่อสารเรื่องวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- ร้านกาแฟและร้านอาหารเพื่อสุขภาพของชุมชนไทใหญ่
ในปัจจุบันไม่มีร้านกาแฟหรือร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเมืองปอนอยู่ใกล้ กับถนนใหญ่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ทำให้เหมาะแก่การมาเป็นจุดจอดพัก ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นร้านอาหารไทใหญ่ ทำเป็นสำนักงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือร้านสหกรณ์
- การสอนทำอาหารของชนชาวไทใหญ่ ควรพัฒนาคอร์สการทำอาหาร 3 ถึง 4 ชั่วโมงเริ่มตั้งแต่เดินชมสวนผักชีวภาพไปจนถึงครัวของชนชาวไทใหญ่
- การประชุมปฏิบัติเกี่ยวกับการสานไม้ไผ่

การฝึกอบรมการตลาดให้กับกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น ซึ่งในการอบรมควรจะมีประเด็นต่าง ๆ เช่น การร่วมมือกับหุ้นส่วนที่มีศักยภาพ หรือวิธีการที่จะนำเสนอรายการท่องเที่ยวที่ดี วิธีการสื่อสารกับภาคธุรกิจ ในการทำ CSR กับชุมชน

การตลาด

- การอบรมทางการตลาดสำหรับกลุ่มอาชีพชุมชน ซึ่งควรจะร่วมมือกันหุ้นส่วนที่มีศักยภาพ อบรมถึงวิธีการที่จะนำเสนอผลิตภัณฑ์ และวิธีการสื่อสารและช่วยให้ส่งเสริมกลุ่มให้เพิ่มคุณค่าผ่านกิจกรรมทางสังคม หรือเทคนิคในการเจรจาและประสานงานเรื่องการค้าขายสินค้าชุมชน
- ส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายกับโรงแรม ร้านอาหาร ในแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ กรุงเทพฯ กลุ่มต้องการขยายช่องทางการตลาดและควรได้รับความช่วยเหลือตามนั้น ควรการสร้างเครือข่ายกับร้านสะดวกซื้อหรือโรงแรมที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือ เป็นต้น
- การฝึกอบรมเพื่อเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างและการวางแผนเป้าหมายการตลาด

6.3.3. แม่หลุยและอุทยานแห่งชาติแม่เงา

ที่ตั้งและวิถีชีวิต

ชุมชนแม่หลุยตั้งอยู่เขตตำบลแม่สวด ติดกับพื้นที่ของ 3 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน ตาก และเชียงใหม่ ตำบลแม่สวดมีพื้นที่ประมาณ 350 ตรกม (208,850 ไร่) ตำบลแม่หลุยติดกับตำบลแม่ข่า และอำเภอสบเมย ทางทิศเหนือ ตำบลท่าสองยางทางทิศใต้ ตำบลสบป่อง อำเภออมก๋อยทางตะวันออก (ของเชียงใหม่) และอำเภอสบเมยทางทิศตะวันตก

ชุมชนและพื้นที่เพาะปลูกตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่เงา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขา (ร้อยละ 95) และปกคลุมด้วยพื้นที่ป่า เพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่เป็นพื้นที่ราบซึ่งใช้เป็นที่เพาะปลูกข้าว ไร่กระเทียม ถั่วลิสง หอมแดง พริก ผลไม้ ผักต่าง ๆ และที่อยู่อาศัย ลำธารและแม่น้ำ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ทั่วไปของพื้นที่ แม่น้ำแม่เงาและแม่น้ำยวมเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่มีสิทธิทางกฎหมายในพื้นที่

ในตำบลแม่หลุยมี 12 หมู่บ้านและ 20 แม่หลุยประกอบไปด้วยบ้าน 4 ประชากรเป็นชาวปะกาเกอญอ 351 หลังคาเรือน ประชากร 958 คน (ผู้ชาย 503 คน ผู้หญิง 455 คน) ในหมู่บ้านแม่หลุย มี 44 หลังคาเรือน ประชากร 148 คน 4 ครอบครัวปลูกข้าวในนา ส่วนอีก 44 ครอบครัวปลูกข้าวคอก ในพื้นที่รอบชุมชน

หมู่บ้านแม่หลุยได้ตั้งขึ้นในปี 1981 แต่ได้มีการสัมปทานป่าในปี 2526 ทำให้เกิดการจ้างงานคนในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกัน ก็มีการย้ายพื้นที่ออกจากเขาลงไปตั้งรกรากใกล้ถนนมากขึ้น คนในหมู่บ้าน นับถือศาสนาคริสต์ ในปี 2548 เริ่มมีการปลูกพืชเศรษฐกิจและเริ่มปลูกถั่วลิสง และในปี 2550 หมู่บ้านกำหนดพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลาขึ้น และมีการลาดยางถนนเข้าหมู่บ้านในปีเดียวกัน ในปี 2552 ทุก ๆ ครอบครัวในหมู่บ้านหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขาย

วัฒนธรรมท้องถิ่น

บ้านแม่หลุยเป็นชุมชนชาวปะกาเกอญอคริสเตียน เข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ มีกิจกรรมชุมชนที่โรงเรียนในวันอาทิตย์ และมีการบริจาคเงินเพื่อดูแลรักษาโบสถ์

การพัฒนาชุมชน

ชุมชนได้ผ่านการประสบความสำเร็จและล้มเหลวด้านการพัฒนาชุมชน มีงบประมาณในชุมชนจากหลายแหล่ง เช่น ธนาคารข้าว, กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท และกองทุนโรงสีข้าว มีการกำหนดเขตป่าชุมชนเพื่อจำกัดการขยายตัวเพิ่มขึ้นของเกษตรกรรมเข้าไปในป่า ซึ่งเป็นปัญหาที่รุนแรงและเห็นได้ชัดเจนมาก เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาได้รับการดูแลเป็นอย่างดี มีการกำหนดกฎเกณฑ์ (เช่น ค่าปรับระหว่าง 500 ถึง 2000 บาท) เพื่อใช้บังคับ ชุมชนทำงานร่วมกันเพื่อดูแลรักษาโรงเรียนและโบสถ์ของท้องถิ่น มีการเก็บขยะ และการเฉลิมฉลองวันหยุดแห่งชาติ ชุมชนยังได้ร่วมงานกับรัฐบาลและองค์กรเอกชนในพื้นที่ เช่น สหิทธิชุมชนในการจัดการป่า การสนับสนุนการศึกษาของเด็ก ๆ

หมู่บ้านยังได้รับการสนับสนุนเพื่อให้ผลิตผ้าอ้อมสี่เหลี่ยมจัตุรัสในโอกาสพิเศษถึงสองครั้ง แต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะขาดการสนับสนุนทางด้านตลาด

ปัจจุบันชุมชนมีแผงผลิตไฟฟ้าจากดวงอาทิตย์อยู่ 160 แผง ชุมชนต้องการฝึกอบรมการซ่อมแผงผลิตไฟฟ้าเหล่านี้ เนื่องจากค่าซ่อมแพงมากซึ่งอาจจัดฝึกให้ชุมชน โดยเก็บค่าฝึกอบรมก็ยอมได้

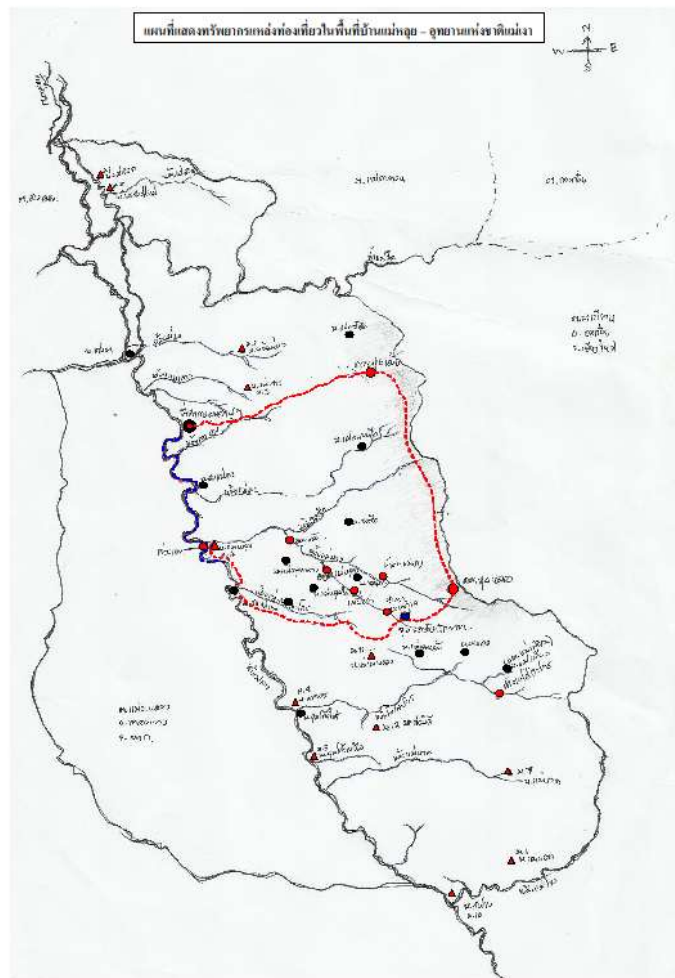
ตารางที่ 14 ปฏิทินการผลิตทางการเกษตร

	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลา ในน้ำแม่เงา	ได้เยอะ						หาได้น้อยเพราะน้ำเยอะ					
ปลา ในน้ำแม่หูลย	ได้ทั้งปีปริมาณน้อยกว่า											
ข้าวนา 4 หลังคา						ไถนา	ปลูก			ปลายต.ค.		
ข้าวไร่ 44 หลังคา		ถางไร่		ทำแนวกันไฟ /เผา	ปลูกข้าว และ เมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ	ถางหญ้า/เก็บผักต่าง ๆ ในไร่มากินได้				เกี่ยวข้าว	เก็บพริก	
ถั่วเหลือง 35 หลังคาเรือน						เตรียมที่ถั่วเหลือง	ปลาย ก.ค.ต้นส.ค. ปลูกถั่ว	ถางหญ้า/พ่นยา		เก็บถั่วเหลือง		
ถั่วลิสง 10 หลังคา							เตรียมที่	ปลูก	ถางหญ้า			เก็บ
กิจกรรมในชุมชน			จักตอก									
			มุงหลังคา									
			ทอผ้า									
			ปลูกบ้าน									
เก็บพืชผักจากไร่/ป่า	เก็บในไร่/ป่า				เก็บพริกในไร่เหล่า	หน่อไม้						

6.3.3.1. การท่องเที่ยวแม่หลุย

แม่น้ำแม่เงาคือสายน้ำที่ยาวและสำคัญที่สุดในอุทยานแห่งชาติ มีต้นกำเนิดจากหมู่บ้านสบโขงในพื้นที่ต้นน้ำและไหลคดเคี้ยวเป็นระยะทางกว่า 42 กิโลเมตรผ่านอุทยานแห่งชาติแม่เงาก่อนที่จะไหลบรรจบกับแม่น้ำยม แม่น้ำแม่เงาแบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัดตากกับแม่ฮ่องสอน ถือเป็นแม่น้ำที่มีชื่อเสียงของไทย เนื่องจากอิทธิพลของกวีของไทยได้บรรยายถึงความห่างไกล มีความสวยงามและโรแมนติก แม่น้ำเงามีความกว้างระหว่าง 10 ถึง 20 เมตร น้ำใสสะอาด ไหลผ่านแม่หลุย อุทยานแห่งชาติ ผ่านผืนป่าและท้องทุ่งสีเขียวอันสงบเงียบเป็นฉากหลัง ในหน้าฝนแม่น้ำจะไหลเชี่ยวคดเคี้ยวรุนแรง และมีลำธารเล็ก ๆ แยกออกจากแม่น้ำใหญ่

รูปที่ 28 แผนที่แสดงชุมชนแม่หลุยและชุมชนรอบ ๆ

ข้อมูลทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศในพื้นที่บ้านแม่หลุย และห่อมบ้านบริวาร

- **น้ำตกแม่หลุย (บะเหย่เล):** เป็นน้ำตกชั้นเดียวสูงประมาณ 40 เมตร มีน้ำตลอดปี อยู่ตอนบนของลำห้วย แม่หลุย ห่างจากบ้านแม่หลุยบนประมาณ 4 กม. ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง นอกจากนี้ถัดลงมายังมีน้ำตก ขนาดเล็กที่ชาวบ้านเรียก น้ำตกผาอ่อน (เลเปี้ยจา) ซึ่งจะถึงก่อนน้ำตกบะเหย่เล
- **ออบแม่หลุย** เป็นโตรกเขาหน้าผาสูงชันอยู่กลางลำห้วยแม่หลุย ระหว่างบ้านแม่หลุย(หลวง) กับแม่หลุยบน แบ่งเป็น 2 ช่วง (ชาวบ้านเรียก ออบน้อย และ ออบแม่หลุย) ความยาวของออบน้อยประมาณ 150 เมตร และออบแม่หลุย 300 เมตร บริเวณหน้าผา บางจุดจะพบหินย้อย สีแดงและสีส้ม ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เลือดผา” การเดินทางไป – กลับ หากเดินทางจากบ้านแม่หลุย ประมาณ 2-3 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 1 ชั่วโมง เดินจากที่ทำการอุทยานฯ แม่เงา ใช้เวลา 1 วัน

แหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับน้ำตกแม่หลุย

โดยหากเดินทางจากบ้านแม่หลุยขึ้นมาตามลำห้วยแม่หลุย จะพบกับ ออบน้อย ออบแม่หลุย น้ำตก เลเปี้ยจา และน้ำตกบะเหย่เล

- **น้ำตกแม่บาง** เป็นน้ำตกขนาดเล็กอยู่ในพื้นที่บ้านแม่บาง ตามแนวลำห้วยแม่บาง ที่เชื่อมโยงอยู่กับลำห้วย แม่หลุย
- **ถ้ำค้างคาว** อยู่ทางทิศเหนือของบ้านแม่หลุย ใช้เวลาในการเดินทางผ่านเขตป่าอนุรักษ์ และที่ทำกินของ ชาวบ้าน ประมาณ 30 นาที
- **ถ้ำปลา** ห่างจากหมู่บ้านแม่หลุยประมาณ 6 กิโลเมตร มีลักษณะคล้ายกับถ้ำปลา ที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-ผาเสื่อ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถ้ำปลาที่พบอยู่ใกล้กับแม่น้ำเงาทางเหนือของบ้านนาคอย ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านสบแม่แพ ภายในถ้ำจะมีปลาอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นชนิดเดียวกันกับที่อุทยานฯ ถ้ำปลา-ผาเสื่อที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวบ้านเกิดความเชื่อกันว่าเป็นปลาศักดิ์สิทธิ์ หากใครนำมาทำอาหารจะเกิดภัยพิบัติ

ภาพที่ 12 แม่น้ำแม่เงาไหลผ่านแม่หลุย

กิจกรรม

- ล่องแพน้ำเงา และชมปลาในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา บ้านแม่หลุยมีกิจกรรมการล่องแพไม้ไผ่ จากจุดลงแพบริเวณหลังหมู่บ้าน ผ่านเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร และล่องไปตามแม่น้ำเงาจนถึงบริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่เงา ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง
- เดินป่าดอยปู่หลวง อยู่บนสันเขาดอยปู่หลวง เข้าถึงได้โดยการเดินโดยทางเท้าเพียงอย่างเดียว จุดชมวิวมียกระดับความสูง 1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล สันดอยทอดยาวตลอดแนวไปจนถึงเขตอำเภออมก๋อย ในฤดูหนาวจะมองเห็นทะเลหมอกอย่างสวยงาม มีสภาพภูมิอากาศหนาวเย็น และมีลมพัดเย็นสบายในฤดูร้อน เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบเดินป่าแบบผจญภัย และกางเต็นท์พักแรม
- พื้นที่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปจากแม่หลุยและมีศักยภาพในการพัฒนาเป็น โปรแกรมท่องเที่ยวหลายวัน

- น้ำตกแม่เปี้ยว มีความสูงถึง 150 เมตร มีความสวยงามท่ามกลางป่าที่อุดมสมบูรณ์ และมีน้ำไหลตลอดปี เข้าถึงได้เฉพาะการเดินทางเท้าเปล่าเท่านั้น ปกติจากคอยปุยหลวงเดินทาง สู่แม่หลุย

ถือเป็นการเดินทางที่ลำบากไม่น้อย โดยเริ่มจากกรุงเทพฯสู่อุทยานแห่งชาติแม่เงา ไม่มีรถบัสวิ่งผ่าน แม่หลุยโดยตรง นักท่องเที่ยวต้องขึ้นรถสายกรุงเทพฯแม่สะเรียงและลงที่แยกแม่สะเรียงแม่เงา หลังจากนั้นใช้เส้นทางสาย 105 (แม่เงา สบเมย) ไปอีก 40 กิโลเมตร จะเห็นแยกเลี้ยวเข้าอุทยานแห่งชาติ เข้าไปอีก 4 กิโลเมตร จากอุทยานแห่งชาติไปยังแม่หลุยอีก 25 กิโลเมตร ถนนบางช่วงยังไม่มีการลาดยาง ดังนั้นจึงควรใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อดีกว่า อีกทางหนึ่งที่ดีคือควรขับรถไปเองหรือไม่ก็บินไปที่เชียงใหม่ แล้วเช่ารถจากสนามบิน การเดินทางจากเชียงใหม่ผ่านทางฮอดก็ใช้ได้เช่นเดียวกัน อีกทางเลือกหนึ่งที่น่าจะเป็นการผจญภัย สักหน่อยคือเดินทางขึ้นมาจากจังหวัดตากผ่านทางแม่สอด

ภาพที่ 13 การเดินทางจากแม่หลุยเป็นการเดินทางที่ผจญภัยมากและมีการต้อนรับที่อบอุ่นอยู่

ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชาวบ้านแม่หลุย

- 1) กลุ่มจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ประกอบด้วย กลุ่มล่องแพ มีสมาชิก 12 คน มีระบบคิวเพื่อกระจายรายได้ โดยในช่วงที่ผ่านมากการล่องแพที่เกิดขึ้นในชุมชนมี 4 ช่องทาง ถือเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มากับระบบบริษัททัวร์ ส่วนมากเป็นชาวต่างชาติ เฉลี่ยประมาณ 50-60 คน/ปี โดยนั่งช้างมาจากแคมป์ช้างที่บ้านแม่ลาตี ต.แม่ะหลวง จ.ตาก ฝั่งตรงข้ามกับหมู่บ้าน แล้วมาเล่นน้ำ และลงแพที่บ้านแม่หลุย ล่องไปถึงบริเวณ ที่ทำการอุทยานฯ ใช้เวลาในการทำ

กิจกรรมประมาณ 3 ชั่วโมง โดยชาวบ้านเป็นคนจัดเตรียมไฟไม้ไฟไว้ให้ พร้อมกับคนถือแพ รายได้ที่ชาวบ้านได้ จำนวน 250 บาทต่อคน โดยแพหนึ่งลำจะใช้คนถือจำนวน 2 คน และรับจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ 4-5 คน ถ้าเป็นคนไทยได้ประมาณ 5-6 คน การติดต่อประสานงาน เนื่องจากไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ส่วนใหญ่ไกด์จะฝากข้อความจดหมายมาที่บ้านที่เดินทางเข้า ออกมาที่บ้านกำนัน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่บริษัททัวร์พาเข้ามาส่วนมากเป็นช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม และช่วงฤดูหนาวตุลาคม - กุมภาพันธ์ ไม่ค่อยมีการพักค้างคืนที่หมู่บ้านบ่อยนัก แต่ถ้ามีการพักชาวบ้าน บ้านพักที่สามารถให้นักท่องเที่ยวพักได้จำนวน 3 หลัง คือบ้านกำนัน บ้านรองนายกอบต. วรยุทธ บ้านย่าแปว ส่วนการทำอาหาร ในหมู่บ้านมีกลุ่มทำอาหารอยู่ 5 คน อุปกรณ์ในการทำอาหาร ไกด์จะเป็นคนเตรียมมาเอง อัตราค่าบริการไม่ได้มีการกำหนดไว้แล้วแต่การตกลงกับไกด์ทัวร์ที่พามา แต่ละครั้ง ส่วนแพที่ล่องไปส่งนักท่องเที่ยว ถึงที่ทำการอุทยานฯ แล้วชาวบ้านก็จะขายต่อให้กับอุทยานฯ เพื่อนำกลับไปใช้ใหม่ แพละ 800-1,000 บาท เนื่องจากชาวบ้านไม่มีรถที่สามารถขนแพกลับมาในหมู่บ้านได้ แต่อุทยานฯมีรถที่สามารถขนแพจากอุทยานกลับมาใช้ใหม่ได้

- 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มากับอุทยานฯ โดยชาวบ้านเป็นคนถือแพให้ในบางครั้งที่อุทยานต้องการ แต่บางครั้ง ถ้านักท่องเที่ยวจำนวนไม่มาก ทีมงานของอุทยานก็เป็นคนถือเอง สำหรับการเดินป่าศึกษาธรรมชาติค่อยๆ บางครั้งอุทยานก็ติดต่อมาที่หมู่บ้านเพื่อหาลูกหาบในการเดินทาง โดยในหมู่บ้านมีคนที่มีความพร้อมเป็นลูกหาบได้อยู่ 4-5 คน โดยคิดค่าใช้จ่าย 250 บาท/คน/วัน
- 3) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น มาพักผ่อนล่องแพ ในช่วงปี 2550 มีจำนวน 500 คน แต่เริ่มลดลงเรื่อยๆ โดยในปี 2553 จำนวนลดลงไม่ถึง 100 คน
- 4) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบตกปลา โดยในปี 53 บริษัทมอนทานา มีคุณพีระวัตร ใ้วตระกูล(บ๊อบบี้) เป็นคนประสานงาน เข้ามาทำสัญญาข้อตกลงกับชุมชนในการส่งนักท่องเที่ยวที่ชอบตกปลา มาตกปลา ในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชน ในช่วงพ.ย.ถึงเม.ย. โดยมีเงื่อนไขข้อตกลงที่สำคัญคือ ในบริเวณสัมปทาน(ช่วงเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของหมู่บ้าน) ไม่อนุญาตให้มีนักท่องเที่ยวหรือบริษัทรายอื่นเข้าไปตกปลาได้ การตกปลาของนักท่องเที่ยว จะต้องเป็นการตกแล้วปล่อย กลับคืนลงสู่แม่น้ำเท่านั้น ห้ามนำออกไปจากหมู่บ้านนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาตกปลาต้องผ่านการตรวจสอบจากบริษัทแล้วว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ในการตกปลาอย่างแท้จริง

การทำสัญญาเป็นการทำในรูปคณะกรรมการร่วม 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่หลุย บ้านนาคอย บ้านอุมโล๊ะ และบ้านสบโขง โดยระยะทางในการสัมปทานตามระยะทาง ของพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลาของแต่ละหมู่บ้าน เงื่อนไขการจ่ายเงิน มีการเปิดบัญชี 4 บัญชี และมีปลัดอำเภอเป็นผู้จัดทำบัญชี โดยบริษัทจะจ่ายให้กับหมู่บ้าน ในอัตรา 1,000บาท/นทท. 1 คน/วัน และในรายปี จะเป็นการบริจาคให้เป็นกองทุนหมู่บ้านเพื่อการจัดการดูแลทรัพยากรและพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลา ปีละ 2 ครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลาของแต่ละหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เป็นชาวต่างชาติ อายุ 30-40 ปี

ประมาณปี 2552 มีบริษัททัวร์เข้ามาทำสัญญาตกลงกับหมู่บ้านเพื่อใช้พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทำรีสอร์ท แต่ในช่วง กำลังก่อสร้าง ทางบริษัทได้ฝ่าฝืนข้อตกลง โดยมีการไปตัดไม้จากทางฝั่งจังหวัดตาก ชาวบ้านที่รับจ้างไม่ สะดวกใจที่จะรับจ้างก่อสร้างในรีสอร์ท ชาวบ้านทางฝั่งจังหวัดตาก ก็มาร้องเรียนกับผู้นำหมู่บ้าน จึงได้มี การดักเตือน แต่บริษัทก็ยังไม่ปฏิบัติตาม สุดท้ายชุมชน จึงยกเลิกสัญญา ไม่ให้มีการก่อสร้างต่อ และอุทยานฯ ได้เข้ามายึดไม้ของกลางทั้งหมดเก็บไว้

การจัดการท่องเที่ยวโดยอุทยานแห่งชาติแม่เงา

- แคมป์ริมน้ำเงา หน้าที่ทำการที่ที่กางเต็นท์เป็นสนามหญ้ากว้างและร่มเงาไม้ใหญ่ ริมแม่น้ำเงา ที่ใสสะอาด สามารถลงเล่นน้ำได้ เป็นจุดแคมป์ที่สวยงาม น่าพักที่สุดแห่งหนึ่ง
- เดินศึกษาธรรมชาติยอดคอยปุย :สถานที่อยู่บนสันเขาคอยปุยหลวงใกล้กับบ้านผาแดง ปัจจุบัน ยังไม่มีถนนเข้าไปถึง นอกจากการเดินเท้าใช้เวลาไป-กลับจากอุทยานฯ รวม 2 วันคืน สำหรับจุดชมทิวทัศน์แห่งนี้มีความสูงระดับ1,600-1,700เมตรจากระดับน้ำทะเล สันคอยจะทอดยาวตลอดแนวไปจนถึง เขตอำเภอมก๋อย ในฤดูหนาวจะมองเห็นคลื่นทะเลหมอกอย่างสวยงาม สภาพภูมิอากาศจะหนาวเย็นและคลื่นลมตลอดปีเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบเดินป่าแบบ ผจญภัย และกางเต็นท์พักแรม กิจกรรม - แคมป์ปิ้ง - ชมทิวทัศน์ – เดินป่าระยะไกล
- น้ำตกโอโละโกร มีคนนำทางและลูกหาบ 200 บาท/วัน ต้องแจ่งล่องหน้า 1-2 สัปดาห์ เป็นน้ำตกใหญ่ กลางป่า สายน้ำไหลจากหน้าผาสูงกว่า 150 ม. ลดหล่นลงมาเป็นช่วงๆ แต่ละช่วง สูงหลายสิบเมตร ด้านหน้าน้ำตกมีแก่งน้ำขนาดใหญ่ สามารถลงเล่นน้ำได้ การเดินทางไปที่น้ำตกค่อนข้างยากลำบาก ใช้เวลาเดินเท้า 3 วัน โดยต้องไปพักแรมที่หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงด้วย

เหมาะสำหรับผู้ที่ชอบเดินป่า สมบุกสมบัน และชมวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงในคราวเดียวกัน การเดินทางไปน้ำตกมีหลายวิธีด้วยกัน คือ เดินทางด้วยรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อ โดยเริ่มจากที่ทำการ อช.แม่เงา ไปบ้านนาคอย ระยะทางราว 25 กม. หรือเหมาเรือหางยาวที่ทำเรือสะพานแม่น้ำเงา ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชม.

วันแรก เมื่อถึงบ้านนาคอยต้องเดินเท้าไปบ้านแม่แพน้อยอีก 4-5 ชม. ระหว่างทางผ่านทุ่งนาของ ชาวกะเหรี่ยง ป่าผลัดใบ พักแรมที่บ้านแม่แพน้อย 1 คืน

วันที่ 2 ออกจากบ้านแม่แพน้อย เดินเท้าต่อไปบ้านผาแดงใช้เวลาเดิน 2-3 ชม. กินมื้อเที่ยง และเก็บสัมภาระ ที่บ้านผาแดงแล้วออกเดินป่าอีก 1 ชม.เพื่อไปชมน้ำตก จากนั้นเดินกลับมาพักที่ บ้านผาแดง 1 คืน

วันที่ 3 เดินกลับมาที่บ้านแม่แพน้อย และนั่งเรือกลับที่ทำการ อช.แม่เงา ล่องแพไม้ไผ่ : ค่าบริการ 500 บาท/ลำ/5คน ต้องติดต่อล่วงหน้า 1 สัปดาห์ ควรมาเที่ยวช่วงเดือน พ.ย.-ก.พ เป็นการ ล่องแพไม้ไผ่ ในแม่น้ำเงา ดำเนินการโดย อช.แม่เงา แพแต่ละลำจะนำกลับมาใช้ใหม่ เมื่อถึงจุดหมายแล้ว เส้นทางล่องแพ เริ่มจากหน้าที่ทำการ ผ่านป่าเต็งรัง มีแก่งน้ำระดับ 1 และ 2 พอให้ตื่นเต้น แต่ส่วนใหญ่เส้นทางล่องแพ สายนี้ไม่มีแก่งใหญ่หรือกระแสน้ำรุนแรง เหมาะสำหรับ ชมความงามของสายน้ำที่ใสสะอาด บางช่วงมีสาหร่ายเขียวขจีโบกพลิวไปตามกระแสน้ำ มองเห็นกรวดสวยงามใต้ท้องน้ำ ใช้เวลาล่องประมาณ 1.30-2 ชม. จุดหมายอยู่ที่สะพานแม่น้ำเงา แพที่ใช้ในการล่องส่วนใหญ่จะเป็นแพที่อุทยานรับซื้อคืน จากชาวบ้านแม่หลุย ที่มาส่งนักท่องเที่ยว ขึ้นที่อุทยานฯ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ประมาณ 3-4 รอบ

➤ การบริการของอุทยานฯ มีร้านอาหารสวัสดิการ เปิดเฉพาะช่วงฤดูหนาวเวลา 08.00-22.00 น.

มีบ้านพัก ที่กางเต็นท์ ติดต่อที่สำนักงานป่าไม้เขตแม่สะเรียง โทร.0-5368-1323

อัตราค่าบริการ

คนนำทาง วันละ 300 บาท ลูกหาบ วันละ 200 บาท รถ4WD ไปส่ง-รับ 1,500-1,800 บาท

การติดต่อ อุทยานแห่งชาติแม่เงา บ้านแม่เงา หมู่ 8 ต.แม่สวด อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน 58110

โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ก็เป็นเบอร์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ ติดต่อคุณปณิสรา

ฝ่ายเผยแพร่ โทร.0-5361-8091

ประเด็น	ผลลัพธ์
<p>ชาติพันธุ์/ประเพณี/ภูมิปัญญาท้องถิ่น/วิถีชีวิต/ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม</p>	<p><u>ลักษณะชาติพันธุ์</u> : กะเหรี่ยง สะกอ มีกะเหรี่ยง โป่ว 3 หลัง (การแต่งกายเหมือนกัน ต่างเรื่องภาษา)</p> <p><u>ศาสนา/ความเชื่อ</u>: นับถือคริส แบ็บติส/ ผู้นำศาสนา (อาจารย์จี้ควา ประหยัดไม้ ผู้ช่วย อจ.ชะมุย กิ่งธาราแก้ว และ อจ.ก่อสา เชิดชูธารา)</p> <p><u>กลุ่มสำคัญต่อการพัฒนา</u> : กลุ่มเยาวชน (อำนาจ เลิศชูทรัพย์:ประธาน), กลุ่มสตรี (เตะเขละ:ประธาน), อาสาสมัครชุมชน 4คน(ถาวร,ยุทธ,จันทร์เพ็ญ,วิไลวรรณ)</p> <p><u>ผู้รู้ภูมิปัญญา</u>:หมอสมนไพร (เลอะบอย ประหยัดไม้),ศิลปินท้องถิ่น คนตรี-เตหน้า/ชิง (โกโก จันทรานุชาติ), มีคนเป่าเขาควายได้หลายคน,ตีมีด (กละ) เซอะซา (สุรชัย แม่เงาแตกอ),คนแก่ที่สุดในหมู่บ้าน เป็นพ่อของกำนัน ดิกวา,เล่านิทานพื้นบ้าน (ชะมุย กิ่งธาราแก้ว)</p> <p><u>ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม</u>: การแต่งกาย, ภาษา, บ้านเรือน, การเกษตรแบบไร่หมุนเวียน</p> <p>สมาชิกในชุมชนสามารถร้องเพลงประสานเสียงในบทเพลงของบทสวดได้</p>
<p>ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตของท้องถิ่นกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ</p>	<p><u>พื้นที่ทำกิน</u> : นา 4 แปลง / ไร่หมุนเวียน 4 จุด</p> <p><u>ระบบน้ำเพื่อการเกษตร</u> : เขื่อนฝายไม้ไฟ 2 ลำเหมือง</p> <p><u>ชนิดพืช</u>: ข้าว ผลิตเพื่อกิน/ถั่วเหลือง ถั่วลิสง (ขาย) รายได้ 10,000 – 60,000 บาท (ไม้หักค่าใช้จ่าย) /พริก</p> <p><u>สัตว์เลี้ยง</u>: ควาย 16 ตัว/ไม่มีวัว</p> <p>เพราะดูแลยากทำลายพืชทางเกษตร/หมู และไก่ (พื้นเมือง) เลี้ยงเพื่อกิน</p> <p><u>การจัดการป่า</u>: แบ่งพื้นที่การจัดการป่าเป็น 5ประเภท ได้แก่ ป่าต้นน้ำ, ป่าอนุรักษ์, ป่าช้า, ป่าใช้สอย, ป่าที่ทำกิน(ไร่หมุนเวียน)</p>

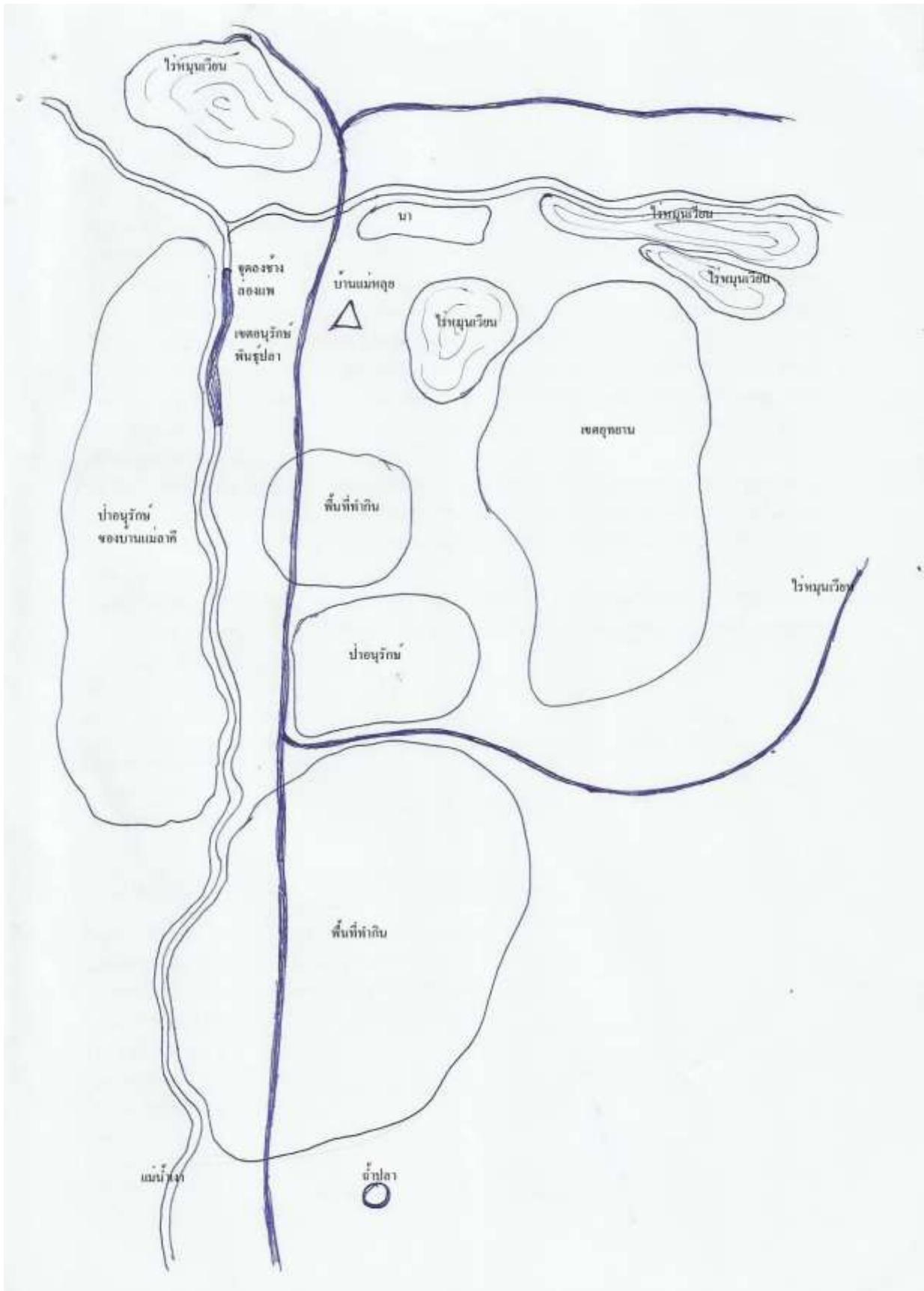
	<p><u>ทรัพยากรจากป่า</u>: ประเภทสัตว์ที่ยังพบ ได้แก่ เก้ง, หมูป่า, กวาง, ลิง ชะนี เม่น ตัวนึ่ง นกเงือก ไก่ป่า ไก่ฟ้า ประเภทพืช ได้แก่ กล้วยไม้ป่า และพืชอาหาร เช่น หวาย เห็ด หน่อไม้ เป็นต้น <u>แหล่งน้ำ</u> : ห้วยแม่หลุย ห้วยจ้อลือ ห้วยแม่บาง ห้วยแม่แพ ห้วยโกเล น้ำเงา เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 กม. ในแม่ น้ำเงา</p>
<p>ทรัพยากรการท่องเที่ยว, ธรรมชาติ/สิ่งอำนวยความสะดวก/กิจกรรม รวม/ความโดดเด่น/การพัฒนาชุมชน</p>	<p><u>ธรรมชาติ</u>: นาข้าว/ ถ้ำค้างคาว/ ถ้ำปลา (ม.9) /ลำน้ำแม่เงา / น้ำตก บะเหย่เล, เลเปยจำ, น้ำตกแม่บาง/ เส้นทางศึกษาธรรมชาติอุทยานแห่งชาติแม่เงา คอยปุยหลวง /ออบน้อย ออบแม่หลุย <u>วัฒนธรรม</u> ทอผ้า จักสาน ภาษาปกากะญอ บ้าน การดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย fishing <u>อาหาร</u> ข้าวเบ๊อะ น้ำพริกผัก แกงพื้นบ้าน <u>สิ่งอำนวยความสะดวก</u> น้ำประปาภูเขา (ประมาณ 3 Km จากน้ำออกกู) พลังแสงอาทิตย์ สัญญาณโทรศัพท์ไม่มี ถนนคอนกรีตผสมลูกรัง <u>สิ่งโดดเด่น</u> : อัยยาศัยไมตรี ทำเลใกล้น้ำแม่เงา peaceful, rafting during season, <u>การพัฒนาชุมชน</u> : กลุ่มอนุรักษ์ การอนุรักษ์พันธุ์ปลา สิทธิที่ทำกินชุมชน</p>
<p>เทศกาล / ประเพณี / วงจรการผลิตเกษตร</p>	<p>: คริสมาสต์ : กิจกรรมทางการเกษตรตามปฏิทินฤดูกาลผลิต</p>
<p>การจัดการทรัพยากร (การอนุรักษ์ / ประเมินศักยภาพพลังงานทางเลือก)</p>	<p>: มีการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน กิจกรรมการบวชป่า การทำแนวกันไฟ และ การอนุรักษ์พันธุ์ปลา : ใช้พลังงานแสงอาทิตย์แต่ละครัวเรือน วางแผนโดยสำนักงานพลังงาน พลังงานน้ำในเขตแม่หลุย</p>
<p>ความเสี่ยง เช่น ความยากจน/ยาเสพติด/สถานะทาง</p>	<p>: หมู่บ้านกินอยู่แบบพอเพียง : ไม่มีปัญหาด้านยาเสพติด</p>

<p>กฎหมาย/การครอบครองที่ดิน/เพศ</p>	<p>แต่ก่อนไม่มีปัญหาแต่ปัจจุบันสถานการณ์ดีขึ้น</p> <p>:ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดี</p> <p>:ในการจัดการที่ทำกินในเขตป่าอุทยาน</p> <p>อยู่ระหว่างการดำเนินการสำรวจและจัดทำข้อตกลงในเรื่องโฉนดชุมชน ร่วมกับอุทยานแห่งชาติ</p> <p>:ผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนา/มีส่วนร่วม</p> <p>:มีสัญชาติไทย</p> <p>:ชุมชนติดถนน การเข้าออกง่าย</p>
<p>ประสบการณ์ของชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยว</p>	<p><u>กลุ่มจัดการท่องเที่ยว</u>: กลุ่มล่องแพ 12 คน มีระบบคิว ได้รายได้ ,</p> <p>กลุ่มนำทางศึกษาธรรมชาติ (ลูกหาบ) 4-5 คน 250 บาท/วัน</p> <p>กลุ่มทำอาหาร 5 คน (อุปกรณ์นักท่องเที่ยว/ไกด์หามา)</p> <p><u>กิจกรรมและประสบการณ์</u></p> <p>: นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ อายุ 30-40 ปี</p> <p>: จี๋ช่างมาลงแพ โดดลงเล่นน้ำ ชมธรรมชาติ ถ่อแพ ประมาณ 2-3 ชม. (ได้รายได้ 250 บาทต่อคน จำนวน 2 คน ต่อแพ ชาวต่างชาติ 4-5 คน คนไทย 5-6 คน)</p> <p>: ประมาณปี 52 มีบริษัททัวร์เข้ามาทำรีสอร์ท ฝ่าฝืนข้อตกลงไปตัดไม้ฝั่งจังหวัดตาก ไม่เคารพกติกาของชุมชน</p> <p>ชาวบ้านที่รับจ้างไม่สะดวกใจที่จะรับจ้างก่อสร้างในรีสอร์ท</p> <p>สุดท้ายชุมชนยกเลิกสัญญา และอุทยานฯ ยึดไม้ทั้งหมดเก็บไว้ 90,000 เพื่อสร้างศูนย์ประสานงานชุมชน</p> <p>:ปี 53 บริษัทมณฑานา</p> <p>เข้ามาทำข้อตกลงกับชุมชนในการส่งนทท.ที่ขอบดกปลา มาตกปลา (ตกแล้วปล่อย) ในเขตอนุรักษ์ ในช่วงพ.ย.ถึงเม.ย. จะบริจาคให้กองทุนหมู่บ้าน 1,000บาท/นทท. 1 คน/วัน</p> <p>โดยมีการเปิดบัญชี 4 บัญชี และมีปลัดอำเภอเป็นผู้จัดทำบัญชี</p> <p>ผู้นำชุมชนมีความกระตือรือร้นเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว</p>

<p>การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (ระดับผู้เกี่ยวข้อง)</p>	<p>:เป็นลูกจ้างถ่อแพ :จัดทำแพไม้ไผ่ให้กับอุทยานแห่งชาติแม่เงา</p> <p>:การแสดงของเด็ก ๆ โบสถ์</p> <p>:บ้านพักโฮมสเตย์ บ้านกำนัน บ้านรองนายกอบต. วรยุทธ</p> <p>บ้านย่าแปว</p> <p>:ระดับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติต้า</p>
<p>การรับรู้ด้านตลาด/ระดับนักท่องเที่ยวที่ เข้ามา</p>	<p>ไม่มีนักท่องเที่ยวในชุมชนระหว่างการสำรวจ</p> <p>นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากองค์กรต่าง ๆ</p>
<p>ความเกี่ยวข้องกับภาคี หุ้่นส่วน ในการจัดการท่องเที่ยว</p>	<p>:จากหน่วยงานราชการในท้องถิ่น มาล่องแพประมาณ ปี 50</p> <p>จำนวน 500 คน ปี 53 จำนวนลดลงไม่ถึง 100 คน</p> <p>:จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากับอุทยาน ปี 53 จำนวน 200 กว่าคน</p> <p>แต่มาพักอุทยานมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงเทศกาลทุกปี</p> <p>:นักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาจีซ้าง จากบ.แม่ลาติ ต.แม่ะหลวง</p> <p>อ.ท่าสองยาง จ.ตาก มาใช้บริการล่องแพ ประมาณ 50-60 คน/ปี</p> <p>:มอตนาน่า บริษัทท่องเที่ยวตกลา</p>
<p>เส้นทางการคมนาคม ระยะทาง(การเข้าถึงพื้นที่)</p>	<p>:แม่สะเรียง-สบเมย 25 ก.ม. สบเมย-ทางแยก(ทางเข้า) 15 ก.ม.</p> <p>ทางแยก-ที่ทำการอช. 4 ก.ม. ที่ทำการ –แม่หลุย 12 ก.ม</p> <p>แม่หลุยบน – แม่หลุย 12 ก.ม.</p> <p>:ล่องแพ บ.แม่หลุย-อุทยานฯ. 13 ก.ม. (3-4 ชม.กรณีน้ำน้อย 2-3</p> <p>ชม.กรณีน้ำเยอะ)</p>
<p>ผลกระทบทั้งบวกและลบ</p>	<p>:ต้องการวางระบบเรื่องบริหารจัดการ</p> <p>ส่วนใหญ่คนติดต่อผ่านกำนัน</p> <p>:3 ครอบครัวได้รับผลประโยชน์โดยตรง – โฮมสเตย์</p> <p>:250 บาทต่อทริปต่อคนและมีทิป</p>
<p>ระดับของประสบการณ์และการฝึกอบรม ไกด์ทัวร์ของชุมชนท้องถิ่น</p>	<p>:ยังไม่มีกรฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ</p> <p>:มีประสบการณ์ในการพานักท่องเที่ยวล่องแพ จัดบ้านพัก</p> <p>และเตรียมอาหารให้นักท่องเที่ยว จากการปฏิบัติจริง</p> <p>:ยังไม่มีกรจัดระบบของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือไกด์นำเที่ยว</p>

รูปที่ 29 แผนที่แม่หลุยและการจัดการที่ดิน

ตารางที่ 15 วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของแม่หลุย

ประเด็น	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ชาติพันธุ์, มรดก, ภูมิปัญญา, ปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่มีชีวิต พิธีกรรมและประเพณี	คนที่ท้องถิ่นมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับท้องถิ่น เสื้อผ้า, ภาษา, บ้านกะเหรี่ยง	การส่งผ่านข้อมูลผ่านวัยมีน้อยลง (เพิ่มขึ้นโดยการหันมานับถือศาสนาคริสต์ จากเดิมมีการนับถือผี
วงจรวีถีชีวิต, เกษตรกรรม	การเกษตรกรรมหมุนเวียน	ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ กวดขันอุทยานแห่งชาติ
ความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม/ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ /อนุรักษ์/ศักยภาพสำหรับพลังงานทดแทน	การจัดการทรัพยากร เขตการอนุรักษ์ปลาที่มีกฎระเบียบเข้มงวด ชุมชนได้สร้างคุณค่าให้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ผ่าน fly fishing	ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ กวดขันอุทยานแห่งชาติ
การพัฒนาชุมชน	Positive leader การสนับสนุนจากองค์กรหลายหน่วยงาน กองทุน ทั้งศาสนาและภาคประชาชน ภาครัฐ ผู้นำที่	การสนับสนุนผ้าข้อมลีธรรมชาติล้มเหลวเนื่องจากขาดการเข้าถึงตลาดอย่างสม่ำเสมอ สหกรณ์ล้มเหลว
ทรัพยากรการท่องเที่ยว (ธรรมชาติ, เครื่องอำนวยความสะดวก, กิจกรรม, สิ่งที่น่าสนใจ)	การล่องแพ, เส้นทางศึกษาธรรมชาติ, ถ้ำ, แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น ออบแม่หลุย, ออบน้อย, คอยปุย	ขาดข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือข้อมูลที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวเตรียมตัว
ของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น	ผ้าข้อมลีธรรมชาติ	
ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน, มัคคุเทศก์, การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว, ผู้รับผลประโยชน์, ผลกระทบการท่องเที่ยว	มีประสบการณ์ในการนำล่องแพ, ต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยว มีประสบการณ์ในการร่วมงานกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว และอุทยานแห่งชาติแม่เงา	ขาดการฝึกอบรมเพื่อการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ไม่มีระบบหรือการจัดการสำหรับโฮมสเตย์หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

การเดินทางเข้าออกจากสถานีขนส่ง เครื่องมือความอำนวยความสะดวก	พอไปได้ในช่วงหน้าร้อนและหน้าหนาว ยากมากในหน้าฝน	- ไม่มีรถเข้าพื้นที่โดยตรง และไม่มีสัญญาณโทรศัพท์
ภาวะเสี่ยง ความยากจน ยาเสพติด สถานะทางกฎหมาย เพศ	ไม่มีการระบุถึงปัญหา ยาเสพติด หรือการบุกรุกป่า	อยู่ในอุทยานแห่งชาติ
ผู้นำ	ผู้นำที่เข้มแข็งได้รับการสนับสนุน ที่ดีจากประชาชน และผู้นำเยาวชน ผู้นำทางศาสนา	- ผู้นำมีการกิจกรรมมากขึ้น ไม่ว่าง

	โอกาส	ภัยคุกคาม
ระดับการรับรู้ตลาด	ไม่ใช่ทางตรง, แต่ผ่านบริษัทท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติ มอนตানা และการท่องเที่ยวตกปลา Montana / NG Fishing Tours	ยังมีขีดจำกัด, และชุมชนยังไม่สามารถสื่อสาร กับโลกภายนอก ไม่มีโทรศัพท์
อุปสงค์	จุดขายคือการตกปลา ซึ่งเป็นตลาดที่กำลังขยายตัว ซึ่งได้ทั้งนักท่องเที่ยวไทยและ ต่างชาติ	ยากที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และเข้าถึงชุมชนได้ ไม่มีการประชาสัมพันธ์หรือส่งเสริม ทางช่องทางใด
หุ้นส่วนปัจจุบัน/เครือข่ายท้องถิ่นที่ มีศักยภาพ	อุทยานแห่งชาติแมงเงา มอนตানাการตกปลา การท่องเที่ยว (ริเวอร์ไซด์เกสต์เฮาส์) แม่สะเรียง ผู้เชี่ยวชาญ (John)	
องค์กรเอกชนท้องถิ่น/นโยบายภาค รัฐ /การสนับสนุน	- เครือข่าย CCF เพื่อพัฒนาเด็ก และช่วยเหลือประชาชน - ปลัดอำเภอ District secretariat	
การสนับสนุนทางการเงิน	จากมอนตানা	

ข้อสรุป

- แม่หลายมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่ดึงดูดหลายอย่างผสมผสานกันไป มีการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จและมีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับอุทยานแห่งชาติ เข้าถึงการตลาด อย่างน้อยในฤดูท่องเที่ยว มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี ผู้นำชุมชนมีความกระตือรือร้น ชุมชนทำงานร่วมกันกับองค์กรพัฒนาเอกชนในโครงการนำร่องเรื่อง โฉนดชุมชน เพื่อให้สิทธิชุมชนทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

โดยภาพรวมแล้วแม้ว่าชุมชนจะมีความท้าทายในการสื่อสารและการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติ แต่ชุมชนก็เปิดโอกาสสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นความต้องการของชุมชน และการมีความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และมีภาคีที่เกี่ยวข้องที่มาจากองค์กรพัฒนาเอกชน

จุดแข็งและโอกาส

- เครื่องข่ายกับอุทยานแห่งชาติแม่เงาและที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำแม่เงา
- เพิ่มคุณค่าให้กับการอนุรักษ์ผ่านการเป็นเครือข่ายกับบริษัทท่องเที่ยวเอกชน
- ผู้คนอหฺยาศรัยไมตรีดี อาหารอร่อย

จุดอ่อนและภัยคุกคาม

- ยังไม่มีการฝึกอบรมสำหรับมัคคุเทศก์และเจ้าบ้าน ไม่มีระบบการจัดการ
- ไม่มีการให้ข้อมูล การส่งเสริมท่องเที่ยว และการติดต่อค่อนข้างลำบาก
- สภาพป่าที่อยู่รอบด้านเสื่อมโทรม โดยเฉพาะพื้นที่ใกล้ ๆ กับแม่หลาย

การประเมินความเป็นไปได้โดยรวม

มีความเป็นไปได้สูงสำหรับจำนวนนักท่องเที่ยวพอประมาณ โดยเฉพาะในฤดูหนาว ปานกลางสำหรับจำนวนนักท่องเที่ยวตลอดปีจำเป็นต้องทำงานร่วมกันกับอุทยานแห่งชาติและองค์การบริหารส่วนตำบลโรงแรมในแม่สะเรียง

ข้อเสนอแนะ

องค์กรและประชาชน

- การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมการเตรียมการและการจัดการการท่องเที่ยวแบบเต็มที่
เนื่องจากไม่เคยมีการเตรียมการสำหรับการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบในชุมชนนี้
- การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและเจ้าภาพที่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยว
ในการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมและการต้อนรับจับคู่ เช่นเดียวกันกับ
การสร้างความสำเร็จกับความต้องการของแขกที่มาพัก
- การฝึกอบรมความปลอดภัยทางน้ำและการล่องแพ
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อมัคคุเทศก์ท้องถิ่นผู้ที่ได้เรียนรู้เส้นทางน้ำเป็นอย่างดีแล้ว
หากมัคคุเทศก์ได้รับการฝึกมาเป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถทำให้พิจารณาค่าจ้างได้เหมาะสมขึ้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- รายการการท่องเที่ยวโฮมสเตย์อย่างเป็นระบบพร้อมทั้งมีระบบกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ดี
- สามารถมองถึงผ้าข้อมลี ในฐานะเป็นเครือข่ายในการท่องเที่ยว

การตลาด

- การสื่อสารโทรศัพท์ให้สะดวกขึ้น นี่เป็นปัจจัยให้ประสบความสำเร็จในระยะยาว
- การฝึกอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว หน่วยงานการตลาดและการเข้าถึงตลาด
แรกเริ่ม ชุมชนสามารถทำงานกับอุทยานแห่งชาติได้และทำงานร่วมกันกับหุ้นส่วนปัจจุบัน
(มอทน่าน) อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ชุมชนจำเป็นต้องมีการปรับเพื่อรักษาตลาดไว้
การฝึกอบรมเรื่องการตลาดสามารถช่วยการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ได้
- จำเป็นต้องมีการให้ข้อมูลที่ดีเกี่ยวกับชุมชนและการบริการ

บันทึก

การลงมือทำการท่องเที่ยวในชุมชนนี้ถือว่าไม่มีความเสี่ยง เนื่องจากสถานภาพของอุทยานแห่งชาติและ
แรงกดดันอย่างมากทางทรัพยากรธรรมชาติ มีจุดแข็งและโอกาสหลายประการ ในฐานะที่เป็นพื้นที่นำร่อง
สำหรับโครงการ “โหนดชุมชน” แม้หลายจะกลายเป็นต้นแบบที่มีพลังหากพลิกวิกฤติสิ่งแวดล้อม
ในปัจจุบันมาเป็นการใช้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการรักษาสิ่งแวดล้อม

6.3.4 บ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า

ข้อมูลทั่วไปของตำบลถ้ำลอด และพื้นที่เป้าหมาย บ้านเมืองแพมพื้นที่ตำบลถ้ำลอด มีเนื้อที่โดยประมาณ 240.125 ตารางกิโลเมตร หรือ 150,095 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือติดกับประเทศพม่า ทิศใต้ติดกับตำบลสบป่อง ทิศตะวันออก ติดกับเขตอำเภอปาย ทิศตะวันตกติดกับตำบลปางมะผ้า

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลถ้ำลอด เป็นภูเขา ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีลำห้วยที่มีน้ำไหลผ่านตลอดปี มีถ้ำที่สวยงามเหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีพื้นที่ราบประมาณ 5% ของพื้นที่ทั้งหมด อบต.ถ้ำลอดมีจำนวน 7 หมู่บ้าน หลัก และ 2 หย่อมบ้านบริวาร บ้านเมืองแพมอยู่หมู่ที่ 5 ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 140 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 559 เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง

การพัฒนาชุมชน

มีกองทุนชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทที่มีสมาชิกอยู่ 15 คน กองทุนบรรเทาความยากจนอีก 280,000 บาท กองทุนองค์การบริหารส่วนตำบลอีก 100,000 บาท กองทุนเอดส์ (ไม่ทราบจำนวนแน่ชัด) และกองทุนแม่แห่งชาติซึ่งมีสมาชิก 7 ท่าน

นอกจากนั้นยังมีกลุ่มอาชีพ คือกลุ่มสตรีทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ (มีสมาชิก 50 คน)ทางกลุ่ม มีเป้าหมายที่จะรักษาการทอผ้าแบบกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมเอาไว้ ขณะเดียวกันก็มีรายได้เสริม และมีทักษะเพิ่มเติมและการมีความร่วมมือกันมากขึ้นแต่กลุ่มก็ประสบปัญหาหลายอย่าง ปัญหาหลัก ๆ คือการพัฒนาและปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ณ ปัจจุบันทางกลุ่มยัง มีเป้าหมายการตลาดคือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้าน แต่จำนวนนักท่องเที่ยวเริ่มลดลง จำนวนครอบครัว 22 ครอบครัวได้กู้เงินมาจากธนาคารเพื่อมาทำเกษตรกรรมและสหกรณ์

กลุ่มที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว คือ 1) กลุ่มล่องแพ มีสมาชิก 28 คน 2) กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น, 3) กลุ่มโฮมสเตย์ มีสมาชิก 9 คน แต่ละบ้านสามารถรองรับ นักท่องเที่ยว ได้ 4 คน ราคาสำหรับโฮมสเตย์ได้ตั้งไว้ คือ 200 บาทต่อคืนต่อคน รวมอาหารเช้า และอาหารเย็น

ด้านสังคมวัฒนธรรม

พิธีกรรมตามความเชื่อที่สำคัญของกะเหรี่ยงบ้านเมืองแพม ได้แก่

- พิธีมัดมือ “กัจจือ” เป็นการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นการอธิษฐานต่อเจ้าป่าเจ้าเขา ลำห้วยที่มีความสำคัญต่อหมู่บ้าน คุณค่า กัจจือ นั้นเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นของคน ในชุมชน มีผลทางด้านจิตใจความสัมพันธ์ของคนทั้งชุมชนที่จะร่วมแรงร่วมใจเสียสละ ภาระ การนำข่าวสาร มารวมกัน ถึงแม้จะได้ผลผลิตมากหรือน้อย การยึดเหนี่ยวทางสังคมของชาวกระเหรี่ยง การให้เกียรติ แก่ผู้นำ “ฮื่อโจ” และการแสดงความขอบคุณ ในการช่วยเหลือให้ตัวเองครอบครัวมีกินมีใช้ มีความสุข มีความผูกพันทั้งระบบ โดยไม่ได้แยกคน สัตว์หรือต้นไม้ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกัน ในการดำรงชีวิต ตาม”วิถีชีวิตการดำรงชีวิต” ของชนเผ่า
- การเลี้ยงหัวฝาย เป็นการบอกกล่าวและขอพรจากเจ้าป่าเจ้าเขาสังค์ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ดูแลป่าดูแลน้ำดูแลขุนเขานั้นที่ให้น้ำกินน้ำใช้ในการดำรงชีวิตและเป็นการขออนุญาตตลอดขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ดูแลฝาย,ปริมาณน้ำและพืชพรรณธัญญาหาร ที่เริ่มลงมือผลิตให้ได้ผลผลิต ดีมีเพียงพอกับ การบริโภคไม่ให้ศัตรูใดๆ มารบกวนหรือทำลายผลผลิต การเลี้ยงหัวฝายเป็นความละเอียดอ่อนของชาวกระเหรี่ยงในการดูแลป่าต้นน้ำ ในการให้สมาชิกผู้ใช้น้ำ ทุกคนช่วยกันดูแลรักษาป่าต้นน้ำและเป็นการบอกกล่าวแก่คนภายในชุมชนได้รับรู้รับทราบว่าคุณุ่มนี้ ได้ใช้อาศัยป่าต้นน้ำแห่งนี้มาใช้ ในการทำนาเป็นการสร้างให้ชุมชนได้รู้และร่วมกันรักษาโดยอาศัยความผูกพันในระบบเครือญาติ
- การเลี้ยงผีไร่ ผีนา “แซคีแซฉี่” เป็นการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเทวดาอารักษ์ เจ้าป่าเจ้าเขาที่ ได้ มาอาศัย พื้นที่นั้นมาใช้พื้นที่ทำกิน ขอให้ได้ผลผลิตดี มีน้ำฝนพอเพียงแก่การทำไร่นา รวมถึงเป็นการให้เกียรติ แก่ผู้นำ “ฮื่อโจ” ของชุมชนในการเริ่มและปิดพิธีกรรม ที่บ่งบอกถึงความพร้อม ก่อนที่จะถึงฤดูกาล ทำเกษตร เริ่มการทำไร่ พิธีการนี้จะเกี่ยวข้องกับการลงแขก”เอามือ” และเป็นการจัดการของชุมชนในการจัดลำดับ ก่อนหลังการเอามือ ของชุมชน
- ประเพณีการมัดมือก่อนตีข้าว “กัลอจือ” เป็นการขอบคุณและบอกกล่าวแก่ผู้คนในชุมชนที่ ได้มาช่วยเหลือ ในการผลิตข้าวไร่,ข้าวนา และยังเป็นกรก่อกองกลาทางสังคมที่ชุมชนสั่งสอนให้เด็ก ๆ ให้มีการนอบน้อมถ่อมตนกับญาติพี่น้องผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมโดยสถาบันครอบครัว ที่เป็นจุดเริ่มของสังคมชุมชน

- ประเพณีการกินข้าวใหม่ “อ๋อบ้อโฮ” เป็นการแสดงความยินดีที่ผลิตผลจากไร่ได้ผลออกมา เป็นสิ่งที่น่าสนใจประกอบเป็นอาหาร ที่ครอบครัวได้ลงทุนลงแรงไปและเป็นการให้เพื่อนบ้านญาติพี่น้องมาชื่นชมกับผลผลิตที่ได้ โดยการเชิญเข้าร่วมรับประทานอาหาร และครอบครัวจะมีการอบรม สั่งสอนลูกหลาน ญาติพี่น้องก็จะมาร่วมให้พร อบรมสั่งสอนต่อลูกหลาน คุณค่าการกินข้าวใหม่ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการอบรมสั่งสอนลูกหลานในระบบวิถีการผลิตวิถีชีวิตชนเผ่าคนในครอบครัว จะดำเนินการเองโดยมีญาติพี่น้องที่เป็นที่เคารพของครอบครัวมาช่วยอบรมสั่งสอนเพิ่มเติมให้ จากการอบรมพร่ำสอนจากครอบครัว เป็นลักษณะการกล่อมเกลாதวงครอบครัวและญาติพี่น้อง อันเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเข้าไปอยู่ในสังคมภายนอก
- การแต่งกาย “เซวา” ชุดขาวสีขาว คลุมตั้งแต่ คอ ,ลำตัวถึงหัวเข่า ใช้ในเด็กหญิงถึงเด็กสาวเท่านั้น การที่ ผู้หญิงที่สละโสดแต่งงานแล้ว จะไม่หวนกลับมาสวมชุด “เซวา “ อีก ถือเป็นประเพณี “ผ้าถุง” การใส่ลายของผ้าสตรี จะต้องประกอบไปด้วยลาย “ หนึ่งจิ” ลักษณะรูปคล้ายลาย “น้ำไหล” ลวดลายนี้ ลอกเลียนแบบจาก แมงมุม, รังแมงมุม หรือสายน้ำไหล มีความหมายกล่าวถึงการที่ใส่แล้วจะทำให้คู่ครองรักและอยู่ร่วมกันตลอดไป เซกา “เสื่อ” เสื่อผู้หญิง เสื่อประจำเผ่า จะใช้ก็ต่อเมื่อ หญิงแต่งงานแล้วเท่านั้น ลักษณะสีจะเลือกใช้สีอะไรก็ได้ จะใช้ลวดลายรูปแบบไหนก็ได้ตามใจชอบ เสื่อผู้ชาย นั้นนิยมใช้สีแดง เป็นสัญลักษณ์ จะใช้สวมใส่ตั้งแต่เด็กจนแก่ ไม่บ่งบอกถึงโสดไม่โสด ลวดลายจะใส่อะไรก็ได้ตามใจ ผู้หญิงจะทอให้ หรือเป็นการตกลงใจระหว่างแม่หรือภรรยา “ชุดแต่งงาน” หมายถึงการพร้อมที่จะสละชุด “เซวา” ที่บ่งบอกถึงความเป็นผู้หญิงสาว และพร้อมที่จะรับ การเปลี่ยนแปลงไปเป็นแม่บ้าน จะไม่หวนกลับไปใช้ชุด “เซวา”อีกต่อไป ชุดผู้หญิงที่ใส่แต่งงาน จะต้องมีผ้าพันหัว ใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น

เกษตรกรรมและวิถีชีวิต

ชาวเมืองแพมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ปลูกข้าวโดยใช้พื้นที่หมุนเวียนรอบ 5 ปี และปลูกกระเทียม และถั่วลิสงด้วย ไร่ละ 90 ของชาวเมืองแพมมีที่ดินทำกิน มีเพียงไร่ละ 10 เท่านั้นที่ไม่มีที่ดินทำกิน เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นแล้ว เมืองแพมถือว่าโชคดีที่ไร่ละ 80 ของประชากรปลูกข้าวในนา อีกไร่ละ 20 ครอบครัวต้องปลูกข้าวคอกย ไร่ละ 30 ของครอบครัวมีโฉนดที่ดินและมีกรรมสิทธิ์ อย่างชอบด้วย กฎหมาย อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านยังมีความเข้าใจผิดกับกรมป่าไม้อยู่บ่อย ๆ เนื่องจากระบบการจัดการที่ดิน ของชุมชน ยังไม่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ นอกจากการปลูกพืชต่าง ๆ แล้ว ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว (มี 50 ตัว)

ควาย (เกือบทุกครอบครัวมีควายอย่างน้อย 1 ตัว) หมู และไก่เป็นอาหารเสริม สตรีในหมู่บ้าน ถักเสื้อผ้าใช้เอง รวมทั้งกระเป๋าสะพายไว้ใช้เองและขายเป็นรายได้เสริมบ้าง คนท้องถิ่นยังปลูกผักสวนครัว เพื่อ บริโภคเองในครัวเรือน ในเมืองแพมมีร้านอยู่ 3 ร้านขายอาหาร เช่น ก๋วยเตี๋ยว

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- **ทรัพยากร " ป่า "** ชุมชนได้จำแนกพื้นที่ป่าออกเป็น 7 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ป่าต้นน้ำ บริเวณห้วยเฮี้ยะ มีการจัดการบำรุงรักษา และกตีกาถูระเบียบ พื้นที่ป่าใช้สอยบริเวณทิศเหนือของหมู่บ้าน มีกฎกติกาในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือป่าชุมชนบริเวณห้วยโป่ง พื้นที่โป่งหลวงคือพื้นที่มีดินโป่ง มีนก สัตว์ป่าเข้ามากินดินโป่ง อยู่ระหว่างห้วยไร่กับห้วยโป่ง
- **พื้นที่เลี้ยงสัตว์** พื้นที่เลี้ยงสัตว์มีอยู่ 2 แห่งบริเวณห้วยโป่งและห้วยโป่งกลาง มีพื้นที่ไร่และไร่เหล่า มีอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ป่าชุมชนเป็นป่าที่เข้ามาเสริมในการจัดพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน เพื่อกระตุ้นให้คนในหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลถ้ำลอด ได้รู้เห็นเข้าใจถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า โดยสมาชิก อบต. ของหมู่บ้านเป็นผู้เสนอ ของบประมาณ มาใช้ดำเนินการ ปัจจุบันพื้นที่เดียวกันนี้ ทางป่าไม้ได้เสนอโครงการ ปลูกสมุนไพรรักษาโรค และไม้กินได้เสริมในพื้นที่บวชป่ากับโครงการFood Bankปัจจุบันพื้นที่นี้ได้กำหนดให้เป็นพื้นที่ ห้ามล่าสัตว์ด้วย
- ชุมชนมีการจำแนกพื้นที่ป่าต่าง ๆ มีกฎกติกาใช้ควบคุมได้ในชุมชน ที่อยู่ในจิตใจของทุกคน แต่ในส่วน ของป่าต้นน้ำ บริเวณห้วยเฮี้ยะ ห้วยน้ำแพม ห้วยแพมน้อย ห้วยปลามุง ที่เป็นส่วนของป่าบริเวณ ต้นน้ำจริง ๆ ที่มีหมู่บ้าน แอลา ที่เป็นชนเผ่ามูเซอแดง ที่พึ่งยกระดับเป็นหมู่บ้านหลักอย่างเป็นทางการได้ไม่นาน มีการเปิดพื้นที่เพื่อทำการไร่ ทำให้ชุมชนมีข้อขัดแย้ง เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่นี้ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ และชาวบ้าน จึงได้ไปเจรจาทำความเข้าใจ กับชุมชนบ้านแอลา และเสนอทางออก ในการแก้ไขปัญหา ในการใช้ที่ดินป่าต้นน้ำ บริเวณอีกฟากดอยอำเภอปาย มีพื้นที่กว้างขวาง เหมาะสำหรับการทำไร่ ทำนา และอยู่ใกล้กับลำน้ำของ
- **ทรัพยากรน้ำ** ในชุมชนบ้านเมืองแพมมีลำห้วยสำคัญ ๆ 7 สาย ได้แก่ห้วยน้ำแพม นับเป็นสายเลือด ของหมู่บ้าน ลำห้วยนี้หากมีการสร้างฝายกักเก็บน้ำได้ จะทำให้มีพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น ประมาณ 1,000 - 1,500 ไร่ ห้วยแพมน้อย ห้วยเฮี้ยะ เป็นห้วยที่ใช้ในการอุปโภค - บริโภค

ระบบน้ำประปาของ ชุมชน ห้วยปลาหลด - มีน้ำตกอยู่ห่างจากชุมชน 10 กม. ห้วยไร่ ห้วยโป่ง
ห้วยโป่งจาลาง ทุกลำห้วยนำ น้ำมาใช้ในการทำนา

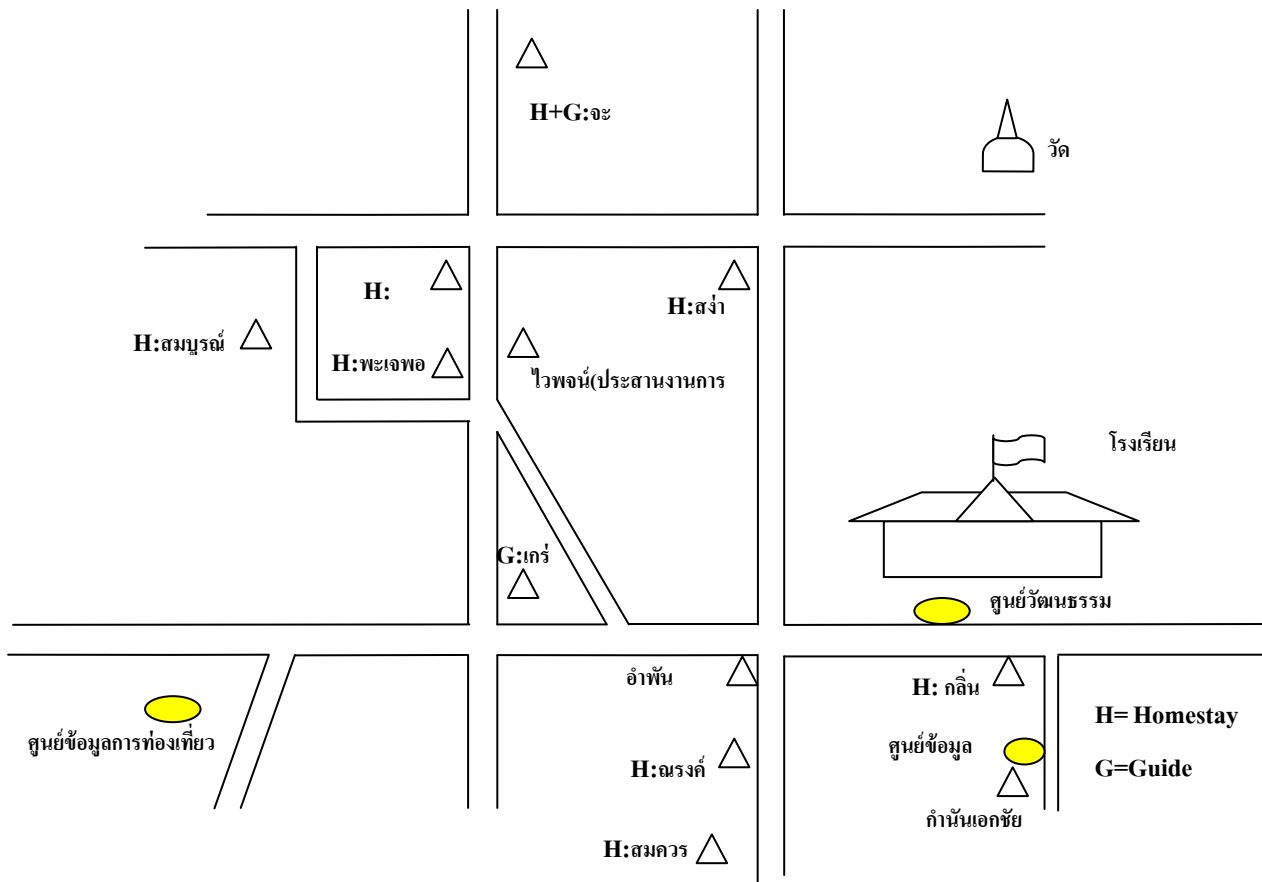
➤ ทรัพยากรดิน การใช้ที่ดินของหมู่บ้านเมืองแพม ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ที่ดินอยู่ 3 ด้าน

- 1) ที่นา มีจำนวน ผู้มีนาอยู่ 90 % ไม่มีนา 10 % ของหลังคาเรือน มีโฉนดที่ดิน , น.ส. 3 , สปก.-401 อยู่ประมาณ 30 % ของพื้นที่นาทั้งหมด พื้นที่นามีกระจายอยู่ตามพื้นที่ลุ่มตามลำห้วยต่าง ๆ
- 2) "ที่ไร่" ไร่หมายถึงพื้นที่ที่ปลูกข้าวเป็นหลัก ในชุมชนมีจำนวนหลังคาเรือนที่ทำไร่อยู่ 20% ของ หลังคาเรือน มีพื้นที่เฉลี่ยใช้สำหรับทำไร่หมุนเวียน 5 ไร่/ครอบครัว แต่ละพื้นที่ประมาณ 5 ไร่
- 3) "ที่สวน" หมายถึงพื้นที่ที่ปลูกผสมธัญพืชและพืชไร่ แต่ไม่ปลูกข้าวทุกหลังคาจะต้องมีพื้นที่สวน

สถานการณ์ปัญหาการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินของชุมชนตามระบบความเชื่อดั้งเดิม “ การทำไร่แบบหมุนเวียน “ ของชาวกะเหรี่ยงนั้นส่วนใหญ่จะเป็นไปในเรื่องของความไม่เข้าใจกันระหว่างกฎหมายป่าไม้ กับระบบวิถีการทำไร่พื้นที่ทำไร่ในแต่ละปีไม่มาก การทำไร่ของชุมชนมี 20 % ของครัวเรือนทั้งหมด ความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ การจำแนกพื้นที่ และการเฝ้าระวังคอยดูแลในพื้นที่ที่ได้ จำแนกเป็นไปใน ส่วนที่ชุมชนต้องจัดการ การไม่รู้ถึงขอบเขต จำนวนที่แน่ชัดของพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเกิดปัญหาที่จะต้องคอยตามแก้ไข ตามชี้แจงทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมาโดยตลอด

แผนที่แสดงกลุ่มผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว

รูปที่ 30 แผนที่แสดงกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

➤ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

- 1) ถ้ำห้วยไร่ : หรือชาวบ้านเรียกถ้ำแพ เพราะการเข้าถ้ำต้องนั่งแพเข้าไป เนื่องจากเป็นถ้ำที่มีน้ำห้วยไร่ไหลเข้าไปในถ้ำ ถ้ำนี้มีความยาวประมาณ 600 เมตร ถ้ำสามารถไปทะเลสาบแพมในช่วงฤดูฝนมีน้ำ ช่วงแล้งแห้ง
- 2) ถ้ำยาว : เป็นถ้ำที่มีความยาว 1 กม. ภายในถ้ำมีน้ำตกขนาดเล็ก, กุ้ง, ค้างคาว และตึกแตนสีเขียวอาศัยอยู่ในถ้ำ อยู่ห่างจากถ้ำห้วยไร่ 100 เมตร ชาวบ้านเคยปิดประตูถ้ำ เพราะมีไกด์พาฝรั่งและนักท่องเที่ยวเข้าไปเกรงจะสร้างความเสียหาย และก้อนหินสีขาวเหมือนไข่มุกภายในถ้ำได้หายไปแต่สุดท้ายต้องเปิดปากถ้ำคืน เนื่องจากคนที่ทำประตูปิดฝืนไม่ดี
- 3) ถ้ำเจดีย์ : เป็นถ้ำที่มีความยาวประมาณ 800 เมตร ถ้ำนี้มีเจดีย์อยู่ที่ปากถ้ำ

- 4) เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ชุมชนได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ลำห้วยน้ำแพม เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ในปี พ.ศ.2531 ในระยะทาง 1 กม. ตามความยาวของลำห้วย ห้ามกระทำการใดๆ ในลำห้วยนี้ และระยะทางลงได้ 2 กม. ขึ้นเหนือ 1 กม. นับจาก 1 กม. แรกสามารถจับปลาได้ โดยวิธีการตกเบ็ดอย่างเดียว นอกจากนี้สามารถจับปลาได้ แต่ห้ามจับปลาด้วยวิธีที่ผิดกฎหมาย

ภาพที่ 14 การประชุมกับกลุ่มท่องเที่ยวเมืองแพมและการสำรวจเส้นทางอนุรักษ์

ประเด็น	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ชาติพันธุ์, มรดก, ภูมิปัญญา, พิธีกรรมและประเพณี	วิถีชีวิตกะเหรี่ยง วัฒนธรรม, ประเพณี ผ้าข้อมลีธรรมชาติ, การสานไม้ไผ่, บ้าน, ยาสมุนไพร, ประดิษฐ์กรรมจากไม้ไผ่	ไม่มีศิลปินพื้นบ้าน ขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าดั้งเดิม/ การส่งเสริมและการตลาด
วงจรวิถีชีวิต, เกษตรกรรม	พื้นที่ปลูกข้าวกว้างใหญ่ การเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ป่าใช้สอย	ชุมชนไม่มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม ในประเด็นทางเศรษฐกิจ ยกตัวอย่างการขายผลิตภัณฑ์ทอผ้า
ความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม/ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ /อนุรักษ์/ศักยภาพสำหรับพลังงานทดแทน	ธรรมชาติสวยงามอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางการศึกษาธรรมชาติ หรืออาจจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ เขตอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน มีกิจกรรมรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ เขตรักษาพันธุ์ปลา ระบบชลประทานเหมืองฝาย แนวกันไฟ	-การจัดการที่ดีแต่ไม่มีการท่องเที่ยว. ไม่มีการเชื่อมโยงระหว่างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ประสบความสำเร็จ
การพัฒนาชุมชน	สัญชาติไทย ไร่นา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สตรีมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ไฟฟ้า น้ำ ถนน โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต ศูนย์ข้อมูล	คนอายุเกิน 30 ปี ส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ มีประสบการณ์ล้มเหลวในโครงการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการเงิน สหกรณ์ ศูนย์การท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจัง

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (ธรรมชาติ, เครื่องอำนวยความสะดวก, กิจกรรม, สิ่งที่น่าสนใจ)	ถ้ำหัตถ์ขรรค์ ถ้ำยาว มีศักยภาพเป็นแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ระดับโลก (มีวัดเก่า)	ศูนย์กลางการท่องเที่ยวไม่ได้รับการดูแล ไม่มีช้าง (ทำให้เข้าใจว่าเป็นสาเหตุที่นักท่องเที่ยวลดจำนวนลง)
ของที่ระลึก/ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น	การถักทอ/การย้อมสีธรรมชาติ	มีความรู้เรื่องการออกแบบในระดับต่ำและการทำการตลาดนอกชุมชน
ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน, มัคคุเทศก์, การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว, ผู้รับผลประโยชน์, ผลกระทบการท่องเที่ยว	เจ้าบ้านรับแขก, มัคคุเทศก์และผู้นำชุมชนมีประสบการณ์ในการจัดโฮมสเตย์ และการบริการชุมชนและการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับบริษัทท่องเที่ยวอย่างน้อย 3 บริษัท หมู่บ้านเป็นที่รู้จักจากบริษัททัวร์ มีโอกาสในการร่วมมือกับโรงแรม/ร้านอาหารในปาย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่	ชาวบ้านรีบร้อนหวังเห็นผลเร็ว มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษและอ่านภาษาไทยไม่ออกทุกคน สับสนระหว่างบทบาทของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและมัคคุเทศก์อาชีพ นำไปสู่ความไม่เชื่อมั่น มีนักท่องเที่ยวน้อยและขาดผู้นำที่พร้อมจะประสานงานรายการท่องเที่ยวทั้งหมด
การเดินทางเข้าออกจากสถานีขนส่ง เครื่องมือความอำนวยความสะดวก	ปานกลาง – ไม่ใกล้ไม่ไกล	ปานกลาง – ไม่ใกล้ไม่ไกล
ภาวะเสี่ยง ความยากจน ยาเสพติด สถานะทางกฎหมาย เพศ		ยังมีปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินกับอุทยานแห่งชาติ
ผู้นำ	ผู้นำที่เข้มแข็งมีวิสัยทัศน์	

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

ทรัพยากร	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา	ยังมีการปฏิบัติทางด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น การมัดมือ “กิ้งกิ้ง” ,การทอผ้า ย้อมสีธรรมชาติ,อาหาร(มุสะโตะ,แกงเย็น บ้านเรือน,สมุนไพร,หัตถกรรมจากไม้,การจักสาน,ชุดแต่งกาย	ขาดคนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านศิลปะพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดการสืบทอดและการแสดงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว -ขาดความรู้ด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ขาดการประชาสัมพันธ์ และการจัดการด้านตลาด
ด้านวิถีชีวิต	-การพึ่งพาตนเองด้านการเกษตร มีทั้งระบบไร่+นา -มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้ที่สำคัญ(วัว/ควาย) และเพื่อบริโภค(ไก่/หมู) -มีการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร และเพื่อขายเป็นรายได้เสริม	ยังขาดความร่วมมือของคนในชุมชนหรือขาดความพร้อมที่จะทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบในด้านที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ/รายได้ เช่นการขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ผ้าทอชุมชน เป็นต้น
ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการ	แหล่งทรัพยากรป่ามีความสมบูรณ์สวยงามและหลากหลาย สามารถเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติได้เป็นอย่างดี -มีการจัดระบบการจัดการ และมีกิจกรรมที่ชัดเจน เช่น การกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การบวชป่า เขตรักษาพันธุ์ปลา ระบบเหมืองฝาย และการแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ มีการทำแนวกันไฟทั้งในไร่ และในพื้นที่ป่า	มีการจัดการที่ดีแต่ยังขาดการนำมาใช้เป็นตัวเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยว

<p>การพัฒนาชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> -มีสัญชาติไทย -มีระบบนาที่เป็นที่ทำกินถาวร -มีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน -ผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน -มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ไฟฟ้า น้ำ ถนอม โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต โรงเรียน -มีศูนย์ข้อมูลชุมชนและเพื่อการท่องเที่ยว 3 แห่ง 	<ul style="list-style-type: none"> -ชาวบ้านช่วงอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปหลายคนไม่รู้หนังสือ -พื้นที่ทำกินถูกจำกัดไม่สามารถขยายได้ -มีประสบการณ์ความล้มเหลวในการจัดการกองทุนชุมชน และสหกรณ์ชุมชน -ศูนย์ข้อมูลชุมชนขาดการดูแลรักษาให้ใช้ประโยชน์ได้จริง
<p>ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว</p>	<ul style="list-style-type: none"> -มีประสบการณ์มานานร่วมกับบริษัททัวร์อย่างน้อย 3 บริษัท -หมู่บ้านเป็นที่รู้จักของบริษัททัวร์ และภาครัฐ ภาคเอกชน -มีโอกาสในการเชื่อมต่อกับโรงแรม ร้านอาหาร จากสปป.ลาว เชียงใหม่ และเมืองแม่ฮ่องสอน -มีคนในชุมชนที่มีทักษะประสบการณ์ด้านการเป็นมัคคุเทศก์ Homestay ล่องแพ 	<ul style="list-style-type: none"> -ทัศนคติของชาวบ้านไม่ชอบรอ ต้องการเห็นผลในทันที -ขาดความรู้ด้านภาษาอังกฤษ -ที่จะสื่อสารเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ -มีความขัดแย้งระหว่างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นกับไกด์บริษัททัวร์ที่เอาเปรียบ จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ขาดผู้นำในการจัดการทั้งระบบ -ขาดการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนในภาพรวม -ขาดการอบรมและส่งเสริมอย่างเป็นระบบ
<p>โบราณวัตถุ + โบราณสถาน</p>	<p>มีร่องรอยของโบราณวัตถุโบราณสถานเช่น อิฐ เครื่องดินเผา กำแพงวัดเก่า ฐานเจดีย์เก่า สิ่งก่อสร้างโบราณ จำนวน 5 ที่</p> <p>พระพุทธรูป - บาตร- ตำราโบราณได้เก็บไปไว้ที่ วัดเมืองแพม</p>	<p>ขาดการจัดการเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูที่เหมาะสม</p>

	โอกาส	ภัยคุกคาม
ระดับการรับรู้ของตลาดปัจจุบัน	ชุมชนที่เป็นที่รู้จักดีในหมู่นักท่องเที่ยว	การควบคุมหุ้นส่วนเดิม ๆ ทำได้ยากซึ่งจะทำลายระบบความร่วมมือของ CBT ใหม่
อุปสงค์ของตลาด	การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวแบบ FIT, นักท่องเที่ยวขับรถเที่ยว นักศึกษา นักท่องเที่ยวครอบครัว	สนใจเรื่องเงินปันน้อยลง
หุ้นส่วนปัจจุบัน/เครือข่ายท้องถิ่นที่มี ศักยภาพ	- เคฟลือคัจ	
องค์กรเอกชนท้องถิ่น/นโยบายรัฐบาล/ การสนับสนุน	เข้าถึงการสนับสนุนของภาครัฐได้ดี	
กองทุนสนับสนุน		

ข้อสรุป

ชุมชนเมืองแพมจำเป็นต้องให้นิยามการท่องเที่ยวเลยขั้นตอนของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจชุมชนสามารถพิสูจน์ให้เห็นในด้านอื่น ๆ ว่าสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามชุมชนดูเหมือนจะอ่อนแอในการจัดการกองทุน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เงินที่เข้ามาโดยง่ายในช่วงการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวในช่วงปี 2533 และต้นปี 2543 ทำให้ชุมชนคิดว่าสามารถที่จะมีรายได้ดีโดยไม่ต้องจำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี ปัจจุบัน ตลาดการเดินป่าและนักท่องเที่ยวผจญภัย ได้เปลี่ยนไปแล้วแต่ชุมชนยังนั่งรอตลาดแบบเดิม ๆ และหวังว่าทุกอย่างจะดีขึ้น

สถานการณ์ดูจะแย่ลงเพราะว่าช่างที่เคยเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวมาหลายปีจำเป็นต้องคืนให้กับเจ้าของไป ทำให้เสน่ห์ดึงดูดการท่องเที่ยวของชุมชนหายไป ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนถือว่าเป็นศักยภาพที่จะจัดการท่องเที่ยวได้ดี มีถ้ำยาวและเส้นทางธรรมชาติ และความสวยงามของชุมชนเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เมืองแพม สามารถร่วมมือกันกับหมู่บ้านรอบด้านเช่น ถ้ำลอด คำถามคือว่าสมาชิกในชุมชนสามารถแยกออกจาก ความคุ้นเคยจากการทำการท่องเที่ยว กระแสหลัก (Mass Tourism) เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ที่แท้จริงอย่างที่ตั้งใจไว้ได้หรือไม่

➤ จุดแข็งและโอกาส

- ทรัพยากรท่องเที่ยวดีมาก เช่น ถ้ำยาว ธรรมชาติ และเส้นทางอนุรักษ์ธรรมชาติ หรืออนุรักษ์ป่า
- อาจเป็นไปได้ที่จะจัดทัวร์ในครั้งหรือเต็มวัน
- การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

➤ จุดอ่อนและภัยคุกคาม

- ณ ปัจจุบัน การจัดการการท่องเที่ยวยังถือว่าไม่ดีพอและยังมีการเอาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก
- ชุมชนให้ความสนใจกับผลประโยชน์ระยะสั้น เพราะคุ้นเคยกับการท่องเที่ยวกระแสหลัก
- ความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวเดิม ๆ เป็นแรงกดดันให้เปลี่ยนแปลงได้ยาก

➤ การประเมินผลความเป็นไปได้โดยภาพรวม

หากมีการช่วยให้เข้าถึงตลาดและมีการจัดการที่ดีขึ้น ถือว่ามีศักยภาพสูงมาก

ข้อเสนอแนะ

องค์กร

- ✓ การเพิ่มจุดแข็งให้กับองค์กร การท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชุมชน บัญชีให้ระบุและสร้างเสริมศักยภาพผู้นำชุมชนผู้ที่จะเข้ามาเป็นเจ้าของในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว
- ✓ ใช้อาคารที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์ขึ้นและพัฒนาระบบให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว
- ✓ ฝึกอบรมภาษาอังกฤษ มัคคุเทศก์ชุมชน มัคคุเทศก์เยาวชน และเจ้าภาพรับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- ✓ การพัฒนาถ้ำเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง (ให้ความสำคัญกับถ้ำยาวก่อน) ทางเดินถ้ำ การให้ข้อมูล การอบรมมัคคุเทศก์ ตะเกียงที่ใช้ไฟพลังงานแสงอาทิตย์ ประตูเปิดปิดถ้ำ
- ✓ การทอผ้า เพิ่มศักยภาพในการออกแบบ เทคนิคต่าง ๆ สำหรับการขายอย่างสุภาพขึ้น ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้วิธีดั้งเดิมคือ เรือหรือต้อนนักท่องเที่ยวเมื่อเดินผ่าน
- ✓ รายการใหม่ที่จะแลกเปลี่ยนความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าชุมชน)

การตลาด

- ✓ การตลาดและการฝึกอบรมเทคโนโลยีสามารถที่จะช่วยให้เข้าถึงตลาดไทย (โรงเรียนมีอินเทอร์เน็ต)
- ✓ การส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนของหมู่บ้านและสร้างเครือข่ายตลาด การท่องเที่ยวและการทอผ้า นอกจากการช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นแล้ว ยังมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องรักษา ถ้ำซึ่งถือเป็นทรัพยากร ถ้ำค่าของท้องถิ่น ซึ่งอาจปล่อยให้เป็นที่ขององค์กรระดับตำบล เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ระดับท้องถิ่นและเรียนรู้จากกรณีศึกษาของถ้ำลอดด้วยซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบในด้านการให้ประโยชน์กับท้องถิ่น แต่เนื่องจากปางมะพร้าวมีชื่อเสียงว่าเป็นดินแดนแห่งถ้ำก็อาจเป็นไปได้ที่จะพัฒนาตำบลถ้ำลอดขึ้นมาให้เป็นต้นแบบสำหรับการท่องเที่ยวถ้ำอย่างยั่งยืนระดับโลกโดยการผลักดันดึงเอาองค์ความรู้ของนักวิจัยและนักสำรวจถ้ำท้องถิ่นสามารถพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ โดยร่วมมือชุมชนท้องถิ่นและให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์

6.3.5 หมอกจำแป้

ภาพรวม

บ้านหมอกจำแป้แบ่งออกเป็น 2 โชน โชนแรกเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมตั้งอยู่บนที่ราบ โดยมีภูเขาล้อมรอบ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ฝนตกชุกในฤดูฝน อากาศเย็นสบายตลอดปีและจะหนาวจัดในฤดูหนาว พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม มีแม่น้ำไหลผ่าน 2 สาย คือ น้ำแม่สะงาและน้ำแม่สะงี มีน้ำใช้ตลอดปี อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 20 กิโลเมตร

คำว่าหมอกจำแป้ เป็นชื่อของดอกลีลาวดี ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากตอนตั้งหมู่บ้านใหม่ ๆ เมื่อร้อยกว่าปีก่อน โชนที่สองอยู่บนที่สูงเป็นถิ่นพำนักของชนเผ่าม้ง ไทยใหญ่ที่อพยพเข้ามาใหม่ และชนจีนยูนาน รวมทั้งเป็นที่ตั้งของพระตำหนักปางตองและโครงการพระราชดำริ

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาหมู่บ้านในโชนล่างประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมอกจำแป้ แม่สะงา ห้วยขาน และทบสอก ซึ่งสามหมู่บ้านแรกเป็นชนไทยใหญ่ และอีกหนึ่งหมู่บ้านเป็นกะเหรี่ยง ชาวบ้านยังคงดำรงวิถีที่เรียบง่ายและยังรักษาประเพณีของชาติพันธุ์ตนเองไว้อย่างต่อเนื่อง

สภาพทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

ประชากรร้อยละ 70 ประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ พืชเศรษฐกิจที่เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ กระเทียม ถั่วเหลือง กะหล่ำปลี ไร่ชา ที่เหลือเป็นอาชีพอื่น ๆ หมู่บ้านยังมีคนอพยพเข้ามาอยู่บ้าง ยังมีการตัดไม้ทำลายป่า เกษตรกรยังทำการเกษตรแบบดั้งเดิม ขาดการต่อยอดทางความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตร และบางพื้นที่ยังขาดการจัดการน้ำเพื่อให้น้ำใช้ในการเกษตรตลอดปีทั้ง ๆ ที่มีแหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง

สถานที่ท่องเที่ยว

เนื่องจากเป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านดั้งเดิมไม่ได้สัมพันธ์กับเรื่องท่องเที่ยวเท่าใดนัก จะเป็นชุมชนทางผ่าน ที่นักท่องเที่ยวผ่านไปเพื่อขึ้นไปเที่ยวบ้านรักไท เที่ยวชายแดนชิมชา เที่ยวหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่โชนด้านบน พระตำหนักปางตอง และบ้านปางอุ๋งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ล่าสุดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอดนียมที่หลายคนมักจะไม่พลาดหากได้มีโอกาสมาเที่ยวแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในบริเวณโซนล่าง แต่เป็นการจัดการของหน่วยงานข้างนอก ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อน ภูโคลน โดยผู้ประกอบการมาทำแหล่งท่องเที่ยวสปา รีสอร์ท และสนามกอล์ฟ อีกแห่งหนึ่งคือน้ำตกผาเสื่อ อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำปลา-ผาเสื่อ

สำหรับจุดสนใจที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวบ้านได้ ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนภูโคลน อยู่ใกล้กับที่มีเอกชนดำเนินการอยู่และน้ำตกห้วยขานเป็นน้ำตกขนาดเล็ก ยังไม่เปิดเป็นทางการเนื่องจากยังไม่มีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในส่วนของคนในชุมชนยังไม่มีกลุ่มใดเป็นพิเศษที่สนใจดำเนินการ จัดการเรื่องท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีอีกสามแห่ง ได้แก่ วัดแม่สะงา วัดห้วยขาน วัดหมอกจำแป่ ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ

ระบบสาธารณูปโภค

ชาวบ้านใช้บริการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค มีสัญญาโทรศัพท์เคลื่อนที่ในทั้ง 4 หมู่บ้านมีการใช้ระบบน้ำประปาภูเขาของตนเอง แต่จะประสบภาวะขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งของทุกปีเดือนมีนาคม- พฤษภาคม ใน 3 หมู่บ้าน ยกเว้นบ้านทบสอกที่มีน้ำเพียงพอต่อการใช้ตลอดปี

ด้านการศึกษา

ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 70 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 20 จบชั้นมัธยมศึกษา มีศักยภาพในการอ่านออกเขียนได้

กลุ่มอาชีพ

- การแปรรูปอาหาร มีการทำกิจกรรมร่วมกันแต่ยังประสบปัญหาไม่มีตลาดรองรับ
- กลุ่มเทียนไข วัดดุดิบมีราคาแพง เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ
- กลุ่มดอกไม้จัน ต้องการพัฒนาฝีมือและการออกแบบ
- กลุ่มจักสาน ทำโดยผู้สูงอายุแต่ระบบการจัดการกลุ่มยังไม่ดี

กองทุนต่าง ๆ

ในชุมชนมีกองทุนชุมชนในรูปแบบต่างๆ มีรูปแบบการจัดการ มีกฎระเบียบในการให้บริการแก่สมาชิกในด้านต่างๆ และมีกองทุนเงินหมุนเวียนที่เป็นของตนเอง 100,000 – 300,000 บาทต่อกลุ่ม อย่างไรก็ตามพบว่ายังมีปัญหาในการบริหารจัดการอยู่พอสมควร โดยเฉพาะการบริหารจัดการในด้านการบริหารเงินกู้ยืมที่ไม่ได้รับการชำระจากสมาชิกผู้กู้ตามเงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด

	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา	<ul style="list-style-type: none"> -มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทใหญ่ เช่น งานปอยส่างลอง งานดับไฟเทียน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ -มีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม ของชาวไทใหญ่ -มีความรู้ ด้านการจักสาน -ใช้ภาษาท้องถิ่นและแต่งกายไทใหญ่ 	
ด้านวิถีชีวิต	-เกษตรกรรม ชีวิตเรียบง่าย	<ul style="list-style-type: none"> -ในภาคเกษตรกรรม ยังขาดคลองส่งน้ำ คสล.ที่สามารถเก็บน้ำ และส่งน้ำให้พื้นที่ ทำการเกษตรอย่างเพียงพอและทั่วถึง
ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> -มีแม่น้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี -พื้นที่ดินเหมาะสมกับการเพาะปลูก -มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ -มีธนาคารอาหารชุมชน 	
การพัฒนาชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> -มีการคมนาคม สัจจур ไปมาที่สะดวก และสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างทั่วถึง 	<ul style="list-style-type: none"> ชาวบ้านขาดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอาชีพเสริม -ยังมีปัญหาของคนต่างด้าว ที่มาทำลายป่าไม้ -ชาวบ้านยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องการนำเทคโนโลยี ใหม่ ๆ มาใช้ในทำการเกษตร ตลอดจน การประมง และการปศุสัตว์ น้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตรฤดูแล้ง

		สินค้าทางการเกษตรของชาวบ้านไม่มี ตลาดรองรับ ที่ทำกินของชาวบ้านไม่เพียงพอ ไม่มีโฉนด และเอกสารสิทธิ์ การใช้สารเคมีในการเกษตร
ทรัพยากรการท่องเที่ยว,	เส้นทางจักรยาน ชมวิวทิวทัศน์	
ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น	เป็นแหล่งผลิตและขายใบตองตึงมุงหลังคาที่ สำคัญในแม่ฮ่องสอน	
ประสบการณ์การจัด การท่องเที่ยว		เป็นเพียงทางผ่านของการท่องเที่ยวไม่ ได้มีการจัดการโดยตรง
การเข้าถึง	20 กิโลเมตร ทางลาดยาง	
ความเสี่ยง/ความด้อย โอกาส	ไม่มีสิ่งบ่งชี้ถึงสภาพปัญหาด้านยาเสพติด	
ผู้นำ	-ผู้นำ นายกอบต. มีความเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่	
	โอกาส	ภัยคุกคาม
ระดับการรับรู้ของตลาด	เป็นทางผ่าน สามารถเป็นจุดแวะพักรถได้	
ความต้องการของตลาด		มีสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงที่น่าสนใจ ใจกว่า
พันธมิตร/ศักยภาพด้าน การเชื่อมโยงเครือข่าย		ชาวบ้านยังขาดแรงจูงใจในการทำ ท่องเที่ยว
ภาคีหนุนเสริม	อาจสามารถดึงโครงการพระราชดำริมาเป็นที่ ปรึกษา	
แหล่งงบประมาณสนับสนุน	อบต. /โครงการพระราชดำริ	

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจภาพรวมของหมอกจำแป้ ได้พบว่า ชุมชนพื้นที่สูงรอบ ๆ หมอกจำแป้ เช่น ชุมชนรักย์ไทยและปางอุ๋งได้นำเสนอรายการท่องเที่ยวภายในวันเดียวสำหรับนักท่องเที่ยวแล้ว และเป็นไปได้ว่า หมูบ้านเป้าหมายที่อยู่ทีลุ่มนี้ดูจะเปรียบเทียบกับรายการที่จัดไว้แล้วของชุมชนอื่น ๆ ไม่เพียงพอที่จะโน้มน้าว ให้บริษัททัวร์ จัดรายการมาเที่ยวหรือเข้าเยี่ยมชมหมูบ้าน

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เสนอว่าควรสนับสนุนและส่งเสริมงานด้านการเกษตรมากกว่าการท่องเที่ยว จากประชุมเพื่อนำเสนอผลการศึกษาเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2011 ทางจังหวัดและภาคีการท่องเที่ยวอื่น ๆ เห็นด้วยว่าหากชุมชนไม่พร้อมผู้นำไม่เห็นด้วยและโอกาสในการพัฒนาโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมืออาจไม่ สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ เห็นควรให้ถอนหมอกจำแป้จากการเป็นพื้นที่เป้าหมายในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6.4 พลังงานทดแทน

จากการศึกษาข้อมูลเรื่องการพลังงานทดแทนในระดับนโยบายจังหวัดและความเป็นไปได้ในพื้นที่ชุมชน เป้าหมาย มีข้อค้นพบ ดังนี้

6.4.1 สถานการณ์ความต้องการพลังงานไฟฟ้าและกำลังผลิตจากพลังงานทดแทน

ปัจจุบันแม่ฮ่องสอน มีปริมาณการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่กำลัง เติบโต ดังจะเห็นได้ว่าอำเภอปาย มีการใช้ไฟฟ้าสูงถึง 8 เมกะวัตต์ ในขณะที่ทั้งจังหวัดมีการใช้ไฟฟ้า 17 เมกะ วัตต์ จากการศึกษารายของ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน พบว่า ปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถผลิตไฟฟ้าได้เอง 83% มีเพียง 17% ที่ต้องอาศัยไฟฟ้าที่มาจากสายส่งของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจาก จ. เชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่เป็นการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนที่ได้จากโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็กมาก (VSPP) 79% กำลังผลิตไฟฟ้าที่เกิดขึ้นจากพลังงานน้ำและแสงอาทิตย์ในปัจจุบัน¹¹

1. โรงไฟฟ้าพลังน้ำ-ผาบ่อง ผลิตไฟฟ้าได้ 0.5 เมกะวัตต์
2. โรงไฟฟ้าพลังน้ำแม่สะงา ผลิตไฟฟ้าได้ 4.7 เมกะวัตต์
3. โรงไฟฟ้าพลังน้ำแม่สะเรียง ผลิตไฟฟ้าได้ 0.35 เมกะวัตต์

¹¹ เอกสารเผยแพร่ของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน

4. โรงไฟฟ้าพลังน้ำปาย ผลิตไฟฟ้าได้ 1.0 เมกะวัตต์
5. โรงไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์ผาบ่อง ขนาด 500 กิโลวัตต์

ไฟฟ้าพลังน้ำเป็นการทดแทนการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้ประมาณปีละ 6.9 ล้านหน่วย และลดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้ประมาณ 1 ล้านลิตรต่อปี รวมถึงทำให้เกิดความมั่นคงทางพลังงานไฟฟ้าภายในตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

กระทรวงพลังงาน ได้คัดเลือกให้จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดนำร่องพลังงานทดแทน เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลที่เป็นภูเขาสูง ประกอบกับยังมีพื้นที่ในหลายหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จึงมีความคุ้มค่าในการลงทุนส่งเสริมระบบผลิตพลังงานแบบผสมผสาน ซึ่งการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนในแม่ฮ่องสอน นอกจากได้ความคุ้มค่าในแง่เศรษฐกิจ ศาสตร์แล้วยังถือเป็นการช่วยเหลือชุมชนที่ห่างไกลให้มีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึงอีกด้วย¹²

6.4.2 งานวิจัย¹³ที่เกี่ยวข้อง

1. ผศ.ดร.ชัชวาลย์ ชัยชนะ รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพลังงานนครพิงค์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการใช้พลังงานน้อยที่สุดในประเทศ ประมาณ 0.01% ของทั้งประเทศ ส่วนการใช้น้ำมันดีเซลสูงสุด 44% เบนซินชนิดต่างๆ 22% ไฟฟ้า 18% และพลังงานหมุนเวียน (พื้น/ถ่าน) 15%
2. ผศ.ดร.ณัฐวุฒิ คุษฎี ศูนย์วิจัยพลังงาน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ทุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ “ศึกษาศักยภาพการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานลมในเขตภาคเหนือตอนบน”พบว่า มี 8 สถานีเหมาะที่จะติดตั้งกังหันได้ และ 2 ใน 8 นั้นคือ โครงการหลวงแม่แฮ อ.ปาย และคอกี้วลม แม่ฮ่องสอน อย่างไรก็ตามต้องตรวจสอบความเร็วลมเพื่อให้ คุ้มค่ากับเม็ดเงินที่จะใช้

¹² นายคุรุจิต นาครทรรพ รองปลัดกระทรวงพลังงาน, ทรานสปอร์ต เจอร์นัล ประจำวันที่ 14 - 20 ก.พ. 2554

¹³ <http://www.energychoices.in.th/node/46>

6.4.3 ความเป็นไปได้ในการส่งเสริมพลังงานทดแทนในพื้นที่เป้าหมาย

6.4.3.1 กลุ่มชุมชน

คำแนะนำในระดับครัวเรือน

บูรณาการกับที่พักประหยัดพลังงาน โดยการให้ความรู้-ความเข้าใจเรื่องพลังงานทดแทน และดึงเอากลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์เข้ามาเป็นผู้นำในการทำโครงการนำร่องเรื่องบ้านพักประหยัดพลังงาน อาทิ การใช้หลอดประหยัดพลังงาน การทำเตาชีวมวล (Bio Gas) จากวัสดุเหลือจากการเกษตรหรือการบริโภคในระดับครัวเรือน / กลุ่มบ้านพัก การแยกขยะ

คำแนะนำในระดับชุมชน

- กลุ่มอาชีพที่ทำเรื่องแปรรูปอาหาร ส่งเสริมการทำตู้อบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ หรือการทำเตาซูปเปอร์อั้งโล่
- การสนับสนุนการใช้จักรยานสูบน้ำในพื้นที่ลุ่ม เพื่อสูบน้ำเข้าพื้นที่เกษตร
- การผลิตน้ำดื่มใช้เอง แทนที่จะซื้อน้ำบรรจุขวด เพื่อลดปริมาณขยะ
- การสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ นอกจากนี้จะมีพลังงานทดแทนแล้วยังเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ป่า รักษาต้นน้ำ และป้องกันไฟป่าที่เกิดขึ้นบ่อยในพื้นที่แม่ฮ่องสอน
- บูรณาการกับแนวคิดพลังงานทางเลือกได้กับการอนุรักษ์ป่า ช่วยป้องกันการทำลายต้นน้ำ ป้องกันไฟป่าที่เกิดขึ้นบ่อยมากในแม่ฮ่องสอน
- การระดมทุนในชุมชนในลักษณะการถือหุ้นทำรีสอร์ทชุมชน โดยที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการผลิตไฟฟ้าให้กับที่พัก รวมถึงการดำเนินการให้ที่พักเป็นทั้งสถานที่พักผ่อนและแหล่งดูงานเรื่องที่พักประหยัดพลังงาน
- ในกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การใช้ปั่นโตหรือข้าวห่อจากใบไม้แทนการใช้ถุงพลาสติกหรือกล่องโฟม การใช้น้ำดื่มแบบเติมเพื่อลดขยะจากขวดน้ำ

คำแนะนำในพื้นที่เฉพาะที่มีการลงศึกษา มีศักยภาพในการพัฒนาเรื่องนี้ต่อ กล่าวคือ

ชุมชนเป้าหมายในการศึกษามีศักยภาพในการส่งเสริมเรื่องพลังงานทดแทนหรือการประหยัดพลังงาน
ดังนี้

- บ้านเมืองแพม ใช้ไฟฉายที่ทำจากแบตเตอรี่ประหยัดพลังงานในการส่องนำทางเที่ยวถ้ำ
- บ้านเมืองปอน อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำพุร้อน ซึ่งแหล่งน้ำพุร้อนสามารถผลิตพลังงานไฟฟ้า อาจจะศึกษา-หาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องนี้และสร้างให้แหล่งน้ำพุร้อนดังกล่าวเป็นแหล่งน้ำพุร้อนสร้างประโยชน์และตอบโจทย์เรื่องพลังงานทดแทนในพื้นที่ได้ (งานระยะยาว)
- บ้านแม่หลุย ทางอุทยานฯ แม่เงาได้ร่วมกับกรมพลังงานในการสำรวจความเป็นไปได้ในการทำไฟฟ้าพลังน้ำแล้ว จะขยายผลเรื่องนี้สู่ชุมชนได้อย่างไร นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมเรื่องพลังงานแสงอาทิตย์ในการผลิตไฟฟ้าให้กับชุมชนอีกด้วย เนื่องจากกำลังการผลิตที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการบริโภค อีกทั้งแม่หลุยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ การนำน้ำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตรหรือสร้างไฟฟ้าพลังน้ำ อาจจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม
- หมอกจำแป๋ เป็นพื้นที่เป้าหมายของพลังงานจังหวัด ซึ่งจังหวัดได้ให้การฝึกอบรมให้ความรู้และลงทุนอุปกรณ์ให้กับชุมชนบ้างแล้ว อาทิ ตู้อบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ เตาชุปเปอร์อั้งโล่

6.4.3.2 กลุ่มผู้ประกอบการในเมือง

- ผู้ประกอบการด้านที่พัก : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการด้านที่พัก ส่วนใหญ่มีความสนใจเรื่องพลังงาน ซึ่งมีทั้งสนใจเนื่องจากกระแสสังคมที่เห็นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังสนใจเพราะได้ลดต้นทุนการดำเนินงานอีกด้วย กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ คือ การให้ความรู้-ความเข้าใจเรื่องการประหยัดพลังงาน การจัดการขยะที่ถูกต้อง การใช้พลังงานทดแทน รวมทั้งแหล่งเงินทุนหากจำเป็นต้องลงทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์
- ร้านอาหาร : เรื่องการจัดการขยะ การใช้เตาประหยัดพลังงาน หรือการเปลี่ยนอุปกรณ์เพื่อให้เป็นอุปกรณ์ประหยัดพลังงาน

- บริษัททัวร์ :

- ✓ สนับสนุนชุมชนหรือผู้ประกอบการที่มีแนวคิดเรื่องการประหยัดพลังงานหรือการใช้พลังงานทดแทน
- ✓ การให้บริการที่คำนึงถึงการลดการใช้ขยะ เช่น ส่งเสริมการใช้ขวดน้ำดื่มแบบเติม การไม่ใช้ภาชนะบรรจุอาหารที่ทำจากโฟม เป็นต้น
- ✓ นำเสนอหรือสนับสนุนกิจกรรมที่ลดการใช้พลังงาน เช่น การจี้จักรยาน ใช้การเดินหากเป็นเส้นทางสั้น ๆ แทนการใช้รถ หรือการให้พนักงานขับรถดับเครื่องระหว่างรอผู้โดยสาร

หมายเหตุ สภาพภูมิประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวนแห่งชาติและภูเขาสูงจึงยากแก่การวางเสาไฟฟ้าเวลาพายุลมฝนมา เสาไฟฟ้าจะถูกต้นไม้ล้มทับทำให้ไฟฟ้าดับบ่อย¹⁴

6.5 เกษตรกรรมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการพัฒนา, การวางแผนและการบริหารจัดการที่ดีสามารถเป็นเครื่องมือที่จะสนับสนุนสมาชิกในชุมชนในการรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอย่างยั่งยืนซึ่งปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติของพวกเขาอยู่แล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างโอกาสใหม่สำหรับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในการเรียนรู้และชื่นชมวิถีชีวิตของท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ดินน้ำและป่าไม้อย่างยั่งยืน นักท่องเที่ยวสามารถสังเกตเห็นความสัมพันธ์ที่พึ่งพาระหว่างคนและพื้นดินที่ผ่านการประกอบพิธีกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกพืช เช่น ก่อนการปลูกข้าว, ถูเก็บเกี่ยวและถูดหลังการเก็บเกี่ยว

6.5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเกษตรกรรม

- จากประสบการณ์ของทีมงาน CBT - I, ซึ่งทำงานมานานกว่า 15 ปีกับชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ได้พิสูจน์แล้วว่านอกเหนือจากการสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร, การแนะนำให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวิถีชีวิตของท้องถิ่นสามารถสร้างความภาคภูมิใจอีกครั้งหนึ่งให้คนในท้องถิ่นรักในวัฒนธรรมท้องถิ่นและช่วยให้การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีในอดีตที่เพื่อรักษาวิถีปฏิบัติทางการเกษตรอย่างที่ยั่งยืน ;

14

http://www.kaohoon.com/daily/index.php?option=com_content&view=article&id=6303&Itemid=121

- แนวโน้มของตลาดที่มีต่อการส่งเสริมและการอนุรักษ์อาหารอินทรีย์สามารถเปลี่ยนและส่งเสริมให้ผู้ผลิตที่จะต้องพิจารณาการปลอดสารพิษหรือการเกษตรอินทรีย์ในการผลิต
- การเข้าไปเยี่ยมชมชุมชนเป็นการเชื่อมโยงโดยตรงของผู้บริโภคกับผู้ผลิต ชุมชนสามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยตรงกับนักท่องเที่ยวของพวกเขาเป็นสินค้าการบริการหรือของที่ระลึก ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนการขนส่งและค่าคอมมิชชั่นที่เก็บโดยพ่อค้าคนกลาง โดยการสื่อสารกับผู้มาเยือนว่าผลิตภัณฑ์ของพวกเขาเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและดีต่อสุขภาพอย่างไร ชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเช่นข้าว, ผักและอาหารแปรรูป โดยการขายในชุมชนจะช่วยส่งเสริมให้มีการแข่งขันทางด้านราคา หากผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีการส่งเสริมอย่างถูกต้องและกลายเป็นที่รู้จักกันดีผลิตภัณฑ์ชุมชนก็จะสามารถทำการตลาดต่อไปได้ในอนาคต

6.5.1.1 เมืองแพม ต.ถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า

ชนเผ่ากะเหรี่ยงมีความผูกพันใกล้ชิดอย่างมากกับการพึ่งพาธรรมชาติและมีชื่อเสียงในด้านการทำเกษตรกรรมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชาวกะเหรี่ยงได้มีการพัฒนาระบบความเชื่อที่แข็งแกร่งซึ่งช่วยในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ป่าไม้ได้เป็นเพียงแหล่งที่มาของอาหารและยาสำหรับกะเหรี่ยง แต่ยังเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน สมาชิกในชุมชนมีการทำพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้นของการเตรียมดินจนถึงการเก็บเกี่ยว แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหมู่บ้านเมืองแพมเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญสำหรับกิจกรรมการเดินป่าแต่วิถีชีวิตและบุคคลในท้องถิ่นไม่เคยมีการรวมและมีส่วนร่วมอยู่ในโปรแกรมทัวร์เหล่านี้ ในปัจจุบันเป็นโอกาสสำหรับชาวกะเหรี่ยงในชุมชนเมืองแพม ที่จะพัฒนาโปรแกรมการผจญภัยของพวกเขาที่จะรวมถึงการตีความที่ดีขึ้นและภูมิปัญญาชาวกะเหรี่ยงในปัจจุบัน ในเรื่องของความปลอดภัยทางด้านอาหารผ่านการเกษตรกรรมที่ปลอดสารเคมี, การปลูกพืชหมุนเวียนอย่างยั่งยืนเช่นเดียวกับความสำเร็จจากการปกป้องผืนป่าและการอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พืชท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น . ซึ่งสามารถทำได้โดยการเยี่ยมชมถ้ำต่างๆและสถานที่ที่น่าสนใจอื่น ๆ ตามเส้นทางในโปรแกรมการท่องเที่ยวปัจจุบันของพวกเขา

การสื่อความหมายความพยายามในการอนุรักษ์ของชุมชน ยังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นเช่น การทอผ้า โดยกลุ่มแม่บ้านในชุมชนเมืองแพม

กลุ่มทอผ้ายังต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาและการตลาด โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การทอผ้า อาจมีความเป็นไปได้ที่จะมีการศึกษาและสำรวจเพิ่มเติมในการข้อมูลผ้าจากวัสดุธรรมชาติ

6.5.1.2 เมืองปอน ต.เมืองปอน อำเภอขุนยวม

งานหรือไทใหญ่แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์และความเชื่อของพวกเขาผ่านทาง การเกษตรกรรม โดยผ่านพิธีกรรมต่างๆที่พวกเขาได้แสดงให้เห็นการเคารพดิน, น้ำและป่าไม้ แต่อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับตำแหน่งในบริเวณเชิงเขา ที่งานมีการย้ายถิ่นฐานเร็วกว่าชาวกะเหรี่ยงซึ่งมีการปรับปรุงการผลิตเพื่อความต้องการของตลาด พวกงานได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆและการย้ายไปปลูกพืชเศรษฐกิจรวมทั้งการใช้สารเคมีหนักเมื่อปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง ประเภทของนักท่องเที่ยวที่ต้องการไปเยี่ยมชมเมืองพลและเรียนรู้วิถีการที่ชาวบ้านปรับให้เข้ากับความต้องการของพวกเขาจะได้รับอิทธิพลในระดับสำคัญตามประเภทเริ่มต้นของผลิตภัณฑ์ที่นำเสนอ กลุ่ม CBT ต้องการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในการทำเกษตรอินทรีย์และการมีวิถีชีวิตและสุขภาพที่ดี ซึ่งสิ่งนี้จะช่วยกระตุ้นการผลิตเกษตรอินทรีย์และความต้องการของชาวนาน และหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวเร่งขึ้นให้กับครัวเรือนในชุมชนจะค่อยๆกลับไปสู่การเกษตรปลอดสารพิษและไม่ใช้สารเคมี ในฐานะที่เมืองพลยังไม่มีการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่จะมีการพัฒนาให้มีการจัดตั้งการสร้างร้านอาหารจากเกษตรกรรมอินทรีย์ ซึ่งอาจจะมีศักยภาพที่ดีสำหรับเป็นจุดที่พักรสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถไปแม่ฮ่องสอน จากเส้นทางเชียงใหม่ไปแม่ฮ่องสอนผ่านทางแม่สะเรียง .

7. บทสรุป ผลการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งที่จะบรรยายสถานการณ์ โอกาสและความท้าทายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งแต่ระดับจังหวัดถึงชุมชนและเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนเพื่อทำเป็นข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การศึกษานี้ไม่ได้มุ่งสร้างค่านิยมหรือการเปรียบเทียบในเชิงวิชาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น คณะทำงานได้ทำข้อสรุปและข้อเสนอแนะบนพื้นฐานความเคารพในประสบการณ์และศักยภาพของภาคการท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอนที่จะนิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามที่ภาคเหล่านั้นได้เข้าใจและตามที่ปรารถนาให้เกิดขึ้นในจังหวัดตนเอง

วิสัยทัศน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ปรากฏในการศึกษานี้ถือว่ามีความเป็นไปได้ ภาคการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นร่วมกันว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ควรหมายถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมและคนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น มีโอกาสสำคัญในการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ในการสัมผัสกับธรรมชาติ มีความเพลิดเพลิน การท่องเที่ยวเช่นนี้เป็นค่านิยมที่เคารพคนท้องถิ่นและธรรมชาติ การเคารพซึ่งกันและกัน

ยิ่งกว่านั้น ภาคการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนผู้ที่จะใช้ชีวิตในแม่ฮ่องสอน ต่างชื่นชมกับความหลากหลายของแม่ฮ่องสอนและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจ.แม่ฮ่องสอน ประสบการณ์ ความหวัง และความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประกอบกับนโยบายที่สนับสนุนทางสิ่งแวดล้อมคือฐานอันเข้มแข็งที่จะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนก้าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับโลก สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนและนักวิชาการ พร้อมใจกันที่จะนำความสามารถ ประสบการณ์ ความรู้ ทักษะมาทุ่มเทเพื่อแม่ฮ่องสอน จังหวัดอันเป็นที่รักของเขาเหล่านั้น และต้องการการทำงานที่มุ่งมั่นและต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อสรุปของการศึกษาในครั้งนี้ มีดังนี้

- **นโยบายรัฐบาลในระดับประเทศ** ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน ในระดับท้องถิ่นและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ การส่งเสริมดังกล่าวเห็นได้จากการสนับสนุนจากหลายองค์กร เช่น รัฐบาลให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย การกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การรณรงค์เรื่อง “7Greens” ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และการเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของ' การมีองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท) และการสนับสนุนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นโยบายในระดับชาติอื่น ๆ อาทิ การลดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย
- **นโยบายทางการท่องเที่ยว** มีความเป็นองค์รวมมากขึ้นกว่าในอดีต มีการเชื่อมโยงนโยบายในระดับชาติและระดับจังหวัด นอกจากนี้ยังมีโอกาสมากขึ้นสำหรับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ และแสดงความคิดเห็นในการวางแผนการท่องเที่ยวของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ยังต้องการพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้นในการกำหนดหรือกำกับนโยบาย
- **นโยบายในระดับกลุ่มจังหวัด** เป็นองค์รวมน้อยลง : ซึ่งมุ่งเน้นไปที่เศรษฐกิจ การลงทุนและการแข่งขัน อย่างไรก็ตามในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน จังหวัดแม่ฮ่องสอนผู้นำการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- **นโยบายการท่องเที่ยวในระดับจังหวัด** มุ่งเน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสปา และบ่อน้ำพุร้อนต่างๆ และความเชื่อมโยงกับประเทศพม่าและจังหวัดใกล้เคียง (ตาก, ล้านนา) และการเชื่อมโยงกับโครงการหลวง ส่วนหน่วยงานราชการด้วยกันเองยังแยกส่วนกันทำงาน มีความพยายามที่จะส่งเสริมพลังงานทดแทนและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ในติดต่อกับภายนอกผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่มีประโยชน์ในระดับชาติ เช่น มาตรฐานและรางวัล

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถดึงมาสนับสนุนวิสัยทัศน์ของจังหวัดแต่อาจจะต้องมีการดำเนินการที่เป็นระบบมากขึ้น

- **ในทางปฏิบัติ** รัฐบาลให้การสนับสนุนทั้งโครงการหลักในระดับประเทศและท้องถิ่น โครงการพิพิธภัณฑสถานที่มีชีวิต เป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการที่ดี เป็นโครงการที่ริเริ่มโดยเทศบาล การท่องเที่ยวปางอุ๋ง โดยการสนับสนุนจากโครงการพระราชดำริ เงินงบประมาณส่วนใหญ่ของจังหวัด เป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการวิจารณ์ถึงการจัดสรรเงินกองทุนในการก่อสร้าง จากผลการศึกษายืนยันได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แม้จะสนับสนุนนโยบายการพัฒนาแบบบูรณาการ แต่กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ไม่ค่อยประสานความร่วมมือกัน และพบว่าการจัดสรรงบประมาณด้านวัฒนธรรมยังมีน้อย ทางจังหวัดน่าจะให้ความสำคัญกับเรื่องการสนับสนุนทางวัฒนธรรมมากกว่านี้และควรมีการดำเนินการอย่างเร่งด่วน

การศึกษา การสำรวจ และการสัมภาษณ์

- การวิจัยซึ่งดำเนินการมากกว่า 10 ปีในแม่ฮ่องสอนอาจจะเป็นประโยชน์ในสถานการณ์ปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณัติของงานวิจัยและข้อเสนอแนะต่างๆ ไม่ค่อยมีการนำไปใช้ในการวางแผนและการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับ อำเภอและระดับพื้นที่
- การวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การรายงานปัญหาต่างๆ และระบุสาเหตุที่ทำงานวิจัย การวิจัยดังกล่าว ควรจะทำการคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและเสนอแนะวิธีการวางแผนที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว การปรึกษาหารือกับประชาชนในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญยังคงมีความจำเป็น
- การวิจัยส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ซึ่งยังคงขาดการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ นักวิจัยควรทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้มีส่วนได้เสียในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาและสร้างงานวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของคนทำงาน

- ยิ่งไปกว่านั้น มีงานวิจัยจำนวนมากที่ยังเน้นที่การรายงานปัญหาและระบุสาเหตุ ควรมึงานวิจัยมากขึ้นที่เป็นไปเพื่อการพยากรณ์ปัญหาและแนะนำแผนการป้องกัน งานวิจัยจำนวนมากเช่นกันที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การขาดการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างจริง ๆ จัง ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า นักวิจัยควรจะทำงานใกล้ชิดกับภาคีการท้องถิ่นที่ยาวมากขึ้นเพื่อนิยามประเด็นการวิจัยบนพื้นฐานความต้องการประชาชน
- อย่างไรก็ตาม งานวิจัยอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ นโยบายการท้องถิ่นและการลงมือปฏิบัติต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในพื้นที่และอาจต้องมีการนำผู้เชี่ยวชาญเดินทางไปยังพื้นที่และตอบคำถามประชาชน

ผู้มีบทบาทสำคัญและการสังเกตจากสำรวจพื้นที่

- มีผู้ที่มีความสามารถและประสบการณ์หลายคนอาศัยอยู่ในแม่ฮ่องสอนเป็นคนที่รักและผูกพันกับจังหวัดและมีความมุ่งมั่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท้องถิ่นอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพสูงอยู่เป็นจำนวนมาก บทเรียนที่ได้เรียนรู้และทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นเหล่านี้ต้องมีส่วนร่วมมากขึ้นในการวางแผนและการพัฒนาการท้องถิ่น
- โดยทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์มองการท้องถิ่นในแง่บวก แต่พวกเขาไม่ต้องการเห็นแม่ฮ่องสอนพึ่งพาการท่องเที่ยวมากเกินไป พวกเขาเชื่อว่านักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพชอบแม่ฮ่องสอน เพราะความเงียบสงบและเป็นธรรมชาติ พวกเขาต้องการที่จะรักษาบรรยากาศธรรมชาติในปัจจุบันมากกว่าการมุ่งมั่นที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นแต่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมถูกทำลาย
- ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนกล่าวว่าความสำเร็จต้องมีการวางแผนระยะยาวและสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบโยกย้ายบ่อย เป็นอุปสรรคในการพัฒนาอย่างหนึ่ง แต่คนในท้องถิ่นมีโอกาสน้อยที่จะย้ายไปยังท้องถิ่นอื่นพวกเขาสามารถทำงานระยะยาว ซึ่งเป็นโอกาสดีที่จะสร้างโอกาสเพื่อให้คนเหล่านี้มีอิทธิพล, มีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ต่างๆจากการท่องเที่ยว
- ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า การให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความเข้าใจการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมและ

ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว งบประมาณที่เพิ่มขึ้นควรจะจัดสรรไว้กับการเสริมสร้างศักยภาพคน และชุมชน ความตั้งใจจริง การทำให้การท่องเที่ยวเป็นวาระของจังหวัด และมีกระบวนการในการสร้าง การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จ

การสำรวจผลิตภัณฑ์และตลาดการท่องเที่ยว

- แม่ฮ่องสอนยังคงมีทรัพยากรการท่องเที่ยว / วัฒนธรรม / ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นพิเศษ และมี ผลกระทบด้านลบค่อนข้างน้อย มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ มีประสบการณ์เรื่องการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ แม่ฮ่องสอนสามารถดึงตลาดคุณภาพ (มีกำลังซื้อ) โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอิสระ (FIT), ซึ่ง สนใจในวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้จะบอกปากต่อปาก ซึ่งภาคีที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาให้มีความสำคัญและมีแนวทางในการทำงานกับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ให้มากขึ้น
- มีข้อคิดเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จต้องมีการสนับสนุน วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้มแข็งและมีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง จึงจะสามารถสร้างความสำเร็จ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้โดยอัตโนมัติ เช่น การควบคุมการก่อสร้างและการจัดการพื้นที่เกษตรใน ในเขตป่า
- จากการศึกษา พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์น้อยลงเนื่องจากมีการแข่งขันมากขึ้นจากนัก ลงทุนภายนอก ธุรกิจของคนในท้องถิ่นต้องการ ๆ สนับสนุนอย่างเร่งด่วนเพื่อให้พวกเขาได้รับ ประโยชน์จากการท่องเที่ยว อาทิ มัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และช่างฝีมือต่าง ๆ ในท้องถิ่น
- ความต้องการในการสนับสนุน ได้แก่ การมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนในการวางแผนการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดและข้อมูลการท่องเที่ยว การ ฝึกอบรมมัคคุเทศก์เฉพาะด้าน เช่น มัคคุเทศก์ทางวัฒนธรรม คุณนทหรือพรรณไม้ การฝึกอบรมชุมชน เรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและผลกระทบการท่องเที่ยว การให้ความรู้แก่บริษัทนำเที่ยวเรื่อง ศิลปะการทำงานกับชุมชน หรือการประสานงานเรื่องสินค้าชุมชนกับผู้ประกอบการด้านที่พัก (โรงแรม รีสอร์ท)

ผลกระทบเชิงบวก / เชิงลบจากการท่องเที่ยว

- เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ว่า แม้ความเป็นจริงจะมีผลกระทบเชิงลบจนถึงปัจจุบันนี้เพียงเล็กน้อย ซึ่งผลกระทบการท่องเที่ยวที่อ.ปาย ควรเป็นบทเรียน “การอนุรักษ์” และ “การปกป้อง” จำเป็นต้องบรรจุไว้ในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก

- ข้อค้นพบผลกระทบทางด้านสังคม

ผลกระทบด้านลบ เช่น พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวซึ่งทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เป็นวัตถุนิยมมากขึ้น พฤติกรรมที่หลอกลวงของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์อาชีพ การขาดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว สวัสดิการทางสังคมและบริการของรัฐต้องเข้ามาแบกรับภาระนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้เยี่ยมชมชั่วคราวแทนที่จะบริการให้กับคนท้องถิ่น

ผลกระทบเชิงบวก เช่น ทักษะใหม่ ๆ และสุขอนามัยสำหรับสมาชิกในชุมชน

- ข้อค้นพบผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบเชิงลบ: การแข่งขัน ค่าใช้จ่ายสำหรับค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่คนในท้องถิ่นน้อย

ผลกระทบเชิงบวก: คนในท้องถิ่นได้รับรายได้จากการท่องเที่ยว / การจ้างงาน และสร้างรายได้เสริมให้กับคนในท้องถิ่น

- ข้อค้นพบผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบเชิงลบ : ผลกระทบจากการก่อสร้างโดยภาคเอกชนและรัฐบาล การจัดการของเสียที่ไม่ดี การขาดแคลนน้ำ และพื้นที่ป่ามีการบุกรุกมากขึ้น

กรณีศึกษา

แม่ฮ่องสอนมีตัวอย่างการพัฒนาทั้งที่สำเร็จและล้มเหลวเป็นกรณีศึกษาด้านการท่องเที่ยวในเกือบทุกระดับ อาทิ

- **การท่องเที่ยวโดยชุมชน:** การขยายตัวของการท่องเที่ยวแบบเดินป่าทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า “การท่องเที่ยวเข้าไปใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง คนท้องถิ่นไม่ได้รับประโยชน์และยังได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว” จนเกิดเป็นการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น และกลายเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน
- **กะเหรี่ยงคอยาว :** การที่กะเหรี่ยงคอยาว เป็นจุดขายของแม่ฮ่องสอน เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป กะเหรี่ยงคอยาวย้ายถิ่นพำนัก ทำให้นักท่องเที่ยวลดลง เป็นการชี้ให้เห็นว่าการขายทรัพยากรท่องเที่ยวที่ไม่ใช่ของท้องถิ่น นอกจากจะไม่ยั่งยืนแล้ว ยังถูกตั้งคำถามและเสียภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในเรื่อง “สิทธิมนุษยชนและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น”
- **ปาย :** การเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว อ.ปาย ที่ขาดการวางแผนการพัฒนาทำให้เกิดการขยายตัวของที่โรงแรม รีสอร์ท จำนวนมาก ที่ดินมีการซื้อขายเปลี่ยนมือ คนท้องถิ่นแปรสภาพจากการทำเกษตรสู่การทำงานภาคบริการ เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาขยะ และการขาดแคลนน้ำ ปัจจุบันผู้ประกอบการด้วยกันเป็นชมรมท่องเที่ยวโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาคธุรกิจเริ่มเข้ามามีบทบาทเพราะหากการท่องเที่ยวมีปัญหาธุรกิจท่องเที่ยวก็อาจจะล่มสลายไป และในระยะยาวผู้ที่รับผลจากการพัฒนาก็คือชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนั่นเอง
- **พิพิธภัณฑ์มีชีวิต :** เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีทั้งบทบาทหน้าที่และงบประมาณ เข้ามาริเริ่มเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่สามารถทำให้ประเด็นทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตมีการสืบทอดในขณะเดียวกันก็สามารถเป็นจุดดึงดูดความสนใจกลายเป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมือง
- **ปางอุ๋ง :** การที่ส่วนราชการร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดระเบียบการท่องเที่ยว ทั้งในเรื่องการจราจรและจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เพียงพอต่อขีดความสามารถในการรองรับ กรณีปางอุ๋ง เป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาที่เห็นว่าหน่วยงานสามารถเข้ามามีบทบาทในการลดวิกฤตจากการที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่จำนวนมากไม่ให้ออกผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

- **อื่น ๆ :** นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาอื่น ๆ อาทิ การจัดการท่องเที่ยวในเขตอุทยานถ้ำปลา การสร้างตัวตน จากวิกฤตปัญหาหาเสด็จเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจีนยูนานบ้านสันติชล การเป็นรีสอร์ทต้นแบบ ด้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เฟิร์นริมธาร อาศรมการเรียนรู้ (Hai Aui Takam) ที่ปาย และการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือกันในนามสหกรณ์เครดิตยูเนียน ฯ นับเป็นกรณีศึกษาที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของคนในแม่ฮ่องสอนและองค์กรภายนอก

สำรวจความต้องการของภาคการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาบุคลากรที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ยังไม่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มท้องถิ่น (ชุมชน/ผู้ประกอบการ) ให้มีความสามารถในการแข่งขันกับผู้ประกอบการภายนอก ในระดับนโยบายมีการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่เป็นไปในลักษณะการส่งเสริมแบบแยกส่วนยังขาดการเชื่อมโยงเส้นทาง หรือการบูรณาการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในเส้นทาง และยังขาดการเชื่อมประสานระหว่างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวกับตลาด ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่าการส่งเสริมของหน่วยงานดำเนินการในลักษณะกิจกรรมมิใช่กระบวนการหรือโครงการที่มีความต่อเนื่อง

- **บริษัทท่องเที่ยว** การฝึกอบรมทางด้านภาษาและการสื่อความหมายสำหรับมัคคุเทศก์ โดยเฉพาะภาษาเยอรมัน ฝรั่งเศส ควรมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมทางด้านเนื้อหาเชิงลึกสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะทางด้านนิเวศวิทยา
- **มัคคุเทศก์** ฝึกการทำงานร่วมกับชุมชน เรียนรู้และสร้างทักษะเฉพาะด้านในการดูแล คำศัพท์เฉพาะในภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน เยอรมัน และฝึกมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการสื่อความหมาย
- **โรงแรม** การฝึกอบรมในด้านการประหยัดพลังงานและพัฒนาระบบกำจัดของเสีย และเรื่องสุขลักษณะ
- **ร้านอาหาร** ฝึกอบรมพนักงานเพื่อให้เข้าใจลักษณะงานท่องเที่ยวและการต้อนรับแขกดีขึ้น และให้มีจิตใจให้บริการ

- **ชุมชน** การฝึกอบรมในการสื่อความหมาย การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเบื้องต้น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมและการจัดการการมีส่วนร่วมให้กับสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว และให้มีส่วนร่วมในการตลาดและการส่งเสริมการตลาด
- **ประเด็นอื่น ๆ** เช่น มีผู้เข้าร่วมในการจัดการและวางแผนนโยบายการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการเพิ่มศักยภาพขององค์กรบริหารส่วนตำบลเพื่อให้สามารถใช้กลไกทางกฎหมายจัดการกับผลกระทบทางการท่องเที่ยว มีการเพิ่มอำนาจให้กับชุมชนในการกำหนดศักยภาพการรองรับของชุมชน การวางแผนการท่องเที่ยว และการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินการท่องเที่ยวก่อนที่จะมีการเลือกพื้นที่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การมีสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม และการหาแนวทางป้องกันมิให้ชุมชนต้องเลือกขายที่ดินเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว และที่สำคัญควรให้คุณค่ากับภาคการเกษตร เช่น การกำหนดพื้นที่เพาะปลูก การใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล การเพิ่มคุณค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตร การให้คำปรึกษาในการจัดการกับพื้นที่ และการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้มีศักยภาพในการแข่งขัน
- **การตลาด** การสร้างความคาดหวังทางการตลาดที่เป็นจริงของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแม่ฮ่องสอน การเจาะตรงกลุ่มเป้าหมาย และการเลือกช่องทางในการตลาดสำหรับผลผลิตท้องถิ่น เช่น 7-11 หรือ กาแฟสตาร์บัคส์
- **วัฒนธรรม** การสนับสนุนผู้นำทางวัฒนธรรม การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาแม่ฮ่องสอน สนับสนุนให้วัฒนธรรมดำรงคงอยู่ในความเป็นจริง
- **การพัฒนาผลิตภัณฑ์** การแข่งขันกันทางด้านคุณภาพมากกว่าด้านราคา การป้องกันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จำเป็นที่จะต้องปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของแม่ฮ่องสอน และสนับสนุนผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของธรรมชาติ เกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบและการจัดกลุ่มการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มากกว่าที่จะเน้นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละที่ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเริ่มจากทักษะที่หลากหลายไปจนถึงการตลาด

- **ผู้ประสานงาน/จัดกระบวนการ :** เมื่อมีปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในแต่ละจุดของห่วงโซ่
อุปทานการท่องเที่ยว สามารถที่จะแก้ปัญหาและข้ามพ้นอุปสรรคไปได้ด้วยความร่วมมือที่ดีผลักดันได้
ด้วยพลังแห่งความมุ่งมั่นและซื่อตรง ผู้มีส่วนได้เสียหลายคนในภาคเอกชนรักในความเป็นแม่ฮ่องสอน
และได้ทำธุรกิจที่นี้มาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเป็นตังคุดแต่เพราะนักธุรกิจเหล่านี้ปรารถนาที่จะ
ใช้ชีวิตอยู่ในแม่ฮ่องสอนและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่นี้ แต่คนเหล่านี้เริ่มประสบกับความยากลำบาก
ในการทำธุรกิจมากขึ้นเพราะการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งได้พัฒนาศักยภาพ
เป็นแหล่งเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังประสบกับความยากลำบากในการเข้าถึงตลาดที่เหมาะสมกับ
ชุมชน จะเข้าถึงความสำเร็จได้ต้องมีการร่วมมือที่ดีระหว่างภาคีทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ช่วย
ผลักดันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง จำต้องมีในวาระการพัฒนา
ท่องเที่ยวของจังหวัด เพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันของภาคีการท่องเที่ยวในระยะยาว ภารกิจนี้ต้องมีผู้
ผลักดัน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับภาคีท่องเที่ยวเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็น
รูปธรรม ภารกิจจะต้องดำเนินไปไกลกว่าการร่วมมือที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน แต่
จะต้องให้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่าแม่ฮ่องสอนเป็นบ้านที่อบอุ่นสำหรับผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน

8. ข้อเสนอแนะ

1) วาระจังหวัดเรื่องการทท.เชิงนิเวศ 2) ผู้ประกอบการด้านกรทท.3) การจัดการทท.โดยชุมชน

รูปที่ 31 แสดงแผนงานในการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา

ทาง UNJP ได้มอบหมายให้สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสนับสนุนการทำงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จ.แม่ฮ่องสอน ในอนาคตใน 3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

- 4) สำนักท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ททจ.)
- 5) มัคคุเทศก์อาชีพและมัคคุเทศก์ชุมชน
- 6) ชุมชนเป้าหมาย

ภายใต้ข้อกำหนดดังกล่าว ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ได้เสนอผลการศึกษาเพื่อการปฏิบัติงานใน 3 ระดับ ด้วยกัน กล่าวคือ

4. ในระดับจังหวัด : ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างเป็นระบบ จากทุนเดิมที่แม่ฮ่องสอนมียุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นจังหวัดที่มีประสบการณ์เรื่องนี้ มีบุคคลหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจและ

ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และมรดกทางวัฒนธรรม ปัจจุบันผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกำลังเผชิญกับ ความท้าทาย อย่างยิ่ง โดยเฉพาะการแข่งขันทางการท่องเที่ยวที่เข้มข้นมากขึ้น หากแม่ฮ่องสอน จะยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางการแข่งขัน จ.แม่ฮ่องสอนต้องแข่งขันที่คุณภาพของการท่องเที่ยวและดึงเอาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกมาให้ได้ ซึ่งถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการริเริ่มการทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนให้มีความตระหนัก เข้าใจ และทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งเป็นกลไกหลักที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบผลสำเร็จและสามารถมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในระดับท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

ยุทธศาสตร์สำคัญสองประการที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จ คือ ประการแรก การสร้างภารกิจและกลไกการทำงานเรื่องท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Future Taskforce) โดยมีททจ. เป็นผู้ประสาน ดึงเอาผู้มีประสบการณ์และเป็นที่ยอมรับด้านการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้ามา พัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว เชิงนิเวศร่วมกันโดยที่ไม่ลืมที่นำเอางานวิจัยที่เคยมีมาใช้ประโยชน์ โดยที่คณะทำงานชุดนี้ควรที่จะมีองค์ประกอบของคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมด้วยในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเส้นทางมรดกทางวัฒนธรรมในแม่เมืองแม่ฮ่องสอน และเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่ทำเรื่องนี้ตามเทศกาลและจังหวะเวลาที่เหมาะสม

ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวอิสระมีแนวโน้มเดินทางเข้าแม่ฮ่องสอนมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากไม่มีเที่ยวบินนานาชาติและปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ 1) นักท่องเที่ยวเริ่มศึกษา หาข้อมูลแผนการเดินทางเองและทำการจองได้ทางอินเทอร์เน็ต 2) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกที่จะเดินทาง เข้าแม่ฮ่องสอนถนนมากขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนากิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้ซึ่งให้ คุณค่ากับ การสำรวจธรรมชาติ ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง

คณะทำงานด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนควรพัฒนาเรื่อง **“เข็มทิศนำทางการท่องเที่ยวท้องถิ่น : Local Compass (Local Community Online Maps Providing Access to Sustainable Suppliers) ”** โดยการนำร่องที่ในเมืองแม่ฮ่องสอน ให้มีเส้นทางศึกษามรดกทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้ด้วยตัวเอง มีแผนที่ ๆ มีข้อมูลคุณภาพเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวอิสระได้สำรวจและตีมูลค่ากับมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติด้วยตัวเอง มีข้อมูลในการเลือกสนับสนุนชุมชน คนท้องถิ่นและธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือเจ้าของธุรกิจควรให้

ความสำคัญกับเส้นทางท่องเที่ยวก่อนการประกาศเส้นทางและได้รับการ ฝึกอบรมเพื่อต้อนรับและ บริการนักท่องเที่ยว มีร้าน เจ้าจรรย์ตามเส้นทางนี้ มีกิจกรรมง่าย ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้มี ปฏิสัมพันธ์ด้วย นักท่องเที่ยวสามารถที่จะสะสมแต้มในสมุด “พาสปอร์ต” ซึ่งสามารถที่จะเปลี่ยนเป็น รางวัลได้ เช่น ประกาศนียบัตร “นักท่องเที่ยวหัวใจอนุรักษ์” เป็นต้น

แนวความคิดเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวสามารถใช้กับเส้นทางหลวงที่มีระยะทางยาวกว่านี้ได้เช่นกัน โดยแบ่งตามกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวหรือแบ่งตามประเด็นการท่องเที่ยว เช่น “เส้นทางสารวจถ้ำ” “เส้นทางชนเผ่า” “อาหารท้องถิ่น” ควรมีการจัดงานประจำปี หรือประเพณีสำคัญเป็นประจำเพื่อ เปิดโอกาสให้เจ้าของธุรกิจหรือผู้นำชุมชน ได้นำเสนอแนวคิดสร้างสรรค์และเผยแพร่ต่อ สาธารณชน

5. ในระดับเครือข่าย : การปฏิบัติการในระดับนี้จะมุ่งไปที่การสร้างศักยภาพของผู้ประกอบ การ ท่องเที่ยว ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และมณฑลเทศาภิบาล (ที่มีบัตรอนุญาต) กลุ่มนี้จำเป็นต้องเข้าใจความ ต้องการของ นักท่องเที่ยวอิสระเป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น นักท่องเที่ยวต้องการเวลาเป็นส่วนตัว ในวัน พักผ่อน แต่ก็ต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับคนท้องถิ่น หรือมีเส้นทางขับรถหรือทางจักรยานที่สามารถท่องเที่ยว เองได้ และสามารถทำงานร่วมกับ กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) และมณฑลเทศาภิบาลท้องถิ่นได้เป็น อย่างดี มณฑลเทศาภิบาลต้องได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษในการทำงานร่วมกันเป็นทีมกับมณฑลเทศาภิบาล ท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเชิงลึกซึ่งเป็นการ เพิ่มคุณค่าให้ นักท่องเที่ยวที่มาเยือนแม่ฮ่องสอนขณะเดียวกันก็ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ผู้ประกอบการต้องได้รับการฝึกอบรมในการทำงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนารายการนำเที่ยวซึ่งการ ฝึกอบรมนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ผู้ประกอบการมีโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตรงกับ ความ ต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว ชุมชนได้ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการ และนำ เสนอของ ดีชุมชน ในระยะต่อไปควรรักษาความสำคัญกับการพัฒนา ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวแบบมี ส่วนร่วม และบทบาทความรับผิดชอบของพันธมิตรทั้งสองฝ่าย ยกตัวอย่าง การจัดทำรายชื้อชุมชนการท่องเที่ยว ที่มี “ความพร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว” และรายชื้อ “บริษัททัวร์ที่รับผิดชอบต่อสังคม” สำหรับผู้ประกอบการและมณฑลเทศาภิบาล ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่ทำงานร่วมในลักษณะพันธมิตรกับ ชุมชนเป้าหมาย ควรมีข้อตกลง กันอย่างเป็นทางการ

การสร้างตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมกับโรงแรม ร้านอาหารและผู้ให้บริการด้านการขนส่ง ควรมีการฝึกอบรมเรื่องการลดพลังงาน พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน การจัดการของเสีย และแนวทางในการสนับสนุนชุมชนกลุ่มอาชีพชุมชน

เนื่องจากนักท่องเที่ยวอิสระเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ควรให้ความสำคัญกับศูนย์ ITC ของแม่ฮ่องสอนในการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนและมุ่งเป้าการ ประชาสัมพันธ์ ไปยังนักท่องเที่ยวอิสระ ซึ่งต้องพัฒนาอย่างสอดคล้องไปกับการทำงานเรื่อง “โครงการเข็มทิศนำทางการท่องเที่ยวท้องถิ่น” (Local Compass project) เว็บไซต์ควรเป็นแบบตอบโต้ได้ (Interactive) และใช้สื่อเครือข่ายทางสังคม (Social Media) ต่าง ๆ โดยที่กลุ่มเป้าหมายแรกที่ควรดึงเข้ามามีส่วนร่วมในเวทียออนไลน์นี้ ควรเป็นผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์หรือชุมชนที่ได้ ฝึกอบรมหรือเข้าร่วมในการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแม่ฮ่องสอนมาก่อน

6. **ในระดับชุมชน :** โดยทั่ว ๆ ไป การสร้างศักยภาพควรเน้นที่การบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนการเสริมสร้างทักษะของมัคคุเทศก์ชุมชน การจัดการที่พัก และการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและมีศักยภาพ โดยมีการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม หรือทำงานเชิงรุกเพื่อให้ได้กลุ่ม เป้าหมายที่ตนเองพิจารณาแล้วว่าเหมาะสมกับชุมชน

เมื่อพิจารณาตามความต้องการของโครงการด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน(UNJP)ตามเกณฑ์ในเรื่องการบรรเทาความยากจนความเสี่ยงการค้ามนุษย์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายไว้ระดับหนึ่งแล้ว ประกอบกับระยะเวลาศึกษาจำกัดเพียง 2 เดือน ทางผู้ศึกษาจึงเสนอพื้นที่เป้าหมายและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 3) **บ้านเมืองแพม** อำเภอปางมะผ้า เป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวแล้ว ตั้งอยู่ใกล้อำเภอป่าในเขตตอนเหนือของแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเมืองแพมมีพื้นที่อยู่ใกล้ถ้ำยาว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและในตำบลถ้ำลวดมีทรัพยากรบุคคลที่เชี่ยวชาญทางการสำรวจถ้ำอยู่แล้ว จึงสามารถนำความรู้และทักษะดังกล่าวเป็นทุนในการพัฒนาวางแผนให้เมือง

ตำบลถ้ำลอดเป็นกรณีศึกษาด้านการท่องเที่ยวถ้ำ สร้างองค์ความรู้และฝึก อบรมมัคคุเทศก์ให้มีความรู้ความสามารถด้านสื่อความหมายทางธรรมชาติและความสำเร็จเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับถ้ำ สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและมีการวางแผนเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการให้มีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- 4) **บ้านเมืองปอน** อำเภอขุนยวม เป็นชุมชนในทางตอนใต้ของแม่ฮ่องสอน เมืองปอนเป็นชุมชนที่ยังไม่มีประสบการณ์การท่องเที่ยวมากนัก แต่มีความพร้อมทางด้านทรัพยากร ทางวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองปอนควรให้ความสำคัญกับการวางแผน แบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวหลายฝ่าย และการ พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ด้านการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเฉพาะของแต่ละชุมชน มีดังต่อไปนี้

บ้านเมืองปอน

องค์กรและชุมชน

- การสร้างความเข้มแข็งและการฝึกอบรมให้กับกลุ่มโฮมสเตย์
- การฝึกอบรมให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นด้านการสื่อความหมาย ภาษา และอาหารสุขภาพในท้องถิ่น
- แผนแม่บท : การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
กับองค์การบริหารส่วนตำบล

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- ผลิตภัณฑ์อาหารปลอดสารพิษ ร้านกาแฟหรือร้านอาหารไทใหญ่
- การสอนทำอาหารของชนชาวไทใหญ่และโฮมสเตย์
- อบรมเชิงปฏิบัติการสอนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

การตลาด

- การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการฝึกอบรมทางการตลาดสำหรับกลุ่มอาชีพ
- การส่งเสริมเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานกับโรงแรม ร้านอาหารในแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่และกรุงเทพ
- การฝึกอบรมสร้างความเข้าใจเรื่องความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลายและแผนการตลาด

บ้านแม่หลุย

องค์กรและชุมชน

- การฝึกอบรมการเตรียมความพร้อมชุมชนในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเป็นเจ้าของบ้านที่ดีและการจัดการบ้านพักแบบ โฮมสเตย์
- การฝึกอบรมเรื่องความปลอดภัยทางน้ำและการล่องแพ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

- มีบ้านพักที่พร้อมให้บริการและมีรายการนำเที่ยวศึกษาธรรมชาติโดยประสานงาน กับอุทยานแห่งชาติ
- มีศูนย์เรียนรู้และบริการชุมชนสำหรับนักศึกษาและอาสาสมัคร (เช่น การทดสอบคุณภาพน้ำ)
- การพัฒนางานผ้าข้อมสัธรรมชาติเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการค้าในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การตลาด

- จำเป็นต้องช่วยเหลือด้านการสื่อสาร เนื่องจากไม่มีสัญญาณโทรศัพท์
- การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว พันธมิตรทางการตลาดและการเข้าถึงตลาดให้มากขึ้น
- จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและบริการทางการท่องเที่ยวมากขึ้น

บ้านเมืองแพม

องค์กรและชุมชน

- การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชุมชน การจัดทำบัญชี/การเงิน
- ใช้อาคารหลังเดิมแต่พัฒนาระบบข้อมูลนักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น
- มีการฝึกอบรมภาษาอังกฤษและการสื่อความหมายวัฒนธรรมและธรรมชาติกับกลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ยวมัคคุเทศก์ และเจ้าของบ้านที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

- ถ้า โดยให้ความสำคัญที่ถ้ายาว พัฒนาทางเดิน ข้อมูล การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ ไฟนันทิว พลังงานแสงอาทิตย์และระบบการป้องกันเข้ถ้า โดยไม่ได้รับอนุญาต
- พัฒนาการออกแบบและเทคนิคการขายอย่างมีศิลปะไม่ใช่การแข่งการขายของเช่นที่เป็นอยู่
- การทำโปรแกรมที่นำเสนอเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

การตลาด

- การฝึกอบรมการตลาดและเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับตลาดคนไทย (โรงเรียนมีอินเตอร์เน็ต)
- การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จัก
- การสร้างพันธมิตรทางการตลาด เครื่องข่ายการท่องเที่ยวและเครือข่ายงานผ้าทอมือ

ระดับตำบล พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวทางระดับตำบลถือเป็นแนวทางที่น่าสนใจใน การจัดการถ้าด้วยเนื่องจากถ้ามีความเปราะบาง และอยู่ใน ภาวะเสี่ยงที่ยังไม่มีใครลุกขึ้นมาทำการอนุรักษ์ อย่างจริงจัง อีกทั้งมีทรัพยากรบุคคล คือ นักวิจัย และ นักสำรวจถ้าที่มีประสบการณ์ในพื้นที่ที่สามารถ ผลักดันพัฒนาให้ตำบลถ้าลวดเป็น ศูนย์การเรียนรู้ถ้าระดับ ชาติและระดับภูมิภาคได้

จากความสำเร็จในการริเริ่มข้างต้นในอนาคตอาจกำหนดให้จ.แม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์ต้นแบบ (Best Practice) ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรผ่าน ช่องทางเครือข่ายการ งานวิจัย กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบ การรวบรวมทักษะและประสบการณ์ของผู้มีส่วน เกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยวมาถอดเป็นบทเรียน เป็นศูนย์ฝึกอบรมสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ มัคคุเทศก์เชิงนิเวศ ผู้ดำเนินการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้ครบวงจร

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ความเป็นแม่ฮ่องสอนสามารถสามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสนับสนุนเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวและในชุมชนจะช่วยสร้าง ภาพลักษณ์และยกระดับการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างดี แม่ฮ่องสอนต่างหากที่ควรนำเสนอการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสร้าง ชื่อเสียงหรือภาพลักษณ์ของแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- การพัฒนามัคคุเทศก์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแม่ฮ่องสอนให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีศักยภาพ และพัฒนาทักษะด้านภาษาเยอรมันและฝรั่งเศสเพิ่มเติม

- การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นและมีการนำเสนอสินค้าเพื่อส่งต่อไปยังแหล่งอื่น เช่น กรุงเทพฯ หัวหิน เชียงใหม่ และการสร้างชื่อเสียง (Brand) แม่ฮ่องสอนให้เป็นที่รู้จักและติดตลาด

สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน

- ควรมีงานวิจัยทางวิชาการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อศึกษาข้อจำกัดของทรัพยากรในอำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และแม่สะเรียง มีการกำหนดเขตการใช้ทรัพยากร การกำหนดเขตการใช้ทรัพยากร (Zoning) และการกำหนดค่าบำรุงเพื่อช่วยในการรักษาป่า
- ควรมีการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการพลังงานและของเสียในโรงแรม ร้านอาหาร และในบริษัทนำเที่ยว
- ควรมีการส่งเสริมให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมือง “วิถีชีวิตสีเขียว” ให้เป็นงานรณรงค์ประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด

ข้อเสนอแนะเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

✓ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ททจ.)

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมีบทบาทในฐานะองค์กรผลักดันหรือประสานงานเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญจากทุกภาคส่วนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยใช้แนวทางผสมผสาน ผลักดันให้เกิดการพัฒนามาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ แม่ฮ่องสอน การจัดตั้งกลุ่ม/องค์กร ผู้นำรายการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เพิ่มเติมทั้งในเมืองแม่ฮ่องสอนและในอ.แม่สะเรียง จัดให้มีการมอบเกียรติบัตร หรือ ประทับตราสำหรับ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจ.แม่ฮ่องสอน หรือที่เรียกว่า “พาสปอร์ตสีเขียว” รวมทั้งการส่งเสริมเรื่องความคิดสร้างสรรค์ด้วยการประกวดการออกแบบสัญลักษณ์สำหรับ ผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่นแม่ฮ่องสอน

- ✓ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) แม่ฮ่องสอน ทำการวิจัยเกี่ยวกับตลาดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งตอนเหนือและตอนใต้ พัฒนาแผนการตลาดเพื่อเจาะกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านกระบวนการร่วมมือกับภาคี การท่องเที่ยวจัดให้มีข้อมูลการท่องเที่ยว ทั้งภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน

อ้างอิง

- Anomasiri, W.** 2004. *Study of oriental philosophy, a model for eco-tourism in Mae Hong Son.* Chiang mai..
- Chinakam, P.** 2004. *Community participation on eco-tourism management: case study at Baan Huay Hee, Muang district, Mae Hong Son province.* Chiang Mai, Chiang Mai University.
- Chuaybamrung, T.** 2009. *The role of local administrative office towards sustainable tourism development based on sufficient economy concept.*
- Chuchart, C.** 2009. *Tourism in sufficient economy concept.* Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat University.
- ESCAP.** 2001. Thullen, S. and Rattanasorn, T, ESCAP. (2001): *Managing Sustainable Tourism Development.* ESCAP
- Chusomdej,R.** 2009. *Archaeology on highland, Pang Ma Pa district, Mae Hong Son province.* Southeast Asia
- King Phrajadhipok's Institute & Mae Hong Son Community College.** 2010. *The network reinforcement between parliament and civil society in tourism, Mae Hong Son.*
- Malagrong, B.** 2009. *Developing a system of agricultural management to strengthen management in Thailand,*
- Manit, T.** 2007. *Impact of tourism development on local communities: case study at Wieng Tai sub-districts, Pai district, Mae Hong Son province.*
- Panduangneth, T.** 2010. *Research on local learning centre for supporting tourism and Project on knowledge bodies development and studies on policies on biological resources..*
- Lortanavanit, D.** 2009, *Decentralization, Empowerment and Tourism Development: Pai Town in Mae Hong Son, Thailand,*
- Swangkong, K.** 2010. *Community Tourism Development: A Case Study of Pai.*
- Suntasombat, Y.** 2001. *Eco-tourism: Diversity in culture and resource management,* by Bangkok Thailand Reseach Fund

Thailand Research Fund. 2007. *Area-based Collaborative Research to develop Mae Hong Son.*

Thailand Research Fund. 2009. *Searching and managing cultural heritage sustainably in Pai, Pang Ma Pa and Khun Yuam Districts.,* by Chusomdej, R.

Thailand Research Fund. 2010. *The network development on cooperation on natural resources preservation and alternative energy to promote stability along border, Mae Sarieng district, Mae Hong Son province.,* by Buacharoen, S. Bangkok.

Thailand Research Fund. 2010. *Initial design and feasibility study for.,* by Tiengburanatham, P.

Tourism Authority of Thailand. 2005. *Research study project on behaviours of high-income.*

Tourism Authority of Thailand. 2010. *Trend of tourism analysed by FutureBrand. e-TAT.*

Tourism Authority of Thailand. 2004. *New Marketing Channel for Tourism Tourism Journal.*

Tuffin, W. 2010. *An Assessment of the Thai domestic market for community-based tourism in northeastern Thailand.* (Available at <http://www.ecoclub.com/articles>)

UNESCO. 1995. *Case study on the effects of tourism on culture and the environment.,* by Kesmanee, C and Charoensri, K.

ภาคผนวก

1. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องผลิตภัณฑ์/ตลาด

	หน่วยงาน	อำเภอ	ชื่อ	บทบาทหน้าที่
1	รัฐ	เมือง	ศิชล สุขสมบุญร	พนักงานการตลาด ททท.
2	รัฐ	เมือง	สุเทพ นุชทรวง	นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
4	สมาคม	เมือง	สุพจน์ กลิ่นปราณีต	ประธานหอการค้า
5	สมาคม	เมือง	โชติประธมพล สังข์ภิรมณ์	ประชาคมจังหวัด
6	สมาคม	เมือง	ก้องฟ้า เบญจพงษ์ศา	รองประธานหอการค้า
8	สมาคม	PAI	อาภรณ์ แสงโชติ	ประธานเครือข่ายสตรีแม่ฮ่องสอน
10	บ.ทัวร์	เมือง	ปณิต ประคองทรัพย์	ผจก.ทัวร์เมืองไต
11	บ.ทัวร์	เมือง	วัลลภ ไชยคราม	มส.ดิสคอฟเวอร์รี่/สหกรณ์เครดิตยูเนียน
12	บ.ทัวร์	เมือง	พรรณี / นิตี สิริวัฒน์	บ.โรส การ์เด็นท์ ทัวร์
13	บ.ทัวร์	เมือง	ภาณุเดช ไชยสกุล	บ.ทีเอ็น ทัวร์
14	บ.ทัวร์	แม่สะเรียง	พีระวัตร โค้วตระกูล(บ๊อบบี้)	ผู้จัดการร้านจำหน่ายอุปกรณ์ตกปลา
15	บ.ทัวร์	แม่สะเรียง	รักษ์ คำนวนศิลป์/ปฏิมาพร	ผู้จัดการ North West /ที่พักร้านอาหาร
16	บ.ทัวร์	แม่สะเรียง	Mellissa Ah Sing	GM Thailand Hilltribe Holidays
17	บ.ทัวร์	ปาย	สุเทพ เอมศิรินันท์	Pai Adventures
18	ที่พัก	เมือง	รุ่งโรจน์ สันทิวาณิช	GM, Imperial MHS Resort
19	ที่พัก	เมือง	อนงค์/สุพจน์ โพธิกนิษฐ์	Rom Thai Guest House
20	ที่พัก	แม่สะเรียง	บุษยา คำนวนมาสก	ผู้จัดการรีเวอร์ไซด์เกสต์เฮ้าส์
21	ที่พัก	แม่สะเรียง	ไม่ได้ถามชื่อ	Riverhouse Hotel + Resort MSR
22	ที่พัก	ปางมะผ้า	John Spies	Manager Cave Lodge
23	ที่พัก	ปาย	สันโดย	Tacompai Resort
24	ที่พัก	ปาย	มานพ นุชนุ่ม	Phu pai
25	ไกด์	เมือง	จักรพันธ์ ประวิณชัยกุล	อิสระ
26	ไกด์	เชียงใหม่	อรอนงค์ ครูทอง	Exotissimo guide

27	ไกด์	แม่สะเรียง	สถานี บัวศรี	อิสระ
28	ไกด์	ป่า	สมศักดิ์ /เวียงสมัย สัมผัส	Thai adventure rafting
29	ร้านอาหาร	เมือง	สมศักดิ์ บุญอิน	GM Crossroads Restaurant
30	ร้านอาหาร	เมือง	บัญชา เสนาเพชร	เลื่อนยายแก้ว
31	ร้านอาหาร	แม่สะเรียง	สังวาล บูรณากุล	Café De Grill
32	ร้านอาหาร	แม่สะเรียง	คุณเบง	ร้านอาหารสวัสดิ์ดี (แม่สะเรียง)
33	อื่น ๆ	เมือง	พระครู อนุสิทธิ์ ธรรมมาสาร	วัดคอกองมู
34	อื่น ๆ	เมือง	ปรีชา สิริมา	เว็บมาสเตอร์
35	อื่น ๆ	ป่า	นุช อีบ้านนอก	E-Ban Nok Fair Trade

2. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องนโยบาย

1. ท้องเที่ยวและกีฬา จ.แม่ฮ่องสอน	คุณจุไรรัตน์ แพรวพราย	ผู้อำนวยการ
2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มส.	คุณพิษณุ อรุณบำรุงวงศ์	ผู้อำนวยการ
3. พัฒนาชุมชน	คุณสมเดช ไพจิตรกุญชร	ผู้อำนวยการ
4. การศึกษานอกโรงเรียน	คุณทิพวรรณ เดียงธวัช	ผู้อำนวยการ
5. อุตสาหกรรมจังหวัด	คุณธรรมอดิศร เหมือนทอง	ผู้อำนวยการ
6. วิทยาลัยชุมชน	คุณกมลสันต์ คูสินทรัพย์	ผู้อำนวยการ
7. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	อ.ศุภกร ประทุมถิ่น	ผช.คณบดีวิทยาลัยมส.
8. วัฒนธรรมจังหวัด	คุณพิสันต์ จันทรศิลป์	ผอ.กลุ่มยุทธศาสตร์
9. คณะทำงาน Creative City	คุณวราพรณี วิชัยสกุล	ร้านปาด่อง
10. สาธารณสุข	หมอรอน ใจกันทา	หน.กลุ่มเวชศาสตร์ครอบครัว
11. โครงการพระราชดำริ	ร.อ.สรารุณี คงรอด	หน.ศ.โครงการพระราชดำริ
12. เฟรนด์ริสอร์ท	คุณรัชชัย น้าทิพากร	เจ้าของ
13. ปิยะเกทส์เฮาส์	คุณปิยะ กองเพิ่มพูน	เจ้าของ
14. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	คุณอรุณี เวียงแหง	ที่ปรึกษา Node แม่ฮ่องสอน
15. นักวิชาการ	ดร.จรรยา คำนวนตา	นายกสภาวิทยาลัยชุมชน
16. โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม	คุณบุญยืน คงเพชรศักดิ์	ผู้อำนวยการ
17. สำนักงานทรัพยากรจังหวัด	คุณเล็ก วงศา	หน.กลุ่มงานทรัพยากร

3.รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องความต้องการการฝึกอบรม

➤ บริษัททัวร์

- 1) **Mr.Philip Van Driesten** : **Kiri Tour** เชียงใหม่
- 2) ทิตา ไชยวงศ์ศรี : **Exotissimo** เชียงใหม่
- 3) ไพลิน ผาสุข : **Go Chiang Mai** เชียงใหม่
- 4) นายรักษ์ คำนวนศิลป์ : **North West GH** แม่สะเรียง
- 5) **Ms.Malisa Asing** ; **Thailand Hill tribe Holidays** แม่สะเรียง

➤ มัคคุเทศก์

- 1) นายสมศักดิ์ สังข์สุข : **Thai Adventure Rafting** ปาย
- 2) พิระวัตร โค้วตระกูล : **NG River Guides** แม่สะเรียง
- 3) นายสาโรจน์ บัวศรี : **North West GH** แม่สะเรียง
- 4) นายจักรพันธ์ ประวิณชัยกุล : **อิสระ** แม่ฮ่องสอน
- 5) น.ส.อรอนงค์ ครุทอง : **Exotissimo** เชียงใหม่

➤ โรงแรม

- 1) นายรุ่งโรจน์ สุนทวนิช : **Imperial Hotel** แม่ฮ่องสอน
- 2) **Mr.John** : **Cave Lodge** ปางมะผ้า
- 3) นางอาภรณ์ แสงโชติ : **Banana House** ปาย
- 4) นายมานพ นุชนุ่ม : **ภูปาย รีสอร์ท** ปาย
- 5) นางบุษยา คำนวนมาสก : **Riverside GH** แม่สะเรียง
- 6) **River House Hotel** ไม่ได้ถามชื่อ

➤ ร้านอาหาร

- 1) นายสมศักดิ์ บุญอินทร์ : **Cross Roads** แม่ฮ่องสอน
- 2) นายบัญญัติ เสมอพัฒน์ : **เรือนยายแก้ว** แม่ฮ่องสอน
- 3) นางเบง : **Sawadee** แม่สะเรียง
- 4) นางสาวล บวรณกุล : **คาเฟ่ เดอ กริล** แม่สะเรียง

➤ ผู้นำชุมชน

1) นายสุวิทย์ วาริน	: รองนายกฯ อบต.เมืองปอน	ขุนยวม
2) นายสมศักดิ์ ฌ มาดคำ	: นายกอบต.หมอกจำแป้	เมือง
3) นายยุทธ	: รองนายกฯ อบต.แม่สวด	สบเมย
4) นายอลงกรณ์	: กำนัน ต.แม่สวด	สบเมย

➤ สมาชิกชุมชน

1) นางจันทร์เพ็ญ	: กลุ่มสตรี แม่หลุย	สบเมย
2) นายสมบัติ กิ่งธาราแก้ว	: มัคคุเทศก์ท้องถิ่น แม่หลุย	สบเมย
3) นางคำหลู่	: บ้านพักโฮมสเตย์ เมืองปอน	ขุนยวม
4) นางสุริยา วิรา	: กลุ่มแปรรูปผลไม้ เมืองปอน	ขุนยวม
5) นางฟองจันทร์ ศิริน้อย	: กลุ่มท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เมืองปอน	ขุนยวม
6) นายรัช	: อดีตกำนัน ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล	ขุนยวม

4. รายชื่อเว็บไซต์ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการสำรวจ

		Website
1	Tourism Authority of Thailand	http://www.tourismthailand.org/where-to-go/cities-guide/activities/destination/mae-hong-son/
2	Tourism Authority of Thailand Mae Hong Son	http://travelmaehongson.org/eng-index.html
3	Mae Hong Son Info	http://www.mae-hong-son.info/
4	Discovery Thailand	http://www.discoverythailand.com/Mae_Hong_Son_Pai_River.asp http://www.discoverythailand.com/mae_hong_son_adventure_and_eco-tourism.asp
5	Mae Hong Son Travel	http://www.maehongsontravel.com/mhstour.html
6		http://www.maehongsontravel.com/trip.html
7	Panthip Blue Planet	http://pantip.com/cafe/blueplanet/
8	Trekking Thai	http://www.trekkingthai.com/indexe.html
9	Mae Hong Son Hotels	http://www.maehongsonhotels.com/guide/province-attractions.htm
10	You Travel	http://you.travel/Mae_Hong_Son_Province
11	Trips Thailand	http://www.tripsthailand.com/maehongson.php
12	Thailand Be There	http://www.thailandbethere.com/Provinces/ENG/EG_MaeHongSon.htm
13		http://iguide.travel/Mae_Hong_Son_Province
14	Motocross specialist GT Rider	http://www.gt-rider.com/
15	Lonely Planet	http://www.lonelyplanet.com/thailand/mae-hong-son-province/mae-hong-son
16		http://www.maehongson.go.th/eng/
17		http://en.wikipedia.org/wiki/Mae_Hong_Son_Province
18		http://en.wikipedia.org/wiki/Amphoe_Mueang_Mae_Hong_Son
19	Info Pai	http://activethailand.com/
20		http://en.wikipedia.org/wiki/Amphoe_Pai
21		http://www.thailand.com/travel/eco/eco_maehongson_trekking(pai).htm
22		http://www.slowstylepai.com/
23	Info Pang Ma Pa	http://www.soppong-thailand.info/
24		http://huaiheevillage.blogspot.com/
25		http://cavelodge.com/
26		http://en.wikipedia.org/wiki/Amphoe_Pangmapha
27		http://en.wikipedia.org/wiki/Spirit_Cave,_Thailand
28	Info Khun Yuam	http://www.khun-yuam.info/
29	Info Mae La Noi	http://en.wikipedia.org/wiki/Amphoe_Mae_La_Noi
30	Info Mae Sarieng	http://www.mae-sarieng.com/
31		http://en.wikipedia.org/wiki/Amphoe_Mae_Sariang
32	Info Sop Muay	http://en.wikipedia.org/wiki/Amphoe_Sop_Moei
33	Tour Merng Tai – CBT Specialists	http://www.tourmerngtai.com/
34	Thailand Hilltribe Holidays (MSR)	http://www.thailandhilltribeholidays.com/
35	Thai Adventure Rafting (PAI)	http://www.thairafting.com/

5.รายชื่อสถานที่ท่องเที่ยว/แหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว แม่ฮ่องสอน

ป้าย		แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ		กิจกรรม		วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน		อื่นๆ		รวม
	อุทยานแห่งชาติ	ภูเขา	น้ำตก/แม่น้ำ	น้ำพุร้อน	กิจกรรมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ	กิจกรรมบนฐานวัฒนธรรม	การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/การท่องเที่ยวโดยชุมชน/โฮมสเตย์	วัด/อนุสาวรีย์/พิพิธภัณฑ์	งานหัตถกรรม/ตลาด	22
มีการท่องเที่ยวแล้ว	•ห้วยน้ำดังE •ดอยขุนแม่ยะD	•กองแลนE	•น้ำตกหมอกแปงE	•บ่อน้ำร้อนท่าปายE •บ่อน้ำร้อนเมืองแปงE	•Pai Zipline E	•บ้านใหม่สหสัมพันธ์(สีชู) E	•บ้านสันติชล(เงินยูนนาน) E	•วัดน้ำฮู E •วัดหลวง E •วัดกลางE •Pai Memorial Bridge E	•ถนนคนเดินปายE	14
มีศักยภาพ	0	0	•น้ำตกแพมบกM •น้ำตกม่วงสร้อย w •น้ำตกแม่เย็น w	0	0	0	•บ้านแม่ปิงE •เมืองน้อย D •ห้วยปาย D	•วัดแม่เย็น E	0	7
ไม่แน่ใจ	0	0	•ห้วยจอกหลวง D1	0	0	0	0	0	0	1
หมายเหตุ: การเข้าถึง (E=ง่าย) (M=ปานกลาง:ลำบากในช่วงฤดูฝน) (D=ยาก:โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมีความชำนาญทางเท่านั้น) (w=ยาก:โดยการเดินเท่านั้น)										

ปางมะผ้า	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ		กิจกรรม		วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	รวม
	อุทยานแห่งชาติ	ถ้ำ	กิจกรรมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ	การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/การท่องเที่ยวโดยชุมชน/โฮมสเตย์	พิพิธภัณฑ์	19
มีการท่องเที่ยวแล้ว	0	•ถ้ำลอด E •ถ้ำผีแมน M •ถ้ำผาเสือ M •ถ้ำผาแดง M •ถ้ำปางคาม M •ถ้ำน้ำลาง M •ถ้ำแม่ละนา M •ถ้ำน้ำป่อผี M •ถ้ำแม่กลางเงิน E	•จุดชมวิวดอยกิ่วลม E •ล่องแพน้ำลาง E	•โฮมสเตย์บ้านแม่ละนา E •บ้านจำโป (ลาหู่) E •โฮมสเตย์บ้านบ่อไคร้ E •บ้านเมืองแพม D	•วัดแม่ละนา E	16
มีศักยภาพ	•น้ำตกแม่กาย D1	•ถ้ำผามอญ (ถ้ำปัด)		•บ้านผาเจริญ E	0	3
ไม่แน่ใจ	0		0	0	0	0
หมายเหตุ: การเข้าถึง (E=ง่าย) (M=ปานกลาง:ลำบากในช่วงหน้าฝน) (D=ยาก:โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมีความชำนาญทางเท่านั้น) (w=ยาก:โดยการเดินเท่านั้น)						

เมือง	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ				กิจกรรม		วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน		อื่นๆ		รวม
	อุทยานแห่งชาติ	ถ้ำ	น้ำตก/แม่น้ำ	น้ำพุร้อน	กิจกรรมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ	กิจกรรมบนฐานวัฒนธรรม	การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/การท่องเที่ยวโดยชุมชน/โฮมสเตย์	วัด/อนุเสาวรีย์/พิพิธภัณฑ์	โครงการพัฒนา	งานหัตถกรรม/ตลาด	
มีการท่องเที่ยวแล้ว	<ul style="list-style-type: none"> ถ้ำปลา-ผาเสื่อ E วนอุทยานผาหินตั้ง E ถ้ำปลา E 	<ul style="list-style-type: none"> ถ้ำซู่ซ่า W 	<ul style="list-style-type: none"> น้ำตกผาเสื่อ E น้ำตกแม่สะจากกลาง W น้ำตกซู่ซ่า M 	<ul style="list-style-type: none"> บ่อน้ำร้อนผาบ่อง E 	<ul style="list-style-type: none"> ภูโคลน E ปางช้างห้วยเตือ-ห้วยต้อ E ท่าเรือห้วยเตือ E 	<ul style="list-style-type: none"> กั้งหันน้ำผลิตน้ำมันงา(สบสอย) E บ้านปางหมู กลุ่มผลิตน้ำมันงาแบบดั้งเดิม E 	<ul style="list-style-type: none"> บ้านนาเพียงดิน E บ้านในสอย E บ้านห้วยเสือเฒ่า E น้ำสุหทัยใจ D บ้านห้วยฮี้ D บ้านห้วยกุง W บ้านห้วยตองก่อ D บ้านนาป่าแปก E ห้วยมะเขือส้ม E บ้านหนองเขี้ยว M บ้านรวมไทย E บ้านรักไทย E บ้านแม่ไมโครเวฟ E ยอดดอยปุย W บ้านหัตถกรรมป่าปี E บ้านรุ่งอรุณ E กิจกรรมเดินป่า W 	<ul style="list-style-type: none"> วัดพระธาตุดอยกองมู E วัดพระนอน E วัดจองคำ E วัดก้ำก่อ E วัดหัวเวียง E 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า-รักษาพันธุ์ไม้(ปางหมู) E พระตำหนักปางตอง E 	<ul style="list-style-type: none"> ตลาดเช้าแม่ฮ่องสอน E ศูนย์ศิลปาชีพแม่ฮ่องสอน E 	52
มีศักยภาพ	0	0	<ul style="list-style-type: none"> น้ำตกแม่สะกิด E น้ำตกผาบ่อง E น้ำตกห้วยปลู้ง DW น้ำตกห้วยโป่งอ่อน M 	0	0	0	0	<ul style="list-style-type: none"> วัดพระธาตุดอยแก้ว E วัดผาอ่าง E 	<ul style="list-style-type: none"> เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำผาบ่อง E เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำแม่สะงา E 	0	8
ไม่แน่ใจ	0	<ul style="list-style-type: none"> ถ้ำพระบาท E ถ้ำผาแดง M 	0	0	<ul style="list-style-type: none"> ล่องแพทุ่งกองมู E ล่องแพยางน้ำของ E 	0	0	0	0	0	4
หมายเหตุ: การเข้าถึง (E=ง่าย) (M=ปานกลาง:ลำบากในช่วงหน้าฝน) (D=ยาก:โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมีความชำนาญทางเท่านั้น) (W=ยาก:โดยการเดินเท่านั้น)											

ขุณยวม	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ			กิจกรรม	วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	อื่นๆ	รวม
	อุทยานแห่งชาติ	น้ำตก/แม่น้ำ	น้ำพุร้อน				
				การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/ การท่องเที่ยวโดย ชุมชน /โฮมสเตย์	วัด/อนุเสาวรีย์/ พิพิธภัณฑ์	โครงการพัฒนา	12
มีการ ท่องเที่ยว แล้ว	•แม่สุริน E •ทุ่งบัวตองแม่อูคอE	•น้ำตกแม่สุริน E	•บ่อน้ำร้อนหนอง แห้ง E	•บ้านเมืองปอน E •บ้านต่อแพ E	•วัดม่วยตอ E •วัดต่อแพ E •พิพิธภัณฑ์ไทย-ญี่ปุ่น E	•ศูนย์อนุรักษ์กล้วยไม้ รองเท้านารี E	10
มีศักยภาพ	0	•น้ำตกแม่อูคอ E •น้ำตกแม่ยมหลวง E	0	0	0	0	2
ไม่แน่ใจ	0	0	0	0	0	0	0
หมายเหตุ: การเข้าถึง (E=ง่าย) (M=ปานกลาง:ลำบากในช่วงหน้าฝน) (D=ยาก:โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมีความชำนาญทางเท่านั้น) (w=ยาก:โดยการเดินเท่านั้น)							

แม่ลาน้อย	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ				กิจกรรม		วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ชุมชน	รวม
	อุทยานแห่งชาติ	ถ้ำ	น้ำตก/แม่น้ำ	น้ำพุร้อน	กิจกรรม บนฐาน ทรัพยากรธรรม ชาติ	กิจกรรมบนฐาน วัฒนธรรม		
							วัด/ อนุเสาวรีย์/ พิพิธภัณฑ์	14
มีการ ท่องเที่ยว แล้ว	•ถ้ำแก้วโกมล E	0	0	0	0	•บ้านห้วยหอม E	0	2
มีศักยภาพ	0	•ถ้ำแม่ละกะD •ถ้ำแม่สุ E	•น้ำตกดาวดิงส์ E •น้ำตกแม่น้ำจาง E •น้ำตกนทีราชนันต์ M •น้ำตกแม่ปางหรือปาง ชมพู M	•บ่อน้ำร้อนแม่สุ E •บ่อน้ำร้อนแม่ละกะ M	•เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าแม่มวมฝั่ง ขวา E	•บ้านละออบ E	•วัดแม่ปาง E	11
ไม่แน่ใจ	0	0	0	0	0	•บ้านแม่สะก๊าะ E	0	1
หมายเหตุ: การเข้าถึง (E=ง่าย) (M=ปานกลาง:ลำบากในช่วงหน้าฝน) (D=ยาก:โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมีความชำนาญทางเท่านั้น) (w=ยาก:โดยการเดินเท่านั้น)								

แม่สะเรียง	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					กิจกรรม		วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน		อื่นๆ	รวม
	อุทยานแห่งชาติ	ภูเขา	ถ้ำ	น้ำตก/แม่น้ำ	น้ำพุร้อน	กิจกรรมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ	กิจกรรมบนฐานวัฒนธรรม	การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/การท่องเที่ยวโดยชุมชน/โฮมสเตย์	วัด/อนุสาวรีย์/พิพิธภัณฑ์		
			0	0	0		0			โครงการพัฒนา	17
มีการท่องเที่ยวแล้ว	•อุทยานแห่งชาติสาละวิน E	•อุทยานหินล้านปี(บ้านดงสังัด) E	0	0	0	•แม่หุ Sunflower Fields	0	•บ้านแม่สามแลบ E •บ้านท่าดาฝั่ง M	• วัดพระธาตุจอมทอง E •วัดแสงทอง E •วัดอุทัยารมณเ E •วัดศรีบุญเรืองE •วัดกีดวงค์ E	•Tribal Development & Assistance Center E •ศูนย์ศิลปาชีพ (สาขาแม่สะเรียง) E	12
มีศักยภาพ	0	0	0	•น้ำตกแม่สะวันน้อย E	•น้ำพุร้อนแม่อุ้มลองM	0	•ฝึกสอนมวยไทย E	•บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ E	0	0	4
ไม่แน่ใจ	0	0	•ถ้ำเง้า E	0	0	0	0	0	0	0	1

หมายเหตุ: การเข้าถึง (E=ง่าย) (M=ปานกลาง:ลำบากในช่วงหน้าฝน) (D=ยาก:โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือมีความชำนาญทางเท่านั้น) (w=ยาก:โดยการเดินเท่านั้น)

สบเมย	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ				กิจกรรม	วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน	รวม
	อุทยานแห่งชาติ	ภูเขา	ถ้ำ	น้ำตก/แม่น้ำ			
					กิจกรรมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ	การเยี่ยมชมหมู่บ้าน/การท่องเที่ยวโดยชุมชน/โฮมสเตย์	24
มีการท่องเที่ยวแล้ว	•แม่เงา E	•ยอดดอยปุยหลวงw •ยอดดอยปุย w •ออบแม่หลุย w •ออบน้อย w	0	•น้ำตกโอโละโกร แม่เงา w	•ขี่ช้างบ้านแม่ลาดีD •ล่องแพไม้ไผ่บ้านแม่หลุย D	•แม่สามแลบ D •บ้านแม่หลุย D	11
มีศักยภาพ	0	0	•ถ้ำแม่อมกิ D •ถ้ำค้างคาว D •ถ้ำปลา/ D	•น้ำตกใต้ดิน w •น้ำตกแม่วิต w •น้ำตกบูรณประภา D •น้ำตกแม่แจ D •น้ำตกแม่ล่อ D •น้ำตกแม่วะหลวง D •น้ำตกเลเปี้ยจา D •น้ำตกบะแห่ยเล D •น้ำตกแม่บาง D		•บ้านแม่ลามาลอง D	13
ไม่แน่ใจ	0	0	0	0	0	0	0